CURSUS THEOLOGICO-MORALIS

Ad uſum Tyronum elucubratus.

PARS SECUNDA.

DE PRÆCEPTIS DECALOGI.

Procemium.

Ræmiſſo jam de Legibus univerſim tractatu, præcipuum Theologiæ Moralis opus aggredimur, explanationem ſcilicet totius legis, quam natura menti humanæ inſcripſit, & Deus lapideis tabulis inſculpſit; ut proinde unicuique non utilis modo, ſed etiam perneceſſaria ſit inſtitutio, quam molimur: Sed Confeſſariis præſertim debet eſſe perfamiliaris; cum enim omnia omnino præcepta in lege naturali fundentur, omnes omnino conſcientiæ caſus ex principiis, quæ paſſim in hoc opere jaciuntur, decidi univerſim poſſunt.

In prima itaque quæſtione præambula examinabimus, quæ ad notitiam horum præceptorum apte acquirendam præmitti debent. Deinde de primo Decalogi præcepto fuſe agemus; atque adeo de Virtute religionis, ejuſque præcipuis actibus, Oratione ſcilicet, & Adoratione, ac de tribus virtutibus Theologalibus, quibus præſertim Deus colitur; Necnon de Vitiis religioni oppoſitis, videlicet de Superſtitione, Blaſphemia, Sacrilegio, &c. Præterea diſceptabimus de ſecundo præcepto, ubi de Voto, & Juramento, necnon de Perfidia, Perjurio, Adjuratione. Tum de tertio præcepto, ubi de Operibus die feſto prohibitis, & de Miſſæ auditione, ac de Jejunio. Poſtmodum de Charitate proximo de-

bita, ac de Honore parentibus, ac majoribus præstando. Demum de Octavo præcepto, ubi de iis, quæ ad judicia spectant, breviter agendum. De sexto enim, & nono præcepto agendum cum de Matrimonio; De quinto vero, septimo, & decimo dicemus Deo dante cum de Restitutione.

QUÆ-

QUÆSTIO PRIMA.

De Prolegomenis ad Præcepta Decalogi.

ANtequam ad singula Decalogi præcepta descendamus, præmittere oportet, Primo, quæ ad numerum, ordinem, & dispensabilitatem eorundem pertinent. Secundo, Quoniam eorum transgressio vel est mortalis, vel venialis, agere oportet, quomodo peccatum mortale transeat in veniale ratione indeliberationis, aut imperfecti consensus, vel ex materiæ parvitate: Et quomodo peccatum veniale possit in mortale transire, vel ratione contemptus, vel ratione scandali, aut periculi incidendi in mortale, aut ratione finis ultimi in eo positi. Tertio discutiemus, Quinam ad præcepta teneantur? ubi de pueris, amentibus, ebriis, infidelibus, peregrinis. Quarto, de Modo, quo præcepta sunt servanda; videlicet an cum intentione satisfaciendi, & an obligent ad impedimenta removenda? Quinto, Quando ignorantia, metus, impotentia implendi totum præceptum, necessitas, dispensatio excusent transgressorem: Quamvis autem in tractatu de Legibus plurima hisce de rebus fuse disseruerimus; Nihilominus quia ad hunc etiam tractatum ea apprime pertinent, idcirco operæ pretium est celebriora, & usitatiora hic summatim delibare.

ARTICULUS I.

De Numero, Ordine, & Dispensabilitate Præceptorum Decalogi.

I. Præcepta Decalogi sunt Legum Summa, & Epitome. Tria prima, quæ respiciunt Dei cultum, dicuntur Prima tabula; reliqua, quæ ad homines referuntur, Secunda tabula appellantur.

II. His decem præceptis corde, ore, & opere ad Deum, & ad homines ordinamur.

III. Cur non plura enumerentur, aut pauciora?

IV. Quare duplici præcepto vetatur Adulterium, ac desiderare Uxores alienas, & non vetatur pariter duplici præcepto Homicidium, ac desiderare mortem alterius?

V. Num possit Deus in præceptis Decalogi dispensare?

VI. Qua ratione dicatur aliquando Deus in his præceptis dispensasse?

I. PRæmitto, nomen græcum, Decalogos, significare latine, Decem verba; Et quia Deuter. 40. dicitur, *Ostendit vobis Deus pactum suum, & decem verba, quæ scripsit in tabulis lapideis*, Hinc factum est, ut nomine Decalogi veniant ea decem verba, quæ locutus est Deus Moysi in monte Sinai, & in duabus lapideis tabulis inscripsit, ut a populo Hebræo servarentur: Hæc autem quia paucis continent, quæ ad hominem recte formandum pertinent, idcirco ab August. Legum Summa, & Epitome nuncupantur. Ex his tria prima dicuntur primæ tabulæ, ex D. Th. 1. 2. quæst. 100., utpote quæ ad Dei cultum pertinent; reliqua septem dicuntur secundæ tabulæ, utpote quæ spectant ad socialem cum hominibus vitam peragendam; Utraque natura-

lia sunt, cum natura ipsa dictante accipiamus; Sunt etiam Divina, cum Deus ea per Angelum promulgarit.

II. Quæritur nunc primo: Quare Divina hæc præcepta numero denario comprehenduntur? Cur non fuerunt sufficientia duo illa, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*; *& Proximum sicut teipsum*; aut illa, *Declina a malo, & fac bonum*? Cur non adduntur præcepta Fidei, Spei, & Charitatis; aut præcepta a Christo Domino imposita suscipiendi Baptismum, Euchariftiam &c.?

Respondeo cum D. Th. loc. cit., numerum denarium præceptorum fuisse convenientissimum; iis enim apte ad Deum, & homines ore, corde, & opere ordinamur: Ad Deum enim ordinamur Corde per primum præceptum colendi unum Deum; Ore per secundum, non assumendo nomen Dei in vanum; Opere per tertium, sanctificando Sabbata: Præterquamquod fidelitas, reverentia, & obsequium Deo supremo Domino debita iisdem apte præcipiuntur. Deinde ordinamur ad majores per quartum præceptum, honorando parentes; ad reliquos ordinamur opere non occidendo, non mœchando, aut furando; Ore non loquendo falsum testimonium, & Corde non concupiscendo bona, aut uxorem proximi.

III. Verum quidem est, in duobus illis præceptis Charitatis universam legem pendere; At Deus voluit apertius exprimere in Decalogo quæcunque primo intuitu lex naturalis unicuique dictat, nec voluit se extendere ad alia præcepta, quæ ex iis deducuntur, ne multitudo mentem rudium opprimeret. Præcepta vero Fidei, Spei, & Charitatis ex August. includuntur in primo colendi Deum; non enim Deus aliter colitur, quam fide, spe, & charitate. Præcepta demum Christi Domini non continentur in Decalogo; cum non sint naturalia, sed positiva: Est quidem naturale præceptum pœnitentiæ; illud tamen in primo Decalogi præcepto includitur, tanquam conclusio in suo principio.

IV. Rogabis, Cum præter duo præcepta non furandi, & non mœchandi dentur duo illa alia non concupiscendi bonum, & uxorem proximi, cur non dantur etiam præter duo illa præcepta non occidendi, & non dicendi falsum testimonium, duo alia, videlicet non concupiscendi mortem alterius, & non optandi falsum testimonium?

Respondeo cum D. Th., non omnia præcepta naturalia in Decalogo expresse contineri, sed ea, quæ maxime inculcanda erant hominibus; non enim expresse in Decalogo prohibetur fornicatio, peccatum contra naturam, mollities, mendacium, superstitio, transgressio voti, & alia hujusmodi; quæ sane jure naturæ prohibentur, & ad præcepta Decalogi solum reducuntur. Quare cum delectatio adulterii, & utilitas divitiarum sint propter se appetibilia, inquantum habeant rationem boni delectabilis, vel utilis, & facile in illa homo inclinetur, contra vero homicidium, & falsitas sint de se odibilia, ideo oportuit illorum etiam concupiscentiam expresse prohibere, non vero istorum.

Quæritur secundo; An præcepta Decalogi sint dispensabilia?

Respondeo cum D. Th. contra nonnullos negative; nemo enim dispensare potest in præceptis naturalibus sub iis circumstantiis, sub quibus ex ipsa natura rei aliquando præcipiuntur, aut prohibentur. Et ratio D. Th. est, quia præcepta Decalogi continent debitum ordinem ad Deum, & ad alios homines; atqui fieri non potest, ut Deus velit hominem non de-

debite ad Deum, & alios homines ordinari; ergo nec Deus ipse potest in præceptis Decalogi dispensare.

V. Oppones: Deus potest dispensare universim in iis, quæ sunt juris naturæ; ergo etiam in præceptis Decalogi, licet sint juris naturæ: Præsertim quia de facto dispensavit cum Machabæis in tertio præcepto, permittendo illis, ut in Sabbato operarentur; Cum Abraham in quinto præcepto dispensavit, ut filium occideret innocentem; In sexto cum Osee, ut assumeret sibi mulierem fornicariam; In septimo cum Hebræis, ut vasa pretiosa acciperent ab Ægyptiis.

Respondeo, Deum non posse in iis, quæ juris naturæ sunt, dispensare sub iis circumstantiis, sub quibus aliquid jure naturæ prohibetur, ut fuse explicabimus in de Matrimonio. Ratio est, quia non potest Deus mutare naturas rerum, & reddere conveniens rectæ rationi, quod natura sua est disconveniens; quod autem jure naturæ prohibetur, disconveniens est rectæ rationi; ergo non potest Deus in eo dispensare, itaut rectæ rationi conveniens evadat. In casibus autem adductis non dispensavit Deus in iis, quæ juris naturæ sunt sub iis circumstantiis, sub quibus rectæ rationi disconveniunt: Nam furtum, verbi gratia, est intrinsece malum, si sit ablatio rei invito Domino, & occisio hominis est intrinsece mala, si fiat auctoritate privata; Fornicatio etiam est intrinsece mala, si sit accessus ad non suam; atque adeo manentibus his circumstantiis, non potest Deus in iis dispensare. Quod si Deus præcipiat Hebræis, ut vasa pretiosa accipiant ab Ægyptiis, tunc mutat circumstantiam in surreptione; & quia surreptio ista non est invito domino, (idest invito Deo rerum omnium domino) ideo talis surreptio non est furtum; unde non dispensavit Deus in præcepto de non furando. Eodem modo fornicatio est jure naturæ mala, si sit accessus ad non suam; Quod si Deus dicat Oseæ, ut assumat mulierem fornicariam, mutat circumstantiam, & dando potestatem in corpus mulieris, efficit, ut accessus ad illam sit accessus ad suam, & consequenter non est fornicarius, nec malus; Neque Deus dicitur dispensasse in sexto præcepto. Idem dicas in aliis casibus; Occisio enim innocentis non est contra jus naturæ, si fiat præcipiente Deo, domino vitæ; Nec est contra jus naturæ laborare die festo, si id fiat ad obediendum Deo præcipienti; nunquam enim tempus sanctificatur magis, quam cum Deo obedimus: Quia tamen aliqua sub quibuscumque circumstantiis sunt intrinsece mala, ut est odium, vel contemptus Dei, mendacium, peccatum contra naturam, &c. non vero in aliquibus tantum circumstantiis, ut occisio innocentis, ablatio rei alienæ, idcirco illa in nullo casu possunt a Deo præcipi, nec potest in iis dispensari; potest vero in istis sub iis circumstantiis, sub quibus non sunt contra jus naturæ.

ARTICULUS II.

Quanam via Præceptorum transgressio possit de mortali in veniale transire, & econtra?

I. Transgressio præceptorum Decalogi secundum se, & ex genere suo est mortalis.

II. Quid importet peccatum esse ex genere suo mortale, & esse ex genere suo veniale?

III. Plures regulæ recensentur ad discernendum, num peccatum ex genere suo sit mortale, an veniale?

IV. Quomodo possit peccatum de se mortale per accidens in veniale transire?

V. Un-

V. Undenam conjicere poteris, quod cum imperfecta solum deliberatione, aut consensu peccatum commiseris?

VI. Num peccet mortaliter, qui plene advertit ad malitiam objecti, præscindat tamen num ea sit gravis, an levis?

VII. Non quodvis peccatum ex genere suo mortale potest ratione parvitatis materiæ transire per accidens in veniale.

VIII. Undenam mensuranda sit hæc in re materiæ parvitas, aut magnitudo?

IX. Materia, quæ tam secundum se, quam relate ad finem a Legislatore intentum est levis, non est capax præcepti graviter obligantis.

X. Quid si dubitetur, an res præcepta levis graviter conducat ad finem?

XI. Quotupliciter possit peccatum de se, & ex genere suo veniale per accidens in mortale transire?

XII. Quandonam contemptus rei levis præceptæ est mortalis? Et quando frequentia venialium est mortalis, utpote ad mortale disponens?

XIII. Potest veniale in mortale transire etiam ratione conscientiæ erroneæ, aut perplexæ; Necnon ratione scandali; aut per additionem materiæ, quæ in unam gravem coalescat.

I. Certum est primo, transgressionem horum præceptorum esse peccatum; Nam ab August. Peccatum definitur, quod sit *Dictum, factum, concupitum contra legem æternam*, atque adeo contra rectam rationem.

II. Certum est secundo, transgressionem hanc esse ex genere suo peccatum mortale. Dicitur autem peccatum ex genere suo mortale, quod consideraro objecto, seu materia, circa quam versatur, fere semper est mortale; & aliquando tantum per accidens est veniale; ut est, verbi gratia, peccatum adversus virtutes theologales, necnon adversus Religionem, justitiam, castitatem, & alias graves virtutes: Contra vero dicitur peccatum ex genere suo veniale, quod fere semper est veniale, & per accidens aliquando mortale, ut est verbum otiosum, mendacium jocosum, impatientia in laboribus, &c.

III. Regulæ, quæ a Doctoribus assignantur ad discernendum, num aliquod peccatum sit ex genere suo mortale, an veniale? sunt istæ. Prima, si gravem deformitatem contineat a recta ratione, & graviter lædat charitatem Dei, vel proximi, est ex genere suo mortale: Sunt vero ex genere suo venialia, quæ sunt contra proprium bonum, ut vanæ cogitationes, & desideria, immoderatus esus, risus, somnus, nisi graviter charitatem debitam lædant, ut ebrietas. Secunda regula est, si alicui operi Deus minetur exclusionem a regno Cœlorum; ut quando dicitur ab Apost. ad Galat. 5. *Fornicatio, Immunditia, Contentiones, Æmulationes, Iræ, Dissensiones, Secta, Invidia, Homicidia, Ebrietates, Commessationes, & his similia: Qui talia agunt, regnum Dei non assequentur.* Tertia est, si aliqua peccata sint contra graves virtutes, vel contra præcepta Decalogi, vel Ecclesiæ; aut si graviter prohibeantur, puta, In virtute Sanctæ obedientiæ, vel sub interminatione gravis censuræ. Quarta, si Ecclesia declaravit aliquod peccatum esse de se mortale, ut in quadragesima ex proscriptis thesibus ab Alex. VII. declaratur de osculo habito ob delectationem carnalem, & sensualem. Quinta, si ita communiter viri docti sentiant.

IV. Quæritur nunc primo; Qua ratione quod est ex genere suo mortale, possit per accidens in veniale transire?

Respondeo, pluribus de causis id posse

posse accidere: Primo quidem ex deliberatione, seu advertentia imperfecta, hoc est ex actu imperfecto intellectus non plene advertentis ad objecti malitiam; ut accidit in semidormiente, & in distracto in alias cogitationes, necnon in invincibiliter ignorante malitiam gravem actus. Secundo, ex imperfecto consensu, quando scilicet voluntas veluti per surreptionem, & non ex toto corde objectum illud amplexatur; Etenim in nobis dantur quidam motus voluntatis erga objectum, qui dicuntur primo primi, qui scilicet rationem omnem praevertunt, nec possunt a voluntate cohiberi, & isti nullo pacto sunt liberi, & sic ne venialiter quidem peccaminosi; Dantur etiam alii motus, qui dicuntur secundo primi, quos impedire quidem possumus, sed sub semiplena, & imperfecta libertate; & isti quando sunt circa objectum malum, sunt venialiter tantum peccaminosi ex imperfectione consensus; Dantur denique motus deliberati, & perfecti, qui sunt plene liberi; & isti quando versantur circa objectum graviter malum, sunt mortaliter peccaminosi. Tertio, peccatum ex genere suo mortale transit in veniale ex parvitate materiae, ut si quis carolenum furetur a divite. Quarto, ex alia causa excusante, puta si quis ex ignorantia invincibili, aut leviter culpabili putet esse veniale, quod est mortale; Vel si quis necessitate ductus cooperetur materialiter cum peccato alterius; verbi gratia, locando domum meretrici, dummodo necessitas leviter distet ab ea gravitate, & proportione, quae requiritur ut possimus cum tali peccato cooperari.

V. Dubium tamen est primo; Quomodo cognosci possit, an peccatum aliquod sit commissum cum imperfecta solum advertentia, seu deliberatione, aut consensu?

Respondeo, apud Sanch. lib. 1. cap. 1., Pal., & Tambur., has regulas assignari; Primo, si animum firmum habeas, & saepe repetitum nunquam committendi mortale, itaut nunquam, aut fere nunquam in mortale incideris, praesumere potes in tali casu te non plene consensisse. Secundo, si statim ac advertisti ad malitiam objecti, actum retractasti. Tertio, si dubites, an perfecte e somno fueris excitatus, vel distractionem mentis aliud cogitantis excusseris. Ex his, & similibus conjecturis regulariter deducere probabiliter possumus, non adfuisse perfectam libertatem, & consequenter nec mortale.

VI. Dubium est secundo; An si quis plene advertat ad malitiam alicujus objecti, praescindat tamen, an sit mortalis, vel venialis, puta in perjurio, mendacio, &c. peccet mortaliterne, an solum venialiter ea committendo?

Respondeo, Navar., Valent., & alios putare, quod solum venialiter; quia non relucet materia gravis: Vasq. vero, Azor., Sanch., Rodriq. apud Bonac., quod mortaliter; quia exponit se periculo amplectendi malitiam gravem. Equidem censeo cum Joan. Sanch apud Tambur., pueros, & rudes plerumque solum peccare venialiter. Ratio est, quia ex una parte non advertunt ad obligationem examinandi gravitatem culpae, ne se exponant periculo committendi mortale; ex altera parte apprehendunt malitiam quandam indeterminatam, seu communem veniali, & mortali; malitia autem, quae est communis utrique, non potest esse gravis; ergo non graviter peccant: Quod etiam aliquando in subitis casibus accidere potest doctioribus; quamvis universim docti graviter peccent, quia plerumque advertunt ad gravem obligationem examinandi, num malitia illa sit gravis.

Probabilis etiam est opinio Th. Sanch., & Pal., qui docent, ut plurimum do-

doctiores peccare mortaliter, vel venialiter juxta gravitatem objecti; idque præsumendum esse, quia saltem virtualiter apprehendunt objectum, & ejus malitiam sub ea gravitate, vel levitate culpæ, quam habet illud in se.

VII. Dubium est tertio; An quodlibet peccatum ex genere suo mortale possit ratione parvitatis materiæ per accidens transire in veniale?

Respondeo negative; quando enim eadem gravitas offensæ, & malitiæ reperitur tam in materia magna, quam in parva, tunc etiam in modicissima quacumque materia committitur peccatum grave: Exempli gratia, quia eadem gravis deformitas habetur, si vendatur res sacra gravis pretio magno, sive parvo, necnon sive juretur falso in materia gravi, sive in levi; idcirco in Simonia, & in perjurio non datur parvitas materiæ: Multi autem alii casus a Doctoribus enumerantur, in quibus non datur parvitas materiæ; Primo, in odio, & contemptu directo Dei; Sicut etiam in blasphemia, & in peccatis contra fidem, & spem theologicam. Secundo, in perjurio assertorio, non tamen in promissorio, aut in voto. Tertio, in magia, & superstitione, quæ fit cum pacto expresso cum dæmone. Quarto, in delectatione libidinosa deliberate quæsita. Quinto, in irritatione Sacramentorum, in fractione sigilli Sacramentalis, & in jejunio naturali ad Eucharistiam requisito. Sexto, in ætate requisita ad Ordines suscipiendos, vel ad professionem, & in similibus casibus, ut videre est apud Dian. part. 5. tract. 5.

VIII. Dubium est quarto; Unde sit mensuranda hac in re materiæ parvitas, vel magnitudo?

Respondeo cum Tambur. lib. 1. cap. 1. §. 2., attendendam quidem esse ex ipsa re tum absolute spectata, tum etiam comparative ad totum, quod præcipitur, sed principaliter mensurandam esse ex fine, propter quem præcipitur. Verbi gratia, dum quæritur an sit materia parva labor unius horæ die festo, vel comestio unius unciæ die jejunii, vel omissio unius psalmi in recitandis horis; consideranda sunt hæc tum secundum se, tum in ordine ad totum, sed principaliter in ordine ad finem intentum; Aliquando enim quod est modicum comparative ad totum, secundum se spectatum est magnum; Sicuti etiam si spectetur relate ad finem, ad quem præcipitur; & ideo materia illa dicitur gravis: Verbi gratia, si voveris dare centum aureos, & des tantum nonaginta, decem, qui supersunt, sunt materia gravis, non quidem relate ad totum, sed secundum se, & relate ad finem voti, qui est sublevatio pauperis: Eodem modo communiter docent, omittere Vesperas Sabbati Sancti esse mortale, quia licet illa pars sit modica tam secundum se, quam relate ad totum officium; non est tamen modica relate ad finem cultus Divini pro illa hora. Est etiam mortale, si quis furetur acum Sutori pauperi, qui illius usu sustentatur, quia licet res illa sit modica, magna tamen est relate ad finem intentum a prohibente furtum; gravis enim damnificatio, & magna tristitia in Sutore sequitur ex illo furtulo: Contra tamen, si quis voveat recitare coronam ex sex decenariis, & omittat recitare duos decenarios, peccabit solum venialiter, quia quamvis hæc non sit modica pars relate ad totum, est tamen modica secundum se; & fini intento, scilicet cultui Virginis, modice nocet.

IX. Ex dictis sequitur, quod si res aliqua sit modica tam secundum se, quam relate ad finem, tunc non sit capax præcepti gravis; Unde si Prælatus præcipiat in virtute Sanctæ Obedientiæ, vel sub pœna excommunicationis,

tionis, aut si quis voveat recitare salutationem angelicam, non proferre verbum otiosum, &c. non peccet graviter, si id non faciat: Quod si res præcepta secundum se levis, sit gravis relate ad finem, erit capax præcepti graviter obligantis; Et talis fuit res præcepta Adamo, & Evæ, ne comederent fructus ex illa arbore: Quare si ob indecentiam Prælatus sub excommunicatione præcipiat, ne Clericus, exempli gratia, deferat per vias biretum lineum album, quamvis materia sit levis, ob finem tamen gravem tale præceptum graviter obligabit.

X. Quod si dubitetur, an res levis præcepta graviter conducat ad finem, Sanch., & Pal. apud Tambur. loc. cit. & communius docent, præsumendum esse, quod finis sit gravis, atque adeo quod detur obligatio gravissima; tum quia possessio stat pro lege, quæ certo adest; tum etiam quia communiter contingit, quod Superiores prudentes, qui maturo consilio aliquid leve præcipiunt sub gravi, non decipiantur. Verum ipse Tambur. cap. 3. §. 7. num. 10. putat, in tali casu posse probabiliter judicari, quod finis sit levis, atque adeo quod non detur obligatio gravis, quia donec constet materiam esse capacem obligationis gravis, non constat de constitutivo legis, & obligationis gravis, atque adeo prævalet libertas, quæ stat in possessione: Sicuti enim si dubitetur an præceptum obliget sub gravi, vel sub levi, præsumendum, quod obliget sub levi; ita si dubitetur an materia levis præcepta ordinetur ad finem gravem, præsumendum, quod non ordinetur ad finem gravem, quia in utroque casu possidet libertas; dummodo bene id perpendatur, consulendo Doctores, & libros, num res præcepta levis graviter ad finem suum conducat, & adhuc dubium remaneat.

XI. Quæres secundo; Quanam ratione quod est ex genere suo veniale, possit per accidens in mortale transire?

Respondeo cum Bonac. disp. 2. quæst. 3. punct. 5., multipliciter id accidere posse. Primo, ratione finis mortalis; Verbi gratia si quis mentiatur ad fornicandum, tale mendacium erit mortale, quia actus specificatur a fine; Et eodem modo veniale transit in mortale ratione ultimi finis in eo positi; si scilicet quis ultimum finem in eo constituat, seu si quis adeo amet veniale, ut etiamsi esset mortale, illud non odio haberet: Quoniam autem in tali casu plus appretiative amatur talis res, quam Deus, qui est noster ultimus finis, ideo dicitur veniale in tali casu evadere mortale ratione ultimi finis in eo constituti.

XII. Secundo transit veniale in mortale ratione specialis contemptus; quando scilicet contemptus est causa, cur violetur præceptum leve, & Legislator spernatur, nolendo se subjicere ejus auctoritati rem illam levem præcipienti. Ubi notandum, aliquando contemptum esse rei levis præceptæ, aliquando vero ipsius Legislatoris; Si quis venialiter peccet, verbi gratia mentiatur, ex contemptu rei levis præceptæ, quatenus putat rem illam non esse tanti faciendam; dico cum Laym. contra Sanch. apud Tambur., quod peccet solum venialiter, nisi talis contemptus redundet etiam in Legislatorem, videlicet putando, aut illum non habere potestatem prohibendi mendacium, aut male uti ea potestate, vel nolendo se subjicere ejus potestati: Si quis vero violet præceptum in materia levi, non quidem ex contemptu rei levis, sed ex contemptu Legislatoris, subdistinguendum est; Nam si contemnatur Legislator formaliter, quatenus Legislator est, hoc est spernendo ejus potestatem, qua-

quasi esset nullius momenti, semper est mortale; Si vero contemnatur Legislator materialiter, quatenus scilicet est vir imprudens, & indiscretus, est solum veniale: Sicuti etiam si quis transgrediatur præceptum leve Superioris humani, ne illum in ea re levi solatio afficiat.

Ex quibus sequitur, quod qui ex contemptu peccat mortaliter, verbi gratia furando, duo peccata committat aperienda in confessione, alterum furti contra justitiam, alterum contemptus; qui est vel contra obedientiam, si spernat Legislatorem qua talem, nolendo se ejus potestati subjicere; vel est contra religionem, si spernat Legislatorem materialiter, seu ut imprudentem, & inutiliter prohibentem furtum.

Tertio, veniale transit in mortale ratione proximi periculi incidendi in mortale; ut si quis dicat verbum otiosum fœminæ, advertens ex simili occasione sæpe alias lapsum esse in delectationem veneream. Ratio doctrinæ est, quia *Qui amat periculum, peribit in illo*: Fieri etiam potest, ut aliquando venialia ratione frequentiæ disponant proxime ad mortale; & in tali casu ipsa frequentia venialium est mortalis, quando tale periculum advertitur. Hinc Sanch., & Bonac. contra Pal., Sal., & Tambur. docent, peccare mortaliter, ratione periculi proximi incidendi in mortale illum, qui statuit in corde suo nullum veniale vitare; juxta illud Ecclesiast. *Qui spernit modica, paulatim decidet*.

XIII. Quarto, ratione conscientiæ erroneæ; ut si quis putans esse mortale mentiri, adhuc mentiatur. Quod si quis haberet conscientiam perplexam, putando scilicet utramque partem contradictionis esse peccatum, verbi gratia, & quod sit peccatum relinquere infirmum ad audiendum sacrum, & quod sit peccatum omittere Sacrum, ne relinquatur infirmus, in tali casu tenetur inquirere, quid potius agendum, & ponere debet quod dictamini rationis repræsentatur esse minus malum. Quod si nequeat id discernere, potest facere quodcumque libet, cum non detur libertas ad utrumque omittendum: Et quamvis putet se peccare, si alterutrum faciat, vere non peccat, quia peccatum non sequitur ad judicium intellectus, sed actum voluntatis; Quis enim dixerit, quod peccet, qui verbi gratia detentus in carcere existimat se peccare, si non audiat Sacrum, quod audire non potest? Contra vero peccaret verbi gratia ægrotus, si putet se peccare omittendo sacrum, cum liber sit ad illud audiendum, quamvis cum impendio sanitatis, & vitæ.

Quinto, ratione scandali; Verbi gratia, si quis loquatur turpia aut intendendo ruinam proximi; (quod dicitur scandalum directum) aut prævidendo, quod ex tali suo peccato facile alii in mortale lapsuri sunt; (quod dicitur scandalum indirectum, seu indirecte volitum) Et sane si quis loquatur turpia, exempli gratia, intendendo ruinam proximi, videlicet intendendo, ut proximus in fornicationem adducatur, duplex peccatum committit in confessione aperiendum, alterum contra castitatem, quæ obligat etiam, ne proximum in fornicationem adducamus; alterum vero contra charitatem intendendo ruinam, seu peccatum proximi. Quando vero scandalum est solum indirectum, putat Lug. contra Sanch, Vasq., & Con. apud Tambur. in Methodo Confession. lib. 2. cap. 1. §. 17., quod non sit necesse in confessione explicare speciem peccati, ad quam proximum induxeris, sed satis sit dicere, quod pravis verbis, vel pravo exemplo induxeris proximum in peccatum mortale, non explicando, verbi gratia,

adul-

adulterium, immo nec explicando conditionem personæ inductæ ad peccatum, num scilicet fuerit Sacerdos, vel conjugatus, qui in adulterium inductus est. Ratio est, quia tale peccatum est solum contra charitatem, non contra alias virtutes, quæ solum videntur obligare, ne positive inducamus alios ad peccandum contra illas, & ne intendamus nostris verbis, aut exemplis alios ad id inducere, non vero obligant, saltem graviter, ad impedienda vitia contra tales virtutes in aliis: Aliter qui verbi gratia prævident ex sua intemperantia alium inducendum esse ad furtum, peccarent contra justitiam, & tenerentur ad restitutionem, quod nemo dixerit.

Ultimo, veniale transit in mortale per additionem materiæ; ut si quis habeat animum furandi carolenum a divite, & deinde pluries carolenum furetur. Ubi notandum, nunquam plura venialia pertingere ad mortale, nisi materiæ leves possint in unam gravem coalescere: Verbi gratia, qui sæpius comedit die jejunii materias leves, peccabit graviter, quia materiæ illæ leves constant deinde unam gravem: Contra tamen, qui vovit recitare singulis diebus salutationem angelicam per annum, ita ut vota singulis diebus sint affixa, si id omittat, non peccabit graviter, quia ea non voventur per modum unius, quo pacto vovetur rosarium; & ideo omittens rosarium, quod vovit, peccat mortaliter. Eodem pacto non peccat mortaliter, qui singulis diebus festis per annum laborat uno quadrante, nec qui est causa, ut centum personæ eodem die festo laborent uno quadrante, cum istæ materiæ leves non coalescant in unam gravem: Quæ fusius explicavimus in expositione thesis 29. ab Alex. VII. proscriptæ, quæ habet: *In die jejunii qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.*

ARTICULUS III.

Quinam ad præcepta teneantur?

I. Non est idem lege non obligari, & a lege excusari.

II. Pueri nulla lege obligantur ante rationis usum: Postea vero legibus etiam Ecclesiasticis tenentur, præterquam Jejunii, & Communionis; quamvis ante pubertatem pœnas Ecclesiasticas non incurrant.

III. Num possint pueri Divinis assistere in loco interdicto, aut introduci in Monasteria Monialium?

IV. Quid si dubitetur, an usum rationis adepti sint?

V. Quibus legibus teneantur Infideles, Amentes, Ebrii? Num amentes æquiparentur infantibus?

VI. Nec amentes, nec ebrii cogendi sunt ad Missam audiendam die festo: Possunt autem probabiliter amentibus & infidelibus die festo injungi opera servilia.

VII. Quibus legibus teneantur Peregrini, & Vagi? Num licitum sit recedere a loco, ubi est dies festus, ad exercenda opera servilia? Num debeat tunc mane audiri Sacrum? Num liceat egredienti a loco, ubi jejunatur, mane sumere jentaculum?

VIII. Probabiliter Peregrini non tenentur, secluso scandalo, legibus loci, ubi brevi morantur; (nisi eædem sint leges in proprio domicilio) tenentur tamen iis Vagi.

IX. Leges autem juris communis servare tenentur peregrini, quamvis in Patria essent abrogatæ.

I. PRænotandum, aliud esse lege aliqua non obligari, aliud vero a legis alicujus transgressione excusari; nam, verbi gratia, infideles

non tenentur lege jejunii Ecclesiastica, ægrotus vero tenetur, esto ratione ægritudinis ab ejus transgressione excusetur: Pariter Peregrini juxta probabilem opinionem non tenentur legibus loci, ubi versantur; Incolæ vero excusantur, si legem loci ignorent. Examinandum nunc, an præceptis Decalogi teneantur etiam Pueri, Ebrii, Amentes, Infideles?

II. Quæritur primo, an pueri teneantur legibus, quibus tenentur adulti?

Respondeo, Pueros ante usum rationis nulla lege Divina, vel Naturali, vel Humana teneri: Ratio est, quia cum non sint capaces usus rationis, nec possint esse capaces vinculi legalis, quod ratione utentibus imponitur. Nihilominus ubi ad usum rationis pervenerint, (quod plerumque fit septennio completo) tenentur legibus etiam Ecclesiasticis, præterquam jejunii, & Communionis, de quibus suo loco, ut communiter docent apud Sanch. lib. 1. cap. 12. contra Sotum, qui putat ante duodecimum annum pueros non teneri ad præcepta Ecclesiastica, & ad annuam confessionem. Verum quamvis ante duodecimum annum non soleat Ecclesia punire pueros censuris; immo Sà, Fagund., & alii apud Tambur. in Methodo Commun. cap. 4. §. 2. putant, decisum esse in cap. 1., & 2. *De delictis puerorum*, quod nullam pænam Ecclesiasticam latam a jure, vel ab homine incurrant pueri ante pubertatem; at si peccent mortaliter, obligatos esse ad confessionem annuam, constat ex cap. *Omnis utriusque sexus*: Ubi tamen ex contextu habetur, annos discretionis diversimode requiri ad confessionem, & ad Communionem.

III. Hinc docent Cordub., & Sanch. loc cit., quod pueri doli capaces non possint Divinis assistere in loco interdicto, quia subjacent præceptis Ecclesiæ: Contra tamen pueri nondum doli capaces possunt iis admitti, sicuti etiam amentes rationis usu omnino destituti; quia sola assistentia moralis, & humana videtur interdicta: Non possunt tamen in loco interdicto sepeliri, quia locus interdictus nullum cadaver admittere potest, ut notat Suar. de Censuris disp. 35. Et ratio a priori est, quia prohibitio sepulturæ Ecclesiasticæ tempore interdicti immediate cadit in sepelientes, non in cadavera sepelienda. Præterea putat Sanch. lib. 6. cap. 16. cum aliis, posse licite in Monasteria Monialium introduci pueros nondum doli capaces; quia Trident. sess. 24. cap. 5. dum prohibet, ne ullus admittatur cujuscumque conditionis, sexus, vel ætatis, habet pro fine, ne pax Monialium perturbetur, ac ne ad peccandum incitentur; unde infantes videntur posse admitti; non tamen amentes, qui ad peccandum incitare possunt. In Synodo tamen Neapolitana prohibetur sub pœna excommunicationis, ne per Rotas, aut alia via introducantur in Monasteria Monialium infantes, sive masculi, sive fœminæ, etiam minores septennio, quamvis non extrahantur a Rota, sed in ipsa remaneant ex parte clausuræ.

IV. Rogabis, si dubitatur an aliquis puer adeptus sit usum rationis, licebitne huic, quæ licent pueris ante usum rationis?

Respondeo, licere, si nondum septennium compleverit, secus vero non licere; cum enim per illud tempus advenire soleat usus rationis, in dubio præsumitur ante illud tempus non advenisse.

V. Quæritur secundo; An ebrii, amentes, & infideles teneantur legibus communibus?

Respondeo certum esse, quod infideles teneantur solum legibus naturalibus, & Divinis, non vero Ecclesiasti-

sti-

ſticis; unde ante baptiſmum poſſunt die veneris carnes comedere; & ſine culpa poſſunt a fidelibus carnes illis miniſtrari. Peccant tamen omittendo baptiſma, quippe quod a Deo præcipitur; ſed probabiliter non peccant omittendo ſumptionem Euchariſtiæ a Chriſto Domino præceptam; quia probabiliter hæc non præcipitur, niſi baptizatis, ſeu ex ſuppoſitione Baptiſmi ſuſcepti.

Certum etiam eſt, quod amentes, qui aliquando habuerunt uſum rationis, obligentur legibus communibus; quamvis ratione amentiæ excuſentur in ea materia, in qua non ſunt ſui compotes, non ſecus ac ignorantes legem, vel dormientes; Et idem dicendum de ebriis: Qui vero ita ſunt amentes, ut nunquam habuerint uſum rationis, probabiliter ex Sanch. lib. 1. cap. 12. obligantur, quamvis excuſentur; nec æquiparantur infantibus, qui ſimpliciter non obligantur. Ratio eſt, quia infantes per ſe carent uſu rationis; amentes vero per accidens, ſicut ebrii: Quare ſicut catulus, verbi gratia, ante nonum diem non dicitur cœcus, ſed dicitur non videns, quia per ſe illo tempore eſt incapax viſus; at ſi poſt nonum diem non videat, dicitur cœcus; Ita qui poſt ſeptennium caret uſu rationis propter dementiam, vel ebrietatem, dicitur excuſatus a legum obſervantia, non vero non obligatus.

VI. Dubium eſt; An curam gerentes amentium, & infidelium teneantur efficere, ut ſacro interſint die feſto, & ab opere ſervili abſtineant, necnon ut jejunent, &c.?

Reſpondeo, omnibus amentibus tum ex conſuetudine introducta, teſte Azor., tum ne in deteriorem ſtatum amentiæ decidant, poſſe miniſtrari cibos vetitos, ut docet Sanch.: Ebriis tamen miniſtrari non poſſunt, cum iis non indigeant. Præterea nec amentes, nec ebrii cogendi ſunt ad aſſiſtendum Sacro; quia non poſſunt aſſiſtere morali, & humano modo, prout præcipitur; Qui tamen ſunt ſemifatui, nec in iis, quæ ad Miſſam pertineant, deſipiunt, proculdubio debent Sacro intereſſe.

An autem amentibus, ſicut & infidelibus injungi poſſint opera ſervilia die feſto? Sanch. promiſit materiam hanc ſe diſcuſſurum in tertio Decalogi præcepto, quod morte præventus non typis excudit.

Tambur. tamen lib. 4. cap. 3. re cum Theologis diſcuſſa putat cum Dian. part. 5. tract. 14. reſol. 7., & Laym. contra Fernand. licere. Ratio eſt, quia infideles non tenentur legibus Eccleſiaſticis; Amentes vero, vel quia nullo præcepto tenentur, ut multi probabiliter putant contra Sanch., vel quia, ut notat Laym., opera ſervilia prohibentur dumtaxat iis, qui humano modo, & utiliter tale præceptum implere poſſunt, non ſecus ac præcipitur aſſiſtentia miſſæ; ideo amentes, & ebrii ſicut non ſunt cogendi ad miſſam audiendam, ita poſſunt opera ſervilia exercere, & poſſumus ea illis injungere, non ſecus ac animantibus. Non poſſunt tamen ebrii, & amentes induci ad blaſphemandum, verbi gratia, vel fornicandum, quia vere iis legibus tenentur, quamvis per accidens excuſentur a peccato, ſi ſponte blasphement; nemo autem poteſt inducere poſitive alium ad tranſgrediendum præceptum, quo obligatur, quamvis per accidens hic, & nunc excuſetur: Exempli gratia, ſi quis ignoret eſſe hodie feſtum diem, non poſſum poſitive inducere illum ad laborandum, quamvis non tenear ſub mortali monere illum de die feſto, ne laboret, ſed ſolum ſub veniali ex virtute miſericordiæ, quæ dictat docere ignorantes.

VII. Quæritur tertio; An Peregrini,

ni, & Vagi teneantur legibus sui domicilii, vel loci, ubi degunt?

Respondeo, certum esse primo, quod si leges domicilii, & loci, ubi degunt, sint eædem, peregrinus iis legibus teneatur; hoc enim communiter Doctores docent ex usu communi rationabiliter introducto.

Secundo, etiam communiter cum Sanchez lib. 1. cap. 12. contra Leonardum docent, quod vagi teneantur legibus, & consuetudinibus illius loci, in quo etiam obiter degunt. Ratio est, quia cum nullum peculiare domicilium habeant, sortiuntur illud in loco, ubi habitant; aliter essent liberi ab omnibus legibus Episcopalibus, & Municipalibus, quod videtur absurdum.

Tertio, certum est, peregrinos, & vagos, ad vitandum scandalum, si quando oriretur, teneri ad observantiam legum tam domicilii, quam loci: Ex naturali enim lege quilibet tenetur vitare scandalum. Notandum demum, peregrinum non esse, qui alicubi habitat animo ibi permanendi per majorem anni partem; hic enim dicitur esse habitator, etiamsi postea mutet animum permanendi; atque adeo a primo die tenetur legibus loci, tanquam civis, utpote habens ibi quasi domicilium; non enim requiritur, quod habeat domicilium, (seu quod habitet ibi animo permanendi perpetuo) ut legibus loci teneatur.

Dubium itaque solum est primo; an Peregrini teneantur legibus sui domicilii, si sint diversæ a legibus loci, ubi degunt? Verbi gratia, an teneantur ad jejunium, vel ad servandum festum proprii domicilii?

Respondeo cum Sanch. loc. cit., Suar., Sà, Rebel. probabilius esse, quod non teneantur; quia leges, & consuetudines locales respiciunt directe, & per se territorium, illique sunt affixæ, nec ligant personas, nisi dum in eo territorio versantur. Idque verum est, etiamsi leges sint juris communis, & in aliquo loco sint abrogatæ; Unde potest vesci intestinis animalium, qui transit per Castellam, juxta usum illius loci; sicut etiam quilibet potest Mediolani vesci cibis Paschalibus primis quatuor diebus Quadragesimæ.

Hinc sequitur primo, quod possit aliquis recedere a proprio loco, ubi est dies festus, adeundo locum, ubi non est festus, ad exercenda opera servilia, etiamsi noctu redeat ad proprium locum: Immo probabiliter docet Sanch. cum Suar., quod in tali casu egrediens e suo loco non teneatur ante egressum audire missam, dummodo ante ultimam missam, hoc est ante meridiem, perveniat ad locum, ubi non est festum. Ratio est, quia tunc solum tenetur quilibet prævenire mane auditionem missæ, quando reliquo tempore est impediendus, non vero quando intra præcepti tempus est eximendus ab illo.

Sequitur secundo, quod qui mane proficiscitur ex Oppido, ubi non jejunatur, perventurus meridie ad domicilium suum, ubi jejunatur, possit mane carnibus vesci; ita tamen, ut ubi ad domicilium suum pervenit, abstineat a carnibus; possit tamen pluries comedere, si carnes prius comederit, quia jam est liber a jejunio: Quod si vice versa proficiscitur ex proprio domicilio, ubi jejunatur, certo perventurus ad locum, ubi non jejunatur, potest mane jentaculum sumere; non tenetur enim eo die lege jejunii, cum possit vespere carnes comedere.

Docent tamen nonnulli, non esse licitum proficisci in ea loca in fraudem jejunii, aut alterius præcepti. Sed hanc limitationem improbant Sanch., & Suar., quia hæc non esset proprie fraus, sed fuga præcepti, quæ

non

non prohibetur; non enim fraudem committit, qui utitur jure suo.

VIII. Dubium est secundo; An saltem peregrini teneantur legibus loci, ubi degunt?

Respondeo cum Sanch. certum esse, quod teneantur servare tum leges contractuum, quod jure communi cautum est, (dempto contractu dotis, qui ineundus est juxta leges domicilii viri) tum etiam leges, quarum transgressio cederet in peculiare illius Oppidi damnum; ut si prohibeatur extractio tritici, vel mercium. Sed an festa, jejunia, & alia hujusmodi teneantur servare, dubium est apud Doctores. Probabilius censeo cum Sanch., Tolet., Azor. contra Suar., & Sà, quod non teneantur. Ratio est, quia ad obligandum legibus requiritur jurisdictio; hæc autem non habetur erga peregrinos, qui ex brevi mora in aliquo loco non fiunt subditi; Unde nequit Episcopus illis ministrare Sacramenta, (præter Confessionem, & Communionem, idque ex tacita proprii Episcopi licentia) nec potest cum iis dispensare; ut communiter Doctores docent: Quænam autem dicatur brevis mora, examinabimus cum de præcepto audiendi missam.

Neque dicas, quod Episcopi soleant punire peregrinos non servantes leges loci: Nam vel puniunt, quia Episcopi sequuntur opinionem contrariam valde probabilem; vel quia peregrini non caute se gerunt vitando scandalum.

Neque dicas secundo, quod ex *Regulis juris in 6: Qui sentit commodum, debet & onus sentire*: Nam hoc est verum, quando onus est necessario annexum commodo; sicut fructibus beneficii annexa sunt onera beneficii: in casu autem nostro onus non est necessario annexum commodis peregrinorum: Sic Novitii gaudent multis privilegiis regularibus, nec eorum præceptis ligantur.

Neque dicas tertio, quod peregrini eximerentur legibus omnibus municipalibus, quod videtur absurdum, ut diximus de vagis; Nam hoc erit per accidens in peregrinis; & eo solum brevi tempore eximerentur, quo dicuntur esse peregrini; quod non accidit in vagis, qui semper eximerentur.

IX. Notandum tamen, quod si leges loci, ubi degunt peregrini, sint juris communis, teneantur eas servare, quamvis in proprio domicilio sint abrogatæ: Unde Mediolanensis tenetur jejunare primis quatuor diebus Quadragesimæ, si Neapoli transeat; & Castellanus tenetur die Sabbati abstinere ab intestinis animalium, si Neapoli sit peregrinus. Ratio discriminis est, quia in hoc casu condens jus commune habet jurisdictionem in omnes, & omnes obligat; nec aliquis excusatur, nisi ex eo, quod sit in loco, ubi lex illa abrogata est: Contra vero condens leges municipales jurisdictionem non habet in peregrinos; unde illos non obligat.

Dubium est tertio, Cujusnam Parochiæ legibus teneatur, qui ex æquo in duplici Parochia habitat, itaut sit utriusque Parochianus?

Respondeo, teneri legibus, & consuetudinibus ejus Parochiæ, in qua de facto habitat, quia tunc censetur ejus incola: Quod si in alteram per breve tempus adveniret, non teneretur ejus legibus, quia reputaretur peregrinus, & hospes.

ARTICULUS IV.

De Intentione requisita ad observantiam præceptorum.

I. Ad satisfaciendum præcepto requiritur intentio ponendi opus injunctum.

II. Præcepto jejunii non satisfacit, qui in-

Digitized by Google

invitus abstinet cibo.

III. Satisfacit tamen præcepto restitutionis, qui pravo fine restituit; Et qui invitus restituit, licet præceptum non impleat, non tenetur tamen iterum restituere.

IV. Non requiritur ad satisfaciendum præcepto intentio satisfaciendi per opus, quod ponitur; Non enim imponitur obedientia formalis, sed materialis.

V. Num satisfaciat debito justitiæ, qui immemor debiti eleemosynam largitur?

VI. Num præcepto, aut voto satisfaciat ponens opus præceptum, sed positive nolens per illud satisfacere?

VII. Qui nolens satisfacere per opus præceptum, quod ponit, mutata voluntate, nolit aliud opus ponere, requiriturne, quod velit per illud opus satisfecisse; an satis est, quod sciat se satisfecisse?

VIII. Qui audit Sacrum præceptum nolens per illud satisfacere, nec volens aliud audire, non transgreditur præceptum Ecclesiasticum, sed naturale.

I. DUplex dari potest intentio, altera implendi præceptum, seu ponendi opus præceptum; altera satisfaciendi præcepto per illud opus. De utraque nonnulla quærenda sunt.

Quæritur primo; Utrum ad satisfaciendum præcepto requiratur intentio ponendi opus injunctum?

Respondeo cum communi affirmative; nec satis est ponere illud opus sine intentione ponendi illud: Quare qui, verbi gratia, in ebrietate, vel somno recitat officium, aut interest Sacro, non satisfacit præcepto: Et a fortiori qui invitus per defectum cibi jejunat sine animo jejunandi, non satisfacit præcepto jejunii. Ratio est, quia præceptum impleri non potest, nisi per actum humanum, & liberum, quo homo velit exequi, quod præcipitur: Etenim lex imposita hominibus debet humano modo, non more brutorum impleri.

Confirmatur, quia lex non violatur, nisi per actum liberum, quo quis nolit ponere, quod præcipitur; ergo nec impletur lex nisi per actum liberum, quo quis velit ponere, quod præcipitur; & consequenter sicut non violat legem jejunii, qui invitus comedit, ita nec legem jejunii implet, qui invitus jejunat.

II. Ex quo sequitur, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 13., recitantem attentissime horas Canonicas ex sola intentione legendi, vel addiscendi non satisfacere recitationi horarum: Nec satisfacit obligationi audiendi Sacrum, qui in Ecclesia devotus persisteret coram celebrante, sed solo animo contemplandi Divina, & orandi, non animo audiendi Sacrum: Quamvis enim attentio ad orandum satis sit, ut satisfiat attentioni requisitæ ad audiendum Sacrum, ut suo loco dicemus, tamen si deficit intentio audiendi Sacrum, illud non dicitur audiri; Ita expresse Sanch. loc. cit.; quia opus præceptum debet impleri scienter, & cum voluntate ponendi illud.

Notandum tamen, quod si præceptum sit negativum, verbi gratia non comedendi carnes, ex doctrina Vasq. 1. 2. quæst. 100. art. 9. potest etiam a dormientibus impleri; quia tale præceptum impletur præcise per non positionem rei prohibitæ. At non impletur ab invitis, ut ostendimus: Qui enim invitus a carnibus abstinet, non satisfacit præcepto, sicut nec satisfacit, qui invitus interest Sacro.

Quod si quis per metum gravem recitet horas, aut Sacro interfit, satisfacit præcepto; etiamsi peccet, si habeat animum non implendi præceptum deficiente metu. Ratio est, quia metus non tollit, licet minuat, voluntatem

luntarium; unde qui per metum recitat horas, libere recitat, atque adeo præcepto satisfacit. Eodem modo famuli, vel pueri, qui audiunt Sacrum ex eo, quod comitentur Heros, vel Pædagogos, satisfaciunt præcepto, si debitam intentionem absolutam habeant audiendi Sacrum, etiamsi haberent illam aliam intentionem peccaminosam conditionatam, Non audirem Sacrum, si non comitarer herum, ut notant Suar., & Sanch. contra Divum Antonin.

Rogabis; An satisfaciat præcepto restitutionis, vel præcepto dandi eleemosynam indigenti, qui invitus, vel ebrius, aut ignorans restituit, vel dat nummos pauperi?

Respondeo affirmative; his enim præceptis satisfit non solum ab ebriis, &c., sed etiam ab iis, qui pravo fine, verbi gratia, ob inanem gloriam, vel ad fornicandum restituunt, aut dant eleemosynam. Et ratio ex Vasq. loc. cit. est, quia etiam iis actibus tollitur materia, propter quam præcipitur restitutio, & eleemosyna, videlicet retentio rei alienæ, & necessitas indigentis; Unde ea sublata cessat obligatio. Qui tamen invitus restituit, aut dat eleemosynam, peccat quidem non implendo præceptum, sed exterius ita præceptum implet, ut non teneatur iterum restituere, aut eleemosynam dare, cum cessarit obligatio, sublata materia, propter quam talis obligatio fuit imposita: Quare qui sic satisfacit huic præcepto, revera præceptum non implet, sed non amplius illo obligatur.

IV. Quæritur secundo; An ad satisfaciendum præcepto requiratur intentio satisfaciendi per opus, quod ponitur?

Respondeo negative cum Sanch., Suar., Henr. contra Sylvest., Ledesm., Lopez.. Ratio est, quia præcepta solum obligant ad ponendum voluntarie, & actu humano opus injunctum, non vero ut signate velimus per tale opus satisfacere præcepto; cum nullibi talis obligatio inveniatur.

Confirmatur, quia talis intentio non requiritur ad satisfaciendum præceptis negativis, verbi gratia, non furandi, non occidendi, &c., ut adversarii etiam fatentur; nec ad satisfaciendum præceptis naturalibus, verbi gratia colendi Deum, honorandi parentes, &c., ut liquet; ergo neque etiam requiritur ad satisfaciendum præceptis positivis.

Neque dicas, præcepta obligare ad obedientiam, quæ non habetur, nisi adsit intentio satisfaciendi præcepto: Nam præcepta obligant tantum ad obedientiam materialem, non ad formalem, hoc est ad ponendum id, quod præcipitur, non vero ad ponendum illud, quia præcipitur.

V. Ex data doctrina deducunt aliqui cum Baldello apud Dianam p. 5. tr. 13. ref. 94., quod si quis debens centum Titio, immemor talis debiti donet illi centum, satisfaciat debito, itaut non teneatur dare alia centum. Et ratio videtur esse, tum quia si is fuisset memor debiti, non dedisset centum animo liberali, sed animo satisfaciendi; tum etiam quia quilibet habet intentionem interpretativam satisfaciendi prius debito justitiæ, quam dandi gratis. Et idem docent de eo, qui ignorans debitum largiendi eleemosynam pauperibus, vel propter omissionem officii, (ut debent beneficiarii,) vel propter debita incerta, gratis eleemosynam largitur, non animo satisfaciendi: Et quamvis ab Alex. VII. damnata sit propositio 33., quæ dicit: *Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas ante beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit;* Hoc putant intelligendum de eleemosynis factis ante obligationem restituen-

tuendi, non vero ab immemore post obligationem.

Verum hoc negant communius apud eundem Dianam cum Sanch. lib. 1. cap. 13., & Lopez. Ratio est, quia quamvis immemor debiti, quando dat eleemosynam, non daret illam animo liberali, si recordaretur debiti, tamen non est attendenda voluntas ista conditionata satisfaciendi, sed requiritur intentio absoluta, quæ non habetur in casu nostro: Nec satis est ad operandum intentio interpretativa, sed requiritur intentio vel actualis, vel saltem virtualis. Verum quidem est, quod si quis immemor voti, quod habet, jejunandi, jejunet, satisfaciat voto; sicut qui ignorans hodie esse diem festum, audit sacrum, satisfacit præcepto: At si ignorans se debere centum Titio, donet illi centum, non satisfacit debito: Disparitas est, quia donans sponte vult debitum ex justitia prorogari, ut in quæsito sequenti explicabimus.

VI. Quæritur tertio; an qui audit missam, verbi gratia, & positive non vult per talem missæ auditionem satisfacere præcepto, adhuc satisfaciat?

Respondeo, communiorem sententiam esse, ut notat Sanch., quod non satisfaciat. Ratio est primo, quia actus non operantur ultra agentium intentionem, ex leg: *Non omnis*, ff. *Si certum petatur*. Secundo, quia si quis non vult audire Sacrum, cui assistit, vere non dicitur illud audire; ergo si non vult per Sacrum, quod audit, satisfacere præcepto, non satisfacit. Tertio, quia si debens centum Titio velit illi donare centum, & non satisfacere per illa suo debito, certe non satisfacit; ergo neque in casu nostro.

Verum idem Sanch. lib. 1. cap. 13. apud Tambur. lib. 4. cap. 2. docet, probabiliorem esse sententiam oppositam Suarii, Vasq., Valent., & aliorum, quod scilicet satisfaciat. Probatur, quia nemo potest transgredi præceptum per hoc, quod nolit id, ad quod præceptum non obligat; sed præceptum, ut diximus quæsito superiore, non obligat ad habendam intentionem illi satisfaciendi, sed solum præcipit liberam, & humanam externi operis executionem; ergo non transgreditur præceptum, qui non vult illi satisfacere, dummodo ponat opus injunctum; cum non sit in potestate nostra non satisfacere præcepto, quando exequimur id, quod præcipitur. Quod patet in præcepto negativo: Etenim impossibile est, ut quis, verbi gratia, omittat furtum, & non satisfaciat præcepto non furandi; quamvis dicat se nolle per omissionem furti satisfacere tali præcepto; propterea solum peccaret contra legem naturalem, si haberet hanc intentionem; ergo idem dicendum in præcepto positivo, verbi gratia audiendi sacrum.

Confirmatur, quia satisfacit præcepto audiendi Sacrum, qui illud audit ob vanam gloriam, vel ut inducat alium ad peccatum, &c.; ergo a fortiori, qui illud audit sine animo satisfaciendi per illud; cum possit sine peccato nolle satisfacere præcepto per talem auditionem Sacri, eo quod velit deinde aliud audire.

Ad rationes in contrarium facile respondetur. Et quidem ad primam dico, regulam illam habere locum, quando ex operantis intentione dependet implere præceptum per illum actum; ut si quis debens centum Titio velit illi donare centum, & non satisfacere priori debito; in casu autem nostro non pendet ex operantis intentione implere præceptum per illam auditionem Sacri, ut ostendimus in probatione conclusionis. Ad secundam, negatur consequentia. Disparitas est, quia qui non vult audire Sacrum præceptum, non vult exequi, quod præcipitur, & sic non implet præ-

præceptum: Econtra qui audiendo missam non vult per illam satisfacere, vere exequitur, quod præcipitur; ergo vere satisfacit præcepto exercite, licet signate dicat se nolle satisfacere; Non secus ac qui signate dicit se nolle loqui, vere exercite loquitur. Ad tertiam, negatur etiam paritas; quia obligatio ex justitia pendet ex contrahentium voluntate; unde si debens centum Titio donet illi centum nolens satisfacere debito justitiæ, vult consequenter remanere illæsum jus ad centum, atque adeo per donationem illam non satisfacit debito: Contra vero obligatio præcepti pendet ab intentione Legislatoris, & ideo subditus non potest illam ad libitum prorogare.

Hinc sequitur probabile esse, quod qui voverit jejunium, & nolit per primum jejunium satisfacere tali voto, vere non satisfaciat, quia pariter obligatio voti pendet ab ipsius voventis voluntate; unde ad libitum prorogari potest, sicut debitum justitiæ. At probabilius putat Sanch., quod per primum jejunium tali voto satisfaciat, etiamsi nolit vovens satisfacere. Ratio est, quia votum, & juramentum obligant instar præcepti, idest solum ad substantiam operis promissi ponendam actu humano; Unde non est in potestate voventis non satisfacere voto, quoties vult exequi opus promissum: Et quamvis possit velle ad aliud jejunium se obligare novo voto; (sicut qui debens centum, si donet centum, vult ex justitia obligari ad alia centum solvenda) tamen non intendit novum votum emittere per hoc præcise, quod dicat nolle se priori voto satisfacere: Ad eum modum, quo qui jejunando votum implevit, & deinde proponeret idem votum implere per novum jejunium, non tenetur vi voti ad novum jejunium, nec tale propositum habet vim novi voti.

Hinc fit, quod si votum sit disjunctivum, verbi gratia, vel jejunandi, vel dandi eleemosynam, & vovens jejunet animo non satisfaciendi voto per jejunium, volens satisfacere per eleemosynam, hic post jejunium ad eleemosynam non tenetur, quia votum vere implevit; nec electio illa habet vim voti, ut notat Sanch. lib. 4. cap. 13.

VII. Rogabis: Qui interfuit Sacro cum animo non satisfaciendi præcepto per illud, volens deinde aliud audire, si mutato proposito nolit audire aliud sacrum, teneturne habere intentionem satisfaciendi præcepto per prius sacrum jam auditum? An vero satis est, quod sciat se jam satisfecisse præcepto per illud?

Respondeo cum Sanch. loc. cit. contra Suar., & alios apud Dian. part. 1. tract. 12. resol. 37. satis esse, quod sciat se jam satisfecisse; illa enim intentio satisfaciendi præcepto per sacrum jam auditum nullatenus requiritur. Ratio est, quia implere præceptum non debet esse actus obedientiæ formalis, qua quis velit signate obedire, sed satis est, quod sit actus obedientiæ materialis, qua quis libere ponat, quod præcipitur.

Sequitur hinc primo, quod qui immemor præcepti audit Sacrum, si postea recordetur præcepti, neque tenetur audire aliud Sacrum, neque tenetur habere intentionem satisfaciendi præcepto per Sacrum auditum; sed satis est, quod sciat se jam præcepto satisfecisse audiendo sacrum actu humano.

VIII. Sequitur secundo, quod qui audit sacrum animo non satisfaciendi præcepto per illud, & simul animo non audiendi aliud sacrum, vere præcepto positivo auditionis missæ satisfecerit, & solum transgressus sit præceptum naturale, quo tenetur quisque subjectus esse legi humanæ, & non contemnere Legislatorem.

ARTICULUS V.

De Impedimentis non apponendis observantiæ Præceptorum.

I. Diversimode quoad hoc in diversis præceptis ratiocinandum; inspiciendo num præceptum rigidius obliget? Num impedimentum sit proximius? Num necessitas sit gravior?

II. Quænam defatigatio incompossibilis cum jejunio liceat ipso die jejunii, aut pridie illius diei?

III. Num tempore Interdicti privilegiarius teneatur sacrum audire? Et detentus in carcere num teneatur uti licentia egrediendi ad sacrum audiendum?

IV. Quandonam possit quis iter arripere prævidens, quod non possit deinde die festo sacrum audire?

V. Tenetur excommunicatus tollere impedimentum excommunicationis, ut possit in Paschate communicare; non tamen ut possit die festo sacrum audire.

VI. Præceptum non solum obligat ad non apponenda impedimenta, sed etiam ad ea etiam pridie removenda.

I. QUæritur, An possit quis licite ponere impedimenta, quibus præceptum implere non possit? Verbi gratia, an possit quis die jejunii licite vacare saltui, venationi, equitatui, &c., itaut ratione lassitudinis non amplius obligetur ad jejunium?

Respondeo cum Sanch. lib. 1. cap. 15., Merol., Pal. de Legibus, non posse eandem regulam in omnibus præceptis assignari: Aliqua enim præcepta obligant rigidius, ut præceptum audiendi sacrum; Aliqua benignius, ut præceptum jejunandi; Rursus aliqua impedimenta sunt magis proxima; ut projectio breviarii; Aliqua magis remota, ut quando iter inceptum impedit jejunium; vel auditionem missæ: Aliquando etiam apponitur impedimentum ex majori necessitate, vel utilitate, aliquando ex minori; Et ideo in diversis materiis diversimode discurrendum, itaut in præceptis, quæ benignius obligant, possit licite apponi impedimentum vel remotum, vel ex gravi necessitate proximum: In præceptis vero, quæ obligant rigidius, non possit poni impedimentum proximum, vel remotum ex levi necessitate. Quod clarius apparebit discurrendo in aliquibus materiis controversis apud Doctores.

II. Primo itaque nonnulli cum Medin. apud Sanch. contra communiorem opinionem docent, non peccare contra præceptum jejunii, qui libere se conjicit in impedimentum illius eadem die jejunii; Verbi gratia, si quis defatigetur venando, ludendo, quærendo concubinam, &c.; dummodo hæc non fiant in fraudem jejunii, ut notat Bonac. disp. 2. quæst. 8.; quia scilicet præceptum jejunii tantum obligat, ne per se, & ex intentione fiat opus ipsi incompatibile. Verum communius cum Less., Laym., Trull. lib. 1. in Decalogum cap. 2. dub. 7. docent, ea tantum licere tempore non multum proximo ipsi diei, quo præceptum urget; verbi gratia, si quis die antecedenti defatigetur venando: Quamvis Trull., & Ledesm. excusent eum, qui semel, vel iterum assumit pilæ ludum, exempli gratia, vel venationem, licet prævideat eodem die non posse jejunare; quia scilicet præceptum jejunii non videtur obligare cum tanto rigore ad abstinendum ab iis actionibus honestis.

III. Secundo dubitatur a Doctoribus; An habens Bullam Cruciatæ concedentem privilegium audiendi Sacrum tempore interdicti localis teneatur illud eo tempore audire?

Negant Avil., Con., Dian. part. 1. tract.

tract. 2. resol. 2., quia nemo cogitur uti suo privilegio. Sed probabilius affirmant Suar., Medin., Lug. de Euchar. disp. 22.; quia præceptum obligat, quoties non habes impedimentum legitimum, seu quando potes; sed qui habet privilegium audiendi, potest audire; ergo tenetur: Sicuti qui in carcere detentus habet licentiam a judice adeundi Ecclesiam ad Sacrum audiendum, tenetur illud audire.

IV. Tertio ex Pal., Sanch., Tambur. lib. 4. cap. 2. §. 3., potest aliquis tempore remoto a die festo implicare se in aliquo negotio gravi, vel in aliquem locum distantem ab Ecclesia discedere, puta navigare, etiamsi eo fine id faciat, ne teneatur audire sacrum; quia tunc præceptum non obligat, nec est in proximo, ut obliget; Unde potius esset effugere præceptum, quam ponere impedimentum præcepto; Non secus ac qui ad finem non jejunandi vel recedit a loco, ubi obligat præceptum jejunii, vel petit dispensationem: Contra vero non potest quis eodem die festo, vel tempore proximo ponere libere hujusmodi impedimenta ad sacrum audiendum; quia qui obligatur ad finem, obligatur ad media, & ad non ponenda proxima impedimenta fini assequendo: Quare si quis vellet venatum ire paucis horis ante mediam noctem Sabbati, prævidens, quod die dominico non possit audire sacrum, peccat: Si vero venatum iret die Sabbati mane, probabiliter non peccat; quia præceptum audiendi Sacrum die dominico tunc non proxime urget, nec videtur tale præceptum tam rigide obligare ad tollenda impedimenta non adeo proxima.

V. Quarto, docet Tambur. in Meth. Commun. cap. 4. §. 4. num. 31. ex Suar., Avil., Lug. contra Henr., quod excommunicatus teneatur tollere impedimentum excommunicationis, ut possit in Paschate communicare: E contra detentus in carcere non tenetur procurare excarcerationem, nec infirmus procurare sanitatem, ut possit eo tempore communicare. Disparitas est, quia excommunicatio directe, & per se obstat impletioni talis præcepti; carcer vero, & ægritudo obstant per accidens: Cum autem confessio, & communio maxime conferant ad salutem animæ, obligant ad removenda ea, quæ directe illis opponuntur, non vero ad removenda mala temporalia, quæ impediunt per accidens. Quod constat a posteriori, quia qui sunt timoratæ conscientiæ non multum sunt soliciti de procuranda excarceratione, & valetudine ad hunc finem, ut possint in Paschate communicare; Quamvis ex vi hujus præcepti teneantur tollere impedimenta voluntaria; verbi gratia tenentur non se vulnerare, inebriare, &c. Necnon impedimenta involuntaria, quæ facile tolli possunt, verbi gratia si facile ab amico posset obtineri excarceratio.

Quinto, ex Azor., Dicast., & aliis notat idem Tambur., quod excommunicatus non teneatur procurare absolutionem ab excommunicatione, ut possit audire sacrum die festo; teneatur vero, ut possit communicare in Paschate. Disparitas est, quia præceptum communionis rigidius obligat; tum quia est Divinum quoad substantiam; tum etiam quia præcipit res majoris momenti: Si quis tamen esset negligens in procuranda absolutione ad eum finem, ne teneatur audire sacrum, procul dubio peccaret.

VI. Sexto communiter apud Sanch. loc. cit. docent non solum non posse apponi impedimentum præcepto, sed etiam ex vi præcepti debere illud tolli die præcedenti; unde æditus tenetur templum verrere, altaria

taria ornare, hostias conficere pridie festi, ne ipsa festi die laboret.

ARTICULUS VI.

De Ignorantia, Metu, & Dispensatione excusantibus a Præceptorum transgressione, ac de Impotentia excusante.

I. Ignorantia præcepti, seu inadvertentia, si non sit graviter culpabilis, excusat, a gravi culpa legis transgressorem.

II. Ignorantia vincibilis dividitur in affectatam, crassam, seu supinam, & levem. Præter ignorantiam vincibilem, seu consequentem, & invincibilem, seu antecedentem, datur ignorantia comitans, sive ea sit juris, sive facti, sive solius pœnæ.

III. Ignorantia solius pœnæ excusat ab illa incurrenda, si hæc sit extraordinaria. Ab ea tamen non excusat ignorantia crassa, supina, & affectata.

IV. Ejusdem speciei est peccatum commissum ex ignorantia culpabili legis, ac scienter commissum.

V. Ignorantia, quæ est graviter culpabilis respectu juris Divini, & Naturalis, aliquando non est graviter culpabilis respectu juris humani, quod non obligat adeo stricte.

VI. Ignorantia etiam crassa pœnæ non petendi debitum excusat ab ea incurrenda, utpote imposita contra scienter operantes.

VII. Metus gravis non excusat a culpa, quando prohibetur res intrinsece mala, aut præcipitur res ex se connexa cum vitæ periculo; secus vero si connectatur per accidens.

VIII. Excommunicatus vitandus potest ad mortem declinandam celebrare; non tamen confessiones audire, & absolvere.

IX. Num liceat ob metum gravem simulare Matrimonium, illudque consummare?

X. Num Carthusiani teneantur vesci carnibus in extrema necessitate?

XI. Qui non potest totum præceptum implere, tenetur ad partem, quam potest, si ea sit notabilis, & dividua, & censeatur a Legislatore intenta.

XII. Quandonam dispensatio obtenta excuset a præcepti transgressione?

XIII. Num possit Episcopus in lege Pontificia dispensare in casu occurrenti, sive quia necessitas urget, sive quia dubitatur, an res indigeat dispensatione?

I. QUæritur primo; An ignorantia præcepti excuset a culpa transgressorem?

Respondeo, tam ignorantiam, quam inadvertentiam, seu oblivionem sive juris, sive facti excusare a culpa gravi; dummodo ignorantia non sit crassa, vel supina, vel affectata, vel notabilis, seu graviter culpabilis. Ita communiter cum D. Th. 2. 2. quæst. 76. Ratio est, quia quicquid omnino est involuntarium caret culpa; Atqui ignorantia invincibilis, si sit facti, reddit actum simpliciter involuntarium; (ut si quis volens occidere feram occidat hominem) Si vero ignorantia sit juris, reddit actum involuntarium, inquantum malum est, & prohibitum; ergo per talem ignorantiam tollitur omnis culpa: Si vero ignorantia sit culpabilis, procul dubio culpa non vacat; & quidem gravi, si ignorantia sit crassa, vel supina, vel affectata, vel notabilis.

Notandum itaque, ignorantiam dividi in Invincibilem, & Vincibilem. Ignorantia invincibilis (quæ etiam dicitur inculpabilis, justa, probabilis, antecedens) dicitur, quoties quis vel non dubitat de malitia actus, itaut teneatur ad veritatem inquirendam; vel

vel si dubitat, adhibuit moralem diligentiam ad dubium deponendum: Contra vincibilis (quæ etiam dicitur culpabilis, injusta, improbabilis, consequens) habetur, quoties non est adhibita moralis diligentia ad tale dubium deponendum.

II. Præterea Ignorantia vincibilis, seu culpabilis dividitur in Affectatam, Crassam, vel Supinam, Notabilem, & Levem. Affectata est, qua quis data opera vult, seu affectat ignorare num actus sit malus, ne cogatur ab eo abstinere; ut si quis nolit scire, an hic liber sit prohibitus, ut possit illum liberius legere; unde dicitur Psalm. 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret*. Crassa, vel Supina dicitur, quando quis ignorat per meram negligentiam, quam pingues, & supini exercere solent. Notabilis dicitur, quando quis adhibet quidem aliquam diligentiam ad dignoscendum, num actus sit malus, sed non tantam, quanta moraliter requiritur ad assequendam veritatem, ut si quis ab indocto inquirat, an hic liber sit prohibitus. Levis dicitur, quando quis adhibet non aliqualem, sed notabilem diligentiam, non tamen quanta requiritur; ut si quis a mediocriter docto inquirat de prohibitione hujus libri. Quinam autem gradus diligentiæ adhibendus sit in inquirendis obligationibus præceptorum, non est facile decernere: Certe major requiritur in iis, quæ sunt juris naturalis, quam positivi; Major, ubi agitur de damno tertii, quam ubi hoc non intervenit; Major, ubi agitur de vita, quam ubi agitur de re familiari. Demum datur ignorantia comitans, quando scilicet aliquis ita legem sive vincibiliter, sive invincibiliter ignorat, ut adhuc si illam sciret, vellet eam transgredi.

III. Quæritur secundo; An ignorantia pœnæ excuset ab illa incurrenda?

Respondeo cum Con., Suar., Avil. contra Covar., & Hurt. apud Leand. de Censuris quæst. 2. affirmative; ut fuse ostendemus cum de censuris in genere, loquendo tamen de pœna extraordinaria, seu quæ pendet a judicis voluntate illam comminari; ut sunt Censuræ, Irregularitas ex delicto, prohibitio petendi debitum, & juxta non paucos, Reservatio casuum, &c. Ratio est, quia, ut quis hanc pœnam extraordinariam mereatur, debet delinquere contra legem comminantem illam; atqui quoties, verbi gratia, Petrus percutit Clericum ignorans legem imponentem pœnam excommunicationis, quamvis delinquat contra legem naturalem, non tamen delinquit contra legem humanam comminantem talem pœnam; ergo non meretur pœnam illam; Idque sive ignorantia sit juris, sive sit facti, sive sit solius pœnæ; ut si quis sciat prohibitam esse graviter rebaptizationem, sed nesciat impositam esse pœnam irregularitatis: Hæc tamen non militant in pœna ordinaria, seu debita culpæ ex natura sua; nam satis est cognoscere, quod culpa mereatur pœnam, & quod talis actus sit graviter culpabilis, ut qui talem actum operatur, mereatur pœnam inferni, quamvis infernum non cognoscat.

Notandum tamen, quod ignorantia crassa, supina, & affectata non excusat ab incursione pœnæ, ut notat Merol. apud Tambur. Ratio est, quia talis ignorantia non excusat a culpa; ergo nec a pœna; Præsertim quia in Cap. *Ut animarum, de Constitution. in 6.* dicitur aperte, *Statutis Ordinariorum non ligari ignorantes, nisi eorum ignorantia sit crassa, vel supina*. Verum si lex comminatur pœnam cum talibus formulis: Qui scienter, vel consulto; vel qui præsumpserit, aut temerarius violator extiterit, &c., docent communiter Doctores contra Hurt.

Hurt., quod talis pœna non incurratur ab eo, qui habet ignorantiam supinam, & crassam, sed solum ab eo, qui habet ignorantiam affectatam; quia hæc æquiparatur scientiæ, ex Cap. *Eos qui, de temporibus Ordination. in* 6. Et ratio a priori est, quia, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 13., Ignorantia supina, vel crassa minuit voluntarium, & consequenter minuit peccatum: Contra tamen Ignorantia affectata auget peccatum, ex D. Th. 1. 2. quæst. 76. art. 4.; præsertim si sit ad liberius peccandum; quia talis voluntas continet majorem contemptum præcepti, ut constat ex illis verbis impiorum Job. 21. *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus*.

IV. Notandum secundo, ejusdem speciei esse tam peccatum commissum cum ignorantia culpabili legis, quam scienter commissum; nec esse explicandum in confessione, quod quis, verbi gratia, omiserit jejunium præceptum scienter, aut quod omiserit ex ignorantia legis graviter culpabili. Ratio est, quia, ut probabilius docet Sanch. loc. cit. eadem virtus, quæ obligat, verbi gratia, ad jejunium, obligat etiam ad non culpabiliter omittendam notitiam talis legis; ergo ejusdem speciei, & malitiæ est utrumque illud peccatum: Sicut ejusdem malitiæ est omissio jejunii præcepti facta ab ebrio voluntarie exponente se tali periculo, & a non ebrio voluntarie illud omittente.

V. Notandum tertio ex eodem Sanch. Ignorantiam, quæ esset vincibilis, & mortaliter culpabilis respectu juris Divini, & naturalis, non esse aliquando talem respectu juris humani, quod non obligat adeo stricte ad ignorantiam tollendam. Quare in præceptis humanis quoties diligentia in inquirenda veritate non est adeo modica, ut fere nulla reputetur, tunc ignorantia excusat a mortali, etiamsi respectu præceptorum naturalium, & Divinorum non excusaret.

VI. Ex dictis sequitur primo, ignorantem pœnam non petendi debitum impositam tam conjugibus cognoscentibus consanguineam sui conjugis in primo, & secundo gradu, quam iis; qui sine necessitate baptizant, vel levant filium sui conjugis, non incurrere talem pœnam, etiamsi ignorantia fuerit crassa; quia in Sacris Canonibus talis pœna imposita est contra scienter operantes, ut notat Tambur. lib. 1. cap. 2. §. 10.

Sequitur secundo ex Sanch. lib. 4. cap. 22., quod si quis, verbi gratia, voveat non ludere sub pœna solvendi centum, & deinde memor voti, sed immemor pœnæ ludat, peccat quidem contra votum, sed non tenetur pœnam hanc subire.

VII. Circa metum aliquando excusantem, certum est, præcepta prohibentia rem intrinsece malam, verbi gratia, adorationem Idoli, mendacium, &c., ob nullum mortis metum posse violari; Sicuti nec præceptum, quod ex se conjungitur cum vitæ periculo; ut si Episcopus tempore pestis præcipiat Parochis, ne oves deserant, vel si Dux militibus præcipiat, ut hostes invadant: Etenim cum prævaleat bonum publicum privato, potest præceptum humanum in his casibus cum tanta severitate imponi, ut omnes docent cum Sanch. lib. 1. cap. 18.

Quæritur itaque tertio; An quando lex non prohibet aliquid intrinsece malum, & legis observantia conjungitur solum per accidens cum periculo vitæ, vel alterius gravis mali, tunc excusemur ab ejus transgressione?

Respondeo cum communi affirmative, sive præceptum sit humanum, ut jejunandi; sive sit Divinum positivum, ut est integritas materialis confessionis,

nis, & præmissio confessionis ante Eucharistiam; sive sit Divinum naturale, ut est restitutio, adimpletio voti, eleemosyna danda extreme indigenti, &c., quæ sane cum periculo vitæ non obligant. Et ratio est, quia non expedit ad commune bonum, quod ea præcepta cum tanto rigore obligent, neque hoc patitur suavis, ac prudens providentia in gubernando.

Hinc sequitur primo, quod si quis minetur mortem Titio, nisi præceptum abstinendi a carnibus violet in religionis Christianæ odium, aut in contemptum præcepti, teneatur hic potius subire mortem, non quidem vi præcepti humani de abstinendo a carnibus, sed vi præcepti naturalis tunc concurrentis, & obligantis cum vitæ discrimine ad tuendam existimationem religionis, & reprimendum contemptum præceptorum in adversariis; Et contrarium esset exterius negare fidem, & contemptori præceptorum cooperari, quod est intrinsece malum.

VIII. Secundo sequitur, excommunicatum vitandum posse quidem metu mortis audire Sacrum, immo & celebrare præmissa contritione, non tamen confessiones audire, & absolvere; etenim cum tunc careat jurisdictione, redderet irritum Sacramentum, quod est intrinsece malum. Nec potest administrationem Sacramenti Pœnitentiæ simulare; ut constat ex thesi vigesima nona ab Innoc. XI. confixa, quæ habet: *Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.*

Tertio excusatur, qui per metum gravem cogitur missam celebrare sine vestibus sacris, & aliis jure Canonico requisitis, ut docet Vasq., Valent., Bonac. disput. 2. quæst. 8. art. 3.

Quarto sequitur cum Sanch., Sot. contra Azor., non teneri quempiam cum vitæ discrimine suscipere Sacramentum baptismi, aut pœnitentiæ, cum possit saluti suæ consulere cum contritione; nec tenetur media tutiora cum tanto periculo quærere.

IX. Quinto juxta opinionem nonnullorum cum Petro Ledesma apud Sanchez lib. 4. disp. 16. peccat mortaliter, qui per metum gravem celebrat Matrimonium, quatenus ex parte sua reddit irritum Sacramentum, quod ministrat, & suscipit. Quod tamen Sanchez negat, eo quod verba quæ profert non sunt materia & forma Sacramenti, cum Matrimonium illud sit irritum. Peccat certe graviter, si illud consummet; Ratio est, quia matrimonium metu contractum est irritum, unde consummare esset fornicari; Immo si interveniat inter contrahentes impedimentum aliquod jure naturæ dirimens, peccat etiam simulando contractum; secus vero si interveniat impedimentum dirimens jure Ecclesiastico, ut dicemus in de Matrimonio, & expendimus in Trutina thesium damnatarum exponendo dictam thesim vigesimam nonam.

Sexto, probabile est cum Sanch., Navar., Tolet., Sà, contra Azor., Victor., Valent., in extrema necessitate, & quando alius minatur cæteroqui mortem, licitum esse vesci carnibus humanis; cum hoc non videatur intrinsece malum. Neque dicas, D. Th. 2. 2. quæst. 142. art. 4. comparare talem culpam fornicationi, quæ in nullo casu licet; Nam D. Th., ut notat Sanch., comparat illam fornicationi in hoc tantum, quod utrumque sit contra naturam, seu a quo communiter natura abhorret: At non omne, quod sic est contra naturam, est intrinsece malum, itaut in nullo casu liceat; nam non restituere, & non implere votum sunt etiam contra naturam, & tamen ea permittuntur in vitæ discrimine. Fornicatio au-

tem in nullo casu licet, sicut nec mollities, ut constat ex propositionibus 48., & 49. damnatis ab Innoc. XI. Adde, quod sicut Mumia (in qua admiscentur carnes humanæ) licite uti possumus in medicamentum, ita in extrema necessitate licite vescimur carnibus humanis, saltem per modum medicamenti, si minus per modum cibi: Quamvis ad id non teneamur; tum quia probabilis etiam est opposita sententia docens esse intrinsece malum vesci carnibus humanis; tum etiam quia non tenemur tueri vitam omnibus mediis licitis, verbi gratia abscissione cruris, vel brachii; ergo nec esu carnium humanarum, quo solum barbari brutis feriores utuntur.

X. Demum quamvis probabile sit ex Ledesm., & aliis apud Sal. de Legibus disp. 2. sect. 2., Carthusianos obligari ex proprio statuto, & consuetudine ad abstinendum a carnibus in extrema necessitate; quia ad magnum, & publicum illius Religionis bonum spirituale spectat, ut cum tanto rigore talis observantia vigeat, probabile etiam est ex Sanch., Lorca, Dian. part. 5. tract. 4. resol. 32. posse eos seclusa scandalo, & contemptu in articulo mortis vesci carnibus, etiamsi alios cibos habeant; non tamen ad id teneri, nisi aliis cibis careant.

XI. Quod attinet ad impotentiam excusantem, certum est, excusare a præcepti humani observantia Impotentiam non solum physicam, sed etiam moralem, ut quando non potest illud observari sine periculo gravis damni sive proprii, sive alieni.

Quæritur tamen quarto; Quandonam impotens implere totum præceptum teneatur ad partem, quam potest?

Respondeo, multiplicem esse sententiam, dum quæritur, an impotens recitare totum officium teneatur ad partem, quam commode potest. Prima sententia Ledesm. absolute affirmat teneri ad illam partem, quam potest, etiamsi sit minor. Secunda Manuel. tom. 1. sect. 42. absolute negat teneri ad partem, quam commode potest, etiamsi sit major. Tertia Navar., quæ docet potentem recitare majorem partem officii ad illam teneri; potentem vero minorem ad illam non teneri; quia aliter quilibet innumeris perplexitatibus, & scrupulis angeretur, cum vix sit valetudinarius, qui aliquam brevem officii partem non possit recitare: In jure autem regulare est, ut major pars ad se minorem trahat, ex *cap.* 1. *de iis, quæ fiunt a majori*; ergo bene videtur assignari regula, quod qui potest majorem partem officii, aut fere æqualem recitare, ad illam teneatur, qui vero hanc non potest, ad nihil teneatur.

Sanch. lib. 1. cap. 19. huic sententiæ subscribit. Addit tamen, quod ea vera sit, quando quis, verbi gratia, dubitat, an ex valetudine possit recitare totum officium, vel totam Quadragesimam jejunare; ad vitandam enim perplexitatem prædicta regula observari potest; Contra vero, si quis, verbi gratia, careat breviario, & solum possit unam horam recitare, vel si solum primo die Quadragesimæ jejunare possit, & deinde ex defectu cibi non possit jejunare, tenetur ad parvam illam partem, quam potest; quia obligatio est in re dividua, & in parva illa parte consistere potest præceptum, & in tali casu cessat omnis perplexitas. Quod si obligatio sit de re individua, ut est peregrinatio Romana, verbi gratia, qui potest majorem partem itineris conficere, non tamen Romam pervenire, non tenetur ad partem, quam potest, quia in ea præceptum, vel obligatio voti non consistit.

Notandum tamen, damnatam esse

ab

ab Innoc. XI. propos. 54 dicentem: *Qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem*. Et quidem merito prohibetur, ut in ejus expositione ostendimus in Trutina; tum quia reliquæ horæ sunt pars fere æqualis; tum etiam quia probabilius censent Doctores, quod singulæ horæ per se præcipiantur: Ex quo docent, quod qui suscipit Subdiaconatum hora nona, verbi gratia, non teneatur recitare eo die officium, nisi ab hora nona; Unde cum in singulis horis consistat obligatio præcepti, non debet deobligari a recitandis reliquis horis, qui non potest matutinum, & laudes.

Quare universim placet sententia Bonac. disput. 2. quæst. 8. dicentis cum Ledesm., quod qui commode non potest totum præceptum implere, teneatur implere partem, quam commode potest, dummodo sit pars notabilis, & dividua, & censeatur intenta a Legislatore. Ratio est, quia non datur sufficiens causa excusans a tali parte notabili; Nam *Utile per inutile non vitiatur, ex reg. juris in 6.*: Diximus tamen, modo res sit notabilis, & dividua, quia aliter non censetur a Legislatore intenta, & subditus non obligatur ultra voluntatem, & intentionem Legislatoris.

Hinc sequitur primo, quod qui vovit peregrinationem Lauretanam, si possit ponere partem notabilem itineris, & non possit Lauretum pervenire, non teneatur ad illam; quia res hæc non est dividua, nec pars illa censetur intenta a vovente: etenim vovens videtur voluisse se obligare ad iter solum ratione termini, ut docent Suar., & Azor.

Secundo, qui solum usque ad vesperas potest jejunare, non tenetur ad jejunium, nec peccat, si sumat mane jentaculum; quia talis pars non censetur a Superiore intenta, quando præcipitur unica comestio; tenetur tamen abstinere a carnibus, quia præceptum hoc negativum obligat semper, & ad semper.

Tertio, qui propter infirmitatem, vel aliam causam non potest totum officium recitare, tenetur ad partem notabilem, quam potest; cum sit res dividua, & videatur a Legislatore intenta. Monet tamen Suar. tom. 2. de Religion. lib. 4. cap. 28., non in quacumque infirmitate scrupulose agendum, ut qui potest aliquam horam recitare, ad illam teneatur: Et idem dicas de eo, qui potest aliquo die in Quadragesima jejunare; nam hoc esset nimis onerosum, & præter suavitatem legis Ecclesiasticæ, ob perplexitatem, quam induceret. Sed de hoc cum de horis Canonicis redibit sermo.

Quarto, qui potest partem notabilem missæ audire, tenetur ad illam: Nec placet opinio Suar., & Sanch. dicentium, quod qui potest solum a principio missæ usque ad consecrationem audire, non teneatur; cum enim missa, quæ præcipitur, principaliter consistat in consecratione, consequenter talis pars videtur notabilis, & a Legislatore intenta.

Quinto, qui non potest recitare totum rosarium, quod vovit, tenetur recitare partem notabilem, quam potest; & qui non potest integram Quadragesimam jejunare, tenetur iis diebus, in quibus bona valetudine utitur; & qui die festo mane ex necessitate laboravit, tenetur reliqua diei parte non laborare.

XII. Quæritur demum, Quandonam dispensatio obtenta excuset a præcepti transgressione?

Respondeo, quod si dispensatio sit valida, & ex rationabili causa concedatur, excusat omnino; Si vero sit valida, & sine justa causa detur, qui

ea utitur, excusatur a mortali, non tamen a veniali: Si demum sit invalida, a mortali non excusatur in re gravi. Recolenda tamen hic, quæ diximus, cum de dispensationibus in tractatu de Legibus, videlicet dispensationem sine legitima causa factam ab inferiori in lege Superioris esse invalidam; puta si Pontifex sine causa dispenset in jure Divino, ut in voto; aut si Episcopus dispenset absque justa causa in jejunio Quadragesimali: Quare peccat graviter, qui conscius defectus causæ talem dispensationem petit; sicut etiam qui illam concedit, & qui ea utitur. Quod si Superior in lege propria dispenset sine legitima causa, dispensatio est valida, sed qui eam petit, & qui illam concedit, & qui ea utitur, peccat solum venialiter, nisi scandalum grave, aut notabile aliorum damnum sequatur, ut notat Sanch. lib. 1. cap. 20., & Bonac. de Legibus quæst. 1. Quamvis ex eodem Sanch. lib. 8. disp. 18. n. 10. probabile etiam sit, quod ne venialiter quidem peccet.

XIII. Demum urgente necessitate in casu occurrenti potest Episcopus valide, & licite dispensare in lege Pontificis, ut dicemus cum de Dispensationibus in impedimentis matrimonii. Et ratio est, tum quia sicut in præceptis, quæ frequenter indigent dispensatione, ut in jejuniis, in festis, &c., præsumitur data Episcopis facultas dispensandi, quia hoc expedit bono animarum; Ita etiam quando gravis aliqua necessitas, vel utilitas subito advenit, nec est facilis recursus ad Papam; Tum etiam quia in cap. *Nuper*, *de Sententia Excommunicationis in 6.* habetur, facultatem absolvendi concedi inferiori eo ipso, quod Superior illam sibi non reservat; ergo a pari probabiliter censetur inferiori concessa facultas dispensandi eo ipso, quod non reservatur: Et ita tenent Sot., Victor., Covar., Sal. apud Bonac. contra Suar., Sylvest., & alios, quorum sententia est probabilior, ut alibi expendimus.

Dubium est, an possit Episcopus dispensare in lege Pontificis, quando dubitatur, an subditus egeat dispensatione?

Docet Sà apud Bonac. loc. cit. posse Episcopum declarare, quod non egeat dispensatione, & ad cautelam dispensare; quod Salas putat non esse improbabile; quia Episcopus dispensare potest in casibus, qui frequenter accidunt; & sæpe accidit dubitari de necessitate dispensationis. Bonac. tamen censet, quod quando probabiliter opinamur rem non egere dispensatione, neque a Papa, neque ab Episcopo necessario petenda sit dispensatio, cum possimus deposito practice dubio sequi opinionem probabilem; si vero solum dubitemus an res egeat dispensatione, hæc petenda sit a Papa, ut constat tum ex praxi, tum quia non debemus nos exponere periculo delinquendi contra legem Superioris, in qua Episcopus, exceptis quibusdam casibus, dispensare non potest.

QUÆ-

QUÆSTIO II.

De Primo Decalogi Præcepto.

Unum cole Deum.

IN primo Decalogi præcepto verus Dei cultus præcipitur, falsorumque Deorum cultus prohibetur: Idcirco agendum hic primo de Virtute Religionis, quæ Dei cultum immediate præcipit; deinde de tribus Virtutibus theologalibus Fide, Spe, & Charitate, quibus Deus specialiter colitur. Tum de Oratione, (ubi fuse de Horis Canonicis) necnon de Adoratione, tanquam de præcipuis actibus Religionis. Adoratio enim est præcipuus ex actibus externis Religionis, sicut Oratio est præcipuus ex internis; Et ad hanc reducitur Devotio, quamvis ista magis effectum cultus, quam ipsum cultum significet. De Juramento tamen, & Voto, quibus nosmet Deo devovemus, commodius in secundo Decalogi præcepto agi solet. Præterea agendum de Vitiis, quæ per excessum virtuti religionis adversantur, videlicet de Superstitione, Divinatione, Vana observantia, Maleficio, Magia; Sicut etiam de Vitiis, quæ eidem virtuti adversantur per defectum, videlicet de Irreligiositate, Tentatione Dei, Blasphemia, Sacrilegio. De Simonia tamen nonnulla dicemus in sequenti tractatn de Restitutione, ubi de Restitutione in particulari; fuse enim de ea diximus in tertio ex Opusculis Theologico-moralibus, ubi de Beneficiis Ecclesiasticis.

ARTICULUS I.

De Virtute Religionis.

I. Religio est virtus inter Morales præstantissima, quæ habet pro formali objecto cultum Divina excellentia præstandum.

II. In quo differant virtutes Theologales a Moralibus?

III. Quinam sint actus a virtute Religionis eliciti, & quinam imperati?

IV. Primum Decalogi præceptum obligat ad actus Religionis externos inquantum conjunctos cum internis.

V. Ad quos actus externos Religionis obligat lex positiva, & lex naturalis?

VI. Quandonam exercendi sunt actus Religionis?

I. VIrtus Religionis est Theologalibus inferior; sed præstantior Moralibus: Ejus munus est præscribere qualis cultus Deo præstandus sit, propter ejus excellentiam supra omne, quod non est Deus; sicut etiam ubi, quomodo, & quando præstandus sit. Quare quia Religio respicit Deum super omnia, participat de virtutibus theologalibus, quia vero respicit tanquam suum objectum formale ipsum cultum Dei, qui est aliquid creatum, propter honestatem, quam habet in se talis cultus, ideo non dicitur virtus theologalis; Sicut non est virtus theologalis Obedientia, quæ habet pro objecto formali ipsam obe-

est præceptum Divinum, quod per se & directe obliget ad meros actus internos Religionis: Nec videtur dari de tali actu præceptum naturale; nam cum præceptum de colendo Deo, quod ratio naturalis præscribit, impleri sufficienter possit per actus externos conjunctos cum internis, & a Religione imperatos, non debemus asserere, quod detur præceptum naturale de mero actu interno Religionis. Adde, quod cum nos corpore simul, & anima constemus, externis simul, & internis actibus colere Deum debemus; atque adeo ad utrosque obligamur.

V. Rogabis; Quinam sint actus externi, ad quos ex virtute Religionis obligamur?

Respondeo, ex lege positiva tam Dei in veteri testamento, quam Christi Domini in novo, præcipi Sacrificia, & usum Sacramentorum; In lege vero naturæ, ut notat Suar. lib. 1. de Relig. cap. 3., hic specialis cultus Dei per sacrificia fuit adeo usitatus, ut dici potuerit fuisse de jure Gentium, & naturæ hominis consentaneus; Verum neque a Deo, neque a natura fuit præceptus, quia potest Deus sufficienter aliter coli, verbi gratia, vel in faciem procidendo, vel per capitis inclinationem, per genuflexionem, per extensionem brachiorum, aut manuum elevationem, per tunsionem pectoris, per laudationem vocalem, &c.

VI. Quæritur demum; Quandonam obliget virtus Religionis ad Deum colendum per hujusmodi actus externos?

Respondeo, nullum assignari in decursu vitæ certum tempus; idemque communiter docent de actibus Fidei, Spei, & Charitatis, ut fuse diximus in Trutina exponendo primam thesim ab Alexand. VII. confixam, quæ habet: *Homo nullo unquam vitæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi præceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium*. Quare præter ea, quæ jure positivo injunguntur, videlicet sanctificando diem festum, &c., identidem hujusmodi actus exercendi sunt arbitrio prudentis, & spectatis circumstantiis personæ, ut notat Pal. tract. 6. disp. 1. punct. 4.; Sunt enim in vita, & in morte maxime necessarii, & summe meritorii. Sicut autem non sufficit actum fidei semel in vita elicere; ut liquet ex decima septima thesi ab Innoc. XI. proscripta; nec est probabile, præceptum Charitatis erga Deum ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare; ut constat ex sexta thesi ad eodem Pontifice profligata; sed hujusmodi actus non raro exercendi sunt, spectatis circumstantiis personæ; ita patiformiter ratiocinandum de actibus Religionis spectantis Dei cultum; Sicut etiam de actibus Pœnitentiæ exercendis a peccatore juxta uniuscujusque opportunitates, ut diximus loco laudato.

ARTICULUS II.

De Virtute Theologica Fidei.

I. Per fidem, quæ virtus Theologalis est, quid præcipiatur?
II. Tria sunt præcepta fidei affirmativa, & duo negativa.
III. Ad fidei confessionem quandonam teneamur?
IV. Ad quid obliget præceptum negativum non negandi fidem exterius?
V. Quando dubius in fide est infidelis?
VI. Quinam dicantur Pagani? Quinam Judæi? Quinam Hæretici, Schismatici, & Apostatæ?
VII. Quænam sit pertinacia ad hæresim requisita?
VIII. Ad hæresim externam requiritur, ut signum externum de se sit

sit significativum hæresis interna, & & ad incurrendas censuras debet esse actus exterior de se gravis.

IX. Quanam communicatio cum Judæis, & Saracenis prohibeatur?

X. Quid teneamur præstare erga Paganos?

XI. Num liceat Catholicis de rebus fidei disputare?

I. Quæritur primo; Quid sit Fides, & quid per illam principaliter præcipiatur?

Respondeo, Fidem esse virtutem theologicam, per quam firmiter credimus propter summam Dei auctoritatem, qui nec fallere, nec falli potest, quæcumque a Deo revelata sunt, & ab Ecclesia nobis proponuntur.

II. Quinque continet præcepta Virtus Fidei, quorum tria sunt affirmativa, duo negativa. Primum ex tribus præceptis fidei affirmativis est, explicite credere Deum esse, & Remuneratorem esse; Credere etiam duo mysteria Trinitatis, & Incarnationis, & quoad substantiam scire, & credere articulos Symboli Apostolici, Sacramenta Baptismi, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, ac præcepta Decalogi.

Secundum est, non semel ea credere; nam damnata est ab Innoc. XI. propos. 17. dicens: *Satis est actum fidei semel in vita elicere;* nec non 65. *Sufficit mysteria Trinitatis, & Incarnationis semel credidisse;* sicuti etiam 16. dicens: *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.*

III. Tertium est, exterius fidem fateri, quando talis confessio necessaria est ad Dei magnum honorem, vel ad proximi, aut ad tuam salutem; seu quando honor Dei periclitatur circa fidei veritatem, vel quando aliter scandalum præberetur proximo circa fidem; ut notat Valent. apud Bonac. Ex quo colligit D. Th., quod non solum coram Tyranno interrogante de fide unusquisque fateri debeat se esse Christianum, sed etiam si vir admodum gravis interrogetur a privatis, puta ab hæreticis, an sit Christianus Romanus, non possit tacere, si grave scandalum populi timeatur; nec possit fugere persecutionem, qui ejus conditionis est, ut ipso fugiente periclitetur honor Dei, vel salus animarum: Contra vero ad confessionem fidei non tenetur, qui interrogatur, an sit Christianus, ut sciatur tantum cujus Nationis, non cujus Religionis est; aut si interrogetur auctoritate privata, & ex reticentia non impediatur magnus honor Dei; quæ omnia fuse prosecuti sumus in Trutina exponendo thesim decimam octavam ab Innoc. XI. confixam, *Fidem confiteri, ut Deo, & Fidei gloriosum consulo; tacere ut peccaminosum per se non damno.* Quando autem Tyrannus jubet, ut Christiani gestent signum, quo ab aliis distinguantur, non tenentur tali præcepto, utpote iniquo, & injusto obedire, ut docent Sanch., Bonac., & alii contra Navar., & Cajet., Falsum enim est, quod in tali eventu lex habeat vim interrogantis de fide uniuscujusque, sed solum præscribit modum profitendi fidem deferendo tale signum; & ideo qui inter hæreticos interrogatur, an audierit Sacrum, an recitarit officium, ut sic deprehendatur, an sit Christianus Romanus, non tenetur respondere, ut docent Doctores citati. Econtra si quis videret Turcam profanare templa, vel virgines Sacras, aut conculcare Sacras imagines, tenetur etiam cum vitæ periculo illum cohibere, si speret profectum; Sicut Pastor tempore persecutionis non potest fugere, si timeat existimationem fidei minuendam, aut a subditis deserendam.

IV. Primum vero ex duobus fidei præ-

præceptis negativis est illam exterius non negandi, seu non ponendi ea signa, quæ indicarent internam fidei denegationem. Unde peccat contra Fidem, qui dicit se non esse Christianum, dum nomen Christiani accipitur non ad significandam nationem, sed religionem; Sicut etiam qui utitur signis protestativis falsæ sectæ: Quod si quis habitum Turcarum, vel Judæorum induat, quando fidem suam non tenetur propalare, sed sic incedat, vel ut incolumis transeat per medios hostes, vel alia de causa, non peccaret; quia hoc non esset profiteri falsam religionem, sed solum politica symbola exhibere; Secus vero si ante Idolum serio genuflecteret: Immo Laym. contra Sanch., & Azor. apud Tambur. non audet damnare eos, qui existente gravi causa, puta ad reportandam victoriam infidelium, induerent vestes, ubi sit depictum falsum Idolum, puta Veneris, Jovis, &c.; quia ea signa sæpe ornatus causa deferuntur, nec sunt destinata ad exhibendum cultum tali Idolo: Contra vero, si in eis esset, verbi gratia, depictus Mahometes; quia tale signum destinatum est ad protestandam fidem Mahometi: Demum nunquam licet thus adolere, aut genuflectere Idolo, quia hoc est apertum signum cultus interni; Possumus tamen ob fines indifferentes ingredi Moschæas falsæ religionis, vel Synagogas Judæorum, verbi gratia, ad inserviendum domino, ut concessit Nahamano Elisæus 4. Regum 5., Si quis tamen ingrederetur ea templa, quando infideles confluunt ad orandum, aut aliter appareret, ingressum illius templi significare protestationem illius sectæ, certe peccaret contra hoc fidei præceptum; Unde Paulus V. apud Tambur. rogatus, an in Anglia liceret Catholicis ingredi templa hæreticorum cum protestatione, quod id facerent ad obediendum civiliter Regi in hac re indifferenti? Respondit, non licere; quia in iis circumstantiis non poterat præsumi, quod præciperetur ingressus templi materialis, sed ut signum profitentium sectam illam.

V. Secundum ex præceptis fidei negativis est fidem ne interius quidem negare, videlicet aut dubitando per deliberatam voluntatem de articulis fidei, (nam sic dubius in fide est infidelis) aut aliam sectam amplectendo, videlicet aut Paganismum, aut Judaismum, aut Hæresim.

VI. Quæritur secundo; Quinam dicantur Pagani, seu Gentiles, aut Ethnici? Quinam Judæi, vel Hebræi? Quinam Hæretici, Schismatici, & Apostatæ?

Respondeo, dici Paganos, seu Gentiles, qui nullatenus Christianam fidem in Baptismo promiserunt, nec amplexi sunt, sed Idola colunt, & idcirco etiam dicuntur Idololatræ; Quamvis si Deum nullatenus colant, dicantur Athei, si vero Mahometi sectam sequantur, ut Turcæ, Mauri, Arabes, &c. dicantur Saraceni, seu Mahometani. Dicuntur vero Judæi, seu Hebræi, qui veteri solum testamento credunt, & Christianam fidem in adventu Messiæ promittunt se servaturos; nondum enim credunt advenisse Messiam; Hæretici autem dicuntur, qui Christianam fidem solemni professione promiserunt in Baptismo, vel in Catechismo, & deinde aliquem fidei articulum cum pertinacia negant, vel saltem deliberate putant esse rem dubiam, seu opinabilem: Quod si articulos omnes fidei negarent, dicerentur Apostatæ a fide; Si demum credant fidei articulos, & solum se subtrahant ab obedientia Summi Pontificis, dicuntur Schismatici, seu divisi a Capite; ita tamen, ut si ideo se subtrahant ab obedientia summi Pontificis, quia non credunt illum esse caput

put Ecclesiæ, sint Schismatici simul, & Heretici.

VII. Dubium est primo; In quo consistat pertinacia requisita ad hæresim?

Respondeo cum Sylvest., & Tambur. consistere in electione deliberata voluntatis alicujus opinionis cum certa cognitione, quod talis opinio sit contra id, quod docet Ecclesia. Hinc Suar., & alii communius contra Sot., & Lorcam volunt, non esse hæreticum, qui errat contra fidem cum ignorantia, etiamsi affectata, & culpabili, quia pertinacia stare non potest cum tali ignorantia: Unde non est idem specie peccatum negare fidem scienter, & illam negare cum ignorantia affectata; quamvis econtra in aliis materiis idem specie peccatum sit transgredi aliquam legem scienter, & transgredi cum ignorantia culpabili; verbi gratia, non audire missam die festo sic cognito, & non audire missam ex ignorantia culpabili, quod hodie sit dies festus.

VIII. Dubium est secundo; In quo consistat hæresis externa?

Respondeo, quod sicut hæresis interna est error intellectus voluntarius contra fidem, & cum pertinacia, qui nullo signo externo prodatur; ita hæresis externa est, quæ exterius proditur per vocem, nutum, aut aliud signum; itaut si tale signum coram multis prodeat, dicatur hæresis externa publica; si coram paucis, puta coram duobus, vel tribus, aut coram nullo, dicatur hæresis externa occulta. Quod si quis solum exterius proferat hæresim sine ullo errore intellectus, aut sine pertinacia voluntatis, hic vere non erit hæreticus, nisi dumtaxat secundum forum externum.

Notandum tamen hic ex Sanch. lib. 2. cap. 8., & Tambur. lib. 2. cap. 1. §. 4., ad rationem hæresis externæ duo requiri; primum, ut vox, seu signum exterius procedat ex affectu hæresis, & non aliter; unde qui hæresim aliorum refert, etiamsi interius illam ipse habeat, non est hæreticus exterior.

Secundum, ut tale signum, seu vox ex se, vel ex circumstantiis determinate hæresim exprimat; & talia sunt verba absoluta, & non sub dubio hæresim significantia; Item facta proprie hæreticorum; verbi gratia eorum cœna, & aliæ cæremoniæ, necnon ipsa bona opera hæreticorum, videlicet visitare infirmos, Ecclesiam adire, &c., quando ex circumstantiis colligitur ea fieri ab aliquo, ut se conformet sectæ hæreticorum.

Ex quo fit, ut nec sit hæreticus exterior, qui disputandi gratia hæresim proferat, aut ex hæretico affectu moveat caput, aut dicat, non est ita; dummodo non appareat velle hæresim confirmare; Nam in tali casu hæc signa non exprimunt hæresim determinate. Eadem ratione non est hæreticus exterior, qui comedit carnes die vetito, qui ducit duas uxores, qui Eucharistiæ non aperit caput, &c., quando ea fiunt in iis circumstantiis, in quibus non apprehenduntur fieri ob errorem contra fidem, sed ob inordinatum affectum erga gulam, & luxuriam, & ob irreverentiam erga Eucharistiam. Adde ex eodem Sanch., quod si actus exterior de se sit levis, seu veniale peccatum, etiamsi procedat ex affectu interno ad hæresim, non sufficit ad incurrendas pœnas hæresis externæ; Verbi gratia si quis comedat parum carnis die vetito animo sequendi sectam hæreticorum: Etenim, ut dicemus de Censuris, & de casuum reservatione, actus exterior de se debet esse gravis, ut sit obnoxius gravibus pœnis, quas Ecclesia nunquam propter merum actum internum infligit.

IX. Dubium est tertio; Qualis communication-

mu-

municatio cum Hebræis, seu Judæis prohibeatur Christianis?

Respondeo, prohiberi habitare cum illis, eorum azymis vesci, Judæis medicis uti, aut ab iisdem pharmaca accipere, seclusa necessitate, cum iis simul in balneo se lavare, eos invitare, ad eorum convivia accedere, aut legata iisdem in testamento relinquere; prohibitum etiam est tam Judæis, quam Saracenis famulari, & illis officia publica committere, cum iisdem matrimonia inire, aut portare iis lignamina, arma, & similia in Catholicorum perniciem. Non semper tamen est mortale aliquem ex actibus hujusmodi prohibitis exercere, præsertim si longe absit periculum subversionis.

X. Quæritur tertio; Quid teneamur præstare erga Paganos?

Respondeo, & dico primo, non licere nobis baptizare ante rationis usum infantes Gentilium sine consensu unius saltem ex parentibus, si sint sub eorum potestate, non urgente periculo mortis; Et ratio est, ne decursu temporis exponatur Sacramentum Baptismi sacrilegiis ejusdem baptizati. Secundo, nec possumus Paganos ad fidem cogere, quia Christi fides sponte suscipienda est; aliter magnum periculum esset fictionis, & sacrilegii. Unde fit, quod non possit suscipi bellum contra Infideles ex eo solum capite, quod fidem respuant. Tertio, possunt quidem cogi Gentiles, qui sunt subjecti Principi Christiano ad audiendum Euangelium, (ut etiam Hebræi coguntur Romæ,) & ad abstinendum a peccatis contra jus naturæ; Non possunt tamen ad hæc cogi Gentiles, qui non sunt subjecti; nisi præcludant aditum Prædicatoribus, aut Euangelium, & Christianos persequantur; aut nisi Diis immolent, vel comedant homines; quia hoc non esset jus dicere erga non subjectos, sed esset innocentes defendere, & punire eos, qui injuriam Christo, ejusque religioni inferunt. Quarto, possunt Principes Christiani tolerare in suis Regnis ritus Paganorum, ne dissidia, & rixæ oriantur, & ut facilius convertantur: Quia tamen conversatio Christianorum cum Infidelibus multa mala solet gignere, idcirco possunt expelli, si ad fidem converti nolunt; ita tamen ut vendant omnia sua bona, & cum eorum pretio transmigrent alio, ut fecit Philippus III. anno 1609. expellendo Mauros ex Hispania.

XI. Quæritur quarto; An liceat de rebus fidei disputare?

Respondeo, non licere indocto eas disputationes aggredi, si periculum subeat deceptionis; idque ex præcepto naturali: Ex præcepto tamen Ecclesiastico solum laicæ personæ prohibetur publice, vel privatim de fide Catholica disputare, ex cap. *Quicumque, de Hæret. in 6.*

ARTICULUS III.

De Spe, & Charitate.

I. Contra spem Theologalem peccat tam qui præsumit propriis viribus beatitudinem supernaturalem obtinere, quam qui ex sola Dei misericordia sine propriis operationibus illam expectat.

II. Duplex datur præceptum Spei, alterum Negativum non desperandi, nec præsumendi; alterum positivum identidem sperandi.

III. Qui post peccatum omittit actus fidei, ac spei debitos, directe peccat contra virtutem Pœnitentiæ, quæ prævios illos actus requirit.

IV. Charitas debet super omnia Deum amare appretiative, non intensive.

V. Duplex pariter est præceptum Charitatis; videlicet negativum non odio habendi, aut contemnendi

Deum, & Affirmativum amandi illum identidem; Sed quanam frequentia?

VI. Non datur materia parvitas in odio Dei; sicut nec in Infidelitate.

I. Spes est altera virtus theologalis, qua speramus a Deo beatitudinem, & quæ ad illam pertinent, divino auxilio obtinendam; cum enim viribus naturæ illam assequi non possimus, committeremus peccatum præsumptionis, si absque Divina misericordia illam vellemus obtinere ex solis nostris meritis naturalibus, juxta errorem Pelagianorum; Sicuti etiam contra spem peccaremus, si vellemus ex sola Dei misericordia absque nostris bonis operibus beatitudinem obtinere, juxta errorem Lutheri.

II. Quæritur primo; Quotuplex detur præceptum Spei?

Respondeo cum communi, duplex dari præceptum Spei, alterum negativum non desperandi, nec præsumendi; alterum affirmativum, scilicet positive sperandi; ipsa enim ratio naturalis dictat, habitum supernaturalem spei in Baptismo nobis infusum non debere esse otiosum; & ideo Psalm. 4. dicitur: *Sperate in Domino*; sicut etiam passim in aliis Scripturæ locis: Quare contra hoc præceptum peccari potest omittendo actum spei longo tempore, ut dicitur de actibus fidei, & Charitatis; Præsertim quando quis graviter urgetur tentationibus contra spem, & est in periculo desperationis, nisi se minuat actibus spei. Peccatur etiam contra præceptum spei negativum, tum præsumendo consecutionem beatitudinis sine Dei misericordia, aut sine propria cooperatione, ut diximus; tum desperando, quando scilicet quis desperans gratiam, vel gloriam non curat adhibere suam cooperationem. Putant etiam nonnulli, peccari contra spem tentando Deum, quia tentans Deum non sperat, sicut oportet; Sed nos infra dicemus cum communiori, tentationem Dei esse peccatum potius contra virtutem Religionis, quam contra spem.

III. Notandum hic cum Bonac., quod omittens se convertere ad Deum post peccatum, quamvis omittat actus fidei, & spei debitos, tamen proprie, & directe peccat contra præceptum pœnitentiæ, non contra præceptum fidei, & spei. Et ratio est, quia in tali casu solum per accidens tenetur ad actus fidei, & spei, quatenus scilicet pœnitentiam agere non potest, nisi eliciendo actus fidei prævios, & sperando veniam peccatorum.

IV. Denique Charitas est ex Apostolo excellentissima inter virtutes theologales; quia per illam Deum super omnia diligimus, & sic illi perfecte conjungimur.

Quæritur nunc secundo; Utrum teneamur amare Deum super omnia appretiative tantum, hoc est appretiando illum tanquam summum bonum super omnia, an etiam intensive, ita scilicet ut amor Dei debeat esse intensior, quam quilibet amor erga objectum creatum?

Respondeo, teneri ad amandum Deum super omnia solum appretiative; nam qui patrem, aut matrem, aut quodcumque aliud supra Deum diligit, non est Deo dignus; Non tenemur tamen Deum super omnia diligere etiam intensive, quia si ad id teneremur, angeremur scrupulis dubitando, an actus amoris a nobis elicitus sit intensissimus, qui a nobis elici possit hic, & nunc; & sic jugum Divinæ legis non esset suave, nec onus leve: Quare diligimus Deum ex toto corde, & ex tota mente, si super omnia appretiative illum diligamus.

V. Quæritur tertio; Quotuplex sit, & quando obliget præceptum Charitatis?

Re-

Respondeo, duplex dari præceptum Charitatis erga Deum, alterum negativum, videlicet non odio habendi Deum, nec illum postponendi creaturis; & hoc obligat semper, & ad semper: Alterum affirmativum, videlicet eliciendi sæpius actus amoris; & circa hoc damnata est ab Innoc. XI. propos. 6., qua dicitur, Ne singulis quidem quinquenniis ad hos actus nos obligari. Communiter tamen docent, ad eosdem nos obligari, primo dum insurgunt tentationes, & periculum est, ne iis assentiamur; deinde quando tenemur elicere actus contritionis; cum contritio sit saltem virtualis dilectio Dei: Præterea alii putant, quod singulis diebus festis; alii quod semel, aut bis in anno, ut dicemus in de Pœnitentia. Equidem vero censeo, non esse eandem unicuique talem obligationem; Sæpius enim ad actus amoris tenentur docti, quam rudes, sæpius qui majorem habent opportunitatem, & qui in majoribus periculis peccandi versantur, quam alii: Quod fusius in expositione dictæ proscriptæ thesis expendimus in Trutina Thesium damnatarum.

VI. Quæritur quarto; An in odio Dei detur parvitas materiæ, sicuti datur in odio proximi?

Respondeo cum communi negative. Ratio est, quia quodlibet odium Dei maxime repugnat summæ Divinæ bonitati: Sicut enim in Infidelitate erga Deum non datur parvitas materiæ, sed peccat mortaliter quicumque discredit cuilibet minimo articulo fidei; contra vero qui fidem viro probo in minimis non præstat, non peccat mortaliter; Ita pariter qui vult Deo quodvis minimum malum, peccat mortaliter, secus vero qui vult illud homini.

ARTICULUS. IV.

De Oratione, qua Deum colimus.

I. Quænam a Deo in oratione petenda, in Oratione dominica disertissime recensentur.

II. Oratio definitur, Petitio decentium a Deo. Ea nobis præcipitur tum præcepto naturali, tum etiam positivo Divino, & Ecclesiastico.

III. Triplex est Orationis effectus, mereri, satisfacere, & impetrare.

IV. Etiam peccatoris oratio est impetratoria ex divina promissione, dummodo ille non petat, inquantum peccator est, videlicet aut mala; aut ad malum finem.

V. Quid requiritur, ut Oratio impetret infallibiliter?

VI. Oratio vocalis natura humana conformior est, quam mentalis multis de causis.

I. Potissimus Religionis actus est Oratio, qua petimus a Deo bona nobis decentia, ex D. Th. 2. 2. quæst. 83. Quæ autem bona dicantur decentia, & quo ordine petenda sint, ostendit nobis Christus Dominus docens orandi formam Matth. 6. ubi dixit: *Cum oratis, dicite, Pater noster, &c.* Quod observat D. Th. loc. cit. ex August. Primo enim petenda est Divini nominis sanctificatio, amando illum amore amicitiæ. Secundo, nostrum bonum, petendo adventum regni Dei, seu visionem beatam in Patria, ubi Deus suum habet pacatissimum regnum. Tertio, media, quibus utrumque assequamur; Ea vero sunt tum conformatio cum divina voluntate, tum etiam bona spiritualia, & temporalia, quibus juvamur ad Dei voluntatem exequendam: Quia vero ab iisdem arcemur per peccatum, ideo deinde peccatorum remissionem petimus,

mus, & tentationum victoriam; ac demum ut ab omni nos malo temporali, & spirituali liberet, quod ad transgressionem divinorum præceptorum inducit. Explicatis itaque actibus virtutum Theologalium, progredimur ad explicandos actus virtutis Religionis, quæ directe respicit Dei cultum.

II. Oratio itaque stricte sumpta definitur, quod sit *Petitio decentium a Deo*; large vero sumpta significat quamcumque mentis elevationem ad Deum per laudem, benedictionem, adorationem, gratiarum actionem, invocationem, confessionem peccatorum, &c. Præcipitur tamen oratio stricte sumpta non solum præcepto naturali, quo tenemur procurare bona nobis convenientia, præsertim supernaturalia, & perseverantiam in bono, ac removere mala, & tentationes; quæ omnia nonnisi per orationem a Deo conceduntur; sed etiam præcepto positivo, tum divino, ubi dixit, *Oportet semper orare*: *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem*; tum etiam Ecclesiastico, quo obligamur diebus festis assistere sacro, & cum Sacerdote orationes, & adorationes Deo exhibere, & sacrificium offerre.

Propterea agemus hic de oratione in genere: Deinde quia præcipua oratio vocalis in Ecclesia Dei sunt Horæ Canonicæ, ideo de illis quæstione sequenti seorsim agendum.

III. Quæritur nunc primo; An quælibet Oratio sit meritoria, satisfactoria, & impetratoria?

Respondeo, Orationem hominis justi valere ad merendam gratiam, & gloriam, necnon ad satisfaciendum pro pœna temporali peccatis debita, & demum ad impetrandum a Deo id, quod petitur. Primus, & secundus effectus fundatur in gratia sanctificante, seu in amicitia cum Deo, & uterque effectus communis est omnibus operibus bonis factis ab homine justo; unde peccatores orando, aut exercendo quodcumque aliud bonum opus nec merentur, nec satisfaciunt.

Tertius effectus impetrationis non fundatur in gratia sanctificante, sed in divina promissione; Matth. enim 7. dicitur: *Omnis, qui petit, accipit*; Et ideo etiam oratio peccatoris impetratoria est.

IV. Neque dicas: Joan. 9. habetur: *Scimus, quia peccatores Deus non exaudit*; & Psalm. 69. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus*; & Proverb. 28. *Oratio peccatoris erit execrabilis*. Nam, ut notat D. Th. loc. cit. ex August. & Chrysostomo, si peccatores non exaudiret Deus, frustra Publicanus dixisset: *Domine propitius esto mihi peccatori*: Quare peccatores Deus non exaudit solum, inquantum peccatores sunt, seu quando aut petunt mala, aut in malum finem.

V. Quæritur secundo; Utrum Oratio impetret infallibiliter?

Respondeo affirmative cum D. Th. loc. cit. art. 15. dummodo tamen debitæ circumstantiæ concurrant, sub quibus Deus promisit concedere, quæ petuntur. Prima circumstantia est, ut petantur bona, seu utilia ad salutem animæ. Secunda, ut petantur a bonis, seu a justis, aut si petantur a peccatoribus, non male petantur, seu ad malum finem, quia, ut diximus, peccatores inquantum tales Deus non exaudit. Tertia, ut petantur bene, hoc est pie, cum reverentia, humilitate, & fiducia; Jacobi enim 1. dicitur: *Postulet autem in fide, nihil hæsitans*; & cap. 4. *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis*. Quarta, ut petantur cum perseverantia, quæ sæpissime commendatur in Scriptura; Deus enim non semper statim exaudit, ut magis excitet orantium preces.

VI. Notandum tamen demum, Oratio-

rationem aliam esse mentalem quæ scilicet actibus intellectus, & voluntatis perficitur; aliam vero vocalem, quæ scilicet verbis exprimitur: Hæc magis conformis est naturæ humanæ, non solum quia corpore simul, & mente laudare debemus Dominum, sed etiam quia mentis evagationes facile per vocalem orationem cohibentur; Firmatur enim facilius voce animus ad ea, quæ ore profert. Quoniam vero inter orationes vocales celeberrima est recitatio Horarum Canonicarum, ideo de hac speciatim agendum.

QUÆSTIO III.

De Horis Canonicis.

Dicuntur Horæ Canonicæ, quia statis horis distributæ sunt per Sacros Canones; vocanturque etiam Officium divinum ad significandum, quod officium, & actus proprius Ecclesiasticorum sit Deum laudare; quare examinabimus primo, Quinam ad horas obligentur? Secundo, Qua forma, seu quodnam officium recitandum sit? Tertio, Sub qua culpa, & pœna? Quarto, Quo modo, & ordine? Quinto, Quo tempore, loco, & qua corporis habitudine? Demum, Quæ causæ ab iis excusent?

ARTICULUS I.

Quinam ad horas Canonicas obligentur?

I. Ad horas tenentur Clerici in Sacris constituti, Beneficiarii, & Regulares Professi ad Chorum deputati.

II. Plura requiruntur, ut Beneficiarius ad horas teneatur.

III. Non tenetur ad horas Beneficiarius iis annis, quibus ob sterilitatem non recipit fructus a Beneficio.

IV. Quid si Beneficium sit tenue? Et quodnam dicatur tenue?

V. In dubio de tenuitate Beneficii, num deobligetur Beneficiarius totaliter, an partialiter? An vero absolute obligetur?

VI. Prælatus regularis sub mortali tenetur efficere, ne Chorus desit. Quid tamen si nonnisi quatuor, aut quinque Monachi sint in Monasterio?

VII. Professi, & Moniales tenentur privatim officium recitare, si absint a Choro. Num sit probabilis sententia opposita?

VIII. Probabiliter satisfacit obligationi horarum, qui illas recitavit mane, antequam ordinaretur in Sacris.

IX. Excommunicatus quamvis fructus Beneficii non percipiat, adhuc ad horas obligatur. Quid de Degradato?

X. Probabiliter excusantur ab horarum recitatione damnati ad triremes. Quid de inclusis in carcere tetro? Quid de Uxoratis ex dispensatione Pontificis? Quid de maximo mœrore affectis?

I. Certum est, ad horas teneri Primo omnes Clericos constitutos in Sacris; quamvis enim id non constet ex ullo jure scripto, constat tamen ex consuetudine, ut notant Suar., Pal., Azor., & alii; eamque

mus, & tentationum victoriam; ac demum ut ab omni nos malo temporali, & spirituali liberet, quod ad transgressionem divinorum præceptorum inducit. Explicatis itaque actibus virtutum Theologalium, progredimur ad explicandos actus virtutis Religionis, quæ directe respicit Dei cultum.

II. Oratio itaque stricte sumpta definitur, quod sit *Petitio decentium a Deo*; large vero sumpta significat quamcumque mentis elevationem ad Deum per laudem, benedictionem, adorationem, gratiarum actionem, invocationem, confessionem peccatorum, &c. Præcipitur tamen oratio stricte sumpta non solum præcepto naturali, quo tenemur procurare bona nobis convenientia, præsertim supernaturalia, & perseverantiam in bono, ac removere mala, & tentationes; quæ omnia nonnisi per orationem a Deo conceduntur; sed etiam præcepto positivo, tum divino, ubi dixit, *Oportet semper orare*: *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem*; tum etiam Ecclesiastico, quo obligamur diebus festis assistere sacro, & cum Sacerdote orationes, & adorationes Deo exhibere, & sacrificium offerre.

Propterea agemus hic de oratione in genere: Deinde quia præcipua oratio vocalis in Ecclesia Dei sunt Horæ Canonicæ, ideo de illis quæstione sequenti seorsim agendum.

III. Quæritur nunc primo; An quælibet Oratio sit meritoria, satisfactoria, & impetratoria?

Respondeo, Orationem hominis justi valere ad merendam gratiam, & gloriam, necnon ad satisfaciendum pro pœna temporali peccatis debita, & demum ad impetrandum a Deo id, quod petitur. Primus, & secundus effectus fundatur in gratia sanctificante, seu in amicitia cum Deo, & uterque effectus communis est omnibus operibus bonis factis ab homine justo; unde peccatores orando, aut exercendo quodcumque aliud bonum opus, nec merentur, nec satisfaciunt.

Tertius effectus impetrationis non fundatur in gratia sanctificante, sed in divina promissione; Matth. enim 7. dicitur: *Omnis, qui petit, accipit*; Et ideo etiam oratio peccatoris impetratoria est.

IV. Neque dicas: Joan. 9. habetur: *Scimus, quia peccatores Deus non exaudit*; & Psalm. 69. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus*; & Proverb. 28. *Oratio peccatoris erit execrabilis*. Nam, ut notat D. Th. loc. cit. ex August. & Chrysostomo, si peccatores non exaudiret Deus, frustra Publicanus dixisset: *Domine propitius esto mihi peccatori*: Quare peccatores Deus non exaudit solum, inquantum peccatores sunt, seu quando aut petunt mala, aut in malum finem.

V. Quæritur secundo; Utrum Oratio impetret infallibiliter?

Respondeo affirmative cum D. Th. loc. cit. art. 15., dummodo tamen debitæ circumstantiæ concurrant, sub quibus Deus promisit concedere, quæ petuntur. Prima circumstantia est, ut petantur bona, seu utilia ad salutem animæ. Secunda, ut petantur a bonis, seu a justis, aut si petantur a peccatoribus, non male petantur, seu ad malum finem, quia, ut diximus, peccatores inquantum tales Deus non exaudit. Tertia, ut petantur bene, hoc est pie, cum reverentia, humilitate, & fiducia; Jacobi enim 1. dicitur: *Postulet autem in fide, nihil hæsitans*; & cap. 4. *Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis*. Quarta, ut petantur cum perseverantia, quæ sæpissime commendatur in Scriptura; Deus enim non semper statim exaudit, ut magis excitet orantium preces.

VI. Notandum tamen demum, Oratio-

rationem aliam esse mentalem quæ scilicet actibus intellectus, & voluntatis perficitur; aliam vero vocalem, quæ scilicet verbis exprimitur: Hæc magis conformis est naturæ humanæ, non solum quia corpore simul, & mente laudare debemus Dominum, sed etiam quia mentis evagationes facile per vocalem orationem cohibentur; Firmatur enim facilius voce animus ad ea, quæ ore profert. Quoniam vero inter orationes vocales celeberrima est recitatio Horarum Canonicarum, ideo de hac speciatim agendum.

QUÆSTIO III.

De Horis Canonicis.

DIcuntur Horæ Canonicæ, quia statis horis distributæ sunt per Sacros Canones; vocanturque etiam Officium divinum ad significandum, quod officium, & actus proprius Ecclesiasticorum sit Deum laudare; quare examinabimus primo, Quinam ad horas obligentur? Secundo, Qua forma, seu quodnam officium recitandum sit? Tertio, Sub qua culpa, & pœna? Quarto, Quo modo, & ordine? Quinto, Quo tempore, loco, & qua corporis habitudine? Demum, Quæ causæ ab iis excusent?

ARTICULUS I.

Quinam ad horas Canonicas obligentur?

I. Ad horas tenentur Clerici in Sacris constituti, Beneficiarii, & Regulares Professi ad Chorum deputati.

II. Plura requiruntur, ut Beneficiarius ad horas teneatur.

III. Non tenetur ad horas Beneficiarius iis annis, quibus ob sterilitatem non recipit fructus a Beneficio.

IV. Quid si Beneficium sit tenue? Et quodnam dicatur tenue?

V. In dubio de tenuitate Beneficii, num deobligetur Beneficiarius totaliter, an partialiter? An vero absolute obligetur?

VI. Prælatus regularis sub mortali tenetur efficere, ne Chorus desit. Quid tamen si nonnisi quatuor, aut quinque Monachi sint in Monasterio?

VII. Professi, & Moniales tenentur privatim officium recitare, si absint a Choro. Num sit probabilis sententia opposita?

VIII. Probabiliter satisfacit obligationi horarum, qui illas recitavit mane, antequam ordinaretur in Sacris.

IX. Excommunicatus quamvis fructus Beneficii non percipiat, adhuc ad horas obligatur. Quid de Degradato?

X. Probabiliter excusantur ab horarum recitatione damnati ad triremes. Quid de inclusis in carcere tetro? Quid de Uxoratis ex dispensatione Pontificis? Quid de maximo mœrore affectis?

I. CErtum est, ad horas teneri Primo omnes Clericos constitutos in Sacris; quamvis enim id non constet ex ullo jure scripto, constat tamen ex consuetudine, ut notant Suar., Pal., Azor., & alii; eamque

que obligationem supponit Concil. Basileense sess. 21. Secundo, tenentur Beneficiarii. Tertio, Regulares professi utriusque sexus deputati ad Chorum. Dixi, Professi, quia Novitii in odiosis habentur pro sæcularibus. Dixi etiam, Deputati ad Chorum, quia professi religionum militarium, & Societatis Jesu, qui ad Chorum non obligantur, non tenentur ex vi status religiosi officium recitare.

II. Quæritur nunc primo; Quid requiratur in Beneficiariis, ut ad horas teneantur?

Respondeo cum Tambur. ex Pal., & aliis, requiri, Primo, quod beneficium aliquod sive simplex, sive curatum valide, & juste sit illis collatum; Unde fit non teneri ad officium, qui habet Cappellaniam, quæ a laicis conferri solet; quia Beneficium dicitur, quod a Prælato confertur personæ Ecclesiasticæ ad officium Ecclesiasticum exercendum; Nec tenetur ad officicium, qui est Vicarius Beneficiarii, aut qui est Coadjutor cum futura successione; quamvis enim isti gaudeant portione beneficii, non dicuntur tamen Beneficiarii. Eodem modo non tenentur, qui habent Pensionem, quæ ex aliquo beneficio extrahitur. Hic tamen notandum, quod quamvis ex Bulla Pii V. habens Pensionem Clericalem (quæ scilicet requirit primam tonsuram in Pensionario, ut explicabimus cum de Censuris) debeat officium Beatissimæ Virginis recitare, tamen huic obligationi satisfacit, si recitet officium divinum: Quare si ratione Ordinis Sacri, verbi gratia, teneatur Pensionarius ad officium divinum, non tenetur etiam recitare officium B. Virginis, ex Suar., & aliis apud Tambur. Demum non tenetur officium recitare, qui injuste, vel invalide beneficium recepit, puta per violentiam, vel per simoniam, aut dum erat excommunicatus, vel irregularis. Ratio est, quia hic intrusus nec habet titulum beneficii, nec fructus facit suos, sed obligatur relinquere beneficium, & fructus restituere.

III. Secundo, requiritur, quod fructus sufficientes ad sustentationem recipiat ex beneficio, ut ad officium teneatur: Non est enim æquum, ut qui de altari non vivit, altari serviat, & tanto onere gravetur. Hinc sequitur, non teneri ad officium, qui licet habeat titulum beneficii, caret tamen sine sua culpa ejus possessione: Secus vero si sua culpa careat, quia non est æquum, Ecclesiam privari servitio debito ob culpam tuam: Si tamen habeat possessionem litigiosam, sed fructus recipiat, tenetur ad officium, etiamsi fructus respondentes huic tempori non recipiat de præsenti propter litem, sed speret certo illos percepturum; Satis enim est certa spes ad inducendam obligationem. Eodem modo non tenetur ad officium, ut probabiliter putant Sanch., & Trull., qui non residet ex legitima licentia, & sic fructus non recipit; cum talis obligatio consurgat ex sustentatione accepta. Idem docent Less., & Laym. de filio coacto a patre ad statum Ecclesiasticum, si non ipse, sed pater percipiat fructus beneficii; unde pater tenetur ad restitutionem. Demum Pal. punct. 1. §. 2. contra Suar. docet, quod si beneficium ob sterilitatem annorum nullos fructus redderet, Benificiarius iis annis non teneatur ad horas, quia pro tali tempore non habet nisi titulum beneficii, qui non est satis ad hanc obligationem inducendam.

Neque obstat primo, quod annis præteritis collecti sint fructus abundantes, aut colligendi sint annis sequentibus. Nam illi fructus licet abundantes respondent suo tempori, & dantur pro officio illo tempore exercendo, & non alio.

Ne-

Neque obstat secundo, satis esse spem certam percipiendi fructus sufficientes ad sustentationem, ut quis teneatur ad horas. Nam requiritur spes certa percipiendi fructus respondentes huic tempori, puta huic anno, ut tenear hoc anno ad horas; In casu autem nostro hoc non habetur.

IV. Tertio, requiritur probabiliter ex Sanch., Pal., Less. apud Dian. part. 2. tract. 12. resol. 9., ut beneficium sit pingue ad hoc, ut obliget ad horas. Ratio est, quia beneficium tenue reputatur pro nullo, eo quod parum pro nihilo reputetur. Communior tamen sententia cum Suar., Reginal., & aliis apud eundem Dian. docet dari obligationem ad horas, etiamsi beneficium sit tenue; quia beneficium tenue vere est beneficium, & reddit Beneficiarium eodem modo privilegiatum, unde possit ad Sacros Ordines promoveri sine sufficienti patrimonio. Sed Less. lib. 2. cap. 34. dub. 31. putat cum aliis, quod habens beneficium tenue teneatur ad horas solum Dominicis, & aliis festis diebus.

Rogabis hic, quodnam beneficium dicatur tenue?

Sotus putat esse tenue illud, ex quo proveniunt octo aurei; Less., ex quo sexdecim: Ledesm. ex quo viginti; Alii communius, ex quo provenit minus, quam sit tertia pars mediocris sustentationis talis Clerici, qui utatur victu honesto, quali solent uti Clerici ejusdem conditionis.

V. Quod si dubitetur, an beneficium sit tenue? Vasq. part. 2. disp. 69. cap. 3. putat, obligari Beneficiarium, quia stat in possessione certitudo beneficii: Caramuel tamen apud Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. putat, illum non obligari; quia libertas praecedit obligationem, quae ex tali beneficio oritur, & sic stat in possessione libertas. Equidem existimo, quod habens beneficium tenue non teneatur quotidie officium recitare, sed solum aliquibus diebus pro ratione tenuitatis; itaut si habeat, verbi gratia, tertiam partem mediocris sustentationis per totum annum, ad Horas recitandas teneatur per totum annum; ut communiter docent; Si vero habeat tertiam partem mediocris sustentationis solum per sex, aut quatuor menses, teneatur solum per sex, aut quatuor menses officium recitare. Quod si tua culpa beneficium evaserit tenue, non deobligaris ab officii recitatione; quia non est aequum, quod Ecclesia suo servitio privetur ob tuam malitiam.

VI. Quaeritur secundo; An regulares professi deputati ad Chorum teneantur sub mortali interesse Choro; & quando non intersunt, privatim officium recitare?

Respondeo, subditos non peccare mortaliter, si chorum non frequentent, secluso scandalo, & contemptu; quia solum est obligatio Communitatis, ut canatur in choro officium; cui obligationi etiam per solos Novitios satisfieri potest. Quare Praelatus sub mortali providere debet, ne Chorus desit; Et si Praelatus non prospiciat, id curare debent subditi: Quamvis autem videri possit alicui probabile, quod tali obligationi satisfiat, si duo tantum, vel tres saltem aliquando sine scandalo canant in Choro, cum sic servetur essentia Chori, idest cantus alternus; tamen probabiliter etiam Bordon. apud Pellizar. tract. 5. cap. 8. excusat Communitatem religiosorum a Choro, si ea constet solum ex quatuor, vel quinque religiosis; quia non videtur tam paucis ea obligatio quotidiana imponenda: Contra vero Beneficiarii, & Collegiati, etiamsi duo tantum sint, videntur ad Chorum obligandi, quia pactum implicite initum inter Fundatores, & Beneficiarios ex justitia requirit Chorum, quoties ejus essentia consistere potest.

VII. Professi autem, (sicut etiam Moniales professæ) si quando absunt a Choro, tenentur privatim officium recitare ex vi consuetudinis ab omnibus receptæ, ut communiter docent apud Dian. part. 6. tract. 8. resol. 12., itaut oppositam sententiam Caramuelis, & Bordoni Reginaldus temerariam vocet, & Sanch. apud Tambur. non probabilem, & Dian. loc. cit. improbandam; Cum communiter Doctores doceant, consuetudinem istam, etiam Monialium, recitandi privatim officium, si absint a Choro, esse obligatoriam. Less. tamen apud Dian. part. 9. tract. 6. resol. 7. conatur ostendere, consuetudinem istam non esse obligatoriam sub gravi; Quod pariter docet Marchant. apud eundem Dian., qui jure merito istorum sententiam rejicit, utpote contra communem Doctorum sensum.

VIII. Quæritur tertio; Quando incipiat obligatio recitandi officium in Subdiacono, Beneficiatio, & Professo?

Respondeo, incipere a puncto, quo ordinatur, vel ad Beneficium promovetur, aut profitetur; itaut solum ad horas consequentes illius diei teneatur; Probabile autem est, talem obligationem implevisse eum, qui officium mane recitasset ante promotionem per solutionem anticipatam.

IX. Quæritur quarto; An excommunicatus teneatur officium recitare? Et idem quæritur de Suspenso, Interdicto, Irregulari, Degradato.

Respondeo, excommunicatum teneri recitare privatim sine socio, & sine *Dominus vobiscum*; quamvis enim excommunicatus per censuram privetur fructibus beneficii; at non privatur titulo, possessione, & jure percipiendi fructus; cum per ipsum stet, ne percipiat: Ex reg. enim 86. *juris in 6. Damnum, quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare*: Et propterea qui culpabiliter non residet, adhuc recitare tenetur officium, quamvis non percipiat fructus beneficii. Dixi tamen, quod teneatur recitare privatim, eo quod excommunicatio non prohibeat orationem privatam, sed solum publicam; Immo si habens Ordines Sacros tanquam hebdomadarius solemniter recitaret officium cum, *Dominus vobiscum*, fieret irregularis, quia per exercitium Ordinis Sacri violaret censuram. Verum Suar. , & Ugolin. notant, quod non peccaret, qui habens Cappellanum, vel famulum cum eo officium recitaret, ex Cap. *Inter alia, de Sententia Excommunicat.*: Nec peccaret graviter, ut docet Suar. contra Navar. si sine contemptu privatim diceret, *Dominus vobiscum*; quamvis talis salutatio ne Subdiaconis quidem non excommunicatis permittatur; Immo Avil., & Hurt. putant, quod ne venialiter quidem peccaret, si tanquam privata persona diceret, *Dominus vobiscum*, eo modo, quo potest dicere, *Venite Adoremus*, &c.

A fortiori tenentur officium recitare Interdictus, Suspensus, & Irregularis. Dubitant solum aliqui de Degradato. Communiter illum obligant cum Pal. punct. 6.; quia non debet ex sua culpa commodum reportare: Aliqui tamen apud Sà, & Tambur. §. 2. illum excusant; quia ab Ecclesia spoliatus est omni Clericali privilegio, & in statum sæcularem ejectus.

X. Quæritur ultimo; An teneantur ad horas, Primo damnati ad triremes. Secundo inclusi in carcere. Tertio capti ab infidelibus. Quarto Latini, qui vel ex concessione Pontificis, vel alia de causa post Sacros Ordines duxerunt uxorem?

Respondeo, probabile esse ex Sanch., & Less. apud Dian. part. 2. tract. 12. resol. 4., damnatos ad triremes excusari; Sicut etiam qui sunt in captivitate, capti ab infidelibus. Ratio est, quia

quia alienum videtur ab Ecclesiæ benignitate illos in tanta afflictione positos ad officii onus astringere. Idem dici forte posset de inclusis in carcere publico, si quando essent in statu miserrimo valde triremibus affini; secus vero non excusantur, cum sint in perpetuo otio. Uxorati etiam a Sanch. lib. 8. de Matrim. disp. 8. probabiliter excusantur, si ex dispensatione Pontificis ad nuptias transierunt, quia sunt in statu a tali obligatione alieno. Præterea Tancredi apud Tambur. excusat Sacerdotem damnatum ad mortem pro tribus illis diebus, dum est in sacello; sicut etiam captum ob enorme delictum, puta ob rebellionem; necnon afflictum aliquo repentino, & maximo mœrore, puta ob mortem filii, ob jacturam patrimonii, &c., quando scilicet perturbatio animi magnam difficultatem recitandi pareret; secus vero non excusantur, ut inferius dicemus.

ARTICULUS II.

Quodnam officium recitandum sit?

I. Quinam possint horas recitare, & non ex Romano Breviario?

II. Num recitandum sit privatim officium B. Virginis, & defunctorum, quando in Rubrica præscribitur; præsertim die Commemorationis defunctorum?

III. Num liceat Horas recitare idiomate Græco, aut Hebræo, vel vulgari?

IV. Peccat graviter, qui semel unum officium pro alio notabiliter diverso; necnon qui sæpius unum officium pro alio recitat.

V. Rubricæ servandæ aliæ sunt Præceptivæ, quæ obligant sub mortali; aliæ Directivæ, quæ non obligant sub mortali.

VI. Si per errorem officium pro officio recitatum sit, corrigatur error, ubi deprehenditur.

VII. Qui missam celebrat de Sancto, cujus festum in aliqua Ecclesia celebratur, potest probabiliter officium de eodem Sancto recitare.

VIII. Quilibet potest sequi ritum socii, cum quo Horas recitat.

I. PRocul dubio recitandum est ab omnibus officium ex Breviario Romano, exceptis iis, qui alio Breviario utuntur ex consuetudine ante ducentos annos a constitutione Pii V. edita anno 1568., ut sunt Benedictini, Dominicani, Ecclesia Mediolanensis, &c.; qui probabiliter non possunt privatim uti Breviario Romano, cum debeant se suæ Ecclesiæ conformare; Quamvis possit consentiente Prælato recipi ab iis Communitatibus Breviarium Romanum, quo recepto non possunt amplius ad suum redire: Bonac. tamen cum Less., Suar., Sà putat probabile etiam esse, quod Dominicanus, vel Benedictinus possit privatim uti Breviario Romano; quia sic conformaretur Ecclesiæ communi, quæ est Mater omnium. Notandum etiam, Breviarium Romanum editum fuisse primum a Pio V., deinde a Clem. VIII. recognitum, demum cum novis hymnis ab Urbano VIII. revisum; qui præcepit, ut hoc novo omnes uterentur; permisit tamen, ut qui haberent illud Pii V., & Clem. VIII., illo uti possent. Ex quo fit, neminem teneri, licet possit, ad emendum hoc novum Breviarium, cum permissum sit uti antiquo.

II. Quæritur nunc primo; An qui ad horas tenentur, debeant etiam recitare officium Beatissimæ Virginis, & Defunctorum, quando in Rubrica præscribitur?

Respondeo cum Tambur. ex Bulla Pii V. non teneri ad recitandum illud privatim, qui utuntur Breviario Ro-

mano: Utrum autem in die Commemorationis Defunctorum teneantur? Et utrum ad litanias teneantur in festo Divi Marci, & tribus diebus Rogationum? Communiter Doctores affirmant; Multi tamen negant, quia Pius V. absolute liberat Sacerdotes ab obligatione recitandi officium Defunctorum privatim. Quare ex hoc, quod Rubrica illorum dierum imponat officium defunctorum, & litanias, docent non sequi, quod ista sint pars officii illius diei, sed solum quod habeatur talis Rubrica directiva, non præceptiva; Quam sententiam putat probabilem Tambur.: Sed a communi non est recedendum.

III. Quæritur secundo; Utrum peccet, qui recitat officium idiomate græco, vel italico, vel hebræo, &c.?

Respondeo cum Bonac., & Sà, non peccare, qui privatim sic recitaret ad aliquem bonum finem, puta ne dediscatur tale idioma: Ratio est, quia retineretur quoad substantiam formula Romana precandi; Si vero sine ullo bono fine, græco, vel hebræo idiomate recitaretur, videtur veniale; quia fieret contra consuetudinem Ecclesiæ Latinæ in re non admodum gravi. Verum si vulgari idiomate recitaretur, peccaretur graviter; quia ex Bellarm., & Suar. Ecclesia Romana semper abstinendum duxit a vulgari lingua. Qui tamen ex voto, vel pœnitentia deberet recitare Pater, & Ave, non peccaret, si vulgari idiomate recitaret, quia hæc passim proponuntur ab Ecclesia in compendiis doctrinæ Christianæ. Immo si Psalmi ex voto, aut pœnitentia recitandi privatim recitentur idiomate vulgari ob bonum aliquem finem, videlicet ob majorem devotionem, Tambur. ex Bonac. putat, quod neque ullo pacto peccaretur.

IV. Quæritur tertio; An liceat officium pro officio recitare?

Respondeo, damnatam esse ab Alex. VII. propos. 34., quæ dicit: *In die Palmarum recitans officium paschale satisfacit præcepto*. Ex qua damnatione insinuatur peccari graviter, quoties mutatio unius officii in aliud est notabilis mutatio ritus Ecclesiæ. In hac re Suar. tom. 2. de Relig. lib. 4. cap. 2., & 23., Bellarm., Reginald., Navar., Filliuc., Bonac., & alii putarunt peccari graviter, etiamsi semel officium pro quolibet alio officio recitetur. Ratio est, quia Pius V. in Bulla, quæ in fronte Breviarii apponitur, vult, & declarat non aliter satisfieri præcepto recitandi officium, quam recitando illud juxta Rubricas præscriptas, quæ non solum præscribunt officium in genere, sed etiam quod tale officium tali die recitetur; Quare qui illud omittit, substantiam illam præcepti non adimplet; Sicut substantiam præcepti non adimpleret, qui loco officii recitaret mille orationes dominicas, quamvis longius oraret: Unde docent, quod qui propter inadvertentiam unum officium pro alio recitavit, teneatur iterum sub mortali recitare officium illius diei, nisi parvitas materiæ diversæ excusaret.

Communior tamen sententia apud Pelliz., Tambur., & Dian. part. 2. tract. 12. resol. 3. docet peccare graviter, qui aut semel mutat officium in notabiliter brevius (puta officium Palmarum, vel Passionis, aut consimilis dominicæ in Paschale) aut sæpius mutat unum in aliud officium pene æquale; Contra vero peccare venialiter, qui raro sine causa ob solam commoditatem mutat unum officium in aliud non notabiliter diversum; Et ne venialiter quidem peccare, qui rarissime ratione itineris, studii, infirmæ valetudinis, magnæ defatigationis, vel etiam non mediocris devotionis erga aliquem Sanctum mutat unum officium in aliud, licet brevius; dummodo non

sit

sit notabilis variatio ritus Ecclesiastici; qualis esset, si die lugubri palmarum, vel hebdomadæ Sanctæ recitaret officium Paschæ. Ratio horum omnium est eadem, quia scilicet Pius V. præcipit, ut officium recitetur juxta rubricas Breviarii Romani: Quare quando Rubricæ violantur in materia gravi, peccatum est mortale, quando in materia levi, peccatum est veniale; Si vero sufficiens ratio detur, ne in materia levi Rubricæ observentur, peccatum est nullum. Quæ omnia fuse perpendimus in Trutina Thesium damnatarum exponendo prædictam thesim ab Alex. VII. confixam.

V. Notandum hic ex Lug. de Euch., Gavant., Tambur. de Sacrif. Missæ lib. 2. cap. 5. Rubricas missalis, & breviarii alias esse Directivas, alias Præceptivas: Istæ obligant sub mortali, nisi excuset parvitas materiæ; Illæ vero cum sint de consilio, non obligant sub mortali; & si ex aliqua causa negligantur, ne sub veniali quidem obligant. Sunt autem Præceptivæ ex Lug., quæ ex jure, vel ex legitima consuetudine aliquid graviter præcipiunt; ut est Sacrificii integritas, ac locus, jejunium naturale ante Sacrificium, vestes, & instrumenta debita Sacrificio adhibere, præmittere confessionem mortalium, &c. Aliæ vero Rubricæ, verbi gratia, de servando ritu duplici, de multiplicitate orationum, &c., dicuntur directivæ, quæ ad mortale non obligant, si sine scandalo, aut contemptu negligantur: Quia tamen qui ut plurimum eas non servat, videtur implicite contemnere, ut ait Gavant. part. 3. tract. 2., ideo qui continuo eas negligit, peccat mortaliter. Si vero negligentia sit modica, aut in parva materia, peccatum est dumtaxat veniale.

VI. Ex dictis infertur cum communiori sententia, quod qui invincibiliter erravit, officium pro officio recitando, non teneatur officium repetere: Quod si quis hodie recitavit officium crastina recitandum, aliqui putant, quod crastina deinde debeat recitare officium hodiernum: Equidem censeo cum communiori, quod ubi error advertitur, ibi corrigendus sit; unde crastina debeat recitare officium illius diei, etiamsi illud hodie per errorem recitarit; sic enim semel, non bis erraret. Eodem modo qui matutinum, & laudes dixit de Sancto A., vel de feria, & deinde errorem advertit, quamvis possit iterum dicere matutinum debitum, non tamen tenetur; satis enim est si corrigat tunc errorem prosequendo horas debitas, quamvis non conformes matutino, quod recitavit.

VII. Dubium est primo; An qui celebrat in aliqua Ecclesia missam de aliquo Sancto, quod ibi solemnizatur, (potest enim id facere quilibet Sacerdos, ut se conformet loco, in quo celebrat) possit deinde recitare officium de eodem Sancto, ut missa cum officio concordet juxta Rubricas?

Respondeo, non facile id admittendum de quolibet Sacerdote. Tambur. ex Quintanadvenas tract. 8. singulari 7. solum docet, probabile esse, quod Capellanus Monialium si in Ecclesia Monasterii missam celebret de Sancto, quem Moniales forte propter suum ritum celebrant, ut se conformet cum solemnitate earum, quibus inservit, possit deinde domi officium privatum de eodem Sancto recitare. Idemque docet Croix lib. 4. n. 1254. de Sacerdote habitante cum Religiosis, aut exercitia obeunte apud illos. Ex quo sequitur, quod possit hic etiam anticipato primas vesperas recitare de eodem Sancto; quia primæ vesperæ sunt pars officii diei sequentis, ut notat idem Tambur. lib. 2. cap. 5.

VIII. Dubium est secundo; An liceat

ceat cuilibet sequi ritum socii, cum quo recitat officium, etiamsi nulla detur causa recitandi officium cum illo?

Respondeo ex Henr., & aliis apud eundem Quintanad. probabiliter affirmative. Ratio est, quia, ut notat idem Tambur., id videtur consequi ad naturam societatis, in quo contractu Socii in lucro sunt omnino pares: Præterea, quod lex, seu privilegium disponit in uno ex correlativis, extendi solet ad aliud; ergo si uni detur privilegium recitandi, verbi gratia, officium de Conceptione, vel recitandi anticipato, & possit hic ad libitum cum socio officium recitare, consequenter socius eodem privilegio uti poterit.

ARTICULUS III.

Sub qua Culpa, & Pœna officium sit recitandum?

I. Etiam qui semel officium omittit, peccat graviter.
II. Num septem peccata committat, qui septem officii horas omittit, an vero unum dumtaxat?
III. Quænam dicatur pars Officii notabilis, cujus omissio sit lethalis?
IV. Qui omittit Horas, ad quas obligatur ratione Ordinis Sacri, & ratione Beneficii, probabilius unum peccatum contra Religionem committit, cum onere restituendi fructus.
V. Si dubites an partem officii omiseris, ad quid teneris?
VI. Surdus, qui cum socio recitat, tenetur recitare, quæ ipse non audit.
VII. Potest alter ex sociis omnes Lectiones, Capitula, & Orationes recitare.
VIII. Quandonam Beneficiarius omittens horas ad restitutionem fructuum tenetur?

I. Quæritur primo; An peccet graviter, etiam qui semel, aut iterum officium omittit?

Respondeo affirmative cum communi contra Angelum, & Aragon., quorum sententia reputatur improbabilis; Sicuti peccat graviter etiam qui semel in toto anno non assistit Sacro die festo; & qui semel in tota Quadragesima non jejunat. Ratio est, quia violatur præceptum in materia gravi pertinente ad virtutem Religionis; etiamsi talis omissio non sit ex consuetudine, aut ex contemptu, sed ex mera negligentia.

II. Quæritur secundo; An peccet graviter qui quamcunque horam omittit, itaut septies peccet, qui eodem die integrum officium omittit?

Respondeo, duas esse in hoc sententias. Prima Vasq., Suar., Bonac. docet, totum officium præcipi unico præcepto, itaut unum sit peccatum omittere integrum officium; quamvis majus peccatum sit, quam si solum matutinum omitteretur. Secunda Cajet., Less., Tolet. docet, tot esse præcepta, quot horæ Canonicæ, unde septem peccata committat, qui totum officium omittit; Utraque sententia est probabilis, prior tamen est communior, & ideo juxta illam discurrendo certum est apud Doctores, quod mortaliter peccet, qui partem officii notabilem omittit.

III. Dubium tamen est; Quænam dici debeat pars notabilis officii?

Aliqui volunt decimam partem horæ parvæ, puta Completorii, esse partem notabilem; Alii tertiam partem; Alii medietatem, ut tenet Filliuc., Suar., Laym. Certe integram, aut fere integram horam parvam omittere est mortale, ut docent Less., Bonac. Pal. punct. 5., Tambur., & alii; Quare media pars circiter horæ parvæ probabiliter non est materia notabilis.

Et

Et ratio est, quia quod est minus tanta parte, nec secundum se, nec relate ad totum officium videtur pars magna, nec notabiliter nocet fini intento a Legislatore per recitationem officii, qui est cultus Dei. Solum vesperæ sabbati Sancti, quia sunt brevissimæ, docent nonnulli, quod non sint pars notabilis; quamvis contradicat Suar., quia esset notabilis deformitas quoad officii integritatem illas omittere.

IV. Dubium est etiam; Utrum qui pluribus titulis tenetur officium recitare, videlicet ratione beneficii, & ratione Ordinis Sacri, plura peccata committat, si illud omittat? Suar., Fagund., Azor. putant plura peccata committi; nam ratione Ordinis Sacri peccatur contra Religionem, & ratione beneficii contra justitiam commutativam. Sed probabilius censeo cum Pal., Henriq., Dian. part. 2. tract. 12. resol. 22. unicum esse peccatum contra Religionem; quia tota obligatio recitandi officium etiam in habente beneficium oritur ex vi præcepti Ecclesiastici, quod etiam obligat ad restitutionem fructuum, si omittatur officium a beneficiario; unde hic officium omittens non peccat contra justitiam commutativam; quamvis contra justitiam peccaret, si fructus Beneficii retineret, utpote non suos.

Infertur ex dictis primo, merito damnatam esse ab Alex. VII. propositionem 35. quæ dicit: *Unico officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino*; Nam consuetudo Ecclesiæ, quæ est certissima legum interpres, obligat ad singula officia singulis diebus; ut ostendimus in Trutina hanc thesim exponendo.

V. Infertur secundo, rejiciendam esse opinionem Leand. tom. 2. tract. 6. disput. 13. putantis adimpleri præceptum recitandi officium hodiernum, si incipiatur ante mediam noctem antecedentem, itaut in media nocte compleatur. Ratio est eadem, videlicet consuetudo Ecclesiæ, ut horæ nonnisi post mediam noctem recitentur, dempto matutino cum laudibus, quod potest anticipari.

Infertur tertio, quod qui dubitat, an aliquam horam omiserit, teneatur illam repetere, quia stat præceptum in possessione: Quod si recitato officio dubitas, an omiseris aliquam partem notabilem, putant probabiliter Homob., Tambur., Dian. part. 4. tract. 3. resol. 68., quod non tenearis repetere, quia possessio videtur stare pro te, posito quod officium recitaveris; præsertim si aut recitaveris legendo, aut scias, regulariter te non errare, nec saltare, dum recitas memoriter, ut notat Sanch. Quare tunc solum teneris repetere, quando vel dubitas an officium omiseris, vel est moraliter certum, quod omiseris in recitando partem notabilem intermediam, non vero quando de hoc est solum dubium; præsertim si angaris scrupulis.

VI. Infertur ultimo, recitantem cum socio debere audire, quæ ille recitat, quia prolationi illius partis succedit tuus auditus; aliter non recitares integrum officium; Si enim quod recitatur a socio, nec percipitur, nec auditur a te; quomodo potest oratio illius esse tibi communis? Ex quo sequitur, surdum, qui cum alio officium recitat, debere privatim recitare partem, quam non audit, ut communiter docent contra Verricel.. Probabile tamen est quod docet Laym. contra Suar., eum, qui occupatur in pulsandis organis, in thure præbendo, &c. dum canitur officium in Choro, non teneri repetere ea, quæ tunc in Choro canuntur, quamvis ipse non audiat; Sicuti etiam, ut notant nonnulli apud Dian. part. 2. tract. 12. resol. 13., si quis ut apte pronunciet suam le-

lectionem; prævidet illam, dum in Choro alia canuntur. Ratio ex Sanch. est, quia Chorus censetur esse unum corpus, & quod unus profert, censentur proferre alii, qui occupantur in iis, quæ ad Chorum sunt necessaria. Et propter eandem rationem excusatur, qui a tussi impeditur, ne proferat, aut audiat, quæ tunc canuntur.

VII. Ubi nota cum Suar., Pal. apud Dian. resol. 12. contra Azor., posse lectiones omnes ab uno tantum recitari; sicut etiam capitula, orationes, antiphonas, responsoria, &c.; & satis esse si Psalmi, & versus Psalmorum alternatim cum socio recitentur: Et ratio est ipsa praxis Ecclesiæ.

VIII. Quæritur tertio; Cuinam pœnæ subjiciatur omittens officium?

Respondeo, solis Beneficiariis, & Pensionariis (qui scilicet gaudentes pensione Clericali tenentur recitare officium B. Virginis) impositam esse pœnam restitutionis fructuum, qui ex beneficio, vel pensione pro illo tempore percipiuntur. Ita post Concil. Lateranense Pius V.; qui tamen non obligat ad restitutionem fructuum, nisi illum, qui omittit officium post sex menses ab obtento beneficio; quamvis si intra hos sex menses officium omittat, peccet mortaliter.

Ubi notandum primo, quod ut quis teneatur ad restituendos fructus pro rata omissionis, debeat officium culpabiliter omittere; si enim abest culpa, aberit & pœna restitutionis: Explicat tamen Pius V., quid sit restituere pro rata omissionis? Et sensus est, quod si uno die omittat officium, debeat restituere fructus respondentes tali diei; Unde si beneficium reddat quotannis tercentum sexaginta quinque aureos, pro omissione unius officii debeat restituere unum aureum, & pro omissione duorum duos, &c. Si vero omittat solum matutinum, & laudes, debeat restituere mediam partem fructuum respondentium uni diei; ac pro omissione singularum horarum sextam partem fructuum illi diei respondentium.

Secundo, facienda est restitutio ante Judicis sententiam; tum quia opposita sententia damnata est ab Alex. VII. in propos. 20., quæ habet: *Restitutio a Pio V. imposita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit pœna*; Qua de re plura diximus in loco; tum etiam quia in constitutionibus Pontificiis dicitur, quod beneficiatus omittens officium fructus non faciat suos, atque adeo tanquam injuste percepti restituendi sunt.

Tertio, Restitutio hæc facienda est, vel in utilitatem fabricæ domus, in qua est beneficium, vel in utilitatem ipsius campi, ut possit deinde uberiores fructus reddere, vel demum pauperibus, cujuscumque loci sint. Inter pauperes etiam enumerari possunt animæ defunctorum, & tu ipse, si vere es pauper; quia sic non tam ipse tibi, quam Pontifex tibi applicat eas eleemosynas.

Quarto, Restitutio facienda est probabiliter, ut graves Doctores docent, solum de fructibus correspondentibus recitationi officii, non vero de fructibus correspondentibus aliis muneribus beneficio annexis, quibus beneficiarius satisfacit. Ratio est, quia durum videtur, eandem restitutionem faciendam esse a simplici beneficiario, ac a Parocho, vel Cappellano, qui aliis muneribus dant operam. Unde isti Doctores docent, Episcopum, vel Parochum omittentem solum officium teneri restituere dumtaxat quintam partem fructuum; Canonicum vero quartam partem; alios demum Cappellanos, & alios beneficiarios, qui præter recitationem habent alia onera, tertiam partem.

Quin-

Quinto, qui omittit officium, quamvis cum intentione restituendi fructus beneficii, procul dubio peccat mortaliter; quia non satisfacit præcepto recitandi officium, quamvis velit satisfacere præcepto restituendi fructus, si non recitet.

Demum, qui officium hodie prætermittit, etiamsi cras bis officium recitet, adhuc tenetur restituere; quia onus recitandi officium est affixum diei.

ARTICULUS IV.

Quo pacto recitandæ sunt horæ Canonicæ?

I. In virtute Sanctæ Obedientiæ præcipitur, ut studiose, & devote, atque adeo cum attentione, & intentione debita Officium recitetur.

II. Pronunciatio debet esse de se audibilis; saltem ab ipso loquente.

III. Debent posse audiri, quæ socius pronunciat; non sunt tamen supplenda, quæ per accidens non audiuntur; Secus si per se.

IV. Quænam verborum mutilatio dicatur notabilis?

V. Interruptio horarum, aut Psalmorum num pertingere possit ad culpam gravem?

VI. Quænam attentio, & quænam intentio requiratur in officii recitatione? Num satisfaciat, qui solam habet attentionem externam?

VII. Qui voluntarie distractus caret attentione debita, si sit Beneficiarius, licet graviter peccet, probabiliter tamen non tenetur fructus restituere.

VIII. Num similis attentio, & intentio requiratur in auditione Missæ præceptæ?

IX. Probabiliter in virtute Obedientiæ præcipitur solum actus studiosus externus.

I. Certum est, horas studiose, & devote recitandas esse; tum quia hoc spectat ad orationem vocalem quamcumque, cum sit locutio facta Deo; tum etiam quia id præcipitur in cap. *Dolentes, de Celebratione missarum*; ubi dicitur: *Hæc igitur, & similia sub pœna suspensionis penitus inhibemus, districte præcipientes in virtute obedientiæ, ut divinum officium nocturnum pariter, & diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter, & devote.* Ut autem studiose recitetur, requiritur primo, ut nihil omittatur; Secundo, ut sine interruptione recitetur: Ut autem recitetur devote, requiritur attentio simul, & intentio.

II. Quæritur nunc primo; Qualis pronunciatio requiritur, ut studiose officium recitetur?

Respondeo, primo requiri pronunciationem vocalem exteriorem, per quam verba proferantur. Utrum autem pronuncians debeat posse seipsum audire, si absit strepitus exterior? Negat probabiliter Azor. cum Bonac. punct. 2., quorum doctrinam admittit Filliuc. solum pro scrupulosis: Et ratio est, quia Ecclesia id non præcipit; aliter surdastri deberent vociferari. Verum communiter apud Dian. part. 2. tract. 12. resol. 2. cum Reginald., & Suar. docent, quod vox debeat esse audibilis saltem ab ipso orante; quia de ratione orationis vocalis est, ut voce proferatur, & consequenter ut possit audiri, quia vox essentialiter est sonus, & sonus est ex natura sua audibilis. Notat tamen Suar., quod physice loquendo vix formari possit vox, quæ ab ipso loquente audiri non possit seclusis impedimentis.

III. Secundo, quando recitas cum socio, debes ita pronunciare, ut possis a socio audiri, eumque vicissim audire. Ratio est, quia aliter non commu-

municas cum ea parte, quæ a socio recitatur: Quamvis Sà putet, quod non tenearis supplere ea, quæ per accidens non audisti, nisi forte sis surdus; tunc enim non per accidens, sed per se fuit, quod n n audires. Hinc sequitur etiam, quod tenearis attendere ad ea, quæ socius profert; aliter cum illo non communicas in recitatione.

IV. Tertio, pronunciatio debet esse integra sine mutilatione verborum, sine syncopa, sine præcipitantia; Et si recitas cum socio, non poteris ita festinanter recitare, ut nondum expletis ab illo versiculis, tu incipias: Quare si hoc fiat in notabili quantitate, peccatur mortaliter, ut communiter Doctores docent; Si vero in parva quantitate, solum venialiter; Si demum involuntarie propter inadvertentiam, vel inveteratam consuetudinem, quæ corrigi sine magna difficultate non potest, vel ob justam festinationem, vel ob linguæ balbutiem, nullum erit peccatum, ut docent Less., & Pal. Notat etiam Dian. part. 2. tract. 12. resol. 32. ex Filliuc., & Azor., quod si cum notabili abscissione verborum perseverat adhuc sensus, & significatio illorum, non videatur violari præceptum in re gravi; Unde sic recitans non teneretur officium repetere, si mutilando verba sensum verborum notabiliter non variaret, aut corrumperet; Et idem dicas, si officium recitetur cum aliquo socio, qui propter festinationem ita abscindit verba notabiliter, ut tamen sensum verborum notabiliter non corrumpat.

V. Quarto, pronunciatio cujuslibet horæ debet esse continuata: Quod si notabili tempore interrumperetur sine justa causa, putant Sà, Navar., Medin., Azor, quod peccetur graviter; non secus ac graviter peccatur, si celebratio missæ sine causa interrumpatur; Et ratio est, tum quia non videtur moraliter continuari officium, quando longa est interruptio; tum etiam quia in Concil. Tolet. VII. sub pœna excommunicationis cavetur, ne quis divina officia interrumpat. Verum communius cum Filliuc., & Bonac. docent, quod si notabili tempore sine causa interrumpatur non solum hora, sed etiam Psalmus, peccetur dumtaxat venialiter, & si cum causa, ne venialiter quidem. Ratio est, quia de substantia præcepti recitandi officium non videtur esse continuatio; cum preces interruptæ suam habeant significationem, quæ totum officium integrare possunt. Nec est eadem ratio de missa, aut de formis Sacramentorum; quia integra missa habet repræsentare mysteria sua, quæ non sufficienter repræsentantur, si notabiliter missa interrumpatur. Et eodem modo formæ Sacramentorum propter practicam verborum significationem requirunt continuationem moralem, quam non requirit officium. Ad id, quod additur de Concil. Tolet., Respondetur, pœnam excommunicationis imponi contra interrumpentes sacrificium missæ; cum loquatur ille textus de Sacerdote celebrante, vel si loquitur de divinis officiis, intelligendus est de illa interruptione, quæ fit animo non persolvendi ea, quæ supersunt recitanda, ut putat Bonac.

Notandum tamen primo, consilium esse, quod quando interruptio est longa, tunc ab initio repetatur saltem Psalmus. Secundo, divisionem matutini a laudibus non ferre interruptionem divini officii; unde privatim fieri potest etiam sine causa, ut docet Dian. part. 5. tract. 14. resol. 48. ex Sanch, Bonac., Filliuc. Nec est opus absolvere Matutinum addendo in fine orationem, nisi in nocte Natalis Domini, juxta Sententiam Sanchez contra Suarium t. 2. de Relig. lib.

lib. 4. cap. 6. num. 12. Nec oportet incipere laudes una cum Pater, & Ave, ut putat Gavant. contra eundem Suarium; quia de his nulla extat rubrica. Tertio probabile est, singulos nocturnos posse separatim dici, saltem intra trium horarum spatium, quia sic antiquitus fiebat juxta nonnullos.

Quinto, recitari debent Horæ ordine suo; quamvis nonnisi veniale sit ordinem horarum invertere; & si causa subsit, ne veniale quidem: Verbi gratia, si velis cum amico, vel in Choro recitare posteriores horas, antequam recitaveris priores; vel si non habendo præ manibus officium, recites psalmos in diurno, dilatis lectionibus. Notat tamen Vasq. apud Dian. resol. 16. esse mortale sæpius sine causa invertere ordinem officii, quia nimis derogaretur ordini, & consuetudini Ecclesiæ. Sed opinio contraria est communior, & probabilior. Idem dicas, si missa celebretur ante recitationem matutini; quamvis enim olim putarint Bellarm., Azor., Reginald., & alii id esse mortale; communiter tamen nunc docent esse tantum veniale, si sine causa fiat; quia ea consuetudo non adeo stricte nunc est recepta.

VI. Quæritur secundo; Quænam attentio, & intentio requiratur ad horas devote recitandas, prout præcipitur in virtute Sanctæ Obedientiæ in laud. cap. *Dolentes*?

Respondeo, circa intentionem nos diximus quæst. 1. art. 4. requiri intentionem ponendi opus injunctum; quia præcepta impleri debent humano modo: Unde non satisfacit præcepto, qui recitat horas in somno, aut ebrietate, aut animo addiscendi tantum. Addidimus loc. cit. requiri quidem intentionem ponendi opus præceptum, non tamen intentionem satisfaciendi per tale opus præcepto; Immo si quis recitet officium animo non satisfaciendi præcepto per talem recitationem, adhuc probabiliter satisfacit, ut docet Suar., Vasq. contra Navar., Azor., & alios; quia vere ponit id, ad quod obligatur.

Circa attentionem vero, Navar., Sylvest., Con. quæst. 83. de Sacram. nullam attentionem internam requirunt aut ad Deum, aut ad sensum verborum, sed putant satis esse attentionem externam, integre proferendo verba, supposito animo orandi, & vacandi Deo: Hæc autem attentio externa importat solum exclusionem omnis alterius actionis incompossibilis cum attentione interna, (qualis esset, verbi gratia, recitando horas legere epistolas, scribere, pingere, &c.) quamvis animo distraharis voluntarie: Quam sententiam non putant improbabilem Laym., Less., & alii apud Dian. part. 1. tract. 12. resol. 2.; quia Ecclesia non judicat de internis, atque adeo non præcipit actus internos.

Verum communiter Doctores aliquam attentionem internam saltem virtualem requirunt, quæ importat aliquam confusam attentionem ad Deum, vel ad sensum verborum. Ratio est, quia sine attentione ulla interna non subsistit oratio graviter præcepta; Unde sicuti præcipiendo confessionem Sacramentalem Ecclesia præcipit indirecte etiam actus internos ad illam requisitos, ita præcipiendo orationem vocalem, præcipit etiam attentionem internam, sine qua illa non subsistit. Satis autem est attentio interna virtualis, quæ habetur quoties attentio actualis non revocatur vel expresse, vel tacite per distractionem voluntariam, aut per actionem cum attentione interna incompossibilem, ut est lectio, scriptio, &c. Si vero actio externa non notabiliter impediat attentionem internam, ut

G 2 est

est actio abluendi manus, induendi se, &c., erit tantum veniale sine causa tales actiones cum officio conjungere: Unde sequitur, ad devotam recitationem officii sufficere, si in genere intendas recitare officium modo consueto, & animo laudandi Deum, aut satisfaciendi proprio muneri, & deinde non admittas voluntarie mentis evagationes, nec occuperis in actionibus impedientibus attentionem internam ad Deum, vel ad sensum verborum.

VII. Quod si sponte distractus nullam habeas debitam attentionem, non solum peccasti graviter, sed etiam juxta communiorem, & probabiliorem sententiam teneris horas repetere, & restituere fructus beneficii, quia non implesti præceptum orandi devote. Quamvis nonnulli apud Dian. part. 1. tract. 12. resol. 13. probabiliter putent, quod licet graviter peccaveris, non teneris tamen restituere fructus beneficii; tum quia substantiam operis præcepti implevisti, licet solum absque circumstantia devotionis; tum etiam quia duplex datur præceptum recitandi officium, ut notat Cajet., alterum ortum ex antiqua consuetudine recitandi illud simpliciter; alterum vero latum in cap. *Dolentes* citato recitandi devote, & cum attentione; pœna autem restituendi fructus beneficii imposita est contra omittentes divinum officium, atque adeo contra violantes primum præceptum; qui autem voluntarie distrahitur, quamvis violet secundum præceptum recitando male, non violat primum; quia vere officium recitavit; ergo non tenetur restituere.

VIII. Quod diximus de attentione in recitatione officii, dicendum de attentione in auditione missæ. Communiter enim docent requiri attentionem internam, saltem virtualem ad Deum, vel ad actiones ipsas Sacrificii; unde qui voluntarie distrahitur, peccat graviter, & aliam missam tenetur audire, quia oratio sine ulla interna attentione non est oratio. Verum Dian. loc. cit. cum Con., Laym., Less. putat pariter non esse improbabile, satisfacere etiam præcepto audiendi missam, qui voluntarie distrahitur, verbi gratia speculando, vel versando mente negotia, immo etiam cogitando turpia, dummodo non exerceat actionem ullam incompossibilem cum attentione interna, videlicet confabulando, ridendo, legendo ea, quæ devotionem non excitant, &c. Ratio est, quia Ecclesia non præcipit, nisi actum externum religionis, cum non possit præcipere actus mere internos, quos cognoscere, & judicare non potest; atqui tam auditio missæ, quam recitatio officii, si fiant cum debita reverentia externa, humano, & religioso modo, sunt actus religionis externi, etiamsi mens voluntarie distrahatur; ergo per hujusmodi externas actiones præcepto Ecclesiæ satisfit.

IX. Addit Con. quæst. 86. de Sacram. art. 6., quod in cap. *Dolentes*, ubi præcipitur in virtute obedientiæ, ut officium studiose, & devote recitetur, solum præcipiatur actus studiosus externus, itaut exterius non peccetur contra religionem, ut patet ex contextu; quia ibi agitur contra illos, qui in divino officio fabulantur cum sæcularibus. Omnes tamen Doctores conveniunt, quod saltem venialiter peccet, qui Deum alloquitur in recitatione officii, & auditione missæ cum distractione voluntaria; nam ea saltem levis est irreverentia.

AR.

ARTICULUS V.

De Tempore, Loco, & Situ recitationis Horarum.

I. Quodnam sit tempus, quo singulæ horæ recitari debent?

II. Num possit officium defunctorum recitari pridie Commemorationis Defunctorum? Et num etiam Litaniæ, quando debent recitari?

III. Peccat mortaliter, qui incipit recitare officium hodiernum paulo ante mediam noctem sequentem cum animo prosequendi illud post mediam noctem.

IV. Qui mane recitavit totum officium citra ullam obligationem, si deinde meridie ordinetur, non tenetur repetere horas vespertinas.

V. Deputati ad Chorum tenentur illud in Ecclesia recitare publice; alii vero possunt ubilibet privatim recitare; non tamen in locis, quæ attentionem debitam impediunt, aut in locis immundis.

VI. Non vacat veniali culpa recitare Horas aut decumbendo, aut cum situ parum decenti.

VII. Num sit veniale recitare stando, aut sedendo, quæ flexis genibus recitanda sunt?

I. QUæritur primo; Quo tempore recitandæ sint horæ? Respondeo, matutinum, & laudes juxta sententiam Filliuc., Bonac., Tambur., Trull. lib. 1. cap. 7. ex consuetudine jam recepta probabiliter recitari posse citra veniale, & absque ulla causa ab inclinato præcedenti die, videlicet duabus, vel tribus horis post meridiem diei antecedentis usque ad unam circiter horam post ortum solis diei sequentis: quare hyeme, verbi gratia, recitari potest Neapoli post horam vigesimam primam diei antecedentis usque ad decimam quintam cum dimidio subsequentis: æstate vero post horam decimamnonam ac prope vigesimam: At Prima, Tertia, Sexta, & Nona recitari debent ab aurora usque ad meridiem; Vesperæ, & Completorium a meridie usque ad vigesimam quartam horam: Nihilominus si intra eundem diem recitentur privatim, licet non in suis horis, peccari solum venialiter, si nulla causa subsit, communiter docent, & ne venialiter quidem, si aliqua detur causa. Verum sub mortali tenentur Prælati curare, ut suis horis cantetur officium in Cathedralibus, Collegiatis, & Regularium Ecclesiis, cum id sub indignatione Dei, & Sedis Apostolicæ præcipiatur in Clem. 1. *De celebrat. Missar.*

II. Circa Matutinum defunctorum Gavant. in Rubricas Breviarii cap. 2. sect. 2. refert, S. R. Congregationem prohibuisse, ne die commemorationis defunctorum pridie recitetur. Sed Tambur. putat prohiberi recitationem publicam in Choro, non privatam: Additque de hac prohibitione non constare authentice. Quare cum Rubrica dicat, quod dicto, Benedicamus Domino, post laudes Sanctorum incipiatur absolute officium defunctorum, videtur, quod pridie utrumque matutinum recitari possit. Circa litanias, quæ diebus Rogationum, & S. Marci recitari debent, ut diximus superius, videntur non posse pridie recitari; tum quia Rubrica non designat unionem Laudum cum litaniis, sicut designat unionem Laudum cum officio defunctorum, dum dicit, Dicto Benedicamus Domino incipitur officium defunctorum; tum etiam quia Rubrica loquens de litaniis dicit, *Hodie recitandæ sunt*, quod verbum, hodie, non apponitur in officio defunctorum.

III. Dubium est apud Dian. part. 10. tract. 2. resol. 16. An peccet morta-

taliter, qui paulo ante mediam noctem subsequentem incipit officium hodiernum, & deinde illud prosequitur post mediam noctem? Negat Leand, sicut enim missa non potest dici post meridiem sine privilegio, & tamen sine culpa potest ante meridiem inchoari, & post meridiem finiri, ut habet praxis Ecclesiæ; quia opus continuatum videtur pertinere potius ad tempus, quo incipit, quam ad tempus, quo finitur; ita in casu nostro. Sed communiter docent esse mortale, quia non est ea praxis Ecclesiæ in officio, sicut est in missa.

IV. Quæritur secundo; An qui mane recitavit integrum officium, & deinde circa meridiem suscipit, verbi gratia, Subdiaconatum, vel incipit possidere beneficium, teneatur repetere horas pomeridianas, eo quod illas sine ulla obligatione ante meridiem recitarit?

Respondeo, Bonac., & Pal. putare, quod debeat repetere; Sicut enim qui die Sabbati audivit missam, tenetur aliam deinde audire die dominico, eo quod præcepto non satisfit per opus positum, quando præceptum non urget; ita in casu nostro. Verum Lug. de Eucharist. disp. 16. sect. 2., & Tambur. hic putant non teneri; quia multa sunt præcepta, quæ plene observantur, etiamsi ponatur opus paulo ante quam præceptum urgeat; Verbi gratia, si quis mane audiat Sacrum, ubi non est dies festivus, non tenetur iterum audire Sacrum, si perveniat ad locum, ubi dies est festivus. Ratio est, quia hoc præceptum in eo sensu accipitur communiter, quod scilicet teneatur quilibet audire Sacrum in loco, ubi est dies festivus, dummodo illud eodem die non audierit. Et idem dicas in casu nostro.

V. Quæritur tertio; Ubi officium recitandum sit?

Respondeo, Canonicos, & alios deputatos ad Chorum debere illud in Ecclesia juxta consuetudinem, & institutionem beneficiorum recitare publice in loco ad id designato; Si tamen Choro interesse non possint, poterunt ubilibet illud recitare. Quod etiam dicitur de iis, qui non sunt ad Chorum deputati; dummodo tamen recitent in loco decenti, & ubi attentio impediri non possit; Videtur enim esse venialis irreverentia officium in locis immundis recitare; Unde Molfes. apud Bonac. refert, quemdam post mortem ad eadem loca transmissum esse, ad luendas talis indecentiæ pœnas. Qui vero recitat in loco, ubi attentio facile impeditur, videlicet in frequenti hominum conventu, clamore, & strepitu profano, pariter peccat; quia cum teneatur attente officium recitare, tenetur consequenter vitare, quæ attentionem impediunt: Unde eo culpa est gravior, vel levior, quo magis, vel minus attentio debita impeditur.

VI. Quæritur ultimo; Quonam corporis situ officium recitari possit?

Respondeo, irreverentiam venialem esse sine necessitate officium recitare in lecto decumbendo, aut sub immodesta corporis positione.

VII. Utrum autem sit veniale stare, quando ex Rubrica genuflectendum est, aut sedere, quando est standum? Affirmant nonnulli, sed Pal., & Bonac. docent, in privata recitatione hujusmodi rubricas, teste consuetudine, non videri receptas ut præceptivas, sed ut directivas; unde non continent præceptum, sed consilium, cum sint ordinatæ ad Chorum: Quare in Choro illas non observare non vacat culpa veniali, ex Suar., Navar., Filliuc., & aliis.

AR-

ARTICULUS VI.

De Causis excusantibus ab Horarum recitatione.

I. Excusare solent ab Horarum recitatione Infirmitas, Gravis occupatio, Impotentia, & Dispensatio.

II. Infirmitas ut excuset, debet esse gravis, itaut recitatio valde noceat valetudini.

III. In dubio an infirmitas sit hujusmodi, standum est judicio Medici, aut Periti; sed quid si Medicus ipse dubitet?

IV. Quanam a Doctoribus censeatur esse infirmitas gravis? Num aliquando excusetur ratione ægritudinis ab officio, qui potest missam celebrare?

V. Qui excusatur a recitatione Horarum ob visus debilitatem, num peccet legendo diu Historias, & omittendo officium?

VI. Quanam dicatur occupatio gravis, quæ excuset? Num aliquando Concionatores, & Confessarii excusentur?

VII. Qui prævidet se vesperi impediendum, num teneatur mane Vesperas recitare?

VIII. Num excusentur ob moralem impotentiam, qui in triremibus, aut in carcere detinentur? Num gravi mærore perturbati, ac scrupulosi?

IX. Num teneatur cæcus, aut carens Breviario recitare Psalmos Matutini, aut Horarum, quos solum scit memoriter.

X. Qui nequit sine socio officium recitare, num teneatur illum procurare, ac etiam conducere?

XI. Licite utitur dispensatione, qui a suo Episcopo, aut a suo Prælato regulari dispensatur ex causa rationabili, non tamen si dispensetur in perpetuum.

XII. Beneficiatus non tenetur fructus restituere, si Horas ob impotentiam omittat; secus vero si eas omittat ex dispensatione Episcopi.

I. Causæ, quæ a Doctoribus assignari solent, sunt Infirmitas, Gravis occupatio, Impotentia, Dispensatio, de quibus seorsim agendum, omissis iis, quæ in prima quæstione articulo ultimo universim docuimus.

II. Quæritur itaque primo; Quænam infirmitas excuset ab officii recitatione?

Respondeo, solam infirmitatem gravem, ob quam pronunciatio verborum valde noceret valetudini, excusare. Ita ex cap. *Clericus*, dist. 91. Et ratio est, quia pia mater Ecclesia non obligat cum tanto incommodo.

III. Hinc sequitur, non excusare infirmitatem levem, qualis esse potest dolor capitis, stomachi, aut etiam aliquando febris tertiana, aut quartana: Quod si dubitetur an hic, & nunc recitatio sit graviter nocitura, standum est judicio prudentis medici, ut docent communiter Doctores cum Suar. cap. 28.; quia universim in dubiis standum est judicio Periti in arte, ex cap. *Fraternitatis*, *De frigidis*, *& maleficiatis*: Quod si ipse etiam medicus dubitet, nec alius peritus consuli possit, tunc ad horas non tenemur, cum nemo teneatur exponere se periculo damni gravis. Ita Pal., Bonac., Caram. contra Suar. loc. cit., qui putat in tali casu dari tantum causam dispensationis, non vero absolutam excusationem, eo quod obligatio sit certa, & excusatio dubia. Sed hæc ratio non urget, quia, ut diximus, etiam dubium incidendi in grave damnum est certa excusatio, eo quod possessio, quam habet homo de non exponendo se periculo occisionis, seu gravis damni, prior est præcepto recitan-

citandi horas; & ideo talis possessio prævalet.

IV. Dubitatur tamen apud Doctores, quænam dicatur gravis infirmitas ad effectum omittendi officium; Et quodnam dicatur periculum incidendi in damnum notabile?

Respondeo, judicio prudentis id decernendum: Ut autem prudenter aliquis judicare possit, reflectere oportet ad ea, quæ Doctores hac in re decernunt. Sanch. lib. 7. consil. cap. 2. docet, excusationem sufficientem ab officio recitando haberi, si propter illud futura sit stomachi cruditas, vel capitis gravedo, vel virium lassitudo, vel tardior febris remissio. Præterea imbecillitas ejus, quem febris deseruit, excusat illum per aliquot dies judicio prudentis ab officio, quia imbecillitas illa convalescentis est quædam infirmitas: Additque Sanch., quod si vellet iste celebrare iis diebus convalescentiæ, posset, quamvis vacaret ab officio, cum id suavitati Ecclesiæ tribuendum sit. Docet ulterius Pellizar. tract. 5. cap. 8., quod quartana laborans, quando expectat vesperi accessionem febris, teneatur mane recitare horas tempori matutino respondentes; quamvis non teneatur juxta probabilem sententiam mane recitare Vesperas, & Completorium præveniendo tempus. Verum si mane sit imbecillis, timeatque sibi recitationem officii nocituram, a toto officio excusabitur. Additque Pellizar., luscum, seu oculis laborantem non teneri ad legendas horas, si timeat paulatim mox se deperditurum vim videndi.

V. Dubitatur tamen; An hic peccet, si voluntarie legat fabulas, vel historias, omittendo officium ratione talis infirmitatis?

Respondet idem Pellizar. cum Tambur. non peccaturum contra obligationem recitandi officium, cum ad illud non teneatur; Sicuti qui ex infirmitate comedit carnes in Quadragesima, non peccat contra præceptum abstinendi a carnibus, si aliquando ob gulam comedat pisces; peccaret ergo uterque solum contra charitatem in seipsum, si hæc agat cum periculo gravis detrimenti; quod tamen raro accidit.

VI. Quæritur secundo; Quænam gravis occupatio excuset?

Respondeo, illam occupationem dici gravem, quæ necessaria est in re pertinente ad animæ salutem, ad vitam, honorem, fortunas, itaut si talis occupatio sit moraliter incompossibilis cum horarum recitatione, ab ea excuset; Unde ex Tambur. excusantur communiter habituri publicam lectionem in concursu ad cathedram, vel ad Doctoratus lauream acquirendam. Excusantur etiam concionatores, & confessarii, si nec concionem, nec confessiones possunt omittere sine nota, aut scandalo, quando simul satisfacere Officio non possunt. Raro autem accidit, ut non possint confessiones differri ad sequentem diem.

VII. Dubitabis, an qui prævidet se vesperi impediendum, teneatur mane recitare vesperas, & completorium?

Respondeo, quod quamvis universim verum sit, quod qui prævidet se non posse in fine temporis præfixi præceptum implere, teneatur prævenire; verbi gratia tenetur mane audire Sacrum, qui prævidet se impediendum sub meridiem; tamen probabile est ex Pelliz tract. 3. cap. 5., quod si impedimentum apponendum vespere sit involuntarium, non tenearis mane vesperas, & completorium recitare, verbi gratia, si laboraturus sis quartana a meridie; secus tamen dicendum si impedimentum sit voluntarium, verbi gratia si velis post meridiem iter facere: Ratio est, quia obligatus ad aliquid ponendum tenetur tollere omnia impedimenta, quæ potest, & adhi-

adhibere omnia media ad illud ponendum?

VIII. Quæritur tertio; Quænam impotentia excuset?

Respondeo, excusare quamcumque impotentiam sive physicam, sive moralem; verbi gratia si obliviscaris, si careas breviario, si nescias legere: (quamvis enim peccet, qui beneficium, vel ordines suscipit ignorans legere, at deinde solum tenetur addiscere) Excusaris etiam, si sis mutus, si cæcus, quamvis cœcus teneatur, si sciat memoriter. Ratio horum omnium est, quia impossibilium nulla est obligatio, ex leg. *Impossibilium*, ff. *de Reg. juris*. Excusat etiam impotentia moralis; unde, ut supra diximus, probabiliter excusantur damnati ad triremes, captivi apud infideles, & qui inclusi in carcere essent in statu miserrimo valde triremibus affini; Sicut etiam qui ex repentino, & maximo mœrore ira perturbantur, ut magnam habeant in recitando difficultatem: Et ita docent aliqui de viro nimis scrupuloso. An autem qui non potest totum officium recitare, teneatur ad illam partem, quam potest, diximus quæst. 1. art. ultim. num. 11.

IX. Adde hic, Joan. Sanch. putare, quod cœcus, qui memoriter scit psalmos matutini, non teneatur recitare matutinum, si non possit legere lectiones, quia psalmi sine lectionibus non sunt substantialiter matutinum; Et idem docet Garz. apud Dian. part. 2. tract. 12. resol. 43.: Hoc tamen Thomas Sanch. non admittit, saltem in matutinis trium lectionum; Sicut nec videtur admittendum quod docent Tolet., Dian., & alii apud Pellizar. tract. 5. cap. 8., quod qui solum memoriter scit psalmos horarum, non vero capitula, & orationes, nec teneatur ad horas, eo quod psalmi sine capitulis, & orationibus non sint substantialiter horæ canonicæ. Ratio, cur id admitti non debeat, est, quia omnes psalmi sunt pars notabilis, quæ præsumitur a Legislatore intenta.

X. Dubitatur, an qui solum cum socio potest integrum officium recitare, teneatur socium adhibere ad præceptum implendum?

Respondeo cum Suar., Vasq., Azor., Laym. apud Bonac. quæst. 6. punct. 2. contra Less., & Henr., beneficiatum non solum teneri socium adhibere, sed etiam illum conducere ex fructibus beneficii, modo commode possit; nam si sit surdaster, qui sine magna vociferatione, & incommodo non posset, non teneretur. Ratio est, quia cum ex justitia teneatur beneficiatus ad horas recitandas, tenetur adhibere media non multum difficilia ad talem finem ordinata: Contra tamen Professus, & habens Ordines sacros non tenetur propriis expensis socium conducere, sed tenetur adhibere socium, si facile illum habere possit. Quamvis Tambur. putet probabile esse ad id non teneri, quia facultas adhibendi socium est privilegium, & privilegiis nemo uti tenetur; quæ ratio militat etiam pro beneficiario; & ideo Joan. Sanch. apud Garz. de Benef. 3. part., cap. 1. etiam beneficiarium deobligat; Quod tamen Doctores communiter non admittunt.

XI. Quæritur demum, Quænam dispensatio excuset?

Respondeo, dispensationem habitam a Summo Pontifice excusare, etiamsi sine causa dispensarit; quia Pontifex in sua lege valide, quamvis illicite sine causa dispensare potest. Excusat etiam dispensatio Episcopi, vel Vicarii generalis cum subditis, necnon Prælatorum regularium cum subditis suis exemptis ab Episcopi jurisdictione, dummodo dispensatio fiat ex rationabili causa, & non in perpetuum. Ratio est, quia inferior non potest ex una parte sine causa dispen-

ſare valide in lege ſuperioris, ex altera parte poteſt licite, quando neceſſitas urget, nec poteſt facile adiri ſuperior, ſcilicet ſummus Pontifex, & multo magis in caſibus, qui frequenter occurrunt, ut notant Suar., & Pal.; in iis enim cenſetur Pontifex poteſtatem conceſſiſſe Epiſcopis diſpenſandi, ne fideles cogantur ad Pontificem recurrere in caſibus, qui ſæpe occurrunt: Quia tamen raro accidit, quod debeat aliquis diſpenſari in recitatione officii in perpetuum, ideo non poteſt Epiſcopus diſpenſare in perpetuum. Immo notat Merol., quod Vicarius generalis, & capitularis nonniſi de mandato ſpeciali Epiſcopi, & capituli poſſit diſpenſare; quia quamvis omnis juriſdictio Epiſcopi communicetur Vicario generali, at non in iis, quæ ſapiunt liberalitatem, & gratiam.

Notandum hic, quod quamvis beneficiatus impotens recitare officium vel ob gravem occupationem, vel ob infirmitatem, &c. non teneatur reſtituere fructus beneficii, eo quod non teneatur ad pœnam, ubi non præceſſit culpa; tamen diſpenſatus ab Epiſcopo ob juſtam cauſam videtur obligandus juxta ſententiam Tambur. hic ad reſtituendos fructus beneficii; quia non apparet poſſe adeſſe rationabilem cauſam, cur etiam in hoc diſpenſetur ab Epiſcopo, quod faciat ſuos fructus beneficii, qui reſtitui debent ab omittente officium. Oppoſita tamen ſententia non videtur improbabilis, cum non omittatur officium culpabiliter: Sicut qui ex diſpenſatione Pontificis non reſidet, non eatenus obligatur reſtituere fructus Beneficii correſpondentes reſidentiæ; ut fert praxis, & fuſius oſtendimus in Opuſculo de Beneficiis.

QUÆSTIO IV.

De Dei Cultu per Adorationem.

ADoratio, alter præſtantiſſimus actus religionis, definitur a D. Th. 2. 2. quæſt. 84., quod ſit *Exhibitio reverentiæ, ſeu honoris cum ſubmiſſione propter excellentiam ejus, cui exhibetur*: Et ex Damaſceno Adoratio eſt *Submiſſionis, & humiliationis nota*. Quare differt honor ab adoratione, quia quamvis omnis adoratio ſit honor, non tamen econtra; Nam honor etiam æqualibus exhiberi poteſt, adoratio vero nonniſi excellentiori, cui noſmetipſos ſubmittamus. Quia tamen excellentia alia eſt Increata propria Dei, alia Creata, idcirco tam Deus, quam creaturæ adorari poſſunt; quamvis diverſimode, ut infra. Dividitur autem primo Adoratio ex parte actus in Internam, & Externam: Illa fert voluntatis ſubmiſſionem alteri propter ſuam excellentiam; hæc vero fert eandem ſubmiſſionem exterius ſignificatam, verbi gratia genuflexione, inclinatione, oſculo pedum, manuum, &c.: Quia tamen ab hominibus adorari debet Deus animo ſimul, & corpore, ſeu adoratione externa, quæ ſupponat internam, idcirco D. Th. Adorationem repoſuit inter exteriores actus religionis.

Secundo dividitur ex parte objecti, ſeu ex parte perſonæ adoratæ in Latriam, Hyperduliam, & Duliam. Latria eſt adoratio, quæ ſoli Deo, ut primæ

mæ causæ, supremo Domino, & ultimo fini exhibetur, & hinc dicitur Idololatria Adoratio Idoli tanquam veri Numinis.

Dulia (quod vocabulum apud Græcos idem sonat, ac servitus) importat adorationem, quæ exhibetur Sanctis tanquam Dei servis. Hyperdulia est adoratio, quæ exhibetur Beatæ Virgini, utpote quæ aliis Sanctis Dei servis longe præstat tum sanctitate, & gratia, tum etiam maternitate Dei. Et eadem adoratione hyperduliæ adorari debet Humanitas Christi Domini secundum se spectata, secundum quod est aliquid creatum: Sicut etiam Unio hypostatica. Quamvis Christus Dominus cum sit vere filius Dei, adoratione latriæ adorandus sit.

Tertio dividitur in Absolutam, & in Respectivam. Illa convenit personæ secundum se adorabili, & honorabili, puta Deo, Beatæ Virgini, Sanctis, &c.; Ista vero convenit rebus ratione carentibus per respectum, quem habent ad personas adorabiles; sicut adoratur Crux, imago, reliquiæ, ut mox explicabimus, quærendo sigillatim nonnulla prius de adoratione absoluta, qua Christum Dominum, & Eucharistiam, necnon Angelos, Sanctos, & Beatos adoramus, ac deinde de adoratione respectiva, qua adoramus Reliquias, Crucem, ac Sacras imagines.

ARTICULUS I.

De Adoratione Christi Domini, & Eucharistiæ.

I. Adoratione Latriæ Christus Dominus adorandus; ita tamen, ut primario, & per se natura Divina adoretur, secundario vero, & concomitanter natura humana.

II. Etiam Christi corpus in sepulchro adorandum erat adoratione Latriæ.

III. Christus Dominus non orat pro nobis, sed miseretur nostri; orat tamen ejus Humanitas secundum voluntatem creatam.

IV. Quamvis Humanitas Christi Domini secundum se per intellectum separata a Verbo adorari possit adoratione Hyperduliæ; in praxi semper Christus Dominus adorari debet adoratione Latriæ.

V. Crux adoratur adoratione Latriæ, non tamen adoratione absoluta, sed respectiva. Beata Virgo in praxi non adoratur adoratione Latriæ respectiva, quamvis etiam Christum tetigerit, ne videatur illi tribui adoratio debita Deo.

VI. Cur qualibet crux adoretur adoratione Latriæ, & non qualibet spina, lancea, clavus, &c., sed solum illa, quæ Christum Dominum tetigerunt?

VII. Eucharistia Sacramentum adoratur unica adoratione Latriæ, itaut primario Christus Dominus in eo contentus adoretur, & concomitanter species Sacramentales.

VIII. Non vacat culpa adorare Hostiam consecratam conditionate, videlicet si sit consecrata; cum sit imprudens talis conditio.

IX. Si appareat in Eucharistia infans, non videtur adorandus adoratione Latriæ; sed hac adoratione adoranda tunc est hostia consecrata.

I. Certum est primo, Christum Dominum adoratione Latriæ adorandum esse, cum sit verus Deus, videlicet una persona in duplici natura, humana simul, & Divina subsistens: Unde fit, ut utraque natura in Christo Domino unica, eademque adoratione Latriæ adoretur; Quamvis primo, & per se natura divina, secunda-

dario, & concomitanter humana: Eodem prorsus modo, quo dum adoratur homo propter ejus sanctitatem, anima simul, & corpus eadem adoratione adoratur, anima vero primario, & per se, corpus tamen secundario, & concomitanter propter unionem cum anima. Et eodem modo, quando Rex adoratur, eadem adoratione Regia adoratur persona simul, & purpura, quæ regiam dignitatem præsefert, persona quidem primario, & purpura secundario.

II. Hinc sequitur primo, etiam corpus Christi Domini in sepulchro adorandum fuisse adoratione Latriæ propter unionem cum Verbo; Et idem dicas de sanguine Christi Domini in triduo mortis separato a corpore Christi.

III. Sequitur secundo, non licere orare Christum Dominum, ut pro nobis oret, sed ut misereatur nostri. Et ratio est, quia preces nostræ non ordinantur ad naturam humanam, sed ad personam Christi Domini divinam; &c. ideo Ecclesia utitur hac formula, ne det ansam putandi Christum non esse Deum: Verum quia Humanitas Christi suam habet voluntatem creatam, quæ aliquid a Deo suo creatore petere potest, idcirco, si absit scandalum, possumus etiam a Christo Domino petere, ut per humanitatem suam pro nobis oret; nam ad Hebræos 7. dicitur *Semper vivens ad interpellandum pro nobis*; Et Joan. 14. *Ego rogabo Patrem*; & in deserto vere Christus Dominus oravit Patrem, ut a se transiret calix.

IV. Quæritur nunc primo; utrum natura humana Christi Domini adoranda sit adoratione Latriæ?

Respondeo cum communi apud Suar. de Incarnat. disp. 53. negative, cum sit quid creatum: Quia tamen talis natura unita est personæ increatæ, & quia sanctitate, & gratia reliquos Sanctos antecellit, ideo adoratione hyperduliæ adoranda est. Sed notandum cum Bonac., & Vasq., quod quamvis humanitas Christi per intellectum separata a Verbo adorari possit adoratione hyperduliæ, in praxi tamen semper debet Christus adorari adoratione Latriæ; tum quia semper humanitas a parte rei est unita Verbo; tum etiam quia Christus debet adorari adoratione debita supremæ suæ excellentiæ; sicut Rex licet habeat plures dignitates Comitis, Ducis, Principis, Regis, semper tamen honoratur honore debito supremæ suæ dignitati, scilicet Regiæ.

V. Dices: Crux, quia Christum tetigit, adorari debet adoratione Latriæ; ergo a fortiori humanitas Christi Domini.

Respondeo, Crucem secundum se nulla adoratione absoluta adorari posse, sed solum adoratur adoratione Latriæ respectiva, scilicet per ordinem ad Christum, quem repræsentat, & per eundem ordinem ad Verbum, cum quo unitur humanitas: Illud autem est discrimen inter adorationem debitam humanitati Christi Domini, & debitam cruci, quæ Christum tetigit, & debitam Beatæ Virgini, quæ pariter tetigit Christum Dominum, quod humanitas Christi debeat semper adorari adoratione Latriæ, & solum præciso scandalo adorari possit adoratione hyperduliæ, si secundum se spectetur: Econtra Beata Virgo adorari debeat semper adoratione hyperduliæ, & solum præciso scandalo adorari possit adoratione Latriæ respectiva per ordinem ad Christum, quem tetigit: Etenim cum Beata Virgo secundum se sit capax adorationis absolutæ, ne videatur illi tribui adoratio debita Deo, ideo adorari non debet adoratione Latriæ respectiva, sed solum adoratione ipsi debita absolute: Demum Crux Christi Domini, quia nul-

nullam de se meretur adorationem absolutam, idcirco adorari semper debet adoratione Latriæ respectiva; Patet enim, illi non aliter tribui adorationem, nisi per respectum ad Christum, quem tetigit.

VI. Hac de causa adorari possunt cineres alicujus Sancti, non vero vermes ex ejus cadavere geniti. Ratio est, quia in morali æstimatione solum cineres repræsentant Sanctum illum, non vero vermes: Sic etiam adorari potest adoratione Latriæ non solum Crux, in qua Christus pependit, sed etiam quælibet alia crux, quia quælibet Crux Christum repræsentat: Econtra solum clavi, spinæ, lancea, funiculi, quæ Christum tetigerunt, adorari possunt adoratione Latriæ, non vero alii clavi, spinæ, lanceæ, quia non habent ista in morali æstimatione Christum repræsentare, sicut habet Crux, quæ Matth. 24. dicitur esse Signum filii hominis, quod apparebit in Cœlo: & ideo Angelus ad mulieres dixit, ut notat D. Th. *Jesum quæritis crucifixum*; nec dixit lanceatum, spinis coronatum, &c.: Quare ne videamur cum Idololatris adorare creaturas insensatas ut Deos, debemus ab adoratione aliorum clavorum, spinarum, &c. abstinere.

VII. Quæritur secundo; An, & quomodo Eucharistiæ Sacramentum adorandum sit?

Respondeo, adorandum esse adoratione Latriæ, cum vere Christum Dominum contineat: Sicut autem diximus Christum adorari unica adoratione, in qua primario Verbum, & concomitanter humanitas adoratur, ita unica adoratione in Eucharistia adorantur etiam species Sacramentales concomitanter, quia sunt veluti purpura, & thronus Regis Regum, & Domini Dominantium.

VIII. Dubium est, absolute ne adoranda sit hostia consecrata, an vero conditionate, si scilicet sit consecrata? cum possit accidere, quod non sit consecrata, vel ex defectu materiæ, vel intentionis ministri.

Respondeo cum Lug., Suar. de Incarnat. disp. 65., & aliis communiter, adorandam esse absolute. Ratio est, quia, ut homo absolute operetur, satis est moralis certitudo: Sic absolute veneramur nostros Parentes, quamvis fieri possit, quod non simus ab iis geniti; & absolute absolvimus sacramentaliter pœnitentes, itaut non liceat universim absolutio conditionata, quamvis aliquando accidere possit, quod pœnitens non sit dispositus; & ideo Ecclesia in orationibus missæ ante, Domine non sum dignus, absolute dicit, Libera me per hoc Sacrosanctum Corpus: Ut autem absit periculum Idololatriæ, satis est, adorantem ita affectum esse habitualiter, ut non adoraret, si sciret panem non esse consecratum: Unde aliqui putant, non solum non esse adhibendam conditionem sine causa, ne minuatur devotio, sed non vacare aliqua culpa talem conditionem adhibere, utpote imprudentem, & otiosam, & quæ dat ansam scrupulis impertinentibus.

IX. Dubium est secundo; An si appareat infans, vel sanguis, &c. in hostia consecrata, ille adorandus sit adoratione Latriæ?

Respondeo cum Azor., Suar. tom. 3. in 3. part. disp. 55., adorandam quidem esse tunc regulariter hostiam consecratam, ut communiter docent contra Durand.; quia plerumque istæ apparitiones fiunt absque mutatione reali specierum Sacramentalium; Sed non esse adorandum adoratione Latriæ id, quod apparet visibiliter sub specie infantis, aut carnis, aut sanguinis Christi; quicquid in contrarium sentiant Alens., Gabriel, & Palat.. Ratio est, quia id, quod apparet,

non

non est revera Christus Dominus, aut ejus sanguis, sed solum colore, & figura illum refert, cum id satis sit ad finem, propter quem tale miraculum fit: Nec est necesse multiplicare aliud miraculum, quod scilicet Christus Dominus revera fiat infans; præsertim cum id indecens videatur. Unde id, quod in Eucharistia apparet instar infantis, adorandum est ex Azor. eo tantum cultu, quo res aliæ Sacræ adorantur, non vero adoratione Latriæ.

ARTICULUS II.

De Adoratione Sanctorum, & Beatorum.

I. Vocantur Sancti, etiam qui sunt in vita, si sanctam vitam vivant.

II. Debetur Sanctis Imaginibus, & Reliquiis Sanctorum, ac Sanctis Angelis cultus religiosus, & Sacer, & adorari possunt adoratione dulia.

III. Sancti canonizati adorari possunt etiam cultu publico, hoc est ab Ecclesia instituto; alii vero cultu privato etiam coram aliis.

IV. Etiam cultu publico adorari possunt qui ab Ecclesia habebantur ut Sancti, antequam a Leone III. institueretur Canonizatio.

V. Juxta Ecclesiæ institutionem septem enumerantur cultus, quibus Sancti adorari possunt.

VI. Quinam cultus Beatis exhiberi potest? Et quinam defunctis cum fama Sanctitatis?

VII. Quid permittatur, & quid vetetur a Sede Apostolica erga defunctos cum fama Sanctitatis exhibere?

I. Sancti vocantur quicumque in gratia Dei existunt, sive in vita sint, sive in Purgatorio, sive in Patria, sive sint canonizati, sive non. Etenim Apost. ad Roman. 1. Christianos primitivæ Ecclesiæ appellavit Sanctos; & Ambrosius Marcellam sororem suam, Hieronymus virginem Asellam, D. Thomas Bonaventuram, etiam dum viverent, Sanctos appellarunt; quia Sanctorum vitam vivebant, idest immaculatam, & honestis moribus imbutam.

II. Quæritur nunc, An omnes hujusmodi Sancti possint adorari, & quo cultu?

Respondeo, & dico primo, de fide esse, ut constat ex Trident. sess. 24. Sanctos, necnon reliquias, & imagines Sanctorum, atque adeo etiam Angelos adorandos esse non solum cultu civili, & politico ad virtutem observantiæ pertinente, sicut veneramur personas in dignitate aliqua constitutas, verbi gratia Regem, Pontificem, ut contendebant hæretici; sed etiam cultu religioso, & sacro, scilicet vel propter eorum virtutem, & sanctitatem, vel propter beatitudinem, qua fruuntur in Patria: Hanc enim adorationem exhibitam esse hujusmodi Sanctis, sæpe legitur in Scriptura; nam Numerorum 22. Balaam adoravit Angelum; 1. Regum 28. Saul adoravit animam Samuelis; 3. Regum 18. Abdias Eliam; 4. Regum 2. Filii prophetarum Eliseum. Et ratio est, tum quia si possumus Sanctos precibus invocare, possumus pariter illos adorare; tum etiam quia ex Apost. ad Romanos 2., Gloria, & honor debetur bene operanti; cum ergo Sancti omnes bene operati sint, digni sint honore, & adoratione, non quidem Latriæ, quæ soli Deo debetur, sed Duliæ, quæ servis Dei competere potest.

III. Dico secundo, Sancti canonizati possunt adorari cultu non solum privato, sed etiam publico, ut patet. Est autem cultus privatus ex Bellarm. lib. 1. de Sanctor. Beatitud. cap. 10. qui non exhibetur tanquam institutus ab Ecclesia, nec nomine Ecclesiæ, sed

ex

ex peculiari devotione colentis sive privatim, sive publice, & coram aliis. E contra Cultus publicus non dicitur, qui coram aliis exhibetur, sed qui institutus est ab Ecclesia, & exhibetur nomine Ecclesiæ.

IV. Dico tertio, eodem cultu adorari possunt omnes ii, qui licet non sint canonizati, tamen in Ecclesia Dei coluntur ut Sancti ex veteri consuetudine, antequam institueretur Canonizatio; Etenim canonizatio, ut notat Bellarm. loc. cit. cap. 8., nil aliud est, quam publicum Ecclesiæ testimonium de Sanctitate, & gloria hominis jam defuncti, & simul judicium, ac sententia, qua decernuntur illi honores debiti iis, qui regnant cum Christo; Et a Leone III. primum introducta est, antea vero communi populi voce proclamabantur Sancti, qui sancte vixerunt, & cultu Sanctorum adorabantur: Proinde etiam nunc eodem cultu digni sunt, cum nunquam potuerit hac in re Ecclesia decipi, juxta illud Christi Domini, *Porta inferi non prævalebunt adversus eam.*

V. Cultus autem debiti Sanctis juxta Ecclesiæ institutionem septem a Bellarm. cap. 7. enumerantur. Primus est, quod ab omnibus publice habeantur, & dicantur Sancti. Secundus, quod invocentur in publicis Ecclesiæ precibus. Tertius, quod templa, & aræ in eorum memoriam dicentur Deo. Quartus, Sacrificium offerre Deo, & horas recitare in eorum honorem. Quintus, dies festos in eorum memoriam celebrare. Sextus, pingere eorum imagines, addito quodam lumine in signum gloriæ, quam habent in Cœlis. Septimus, eorum reliquias pretiosis in thecis includere; & publice honorare.

VI. Dico quarto; Beati, qui nondum canonizati sunt, coli quidem publice possunt, non tamen quovis genere cultus publici. Ratio est, quia Pontifex solum iis concedit posse vocari Beatos, & aliquando permittit, ut de iis possit in aliqua religione, vel Provincia officium, & missa celebrari. Unde fit, quod Beatis non possit exhiberi ille publicus cultus, qui ab Ecclesia institutus est pro Sanctis, sed solum qui pro Beatis institutus est, ut videre est in decreto edito 20. Septembris 1659. ab Alex. VII.

Dico ultimo, Defuncti cum fama Sanctitatis coli non possunt cultu publico, antequam eorum sanctitas ab Ecclesia publice proponatur per canonizationem, vel beatificationem, vel generalem approbationem; ne scilicet aliquando adoretur publice pro Sancto impius, & damnatus; quod aliquando accidisse refert Bellarm. cap. 7.: Alex. enim III. reprehendit quosdam, qui hominem in ebrietate occisum ut martyrem (non tamen tota Ecclesia, quæ in hoc decipi non potest) venerabantur. Contra vero potest iisdem cultus privatus exhiberi, ut communiter docent: Ratio est, quia cum prohibeatur dumtaxat cultus publicus, consequenter permitti censetur privatus; tum etiam quia possunt in hac vita homines justi invocari, & adorari, ut diximus, quamvis non certo nobis constet illos esse justos; ergo etiam mortui, quos confidimus esse in gloria, invocari poterunt, & adorari cultu privato; ad quem exhibendum satis est prudenter sibi persuadere illos esse amicos Dei, & in gloria; sic enim non erit periculum morale errandi.

Hinc sequitur ex Bonac. hic, Pal. tract. 7. disp. 1. de Adoration. punct. 3., Tambur., Bellarm., & aliis, Primo, posse nos imagines istorum in domibus nostris retinere, & colere, non tamen in templo reponere; nisi forte causa ornatus cum aliis imaginibus. Secundo, licere pedes, & manus istorum osculari, & reliquias retinere. Tertio, in anniversario abstinere

re ab operibus servilibus, jejunare, & iis votum offerre. Quarto, in privatis colloquiis, vel precibus eos Sanctos, vel Beatos nuncupare, & invocare, necnon Pater, & Ave in eorum honorem privatim recitare; hæc enim spectant ad cultum privatum.

Non potest tamen Episcopus diem festum in illorum honorem instituere; nec licitum est eos in litaniis, aut in officio divino, ne privatim quidem, Sanctos invocare, quia litaniæ, & officium, ut etiam Missa, sunt cultus publici, qui scilicet ex institutione Ecclesiæ Sanctis exhibentur; Nec licet horum reliquias publice venerandas exponere, aut altaria, vel templa iis dedicare.

Demum Urban. VIII. 1625. prohibuit, Primo, ne istorum imagines cum laureolis, radiis, & splendoribus habeantur, ne privatim quidem. Secundo, ne ad illorum sepulchra tabellæ, imagines, lampades apponantur ad testificanda accepta beneficia. Tertio, ne libri imprimantur, qui eorum gesta, miracula, vel revelationes, seu quæcumque beneficia tanquam eorum intercessionibus a Deo accepta contineant, sine recognitione, & approbatione, primum Ordinarii, post consultos theologos, & pios viros; & sine licentia postmodum Sedis Apostolicæ. Decrevit tamen anno 1634. idem Urbanus, quod tabellæ, & imagines, quæ in posterum offeruntur, possint recipi approbantibus Ordinariis, & in secreto aliquo loco seorsim ab Ecclesia custodiri, ut si quando Deus voluerit eos canonizari, aut beatificari, extent hujusmodi sanctitatis qualescumque approbationes, Apostolicæ Sedis judicio examinandæ. Decrevit demum Alex. VII., ne istorum imagines, etiam non principaliter, & uti supplices appositæ, Simulacra, Picturæ, Tabellæ, aut Scripturæ eorum præclara gesta repræsentantes, aut referentes in Ecclesiis, Sacrariis, & Oratoriis quibuscumque, & præsertim in quibus missæ Sacrificium, vel alia divina officia peraguntur, inconsulta Sacra Congregatione exponantur. Quare si non repræsententeorum præclara gesta, poterunt tanquam supplices exponi.

ARTICULUS III.

De Adoratione Sacrarum Reliquiarum.

I. Quænam dicantur Reliquiæ Sanctorum? Vermes, in quos eorum carnes conversæ sunt, non dicuntur Sacræ Reliquiæ, licet materiam Sanctorum contineant.

II. Reliquiæ adorandæ sunt eadem adoratione, qua adorantur Personæ, cujus sunt reliquiæ.

III. Cur possit adorari adoratione latriæ Crux, quæ tetigit Christum Dominum, & non pariter Asellus, qui etiam tetigit Christum Dominum?

IV. Adorari possunt Sanctorum reliquiæ cultu privato, si de iis moralis certitudo, aut etiam probabilis conjectura habeatur. Ut adorentur tamen cultu publico, requiritur approbatio Pontificis, aut Episcopi. Sed quid si sint dubiæ?

V. Quid si alicujus Sancti corpus duobus in locis cum Episcoporum approbatione colatur?

VI. Agni cerei adoratione latriæ adorandi sunt. Neque possunt minio, aut alio colore pingi, Neque citra Simoniam vendi, nisi solum ratione materiæ.

VII. Qui reliquias furatur, peccat peccato furti, & Sacrilegii, si grave damnum, & non levis injuria irrogetur.

I. Certum est, Reliquias Sacras adorandas esse ex Trident. sess. 24. cap. 2. contra hæreticos; & constat

ſtat tum ex univerſali Eccleſiæ traditione, tum ex miraculis per Sanctorum reliquias a Deo patratis. Dicuntur autem Sacræ Reliquiæ ex Azor. tom. 1. lib. 4. cap. 6. Corpora, Oſſa, Cineres, veſtes Sanctorum, necnon vela, panni, &c., quæ ad eorum corpora admoventur, vel ad ipſos pertinuerint: Contra tamen non dicuntur Reliquiæ Sanctorum vermes, in quos eorum cineres, vel carnes converſæ ſunt; quia quamvis illorum materiam primam contineant, tamen cum formam animatam habeant, non videntur moraliter amplius ad illos pertinere; & in morali æſtimatione non amplius illos repræſentant: Quare tales vermes nullatenus adorandi ſunt, tum quia eſt indecens, tum ne videamur illos propter ſe, non propter Sanctos adorare.

II. Quæritur nunc primo, Quanam adoratione reliquiæ adorandæ ſint?

Reſpondeo cum communi ex Azor. eadem omnino adoratione adorandas eſſe, qua perſonæ, cujus ſunt reliquiæ; unde adoratione duliæ adorantur reliquiæ Sanctorum; hyperduliæ vero lac, capilli, veſtes, & aliæ reliquiæ Deiparæ; demum latriæ, reliquiæ Chriſti Domini, puta ſanguis in terra relictus, præputium, crux, faſces, ſpinæ, clavi, ſudarium, præſepe, ſepulchrum. Ratio eſt, quia cum reliquiæ ſint creaturæ irrationales, non poſſunt adorari ulla adoratione abſoluta; ergo tantum adorari poſſunt adoratione reſpectiva per relationem, quam dicunt ad illos, quorum ſunt reliquiæ; ac proinde in ipſis adoratur tanquam in imagine, ſeu in ſigno perſona, cui fuerunt conjunctæ.

III. Dices cum Hæreticis; Tam Crux tetigit Chriſtum Dominum, quam Judæi crucifigentes, labia Judæ, Aſellus, in quo Chriſtus ſedit, B. Virgo, &c.; ergo ſi poteſt crux adorari adoratione latriæ, ut reliquia Chriſti Domini, poterunt etiam hæc alia adorari.

Reſpondeo cum Suar., Fagund. lib. 1. cap. 32., & aliis communiter, negando conſequentiam. Ratio eſt, quia, ut ſupra diximus, quamvis hæc omnia contineant totum id, ratione cujus adorari poſſent adoratione latriæ, cum Chriſtum Dominum tetigerint, tamen eſt ſpecialis ratio, cur non debeant adorari; quia ſcilicet non habent moraliter repræſentare Chriſtum Dominum, ſicut habet Crux, reliquiæ, & imago; Unde ſine ſcandalo adorari non poteſt Beata Virgo adoratione latriæ, nec ullatenus labia Judæ, aut ipſi crucifigentes, obſtante eorum impietate; neque Aſellus ſine indecentia, &c.

IV. Quæritur ſecundo, quando reliquiæ adorari poſſunt cultu privato, quando publico, quando abſolute, quando vero conditionate?

Reſpondeo cum Suar., Pal., & aliis poſſe coli cultu privato, quando habetur moralis certitudo, quod ſint veræ; ad quod ſufficit teſtimonium unius fide digni, vel alia probabilis conjectura; videlicet ſi a defuncto viro probo, qui eas colebat, acceperis: Ut publico tamen cultui exponantur, debent a Pontifice, vel Epiſcopo approbari, ex cap. *Cum ex eo, de Reliq.*, & ex Trident. loc. cit.: Quamvis autem non ſit licitum reliquias non approbatas approbatis miſcere, & publico cultui exponere, licitum tamen eſt ex Sanch., Pal., Dian. contra Bonac. Crucem in altari collocandam reliquiis non approbatis ornare, quia in tali caſu ſola crux exponeretur publico cultui, & reliquiæ cultui privato, ad quem ſatis eſt, ut diximus, moralis certitudo de earum veritate. Quod ſi dubiæ ſint, ne privatim quidem coli debent; niſi ſub conditione, ſed vel in loco decenti cu-

ſtodiendæ, vel reverenter concremandæ, & in piſcinam mittendæ. Cæterum quando probabilis adeſt conjectura, quod ſint veræ, adorari debent abſolute, ut diximus de hoſtia conſecrata.

V. Quod ſi aliqui dicant, corpus alicujus Sancti eſſe in uno loco, aliis perhibentibus eſſe in alio, certe ubi Epiſcopi approbatio præceſſit, adorari debet abſolute; quia vel, ut ait Theodoretus lib. 8. ad Græcos, Corpus eſt utrobique, licet non utrobique integrum, vel, ut ait Suar., propter unitatem ejuſdem nominis reliquiæ unius Sancti tribuuntur alii Sancto; & talis error non eſſet in ſubſtantia, quaſi vero illæ reliquiæ non ſint alicujus Sancti, ſed ſolum in conditione, quatenus creditur corpus eſſe unius Sancti, cum ſit alterius.

VI. Quæritur ultimo, Quanam adoratione adorandi ſint agni cerei, qui a Pontificibus non ſolum primo anno ſui Pontificatus, ſed etiam deinde ſeptimo quoque anno benedicuntur ſolemniter, & Chriſmate conſecrantur?

Reſpondeo cum Azor., & Vaſq. adorandos eſſe tanquam imagines Dei, quam repræſentant ſub figura Agni; atque adeo adoratione latriæ, ſicut adoratur Crux. Ubi notandum, excommunicationem incurrere, qui hujuſmodi agnos pingunt, aut depingi, vel minio, auro, aliove colore affici curant, necnon qui eos vendunt; quamvis, ut notat Sanch., & Bonac., qui eos venderet tantum ratione materiæ, ut venduntur calices, excommunicationem non incurreret; quia ſolum venditio ſimoniaca prohibetur.

VII. Qui reliquias furatur, jure communi nullam excommunicationem incurrit, ſed peccat graviter peccato ſacrilegii, & furti, quando dignitas, & æſtimatio reliquiæ tanta eſt, ut per ejus furtum irrogetur grave damnum, & non levis irreverentia cenſeatur. Extrahentes tamen reliquias ex Cœmeteriis, Cryptis, vel Catacumbis intra, vel extra Urbem exiſtentibus excommunicantur ex Conſtitutione Pauli V. an. 1613.

ARTICULUS IV.

De Adoratione Sacrarum Imaginum.

I. Imagines Sacræ, non ſecus ac Reliquiæ, adorantur adoratione reſpectiva per ordinem ad perſonam, quam repræſentant.

II. Sculptile, quod prohibetur a Deo, eſt Idolum.

III. Deus, & Tres Perſonæ repræſentari, ac adorari non debent, niſi ſub imaginibus ab Eccleſia deputatis.

IV. Deus, & Angeli per quandam metaphoram ſub corporis imaginibus adumbrantur.

V. Sicut imagines, ita etiam Nomina Sacra honore, ac adoratione digna ſunt.

VI. Cur magis nonnulla eorundem Sanctorum imagines adorentur, quam aliæ.

VII. Quomodo in VII. Synodo generali dicatur, minori adoratione colendam eſſe Chriſti imaginem, quam ipſum Chriſtum?

VIII. Magis Chriſtus, quam ejus imago adoratur, non ſolum ſi imago adoretur ſecundum ſe, tanquam res ſacra; ſed etiam ſi adoretur adoratione reſpectiva, quatenus primario Chriſtus, & concomitanter imago adoratur.

I. Ex dictis de Adoratione Reliquiarum conſtat, Sacras etiam imagines adorandas adoratione reſpectiva, ſeu per ordinem ad perſonam, quam repræſentant, atque adeo eadem adoratione cum illa perſona coadorandas eſſe, non ſecus ac thro-

thronus, & purpura Regis. Probatur id primo ex Trident. seff. 24. contra Iconomacos, hoc est, imaginum impugnatores, quibus adhæserunt Lutherus, & Calvinus. Probatur secundo ex usu Ecclesiæ, quæ semper illas veneratа est, cum ipse Christus Dominus Abagaro Regi Edessæ suam effigiem miserit, & faciei suæ imaginem linteo Veronicæ impressam reliquerit; quæ etiam nunc colitur Romæ; Et corporis sui lineamenta voluerit impressa in Sacra Syndone, quæ Taurini colitur. Probatur tertio ex miraculis, quibus testatur Deus cultum hunc esse sibi gratum; cum per sacras imagines illa patraverit. Probatur demum ratione, nam honor, qui defertur imagini, nonnisi exemplari, & prototypo defertur, ut proinde omnes nationes imaginibus præclarorum virorum semper usæ sint.

II. Oppones cum hæreticis primo, Usum imaginum prohibitum esse a Deo, Deuter. 4., ubi dicitur, *Non facies tibi sculptile*. Secundo, quia si posset adorari imago Dei mortua, a fortiori adorari posset adoratione latriæ homo, quia est imago Dei viva, nam Genes. 1. dicitur: *faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*. Tertio, quia Deus, & Angeli cum sint spiritus, nullatenus pictura corporea repræsentari possunt. Quarto, quia etiam nomina deberent adorari, ut imagines. Quinto, quia eadem reverentia cuicumque imagini ejusdem personæ deberetur; Constat autem, majorem reverentiam in Ecclesia exhiberi aliquibus imaginibus, verbi gratia, Beatæ Virginis a Divo Luca depictæ, vel Sancti Dominici de Soriano, &c., quam aliis.

Respondetur tamen communiter, Ad primum, prohiberi tantum a Deo, ne alius, quam verus Deus adoretur; qui enim idola adorant manibus fabricata, illa tanquam vera numina, non tanquam imagines veri Numinis adorant.

III. Ad secundum, si homo præcise inquantum imago Dei est, adoraretur adoratione latriæ, non esset de se malum, ex D. Th. art. 3. ad 3.; quia sic Deus in homine adoraretur, ut notat Suar., Verum non est sic adorandus, non solum ad vitandum scandalum, ne scilicet videamur homines tanquam Deos venerari, quod periculum cessat in imaginibus mortuis; sed etiam quia solum adorari debent imagines Dei ab Ecclesia ad Deum repræsentandum deputatæ; non est autem homo imago ad id ab Ecclesia deputata, sicut est deputata imago Dei Patris in forma senis, imago Spiritus Sancti in specie Columbæ, aut flammearum linguarum, imago Filii in forma hominis, vel sub specie agni, vel sub speciebus panis, & vini; itaut pictura Eucharistiæ sit imago Christi Domini.

IV. Ad tertium, quamvis non possint Deus, & Angeli apte exprimi corporeis imaginibus, possunt tamen nobis per quandam metaphoram, seu proportionem repræsentari; sicut Ezechielis 1. per species quatuor animalium adumbrantur quatuor Euangelistæ, & ideo Deus, & Angeli sæpe sub forma sensibili apparuerunt.

V. Ad quartum, concedit Suar. sequelam; Nomina enim rem sacram, & honore dignam repræsentant; non secus ac imagines; & ideo ad Philip. 2. dicitur: *In nomine Jesu omne genu flectatur*; nec solemus tale nomen invocare capite non inclinato; quo pacto canimus etiam trisagium illud, *Gloria Patri*, &c. ab Angelis acceptum, & a Sancto Ignatio martyre fidelibus communicatum.

VI. Ad ultimum respondet Suar. sect. 8. aliquibus imaginibus homines magis affici, vel quia majorem devotionem excitant, vel propter artificem,

ut quia a Divo Luca, vel ab Angelis depictæ sunt, vel quia ad præsentiam illarum majora solet Deus conferre beneficia, & nonnulla patrare miracula.

VII. Oppones secundo, In VII. Synodo generali citata a Suar. de Incarnat. disp. 54. sect. 4. dicitur, quod imago Christi Domini non adoratur latriæ adoratione, sicut Christus, sed quadam minori veneratione, seu honoraria adoratione; ergo falsum est, eadem adoratione adorari imaginem, & prototypum.

Respondeo cum eodem Suar., dupliciter posse imaginem adorari, Primo adoratione respectiva, itaut potius prototypum in ipsa adoretur, quam ipsa dicens ordinem ad prototypum; Et sic imago Christi adoratur latria, sicut Christus; nam, ut notat D. Th. in 3. part. quæst. 25. art. 3. ex Philos. in libris de memoria, motus animæ erga imaginem, secundum quod imago est, non est alius a motu animæ erga exemplar: Secundo, potest adorari imago tanquam res sacra repræsentans exemplar, itaut per se adoretur sola imago, quæ dicit respectum, & ut dicens respectum ad exemplar, quin exemplar ipsum adoretur; eo modo, quo possumus amare proximum propter Deum, quin formaliter, & ut quod amemus ipsum Deum; & sic imago Christi non adoratur latria, sed adoratione minori veneraria.

VIII. Adde ex Suar., quod in imagine Christi directe, & ut quod adoratur Christus; & imago eadem adoratione solum concomitanter adoratur; ergo bene stat, quod adoratio, qua imago Christi adoratur, sit inferior adoratione latriæ, qua adoratur Christus, cum hic principaliter, illa minus principaliter, & concomitanter adoretur.

QUÆSTIO V.

De Superstitione.

Explicatis actibus virtutis Religionis, explicanda supersunt vitia eidem opposita; quæ quidem varia, & multa sunt, sed ad duo præcipua reducuntur, ad Superstitionem, & ad Irreligiositatem. Superstitio enim includit Idololatriam, Divinationem, Vanam observationem, Magiam, Maleficium; Irreligiositas vero includit Blasphemiam, Sacrilegium, Tentationem Dei, Perjurium, Adjurationem, Simoniam, &c.

Superstitio dicitur opponi virtuti Religionis per excessum, non quidem secundum substantiam, nunquam enim cultus per Religionem exhibitus potest esse nimius, sed secundum circumstantiam aliquam, vel personæ, quæ colitur, ut si colatur creatura cultu divino; vel modi, quo Deus colitur, ut si colatur Deus cæremoniis Judæorum, vel aliis, quam usitatis ab Ecclesia. Irreligiositas vero dicitur opponi virtuti Religionis per defectum, eo quod deneget Deo debitum cultum, aut illum despiciat: Per Blasphemiam proferuntur verba contumeliosa in Deum, aut in Sanctos: Per Sacrilegium violatur res sacra, & idem dicas de reliquis; De his omnibus singillatim agendum quæstione sequenti; nunc vero de Superstitione in genere, & in specie.

AR-

ARTICULUS I.

De Superstitione universim, ac in specie Primo de Idololatria.

I. Superstitio est falsa Religio, qua vel creatura cultu divino, vel Deus cultu indebito adoratur. Utraque superstitio, sive ratione rei culta, sive ratione modi, quo Deus colitur, plures sub se species continet.

II. Cultu indebito Deus adoratur, tam si colatur cultu falso, quam si cultu superfluo.

III. Quandonam jejunare diebus Dominicis dicatur Dei cultus superstitiosus, aut superfluus, aut falsus?

IV. Cultus superstitiosus falsus ex genere suo est mortale; Superfluus vero secundum se est peccatum veniale.

V. Idololatria proprie dicta habetur, quando quis Creatura tribuit honorem Deo debitum.

VI. Censura Bulla Cœna tunc incurruntur ob Idololatriam, quando baptizatus internam simul, & externam Idololatriam committit cum errore intellectus, & pertinacia voluntatis. Ignorantia invincibilis, qua excusat ab hæresi, nequit ab Idololatria excusare.

I. Superstitio idem est, ac falsa Religio, seu cultus vitiosus, quo vel colitur creatura cultu divino, vel Deus modo indebito. Unde duplex est Superstitio, altera ratione rei cultæ, altera ratione modi, quo Deus colitur. Prima continet sub se plures species, nam si colatur creatura cultu divino, talis superstitio dicitur Idololatria; si colatur creatura, ut aliquid occultum revelet, dicitur Divinatio; Si ut juvet, & dirigat nostras operationes, dicitur Vana observatio; Si ut operetur mira, dicitur Magia, ad quam reducitur maleficium.

II. Secunda superstitio, videlicet colendi Deum modo indebito, habetur tam si colatur Deus cultu falso, quam si colatur cultu superfluo. Dicitur Deus coli cultu falso, verbi gratia, si adoremus Deum cæremoniis Judæorum, perinde ac si non esset adhuc incarnatus, aut si falsis miraculis vellemus nostram fidem comprobare; aut exponendo falsas reliquias, ut adorentur; aut mutando formas Sacramentorum; aut admiscendo turpia divinis officiis, tanquam partem illorum. Dicitur vero coli Deus cultu superfluo, quando ponitur Religio in iis rebus, aut circumstantiis, in quibus non est ponenda; verbi gratia, in numero tot candelarum talis coloris, in tali situ, &c., vel variando cæremonias Ecclesiæ, in missa addendo Alleluja, Credo, &c., quando non sunt dicenda. Eodem modo si quis, verbi gratia, putaret orandum esse ante solis ortum, aut si quis voveret in honorem Sancti Laurentii non edere carnes assas die festo illius, eo quod ille igne sit assatus; vel qui voveret in honorem Beatæ Virginis indui vestibus albis die sabbati, vel brutorum capita non edere in honorem Divi Joannis Baptistæ, eo quod illi caput obtruncatum sit. Ratio est, quia nihil horum confert in honorem Sanctorum, si præcise in iis sistatur; Unde nisi intendatur propria mortificatio, &c., talia vota sunt irrita, ut notat Sanch. lib. 4. cap. 7.

III. Quæritur nunc primo, An jejunare diebus Dominicis sit cultus Dei superstitiosus?

Respondeo, Cajet. recensete talem cultum inter superstitiosos falsos. Navar., & Sayr. recensent inter superstitiosos superfluos; & D. Th. illum damnat; quia usus Ecclesiæ est excipere in Quadragesima tale jejunium, necnon anticipare vigiliam incidentem

in

in diem Dominicum; sicut etiam interdicitur tale jejunium in Cap. *Tanquam*, & in cap. *Ne quis jejunet*, *de Consecrat. dist.* 3.

Verum Sanch. lib. 2. cap. 3. distinguit; Nam si fiat in contemptum Resurrectionis Christi Domini, ut fiebat a Manichæis, aut cum scandalo, & errore, veluti reprobando Ecclesiæ consuetudinem, procul dubio est cultus falsus, & idcirco damnatus a jure, & a D. Th.: Si vero fiat cum singularitate, est cultus superfluus, & ideo secundum se peccatum veniale; unde qui voveret ordinarie diebus Dominicis, aut iis solum diebus jejunare, ad id non teneretur: Si demum fiat propter specialem devotionem, aut mortificationem, licitum est, & laudatur a Sancto Augustino, & Hieronymo, qui scribit Apostolos tale jejunium servasse; Unde votum sic jejunandi ob finem honestum, præciso scandalo, & singularitate, validum est, & honestum. Quare si quis voveat jejunare die festo alicujus Sancti, quocumque die incidat, tenetur jejunare, etiamsi incidat in diem Dominicum. Potest tamen juxta Ecclesiæ consuetudinem tale jejunium transferre ad Sabbatum præcedens, quia sic votum commutatur in manifeste melius, conformando se universali ritui Ecclesiæ.

IV. Dico secundo, cultum superstitiosum modi indebiti falsum etiam ex genere suo esse mortale; Unde qui, verbi gratia, divinis officiis intermiscet turpem sonum, & cantica profana, peccat mortaliter non solum peccato scandali, sed etiam superstitionis; si scilicet velit tali cultu falso Deum colere. Quod si ea non intermisceat ad Deum colendum cultu falso, sed solum ob vanam delectationem, peccabit mortaliter, vel venialiter contra reverentiam Deo debitam, prout gravis, vel levis erit irreverentia; Si enim cantica profana intermiscentur, irreverentia erit gravis, si solum vana admisceantur, erit levis.

Dico tertio, cultum superstitiosum superfluum secundum se peccatum veniale esse: Quare variare, verbi gratia, missæ cæremonias secundum se est veniale, nisi magna inversio ordinis contingat, quæ magnam includat irreverentiam.

V. Porro prima species superstitionis est Idololatria, quæ dicitur ab Idolo, quod est effigies falsi numinis, cui cultus latriæ Deo debitus exhibetur; Idololatria autem dupliciter sumi potest: Primo, improprie pro quolibet peccato, cui homo adhæret tanquam ultimo fini; Unde ad Ephes. 5. Avaritia vocatur Idololatria, & ad Philip. 2. dicitur, *Quorum Deus venter est*. Secundo, proprie pro peccato, quo quis creaturæ tribuit honorem Dei. Rursus Idololatria proprie dicta subdividitur in Internam, per quam creatura existimatur digna honore Dei; & Externam, per quam tribuitur exterius creaturæ honor Dei.

VI. Quæritur nunc, An incurrat excommunicationem Bullæ Cœnæ quicumque Idololatra?

Respondeo, Idololatras gentiles non esse capaces censuræ, cum non sint ingressi Ecclesiam per januam baptismi, dicente Apostolo, *Quid ad me de iis, qui foris sunt, judicare?* Baptizati vero si committant peccatum Idololatriæ solum internæ, neque ullam censuram incurrunt, cum Ecclesia non judicet de internis; Ipsa enim sensibilis, & visibilis est, & ideo solum propter peccatum externum, & sensibile minatur pœnas suas, videlicet censuras: Si vero committant peccatum Idololatriæ solum externæ, hoc est sine errore intellectus, verbi gratia, si adorent Idolum ob metum mortis, aut dæmonem ad aliquem turpem finem assequendum, quin existiment illum dignum honore Dei, neque censu-

su-

suram incurrunt; quia talis Idololatria, quamvis sit verum peccatum, & crimen læsæ Majestatis Divinæ, est tamen solum apparens, & falsa Idololatria, unde non subjacet pœnis impositis Idololatriæ veræ.

Quare tunc solum censuræ latæ in Bulla Cœnæ incurruntur ab Idololatra, quando baptizatus internam simul, & externam Idololatriam committit, scilicet cum errore intellectus, (æstimando Deitatem esse in Idolo, seu in creatura) & simul cum pertinacia voluntatis, videlicet id sentiendo, etiamsi cognoscat id esse contra universalem Ecclesiæ sensum, & contra lumen rationis; ac demum id manifestando adoratione externa. Unde fit, posse quidem ignorantiam invincibilem excusare aliquando ab hæresi, ut si quis invincibiliter ignoret Mysterium Trinitatis; sed ab Idololatria excusare non poterit ignorantia, quia recta ratio, seu lumen rationis naturale evidenter manifestat non esse colendam creaturam loco Dei.

ARTICULUS II.

De Divinatione.

I. Divinatio est prænunciatio rerum occultarum ope dæmonis facta.

II. Divinatio habetur vel cum expressa, vel cum tacita dæmonis invocatione; Eaque haberi potest, etiamsi quis protestetur se nolle dæmonem invocare.

III. Ars inveniendi furtum occultum, vel quid simile per Astrologiam est superstitiosa.

IV. Divinatio per expressam dæmonis invocationem est multiplex, videlicet Oraculum, Præstigium, Necromantia, &c.: sicut est multiplex per dæmonis invocationem tacitam, ut Astrologia, Augurium, Omen, Chiromantia, &c.

V. Sortilegium divinatorium de se est mortale. Quid de Consultorio, aut Divisorio?

VI. Non datur materiæ parvitas in Divinatione. Multipliciter tamen sæpe a mortali excusatur Divinatio, videlicet ratione ignorantiæ, curiositatis, joci, &c.

VII. Ejusdem speciei sunt omnes divinationes, sive fiant cum tacita, sive cum expressa dæmonis invocatione: Sæpe tamen expressa invocatio annectitur aliis peccatis in Confessione explicandis.

VIII. Quandonam liceat somnia, motus animalium, aut astra observare?

IX. Physionomia quomodo liceat? Non licet tamen Ægyptios consulere, ut futuros eventus prædicant.

I. Divinatio idem sonat, ac divina actio; cum enim prænunciatio futurorum soli Deo competat, hinc prænunciatio futurorum, necnon rerum occultarum inordinate quæsita, seu ope dæmonis facta dicitur Divinatio, quæ altera species superstitionis est, cum a dæmone exposcatur id, quod proprium Dei est.

II. Quæritur primo, Quotuplex sit Divinatio?

Respondeo, Divinationem dupliciter evenire posse, Primo cum expressa dæmonis invocatione, & cum pacto explicite inito, ut contingit, quando divinator expresse intendit invocare dæmonem, vel quando sciens dæmonem per aliquod signum manifestare latentia utitur tali signo, ut sibi latentia manifestentur. Secundo cum tacita dæmonis invocatione, & cum pacto implicite contracto; ut contingit quando quis mediis vanis, quibus se immiscet dæmon, nititur adipisci notitiam rerum occultarum, quam humana arte comparare non potest. Ubi notandum, divinationem cum tacita dæmonis invocatione etiam contingere, quando quis

quis signis vanis utens expresse dicit, se nolle dæmonem invocare: Ratio est, quia dicta in hoc casu sunt contraria factis; cum enim serio usurpet ea vana signa, per quæ intendit adipisci notitiam rerum occultarum, quam sine dæmonis ope comparare non potest, consequenter implicite vult invocare dæmonem, quem constat libenter se immiscere hujusmodi vanis, & inutilibus signis; Neque enim Deus, aut Angeli talibus se immiscent.

III. Unde fit, modum divinandi thesaurum, vel inveniendi furtum occultum, aut alterius virginitatem per astrologiam esse superstitiosum; cum enim astra impedire libertatem non possint per suos influxus, sequitur, quod talis cognitio nonnisi arte dæmonis comparari possit: Quare universim illa dicuntur signa vana, & inutilia, quæ nullam vim naturalem habent indicandi rem, cujus notitia desideratur.

IV. Divinatio per expressam dæmonis invocationem, si fiat per Idola, dicitur Oraculum; si per mortuorum apparentem resuscitationem, dicitur Necromantia; Si per somnia, dicitur Oniromantia; si per fictas, & apparentes figuras, dicitur Præstigium; si per signa apparentia in extis animalium, dicitur Aruspicium; si per figuram in terra, Geomantia; si per figuram in aqua, Hydromantia; si in aere, Aeromantia; si in igne, Pyromantia. Divinatio vero per tacitam dæmonis invocationem, si fiat per situs, & motus astrorum, dicitur Astrologia; si ex signis volucrum, aliorumque animalium, videlicet per talem situm, numerum, motum, passum, &c., dicitur Auspicium; si per cantus, vocesque avium, aliorumque animalium, dicitur Augurium; si ex humana voce casu facta, aut sternutatione, aut ex funeris occursu, &c., dicitur Omen; si ex lineamentis hominis, aut manuum, aut pedum, aut vultus, aut totius corporis, dicitur Chiromantia, Pedomantia, Physionomia, Metoposcopia, &c., si demum ex fortuito eventu, verbi gratia, ex jactu taxillorum, libri apertione, dicitur Sortilegium.

V. Sortes autem aliæ dicuntur divinatoriæ, quæ scilicet emittuntur ad aliquid occultum cognoscendum; aliæ Consultoriæ, quæ ad dignoscendum, quid agendum sit; aliæ divisoriæ, quæ ad cognoscendum quid cuique tribuendum sit in electionibus, controversiis, &c.; Sortes divisoriæ licitæ sunt; quia important merum contractum fortunæ, in quo partes æqualem subeunt conditionem lucrandi, aut perdendi: Sunt etiam licitæ aliquando sortes consultoriæ, quando videlicet necessitas cogat; (dummodo id non fiat in electionibus Ecclesiasticis, cum prohibeatur in cap. fin. *de Sortileg.*) & fiat debito modo, ne divina consilia convertantur ad res vanas, & negotia, ac lucra sæcularia; quamvis in hoc casu nonnisi venialiter peccaretur. Demum sortes divinatoriæ ex se sunt mortale,

VI. Quæritur secundo, Utrum in divinatione detur parvitas materiæ, quæ scilicet excuset a mortali?

Respondeo cum Sanch., Valent., Bonac. negative. Ratio est, tum quia usurpatio cognitionis rerum occultarum Deo reservatæ est ex se res valde gravis; tum etiam quia per quamcunque divinationem habetur consortium, & societas sive expresse, sive tacite cum dæmone Dei hoste; homo enim per divinationem subjicit se disciplinæ diaboli, ut ab ipso occulta doceatur, ipsumque honorat, ejus documentis fidem præstando; quod certe redundat in Dei injuriam, & contemptum; Sicut in Republica societas, & commercium cum hostibus est crimen læsæ Majestatis. Adde, quod di-

vi-

vinator exponit se periculo apostasiæ; nam si quærit a diabolo notitiam certam de futuris liberis, tribuit illi, quod est proprium Dei.

Excusari tamen aliquando potest a mortali divinatio; primo ratione ignorantiæ, dummodo non sit affectata, vel crassa; quamvis enim vix dari possit ignorantia invincibilis in divinatione facta cum expressa dæmonis invocatione, facile tamen dari potest, quando fit cum invocatione tacita. Secundo, si quis joci causa utatur divinatione ad oblectationem, sciens ea media esse inutilia, sed ad videndum quid casu accidat; hæc enim potius est vanitas, quam superstitio. Tertio, si observentur sortes, auguria, somnia, &c., non adhibendo illis fidem, sed timorem aliquem concipiendo de futuro eventu; non enim intenditur ex iis aliqua prædictio, sed præcautio alicujus mali. Hinc fit, ut quamvis mortale sit universim ex somniis, auguriis, sortibus, aut aliis hujusmodi divinationibus dirigere operationes suas, semel tamen, aut iterum hæc observando aliquam operationem indifferentem omittere, erit dumtaxat veniale, ut advertit Sanch., Navar., Cajet. Et ratio est, quia in tali casu non habetur perfecta superstitio.

VII. Quæritur tertio; An omnes divinationes ex se sint ejusdem speciei?

Respondeo affirmative; sive enim cum expressa, sive cum tacita dæmonis invocatione fiant, non differunt specie. Ratio est, quia Tacitum, & Expressum, Incompletum, & Completum differunt inter se intra eandem speciem. Verum quia invocatio expressa dæmonis sæpe habet adjunctam vel hæresim, vel adorationem dæmonis, aut alia peccata, ideo in tali casu explicanda est in confessione. Non est tamen explicandum, an fiat divinatio per astra, vel per somnia, vel per aerem, vel per aquam, quia id materialiter se habet.

VIII. Notandum autem hic, quod observare somnia, motus animalium, astra, &c. relate ad ea, cum quibus habent connexionem naturalem, non est superstitio ulla, sed honeste, & licite fit: Sic Medici solent ab infirmo somnia inquirere, ut humorem prædominantem explorent; Nam qui constant humoribus frigidis, & abundant pituita, solent ea somniare, quæ in aqua, vel nive solent evenire; qui abundant flava bile, solent videre incendia per somnium; qui atra bili abundant, somniant funera, fumum, caliginem; qui redundant semine, somniant, quæ provocant ad libidinem. Pariter nonnulla animalia solent prædicere terræmotus naturaliter: Astra etiam, quia influunt in sublunaria, solent significare plures naturales effectus; & idcirco Astrologi possunt licite inclinationes hominum conjicere ex astris; quamvis difficillimum sit scire punctum Cœli, in quo nativitas alicujus contingit: Verum ex astris velle cognoscere eventus liberos superstitiosum est; & idcirco sola astrologia naturalis licita est; unde dicitur, *Sapiens dominabitur astris*: Astrologia vero judiciaria illicita est, & omni jure prohibita; & ideo dicitur Hierem. 10. *A signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes; quoniam leges populorum vana sunt*; liberum enim arbitrium non pendet ab astris tanquam a causis naturalibus, ut effutiebant, qui propugnabant dari Fatum, hoc est immutabilem omnium eventuum dispositionem ab astris dependentem; ut proinde apte dixerit Augustinus, *Fatum non ponunt, nisi fatui*. Et Cicer. lib. 2. de Divinat. advertit, plures Astrologos promisisse Pompejo, Cæsari, Crasso faustissima, & tandem domi nonnisi senes morituros cum summa gloria, ubi deinde qui-

Digitized by Google

quilibet istorum immature, & infeliciter periit: Nec solum falluntur Astrologi in divinandis operationibus liberis, sed sæpissime etiam in divinandis inclinationibus naturalibus; Nam Esau, & Jacob gemelli fuerunt, & pene simul nati sunt, diversissimas tamen inclinationes naturales habuerunt.

IX. Notandum etiam ex Physionomia naturali, seu ex partium corporis dispositione, velle aliquam conjecturam accipere de inclinationibus animi licitum esse; Verbi gratia, ex lineis manuum conjicere ingenium, indolem, inclinationem ad luxuriam, ad maturitatem, &c.; at hinc prædicere futuros eventus liberos, verbi gratia, hominem futurum divitem, pauperem, in patibulo suspendendum, Episcopum, &c., est omnino illicitum. Quare graviter peccat, qui ab Ægyptiis petit bonam, vel sinistram fortunam; cum id naturaliter sciri non possit; si tamen id fiat curiositatis, & risus causa, & sine scandalo, non animo credendi, ut communiter fit, nonnisi veniale peccatum erit.

ARTICULUS III.

De Vana Observatione.

I. In hoc differt Vana observatio a Divinatione, quod illa ordinetur ad aliquid obtinendum; hæc vero ad aliquid cognoscendum.

II. Sæpe Vana observantia habetur solum cum tacita dæmonis invocatione, quamvis fiat protestatio, quod dæmonis concursus in ea re recusetur.

III. Ea dividitur in Artem notoriam, in Observationem sanitatum, & Observationem eventuum. In quo hæc differat a Divinatione?

IV. Plura recensentur, quæ non raro ponuntur, & tamen sunt superstitiosa.

V. Quonam pacto possit quis aliquando in his vanis observationibus a mortali excusari?

VI. Quænam observationes non sunt vanæ, nec superstitiosæ, sed licitæ?

VII. Quid de unguento armario?

VIII. Unde dignosci possit, quod aliqua observatio non sit superstitiosa?

IX. Quid si dubitetur num effectus aliquis sit superstitiosus, an naturalis? Aut si dubitetur num effectus præternaturalis sit a Deo, an a dæmone?

I. Vana observatio est pariter species superstitionis, sed differt a divinatione, quia hæc refertur ad aliquid cognoscendum; illa vero ad aliquid obtinendum mediis inutilibus, & vanis. Quare Vana observantia est superstitio, qua mediis vanis procurantur commoditates, divitiæ, sanitas, benevolentia, & alia hujusmodi. Dicitur etiam Vana observatio, quando ex consideratione alicujus effectus casualis conjicit quis aliquid prosperi, vel adversi eventurum, & inde actiones suas moderatur, ut notat D. Th. quæst. 96. art. 1. Appellatur talis superstitio Vana observatio, vel quia effectum non consequitur; vel si consequitur, illum habet a dæmone, & sic plus incommodi habet, quam commodi.

II. Universim autem Vana observatio fit, vel cum expressa dæmonis invocatione, vel etiam cum tacita; ut si quis dicat aliqua verba tanquam habentia vim ad aliquem effectum, verbi gratia, ad movendum annulum, ut quota hora diei sit, cognoscatur, &c. Dicitur id fieri cum pacto dæmonis tacito, quia verba illa sine ope dæmonis talem effectum parere non possunt: Idque verum est, etiamsi hoc fiat præmissa protestatione, quod nolis ad talem effectum dæmonem concurrere; Cum enim constet hoc esse superstitiosum, protestatio dicitur esse con-

contraria facto, ut notant Bonac., Valent., Sylvest.. Similis superstitio exercetur a lusoribus, quando mutant locum ad vitandam malam fortunam; Sanch. tamen excusat illos a mortali, eo quod non videatur peccatum perfectum superstitionis, cum lusores non certo credant se mutaturos malam fortunam.

III. Quæritur primo; Quot sint species vanæ Observantiæ?

Respondeo esse tres. Prima est ars notoria. Secunda, observatio sanitatum. Tertia, observatio eventuum. Dicitur Ars notoria superstitio illa, qua quis credit se statim consecuturum scientiam per potionem, vel per bolum aliquem, vel mediis quibusdam jejuniis; hæc enim dicuntur media vana. & inutilia; quia neque a Deo, neque a natura habent parere talem effectum. Dicitur observatio sanitatum superstitio illa, qua adhibentur varia media ad curandos morbos hominis, vel animalium, ut gestare amuleta, ligaturas, involucra falsis characteribus signata ad vitanda vulnera, vel ne sanguis effluat, aut gestare imagines talibus characteribus signatas, certa cum fiducia non moriendi sine confessione; sunt enim hæc media vana ad hos effectus, ac vim non habent. Demum observatio eventuum est superstitio, qua ex consideratione alicujus eventus casualis fit conjectura de eo, quod futurum est, & inde operationes diriguntur; Differt hæc a divinatione, quia per divinationem quæruntur media inutilia ad divinandum; per observationem vero eventuum signa vana diriguntur ad operationes, quibus possimus aliquid mali vitare, vel boni obtinere.

IV. Quæritur secundo; Quænam observationes censeantur communiter a Doctoribus vanæ, & superstitiosæ?

Respondeo, præter istas, quas innuimus, censeri superstitiosas, Primo, annulo suspenso intra vas velle dignoscere quota hora sit. Card. de Lugo testatur in Hispania annulum pulsare horas astronomicas, in Italia vero italicas; quod cum naturali causæ tribui non possit, procul dubio est superstitiosum. Secundo, dies aliquos habere faustos, verbi gratia diem Jovis, alios infaustos, verbi gratia Martis, & Veneris; vel habere infaustum numerum tredecim personarum simul prandentium propter facinus Judæ. Tertio, statuam alicujus Sancti demergere in flumen, ut pluat. Quarto, credere, quod non prosint orationes, nisi in tanto numero sine interpellatione dictæ, cum tot candelis, &c. Quinto, fœminarum carminatricum preces, & benedictiones esse sufficientes ad depellendos statim morbos; Vocantur istæ ab Hispanis las Empsalmadoras, quia sæpe utuntur verbis Psalmorum; Verum quia nec præsumitur gratia iis gratis data, nec virtus supernaturalis præsumi debet, nisi probetur; & quia solent etiam superstitiosa, & vana admiscere, ideo communiter Doctores cum Sanch., & Fagund. docent permittendas non esse. Sexto, Mulierculas nocte Sancti Joannis Baptistæ aliquid precari, auditumque applicare, ut nomen futuri mariti audiant. Hæc, & similia, quæ passim a Doctoribus congeruntur, reputantur communiter superstitiosa, atque adeo a mortali excusari non possunt.

V. Potest tamen aliquando esse veniale, si scilicet adsit ignorantia invincibilis, & bona fides; vel si id fiat ex intentione dandi operam hujusmodi vanitatibus non tanquam efficacibus, sed ex quadam levitate, vel curiositate semel, aut iterum in re levi, ut dictum est de Divinatione: Quamvis enim communiter Doctores cum Sanch. putent, in his rebus non dari parvitatem materiæ; tamen Valent. disp. 6. quæst. 13. punct. 3. putat dari pos-

ri posse parvitatem materiæ, quoties non intervenit pactum expressum cum dæmone; ut si quis semel movere faciat annulum intra vas suspensum, quia ex hoc solo parvo commercio cum dæmone non imminet notabile damnum salutis; Hoc tamen ipse non admiserim. Sanch. lib. 2. moral. cap. 40. num. 25., quamvis neget cum communi dari parvitatem materiæ in his rebus, concedit tamen aliquod ex his esse veniale, si semel fiat ad experiendum effectum curiositatis causa; etenim cum actus non fiant serio, sed joco, & curiositate, vel ad experiendum, non tam erit superstitio, quam animi levitas, & ideo tantum veniale. Monet tamen Trull. id non esse facile permittendum, ne curiositatis quidem causa, propter periculum deceptionis a dæmone.

VI. Quæritur tertio; Quænam observationes reputentur communiter a Doctoribus licitæ, & non vanæ, aut superstitiosæ?

Respondeo, non reputari superstitiosam; Primo artem inveniendi aquas in terra latentes, adhibita virga salicea, vel amygdalina, quia, ut notat Bonac., & Trull., effectus iste inclinationis virgæ, ubi absconduntur aquæ defluentes, reputatur naturalis. Secundo, observare lunam ad fructus colligendos, ad tabulas secandas, &c. Tertio, verba Sacra, aut reliquias usurpare sine ullis vanitatibus, sperando tantum a Deo effectum sine ulla infallibilitate. Quarto, eodem modo triginta missas celebrare in memoriam Sancti Gregorii, qui triginta diebus fecit orare pro defunctis. Quinto, ter, vel novies jumenta circumducere circa templum alicujus Sancti, vel die festo alicujus Sancti venam equis secare, dummodo speretur effectus tantum a Sanctis, nec reputentur istæ circumstantiæ efficaces, & infallibiles: Quamvis Sanch. notet, ista extirpanda esse, eo quod superstitionem sapiant, ac sint præter modum ab Ecclesia usitatum honorandi Sanctos. Sexto, Sanch. excusat eos, qui sanant morsus canis rabidi solo halitu, aut sputo, aut tactu, eo quod putet iis forte inesse gratiam gratis datam, vel inesse naturalem virtutem a tali complexione, cum id passim ubique permittatur. Sic multæ familiæ habent vim ad curandos morsus venenosos sputo; Et septimus masculus, quando nulla fœmina intercessit, curare solet strumas saliva; sicut etiam Rex Galliæ. Et Tambur. hic num. 31. refert, aliquos natos nocte Conversionis Sancti Pauli sputo, vel tactu sanare morsus venenatos. Septimo, certum est licere uti virtute rei naturalis, etiamsi per superstitionem sit cognita; eo modo quo licite utitur meretrix pecunia illicite comparata. Ratio est, quia licet illa notitia male fuerit acquisita, peccatum tamen transiit, & effectus ille naturalis nihil mali ab ea culpa contraxit: Eodem modo licitum est uti thesauro per superstitionem invento, si pecuniæ non sint apparentes, nec constet dæmonem illas ab aliis sustulisse.

VII. Circa unguentum armarium puto cum Trull., Bonac., & aliis, qui casum examinant, esse superstitiosum. Ratio est, quia non videtur posse dici talis effectus naturalis causatus per sympathiam, quando vulneratus longe distat a gladio, vel panno sanguine imbuto, cui unguentum, vel pulvis applicatur. Causæ naturales in majori distantia semper remissius operantur; hoc autem non accidit in hoc unguento; ergo non operatur naturaliter.

VIII. Quæritur quarto; Quænam regula generalis assignari possit ad dignoscendum, num aliqua observatio sit superstitiosa?

Respondeo ex Tambur., præsumi superstitiosam, & in ea pactum cum dæmo-

dæmone intercedere, quoties ad aliquem actum interponuntur verba non significativa, vel figuræ inutiles, vel falsitas, verbi gratia, quod Christus habuerit febrim; Vel conditiones vanæ tanquam necessariæ, verbi gratia tot cruces in tali hora, situ, &c., Vel promissio effectus infallibilis ultra vires naturales mediorum.

IX. Difficultas est, Utrum quando dubitatur, an effectus sit a dæmone, vel a Deo, vel a causa naturali, teneamur abstinere ab iis mediis tanquam superstitiosis?

Respondeo, Lessium lib. 2. cap. 44. num. 46. putare, quod abstinendum sit, ne exponamur manifesto periculo superstitionis; nisi forte id fiat cum expressa protestatione voluntatis contrariæ: Quod Tambur. admittit, si aliquando propter notabilem necessitatem iis mediis utaris, protestando te nolle effectum, si a dæmone proveniat. Sanch. vero putat, quod si omnibus expensis dubium sit, an effectus procedat a causa naturali, an vero a dæmone, præsumendum sit, quod procedat a causa naturali, & sic sine ulla superstitione possis tali medio uti; quia in tali dubio stat in possessione libertas, & innumeræ sunt agentium naturalium vires occultæ. Quod si certum sit talem effectum non esse naturalem, (ut esset subita sanatio, vel sanatio per verba Sacra) sed dubium sit a Deone, an a dæmone talis effectus habeatur, præsumendum, quod a dæmone; quia Deus effectus miros causat supernaturaliter, vel per Sacramenta, vel propter sanctitatem personæ operantis; unde effectus præternaturalis aliter procedens nonnisi a dæmone est.

ARTICULUS IV.

De Magia.

I. Magia est ars operandi mira ope dæmonis. Differt Magia superstitiosa a Naturali; quia hæc operatur mira per causas naturales.

II. In quo differat Magia a Vana observatione, a Maleficio, & ab Incantatione?

III. Magia naturalis non est superstitiosa, sed Auctores, qui de illa pertractant, non raro plura superstitiosa permiscent.

IV. Naturalis a superstitiosa Magia discerni facile potest ex conditione Causarum, Operationis, & Effectus. Quonam pacto philtra amatoria ad amorem, ac libidinem alliciant?

V. Quanam arte dæmones familiares in annulis, aut phialis includantur?

VI. Num vis fascinandi sit naturalis, an superstitiosa?

I. MAgia ad Vanam observationem a nonnullis reducitur, sicut Maleficium ad Magiam. Etenim Vana observatio est superstitio, ut diximus, qua mediis vanis procurantur ope dæmonis commoditates, divitiæ, sanitas, benevolentia: Magia vero est ars operandi mira ope dæmonis per signa vana, & inutilia; sicut Maleficium est ars nocendi aliis per signa vana ope dæmonis. Quoniam vero Magia est ars operandi mira, idcirco duplex distingui solet Magia, altera Naturalis, altera Superstitiosa; illa operatur mira, & insolita per causas naturales; hæc vero operatur mira per causas morales, hoc est per signa vana, quibus positis dæmon allicitur ad operandum quæcumque Magus exposcit. Allicitur autem dæmon, tum quia his signis honoratur; tum etiam quia talia signa ex ejus instituto dependent.

II. Quæ

II. Quare Magia differt a Vana observatione, quia illa solum ordinatur ad facienda mirabilia; Quod si ordinetur ad facienda mirabilia mere propter ostentationem, dicitur absolute Magia; Si vero ad inferendum alteri damnum, dicitur Maleficium; Si demum solis verbis, & non aliis signis aliquid mirum per Magiam fiat, dicitur talis Magia Incantatio: Definitur enim Incantatio, quod sit Ratio operandi mira solis verbis.

III. Quæritur nunc primo; An sola Magia superstitiosa sit prohibita?

Respondeo affirmative; Magia enim naturalis (qua verbi gratia per causas naturales statuæ se salutant, sibilant, saltant, tonitrua excitantur, aut aliud mirabile fit) non est mala de se, cum sit pars scientiæ naturalis. De ea extant variæ regulæ, & exempla apud Joannem Baptistam a Porta apud Cardanum, & alios. Notat tamen Less. auctores Magiæ naturalis aliquando permiscere quædam superstitiosa; unde monet hujusmodi libros habendos esse suspectos, & tanquam periculosos a juventute vitandos.

IV. Quæritur secundo; Unde dignosci possit, opera magica esse superstitiosa, & non naturalia?

Respondeo cum Trull., Less., & aliis, tripliciter dignosci posse; Primo ex conditione causarum, quæ adhibentur, quando scilicet non habent vim naturalem ad talem effectum, ut solet accidere, quando expresse dæmon invocatur; aut quando admiscetur orationibus falsitas, ut Christum habuisse febrem; vel quando præter signum crucis intermiscentur verba inepta, imagines, signa, figuræ, &c., aut unctiones, & ligaturæ præter morem Ecclesiæ; Vel si apponantur circumstantiæ ridiculæ, verbi gratia, si talia verba debeant scribi manu sinistra, ab aliqua virgine, tali hora, &c.. Secundo, ex conditione operationis, ut si repente curetur homo, vel animal, si brevissimo tempore longum iter conficiatur; si hic pungatur imago cerea Petri, & ille alibi doleat. Tertio, ex conditione effectus, si scilicet humanam industriam superet; ut si opera Magica excitent tempestates, terræmotus, si præstigiis illudant, si reddant hominem invisibilem, si divitias mari abditas, vel thesauros occultos offerant; (quamvis raro id permittat Deus, ne detur maximum incentivum ad malum; unde Magi fere omnes pauperes sunt, abjecti, & viles) Demum si incitent ad odium, ad amorem, ad libidinem; Quod præstant dæmones assidue repræsentando phantasiæ objectum tanquam conveniens, vel disconveniens, & simul excitando humores ad affectum amoris, odii, vel libidinis.

Quare quando a Magis, vel a Sagis dantur philtra, seu pocula amatoria, non sunt illa, quæ homines alliciunt, & veluti vim inferunt ad amorem, vel odium, sed iis positis, dæmon proponit phantasiæ objectum, & humores excitat, ut amor, vel odium sequatur.

V. Quæritur tertio; Quanam arte dæmones, quos vocant Familiares, includantur in annulis, speculis, vel vasculis, aut a corporibus ejiciantur, & iterum advocentur?

Respondeo cum Azor. & Fagund. cap. 41., id naturali arte fieri non posse; cum enim natura dæmonum sit longe superior humana, non possunt naturaliter ad id ab hominibus astringi: Quare id præstatur ex pacto cum illis inito tacite, vel expresse, ut, verbi gratia, ad prolationem talium verborum, aut positionem signorum huc, vel illuc se conferant.

VI. Quæritur demum, Utrum fascinationis vis sit naturalis, an superstitiosa?

Respondeo, communiter docere Do-

Doctores esse naturalem: quia aliquando ex vehementi cogitatione alicujus objecti immutantur spiritus, præsertim subtiliores, qui ad oculos permeant, & aerem ad certam distantiam corrumpunt; Unde inficiuntur corpora mollia puerorum, pullorum, arbusculorum, &c.; sicut fœmina post menstruum inficit vicinum aerem, & labem in speculum causat. Verum Azor., & Trull. cum multis Medicis docent, non esse naturalem vim fascinandi, seu nocendi hominibus, vel belluis ex solo aspectu, aut commendatione apud alios, sed dæmonis malignitate aerem infici, & hominis, aut belluæ corpus lædi.

ARTICULUS V.

De Maleficio.

I. Maleficium est ars nocendi aliis ope dæmonis. Dividitur in Amatorium, & Veneficum; quod appellatur Veneficium.

II. Remedia adversus maleficium alia sunt naturalia, alia Supernaturalia, alia Moralia.

III. Num liceat a Malefico petere, ut Maleficium dissolvat, si non constet, quod sine novo Maleficio possit illud dissolvere?

IV. Quid si constet posse illum quidem sine novo Maleficio maleficium dissolvere, sed non esse illud dissoluturum sine novo maleficio?

V. Licitum est dissolvere maleficium ponendo signa contraria, quibus positis expiret pactum cum dæmone.

VI. Idque verum est, etiamsi per accidens inde sequatur alteri damnum; dummodo illud non sequatur ex actione dæmonis positiva. Sed quid si de hoc dubitetur?

VII. Quomodo gerere se debeat Confessarius cum Maleficis, Magis, & Incantatoribus?

I. Maleficium, ut diximus, est Ars nocendi aliis ope dæmonis; & ideo pars est Magiæ; Unde quando ligaturis, nodis capillorum, &c. aliquod malum aliis præstandum ope dæmonis intentatur, tale maleficium vulgo dicitur *Fattura*; Porro Maleficium si ordinetur ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dicitur Amatorium; si vero ad inferendum damnum sive personæ, sive ejus bonis, dicitur Veneficum; unde hujusmodi Maleficium appellatur Veneficium.

II. Quæritur nunc primo; Quænam remedia adhiberi possint adversus effectus maleficii?

Respondeo ea esse triplicis generis, Naturalia, Supernaturalia, & Moralia: Dicuntur remedia moralia, quæ fiunt removendo magica signa, ad quorum præsentiam dæmon damnum infert, quod quomodo fieri possit, examinabimus quæsito 3.

Naturalia sunt, quæ sunt apta naturaliter ad curandos morbos causatos a maleficiis, quamvis parum ista prosint, quando morbi causantur arte Sagorum, quia possunt facile dæmonis ope vim medicamentorum impedire. Demum Supernaturalia, seu Ecclesiastica sunt, Primo, Exorcismi; etenim a Christo Domino tradita est Exorcistis potestas expellendi dæmones, quamvis ea non sit infallibilis, seu non semper cum effectu conjungatur, nisi adsint conditiones a Christo requisitæ: Sicut de fide etiam est, habere Pontificem potestatem applicandi indulgentias pro defunctis, sed ut illis prosint, requiruntur circumstantiæ debitæ; Et de fide est, quod quicquid orantes petimus, obtinemus; si tamen cum debitis requisitis oramus. Secundo, magna fides in protectione divina; quod colligitur ex illo Psalmo, *Qui habitat in adjutorio Altissimi*. Tertio, iterata susceptio Sacramentorum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ; Sicut etiam Sacramenta-

talium, necnon usus Agnorum Dei, signum Crucis, invocatio Christi Domini, & Beatissimæ Virginis, Angeli Custodis, Reliquiæ Sanctorum, & inter cætera Sacrificium missæ. Sicut autem remedia naturalia non statim curant morbos, sed frequentari debent, ut perfecte curent, ita remedia hæc supernaturalia; cum Deus dederit illis vim per modum causæ naturalis; Sicut etiam eodem modo causant gratiam ipsa Sacramenta, ita scilicet ut in subjecto magis disposito majorem gratiam causent, ut ignis, verbi gratia, in subjecto magis disposito majorem calorem.

III. Quæritur secundo; Utrum liceat petere a malefico, ut maleficium dissolvat?

Respondeo, & dico primo, a malefico quantumvis parato non potest peti, ut maleficium alio maleficio dissolvat; quia nunquam peti potest directe, quod est intrinsece malum: Unde infert Sanch. lib. 2. Moral. cap. 41., nec licere petere a Malefico dissolutionem maleficii, quod potest modo licito dissolvi, quando talis modus a malefico ignoratur; quia in tali casu perinde esset, ac petere, ut alio maleficio dissolvat. Quod si dubitetur, an Maleficus sciat modum licitum dissolvendi maleficium, communiter Doctores cum Suar., Sanch., Less. apud Trull. docent nec licere petere dissolutionem; tum quia præsumi debet, ut docet Sanch., quod Maleficus sciat dumtaxat modum dissolvendi superstitiosum; tum etiam quia petens in tali casu exponeret se periculo petendi rem illicitam; non est autem licitum operari cum dubio rei illicitæ, ut communiter Doctores. Verum Tambur. hic docet aliquando licere cum dubio hoc negativo petere dissolutionem maleficii; quia præsumi potest ex communiter contingentibus non ignorari a Malefico modum dissolvendi licitum; nam, ut dicemus quæsito sequenti; communis modus dissolvendi licite maleficium est tollere signum dæmonis, ad cujus præsentiam dæmon ex pacto operatur. Addit Tambur. sententiam hanc non adversari opinioni communi; tum quia in tali casu dubium vinceretur a præsumptione orta ex communiter contingentibus; tum etiam quia communis sententia procedit, quando peteretur dissolutio maleficii ab alio Mago, qui cum non fuerit auctor hujus maleficii, non facile poterit, nisi novo maleficio illud dissolvere.

IV. Dico secundo; Licitum est petere a Malefico, ut dissolvat maleficium, non solum si certo constet, sed etiam si probabile sit ipsum scire illud dissolvere modo licito; idque verum est, etiamsi certo cognoscam Maleficum novo maleficio esse dissoluturum maleficium prius. Ita Sanch., Filliuc., Trull. contra nonnullos. Ratio est, quia sicut habens necessitatem potest petere mutuum ab eo, quem certo scit usuras exacturum; & petere juramentum ab illo, quem noscit juraturum per falsos Deos; quia petitur res indifferens, seu id, quod licite ab alio præstari potest; ita pariter in casu nostro. Dixi, etiamsi tantum probabile sit maleficum scire modum dissolvendi licitum, quia universim, ut notat hic Tambur., operari cum probabilitate est operari cum prudentia, atque adeo sine culpa. Cavendum tamen est ex Sanch., ne petens cooperetur cum malefico in novo maleficio, verbi gratia, recipiendo medicinam &c.

Notandum etiam, quod si spes sit, ut petito remedio licito, Maleficus hoc adhibeat, & non superstitiosum, tenemur ex charitate illud petere. Demum nullatenus licet petere a dæmone, ut cesset vexare; quia talis petitio involvit societatem cum dæmone; Solum licitum est per imperium, & objurgationem dicere, verbi gratia, Cessa

sa mala bestia abhinc malefacere.

V. Quæritur tertio; Utrum liceat dissolvere maleficium destruendo signa, quibus illud est annexum; aut ponendo signa contraria, honesta tamen, & indifferentia, quibus positis expirat pactum dæmonis?

Respondeo affirmative cum Less., Suar., Sanch. apud Trull. Ratio est, quia sic nec pactum cum dæmone, nec amicitia captatur, sed solum evertuntur signa illa, quæ erant occasio mali. Quare si dæmon cum Malefico fecit pactum nocendi Maleficiato, nisi signet se signo Crucis, vel nisi lavet frontem, potest ille licite munire se Cruce, aut frontem lavare, ne lædatur a dæmone, animo tollendi signum illud, non vero animo sanandi medio invento a dæmone: Similiter si verum est, quod quando Venefica te tangit, te inficiat, sed desinat inficere, si illam repercutias, poteris illam repercutere. Propter eandem rationem licite Judices lavant maleficos torquendos, & pilos illis radunt, ne arte dæmonis insensibiles fiant ad tormenta; sic enim dumtaxat tollunt signum dæmonis latens sub pilis; vel quia pactum fuit cum dæmone, quod ad tonsionem pilorum cessaret conventio. Pariformiter qui audiit a Mago se convenisse cum dęmone, quod quidam thesaurus custodiretur, & nemini permitteretur, nisi illi, qui in tali loco bene potaret, poterit bene potare in eo loco, & deinde sibi thesaurum arripere.

VI. Ex quibus infert Filliuc., posse signa magica destrui, etiamsi redundaret damnum in maleficum, quia quilibet habet jus sibi consulendi, etiamsi per accidens sequatur alteri damnum. Notat pariter Trull., quod infectus a Saga, verbi gratia, sciens nocumentum desiturum, si porrigat illi panem, (forte propter Eucharistiæ Sacramentum) possit quidem panem porrigere, dummodo porrigendo panem dæmon desinat tantum nocere. Quod si porrectio panis sit novum signum, quo posito dæmon per actionem novam positivam, & per favorem succurrat, procul dubio non licet panem porrigere. Si tamen de hoc dubitetur, nec licet, ut communius docent; aut ad summum in casu necessitatis licet cum expressa protestatione, quod nolis effectum positivum a dæmone: Less. enim lib. 2. cap. 44. num. 46. hæc habet: *Non est licitum uti remedio, de quo dubium est, an contineat tacitam dæmonis invocationem; hoc enim est se exponere manifesto periculo superstitionis; nisi forte id fiat cum expressa voluntatis contraria protestatione.*

VII. Quæritur ultimo; Quid faciat Confessarius cum Maleficis, Magis, & Incantatoribus?

Respondeo, debere examinare illos de genere superstitionis, an scilicet fuerit cum expressa, vel tacita dæmonis invocatione, & de aliis peccatis admixtis, puta hæresis, idololatriæ, luxuriæ, injustitiæ, &c. Si deinde maleficus pactum iniit cum dæmone, debet illud dissolvere; non est tamen necesse, ut chirographum malefico restituatur a dæmone; quia per pœnitentiam sufficienter recedit a pacto: Si injustitia præcessit, imponi debet restitutio; si hæresis formalis, & externa sit tali peccato conjuncta, nonnisi a Pontifice absolvi poterit. Si vero adoratio dęmonis non stet cum hęresi, seu cum hoc, quod dęmon existimetur dignus adoratione, talis superstitio poterit a quolibet Confessario absolvi, nisi in aliqua Diœcesi sit ab Episcopo sibi reservata.

QUÆSTIO VI.

De Irreligiositate, & in specie de Sacrilegio, Blasphemia, & Tentatione Dei.

Diximus in principio quæstionis superioris, virtuti Religionis opponi per defectum Irreligiositatem, quæ plura sub se vitia continet: Omissis aliis, videlicet Perjurio, & Adjuratione, de quibus infra cum de Juramento, necnon Simonía, de qua cum de Restitutione in particulari, agendum hic superest de Sacrilegio, Blasphemia, & Tentatione Dei.

ARTICULUS I.

De Sacrilegio.

I. Sacrilegium est rei Sacræ læsio. Triplex autem est, Personale, Locale, & Reale: Specialiter autem in Confessione aperiendæ sunt Sacrilegii species.

II. Probabiliter tres istæ Sacrilegii species sunt atomæ, non subalternæ; itaut de consilio, non de præcepto explicandus sit in confessione modus Sacrilegii, tanquam circumstantia aggravans.

III. Quænam Persona dicatur Sacra, itaut eam lædens Sacrilegium committat?

IV. Per læsionem Personæ Sacræ quadrupliciter committitur Sacrilegium; injiciendo manus violentas, perducendo ad tribunal sæculare, subjiciendo oneribus vectigalium, & per actiones venereas.

V. Novitius non habens votum castitatis non est sacrilegus, si carnaliter peccet. Quid de habente hoc votum, si alios inducat ad peccandum carnaliter? Quid de Sacerdote Græco, si peccet contra castitatem?

VI. Communius docent contra nonnullos, fractionem cujuscumque voti esse sacrilegam.

VII. Quare non sint sacrilega omnia peccata Personæ Sacræ, sed solum peccatum contra castitatem?

VIII. Quare percussio Clerici habentis primam Tonsuram, & Novitii sit sacrilega, & non sit sacrilegum peccatum istorum contra castitatem?

IX. Quinam dicatur locus sacer, cujus violatio sit Sacrilegium?

X. Latius patet locus sacer relate ad effectum gaudendi immunitate, quam relate ad effectum constituendi furtum, verbi gratia, sacrilegum.

XI. Locus sacer violatur per illas dumtaxat actiones, quæ in locis Sacris intuitu Religionis prohibentur, puta per effusionem sanguinis, vel seminis, si delicta sint publica, per extractionem violentam e loco Sacro, per mercatus, convivia, furta, &c.

XII. Est sacrilegum furtum sacri de sacro, Sacri de non Sacro, & non sacri de Sacro, si res non sacra sit in Ecclesia custodiæ causa, aut illi commodata.

XIII. Num sit Sacrilegium furari aliquid e Sacristia? Non est sacrilegium furari aliquid e Claustris Religiosorum, aut ex Oratoriis privatis. Quid de furto in Oratoriis Xenodochiorum, & Eremitoriorum?

XIV. Nomine rei Sacræ veniunt Sacramenta, ornamenta Ecclesiæ benedicta,

Digitized by Google

cta, bona Ecclesiæ, & similia. Non tamen Tempus, & locus; unde de se non est Sacrilegium peccare die festo, aut in Ecclesia.

XV. Est Sacrilegium concupiscere copulam habendam in Ecclesia; sed non est Sacrilegium in Ecclesia concupiscere copulam habendam extra Ecclesiam. Actus turpes si in Ecclesia committantur, explicandum est in Confessione.

XVI. Multipliciter Sacrilegium reale committi potest; præsertim si quis abutatur aut rebus, aut verbis sacris, si irreverenter officium recitetur, si imagines Sacræ, vel Reliquiæ male habeantur, &c.

I. SAcrilegium idem sonat, ac sacræ rei læsio, seu violatio. Dicitur autem res sacra, quæ ad cultum Dei consecrata est, sive ex lege Divina, sive Ecclesiastica: Quia tamen triplex genus rerum Deo consecrantur, videlicet Personæ, loca, & aliæ res, ideo triplex genus Sacrilegii datur, nempe Personale, Locale, Reale, seu violatio personæ Sacræ, loci sacri, & alterius rei sacræ: Unde specialiter in Confessione aperiendum est, personane, an locus, an alia res sacra violata sit? cum species peccatorum ex Trident. aperiri debeant in confessione.

II. Quæritur tamen primo; An hæc divisio Sacrilegii in has tres species sit divisio in species subalternas, hoc est, quæ continent sub se alias species, an vero in infimas, & atomas?

Respondeo, Suar. lib. 5. de Sacram. cap. 5. Less. lib. 2. cap. 45. dub. 3., Filliuc. putare, divisionem hanc esse in species subalternas; Unde fit, in confessione non solum explicandum esse, num persona, aut locus, aut alia res sacra læsa sit, sed etiam modum particularem Sacrilegii; verbi gratia, num persona sacra violata sit per percussionem, aut per fornicationem; num locus per effusionem sanguinis, aut seminis; num res sacra violata sit per violationem Sacramentorum, & præsertim Eucharistiæ, aut aliarum rerum Sacrarum?

Verum D. Th. 2. 2. quæst. 99. art. 3., Cajet., Trull. hic putant probabilius divisionem illam Sacrilegii esse in tres species ultimas; Unde fit, modos prædictos Sacrilegii differre tantum numero; sicut differt sacrilegium commissum contra Petrum a commisso contra Paulum; vel saltem differre secundum circumstantiam aggravantem. Ratio D. Th. est, quia solum habitudo ad sanctitatem istarum specierum est simpliciter diversa; Nam persona dicitur sacra, quia est subjectum sanctitatis; locus dicitur Sacer, quia continet personas, & res sacras; res aliæ dicuntur Sacræ, quia ad sanctitatem ordinantur. Adde, quod si istæ species non essent infimæ, difficillimum esset assignare species infimas in confessione explicandas; unde quamvis consilium sit explicare modos illos significatos Sacrilegii, inquantum sunt sacrilegi, & virtuti religionis opponuntur, possunt tamen citra culpam reticeri.

III. Quæritur secundo; Quid veniat nomine personæ Sacræ, & quot modis lædatur?

Respondeo, personam sacram dici, quæ vitæ statu, vel per votum, vel per sacrum Ordinem Deo specialiter est consecrata: Tales sunt Clerici omnes, & Religiosi, ac Religiosæ, etiamsi nondum professionem emiserint. Quare si hujusmodi personæ lædantur, quatenus Sacræ, seu quatenus in Dei cultum destinatæ sunt, sacrilegium committitur: Et quia Ecclesia intuitu virtutis Religionis prohibuit, ne in eas violentæ manus injiciantur, ne ad sæcularia judicia pertrahantur, ne vectigalibus, & tributis subjiciantur, ideo Sacrilegium committitur eas in his actionibus offendendo, quia offenditur

Deus in personis sibi specialiter dedicatis.

IV. Quadrupliciter itaque committitur Sacrilegium per læsionem personæ Sacræ. Primo, per violentam manuum injectionem. Secundo, per usurpatam jurisdictionem quoad forum, seu si ad sæculare tribunal pertrahantur. Tertio, si subjiciantur oneribus vectigalium. Quarto, per actiones venereas; itaut quælibet persona habens votum castitatis sacrilegium committat, si carnaliter peccet, sive corpore, sive etiam mente, quia abutitur persona Deo per tale votum dicata, tam corpore, quam anima.

V. Novitius tamen non habens votum castitatis, si carnaliter peccet, sacrilegium non committit: Sicuti nec committit Sacrilegium, qui habens votum castitatis inducit alios ad peccandum carnaliter, apud Tambur. lib. 2. Methodi Confess. cap. 6. §. 5. Et ratio est, quia per votum castitatis videtur homo se obligare tantum ad non peccandum contra castitatem, seu ne ipse in sua persona delectationes venereas admittat, non vero ne alios in easdem inducat; propriam enim, non alienam castitatem promittit. Putat etiam Tambur. in Decalogum hic, Sacerdotem Græcum non esse sacrilegum, si peccet contra castitatem; quia non constat emitti a Sacerdotibus Græcis votum ullum castitatis.

VI. Dubium est, Num habens votum, verbi gratia, jejunandi, obediendi, &c., sit etiam sacrilegus, si non jejunet, obediat, &c. Affirmant communius cum Less., Cajet., Valent.; quia per quodcumque votum tam persona relate ad illam operationem, quam res, quæ promittitur, Deo specialiter dicatur. Sed probabiliter negant Pal., & Tambur. hic ex Suar. tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 3. cap. 3.; quia nihil sacrum violatur; sed solum peccatur contra fidelitatem Deo debitam per promissionem, seu votum: Quare ex Suar. sola violatio voti solemnis castitatis est sacrilega, quia per tale votum dumtaxat persona ex ordinatione, & acceptatione Ecclesiæ Deo specialiter dicatur anima, & corpore: Jejunium vero, quod promittitur per votum, non dicitur res Deo dicata, sed solum promissa; unde qui violat votum jejunandi, non peccat contra virtutem Religionis, peccat tamen peccato perfidiæ contra Deum explicando in confessione, seu contra fidelitatem Deo debitam; Et idem putat Suar. dicendum de violante votum simplex castitatis. Communius tamen docent, ut diximus, omnem voti fractionem esse sacrilegam; & Sanch. lib. 7. de Matrim. disp. 27. probabiliter docet, votum simplex castitatis a voto solemni non differre specie; Unde satis est in confessione dicere, commissum esse peccatum contra votum castitatis, vel cum habente votum castitatis, non explicando Sacerdotium, aut professionem.

VII. Ex dictis infertur primo, Quare si Sacerdos furetur, blasphemet, &c., non sit sacrilegus? Contra vero si violet votum castitatis? Disparitas est, quia persona per votum specialiter Deo dicatur relate ad operationem, quam vovet, & ideo violando votum violatur persona sacra, quatenus sacra est: At furando, blasphemando, &c., solum læditur jus naturale, & divinum, non vero persona sacra, quatenus sacra est; aliter omnia peccata Sacerdotum essent Sacrilegia: Verum quidem est, quod Sacerdos sit sacrilegus, si in mortali celebret, vel Sacramenta suscipiat, aut conferat; id est tamen propter irreverentiam gravem, quam irrogat rebus sacris, atque adeo tale sacrilegium non est ratione personæ, sed ratione rei Sacræ.

VIII.

VIII. Infertur secundo disparitas, quare percussio Clerici etiam habentis primam tonsuram, & novitii nullum habentis votum sit sacrilega; E contra fornicatio eorumdem non sit sacrilega? Ratio est, quia persona etiam per primam tonsuram, & per novitiatum sacratur Deo, juxta institutiones Ecclesiasticas, itaut per percussionem censeatur persona sacra violari: Contra tamen juxta institutiones Ecclesiasticas non censetur per primam tonsuram, aut per novitiatum ita sacrari Deo persona, ut committat sacrilegium, si fornicetur. Et per hæc etiam patebit, quare effusio sanguinis, vel seminis facta in loco Sacro sit sacrilegium; non verò blasphemia, aut aliud enorme peccatum non specialiter ab Ecclesia prohibitum, si in loco Sacro committatur?

IX. Quæritur tertio; Quænam loca dicantur Sacra, & quomodo violentur?

Respondeo, nomine loci Sacri, quoad hunc effectum constituendi sacrilegum peccatum in eo commissum, venire solum Ecclesias, Cæmeteria, Monasteria, Hospitalia, & Oratoria auctoritate Episcopi approbata, in quibus tam sacrificium Missæ, quam alia divina officia celebrantur.

X. Notandum tamen, quod nomen Ecclesiæ in favorabilibus, seu relate ad effectum gaudendi immunitate, importet etiam Ecclesiæ fabricam, parietes, turres, tectum, januam, scalas, atrium, claustrum, & ambitum exteriorem: in odiosis tamen, seu relate ad effectum constituendi, verbi gratia, furtum sacrilegum, nomen Ecclesiæ importat solum Ecclesiam cum suis cappellis, & cæmeterio, ut notat Sanch. lib. 9. de Matrim. disp. 15. num. 23.

XI. Violatur autem locus sacer per illas tantum actiones, quæ jure Canonico intuitu Religionis in locis Sacris prohibentur:

Primo itaque committitur sacrilegium per violationem loci sacri, quoties injuriose effunditur in loco Sacro sanguis, vel semen, juxta explicanda in de Matrimonio. Ubi notat Tambur. lib. 2. Meth. Confess. cap. 6., hujusmodi delicta, ut sint sacrilega, debere esse publica, & notoria; quia intantum committitur Sacrilegium, inquantum polluitur Ecclesia, & indiget reconciliatione; sed non polluitur Ecclesia per hæc delicta, nisi sint publica, & notoria; ergo si sint occulta, non sunt sacrilega. Ita Pont., Vasq. contra Suar., Sanch., Bonac., qui putant esse sacrilega, etiamsi sint occulta.

Secundo, si locus sacer destruatur, spolietur, incendatur, &c.

Tertio, per Sepulturam vel excommunicati vitandi, vel non baptizati, etiamsi infantis, modo parentes saltem fideles non sint, ex Sayr.

Quarto, per extractionem violentam personæ a loco Sacro.

Quinto, si in Ecclesia turpes ludi exerceantur.

Sexto ex Suar. apud Trull., si in Ecclesia fiant mercatus, deambulationes, conclamationes, sæcularia concilia, convivia, strepitus judiciorum sæcularium, (non tamen Ecclesiasticorum, quæ præsumuntur pietatem concernere) & alia hujusmodi, quæ divinum cultum impediunt; Quamvis ex D. Th. in necessitate ea liceant aliquando, verbi gratia, ob multam pluviam, ob solis æstum, si alius locus opportunus ad se recipiendum absit; dummodo a strepitu, & immodesta compotatione abstineatur; Immo nec videtur grave peccatum aliqua particularis comestio moderata, & honesta in loco Sacro facta sine necessitate, dummodo fiat sine tumultu, clamore, & scandalo, ut dicitur de deambulationibus, & parlamen-

mentis, quia non videtur gravis injuria irrogari sanctitati loci.

XII. Septimo, Sacrilegium ratione loci sacri committitur per furtum rei etiam profanæ ibi commissum: Etenim ex cap. *Quisquis inventus* 17. *quæst.* 4. sacrilegum est non solum furtum Sacri de Sacro, & Sacri de non Sacro, sed etiam non sacri de sacro, seu rei profanæ de loco sacro. Notat tamen Tambur. lib. 2. Methodi Confess. cap. 8. cum Lug., Pal., Azor. contra Suar. Vasq., Laym., Bonac. non esse sacrilegum quodlibet furtum rei profanæ, seu non sacræ in Ecclesia commissum, sed solum quando res non sacra est in Ecclesia custodiæ, aut securitatis causa, vel est Ecclesiæ commodata, itaut Ecclesia de re illa teneatur; quia tunc aliquo modo ad Ecclesiam pertinet. Unde non committit Sacrilegium, qui crumenam divitis in Ecclesia furatur, aut gladium parochi, quem parochus possidet nomine suo, non Ecclesiæ: Committit vero (ut communiter docent contra Fagund. in secundum præceptum Ecclesiæ lib. 2. cap. 5. num. 21.) duplex specie sacrilegium, reale scilicet, & locale, qui rem sacram de loco sacro furatur, verbi gratia calicem in Ecclesia, vel in Cæmeterio, aut in Sepultura sub Ecclesia, quæ etiam venit nomine loci sacri.

XIII. Dubium tamen est; An sit sacrilegium locale, si quis furetur aliquid e Sacristia?

Sanch. loc. cit. num. 31. contra aliquos Neotericos putat, nomine loci sacri non venire Sacristiam, quia est extra Ecclesiam. Illud certum est, non esse sacrilegium locale furari aliquid in Claustris Religiosorum, quamvis gaudeant immunitate; Immo nec in Oratorio domus privatæ, in quo de licentia Episcopi celebratur; quia hujusmodi Oratoria privata non veniunt nomine loci sacri, ne in favorabilibus quidem, cum non gaudeant immunitate; possunt enim ad nutum fundatoris in profanos usus converti. Demum de Oratoriis Xenodochiorum, & Eremitoriorum, quæ auctoritate Episcopi sunt erecta, sed non sunt benedicta, aut consecrata, dubium est apud Doctores, an veniant nomine loci sacri? Sanch. num. 39. affirmat, quia ad profanos usus converti nequeunt, & gaudent immunitate, quamvis in eis divina officia non celebrentur.

XIV. Quæritur quarto; Quid veniat nomine rei sacræ, per cujus violationem committitur Sacrilegium?

Respondeo, venire, Primo Sacramenta. Secundo Vasa sacra, quæ sunt instrumenta rebus sacris administrandis, necnon imagines Sacras, & Reliquias Sanctorum, ad quæ reducuntur verba sacra. Tertio ornamenta Ecclesiæ, vel Ministrorum; quæ scilicet per specialem benedictionem, vel consecrationem divino cultui deputantur, unde horum omnium profanatio, vel furtum est sacrilegum; Sicut etiam destructio irreligiosa templi, ejusque profanatio, vel abusus ad choreas, ad obscœnas comœdias, &c., necnon abusus Sacramentalium, puta aquæ lustralis, vel candelæ, aut rami benedicti. Quarto demum nomine rei sacræ veniunt bona Ecclesiæ, decimæ, primitiæ, &c. quia hæc suo modo sacrata sunt, & ad cultum Dei deputantur, quatenus destinantur sustentationi eorum, qui Dei cultui inserviunt, unde eorum pariter furtum sacrilegum est.

Contra vero, nec tempus, nec locus veniunt nomine rei sacræ, quamvis divino cultui specialiter dicentur; unde peccans die festo, aut hebdomada Sancta, vel peccans in Ecclesia non committit ex hoc capite sacrilegium; eo quod non est specialiter prohibitum intuitu Religionis peccatum

tum tali tempore, vel tali loco: Esset solum sacrilegium ratione temporis sacri, si dies festi violentur operibus servilibus, & aliis prohibitis, ut notat Trull. ex Less.

XV. Est etiam sacrilegium ratione loci, si quis, verbi gratia, concupiscat copulam habendam in Ecclesia; quamvis non sit sacrilegium concupiscere in Ecclesia copulam habendam extra Ecclesiam. Et ratio disparitatis est, quia in primo casu objectum actus interni est sacrilegium; in secundo casu circumstantia loci non fert secum speciem sacrilegii. Ita Doctores communius; Quamvis Suar. tom. 1. de Relig. lib. 3. cap. 7. putet, non solum pollutionem occultam, sed etiam tactus impudicos habere specialem malitiam in confessione aperiendam, si in Ecclesia committantur, non quidem ex ullo præcepto Ecclesiæ, sed ex vi legis naturalis prohibentis fieri in Ecclesia actus turpes ob reverentiam loci sacri.

XVI. Ex dictis sequitur, sacrilegium reale esse suscipere, vel administrare Sacramenta in mortali. Secundo, abuti sacris vasibus, puta uti calice consecrato ad bibendum. Tertio, abuti sacris verbis ad superstitiones, ad facetias, ad amatoria, ad stabiliendas hæreses. Quarto, Sacrilega est omnis irreverentia, quæ committitur in recitando divino officio, vel in sacris cæremoniis obeundis, quamvis sæpe a Sacrilegio lethali ex materiæ parvitate irreverentia isthæc excusetur. Quando tamen Sacerdos (quod utinam nunquam accidat) ut brevi Missam absolvat, notabiliter obtruncat verba, & cæremonias confundit, irreverentia certe non est levis, nec sacrilegium veniale. Quinto, male habere imagines, & reliquias, puta illas inhonestе pingendo, vel istas dispergendo, ne colantur. Sexto, invasio bonorum, vel jurium Ecclesiasticorum, retentio legatorum Ecclesiæ, &c.

ARTICULUS II.

De Blasphemia.

I. Blasphemia proprie solis verbis, non vero factis contumeliosis exhibetur contra Deum, aut Sanctos, sive mente, sive ore, sive scripto.

II. Non datur materiæ parvitas in blasphemia, etiamsi joci gratia proferatur.

III. Ex consuetudine sine plena advertentia blasphemare non vacat culpa lethali.

IV. Blasphemia hæreticalis continet hæresim, seu quod articulo fidei directe opponitur; secus vero Blasphemia simplex. Hæreticalis aut tollit a Deo quod habet, aut per contumeliam tribuit Deo, quod non habet.

V. Simplex Blasphemia est quadruplicis generis, Enunciativa, Detestativa, Irrisoria, & Juratoria.

VI. Probabiliter non differunt specie Blasphemiæ in Deum, & Blasphemiæ in Beatam Virginem, & in Sanctos; nisi proferantur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam.

VII. Qui maledicit creaturis, inquantum Creaturæ Dei sunt, profecto blasphemat; sicut qui rebus sacris maledicit: Quid si quis creaturis irrationabilibus maledicat? Et quid si tempori, pluviæ, ventis?

VIII. Discutiuntur plures formulæ, quæ frequenter usurpantur, num sint Blasphemiæ.

IX. Quid de formula illa conditionata, Deum abnego, si res non ita se habet? Quid de illa, Per vitam Dei? aut de illa alia, Corpo di Dio con voi?

X. In

X. In dubio; an formula aliqua sit Blasphema, non est talis censenda.

XI. Blasphemi denunciandi sunt (si Blasphemia sit hæreticalis) intra sex dies a notitia, sub pœna Excommunicationis latæ sententiæ.

I. Blasphemia est convicium, seu verbum contumeliosum, quod jacitur contra Deum, aut Sanctos, sive mente, sive ore, sive scripto proferatur. Ita communiter. Putant tamen nonnulli, etiam factis, vel signis posse blasphemiam committi, puta conculcando imagines, infrendendo dentibus in Deum, expuendo in cœlum; sed hoc negat Bonac. ex Suar., & Less.; quia blasphemia opponitur laudi Dei, quæ solis verbis mente, vel ore, vel scripto exhibetur; unde blasphemia in solis verbis, non in factis proprie consistit.

II. Hinc sequitur primo, blasphemiam opponi virtuti Religionis; quia hæc divinum honorem, & laudem tuetur, quam blasphemus offendit derogando illi, vel diminuendo.

Sequitur secundo, peccatum hoc ex genere suo esse mortale, & solum ratione inadvertentiæ posse esse veniale, non vero ex levitate materiæ, puta ratione levitatis, & joci. Ratio est, quia nulla respectu Dei dari potest levis contumelia, & gravis est ex se deordinatio, etiam per jocum blasphemare, ac Deum inhonorare. Putat quidem Villalob. apud Trull. cum Dian. part. 5. tract. 5. resol. 3. probabiliter in hoc dari posse parvitatem materiæ, ut si quis velit facetiam confirmare verbis Sacræ Scripturæ. Sed communiter rejicitur, quia vel hoc fit sine contemptu, & est sacrilegium veniale, non blasphemia; vel fit cum contemptu, & est blasphemia mortalis, quia est gravis irreverentia.

III. Hinc etiam fit, quod qui ex habitu, & consuetudine sine plena advertentia ad Dei inhonorationem solet blasphemare, teneatur sub mortali conari ad talem habitum evellendum; tum quia aliter est in morali periculo, & proxima occasione blasphemandi: tum etiam quia gravis deordinatio est Deum sic inhonorare.

IV. Quæritur nunc primo; Quotuplex sit blasphemia?

Respondeo, aliam esse simplicem, aliam hæreticalem. Hæreticalis dicitur, quæ continet hæresim, seu quæ alicui articulo Fidei directe opponitur, ut, Abnego Deum, Abnego crucem Christi, Beatam Virginem, Deus est injustus, dæmon est omnipotens. In quibus casibus blasphemus, si credat, quod ore profert, erit pariter hæreticus, & ut talis judicandus; secus vero si id non credat, cum non habeat errorem circa fidem. Simplex vero blasphemia dicitur illa, quæ errorem circa fidem non continet, ut solent esse, quæ dicuntur per modum optandi, imperandi, imprecandi, &c. verbi gratia, Maledictus Deus, displiceat Deo, quod vulgo dicitur, A dispetto di Dio; vel si quis irreverenter nominet membra Christi Domini, vel pudenda Sanctorum, ut notant Suar., Sanch. apud Trull., quia sic intendit facere illos contemptibiles propter tales partes naturales.

Sequitur ex dictis primo, duobus præsertim modis blasphemari, vel scilicet tribuendo Deo per contumeliam id, quod non habet, eique repugnat, ut appellando Deum injustum, crudelem, &c.; vel tollendo a Deo id, quod habet, & illi essentialiter convenit, ut dicendo, non habere providentiam, omnipotentiam, dæmonem esse omnipotentem, &c.

Sequitur secundo, blasphemiam esse detestari divina, vel Deum maledicere, illique mala imprecari. Ratio est,

est, quia tribuitur Deo id. quod non habet, eique repugnat, ut si dicatur, Maledictus sit Deus, Pereat, Velit nolit, hoc erit, &c.; Vel si quis juret per vitam, aut per caput Dei, aut Sanctorùm, quia ex Azor. sensus est, quod Deus, aut Sancti amittant vitam, si res non ita est.

Sequitur tertio, blasphemiam esse exprobrare Deo ea, quæ habet, seu tribuendo illi ea, quæ habet, sed irreverenter, ut jurare per corpus, aut sanguinem Dei ex indignatione; sicut etiam jurare per falsos Deos: Seclusa tamen indignatione contra Deum, & contemptu, non est blasphemia jurare per corpus Dei, scilicet Christi Domini.

Sequitur quarto, esse blasphemiam ea, quæ sunt propria Dei communicare creaturæ, ut vocare dæmonem omnipotentem, fœminam amatam vocare Deam; aut jurare per falsos Deos, cum sic tribuatur illis infallibilis veritas, quæ soli Deo convenit.

Sequitur quinto, esse blasphemiam dicere, Pereat, qui me sustentat, intelligendo Deum; sicut etiam dicere, Perdat te sanguis Christi, Occidat illum Sanctus Franciscus; Sanguis enim Christi Domini, & Sancti ad salvandum nos, non ad perdendum sunt parati; unde magna afficiuntur contumelia per talem formulam, ut notat Laym. apud Tambur.

V. Sequitur ultimo, blasphemiam simplicem, seu non hæreticalem esse quadruplicis generis: nam vel est Enunciativa, ut Ad injuriam Dei hoc faciam; vel Detestativa, ut, Pereat Deus, Maledictus sit Deus, Displiceat Deo; vel Irrisoria, ut Vah qui destruis templum Dei; vel Juratoria, ut Pereat Deus, si ita non est, vel si hoc non erit.

VI. Quæritur secundo; An differant inter se specie blasphemiæ in Deum, in Beatam Virginem, & in Sanctos?

Respondeo, Saur., Sanch., & alios apud Tambur. in Methodo Confessionis lib. 2. cap. 3., probabilius putare, quod specie differant, quia blasphemia in sanctos præter propriam malitiam blasphemiæ, habet etiam malitiam contra Duliam, (quæ est honor specialis debitus Sanctis) sicut blasphemia contra Beatam Virginem continet malitiam contra Hyperduliam: Etenim per blasphemiam in Sanctos non solum Deus, sed etiam ipse Sanctus injuria afficitur; Econtra per Blasphemiam in Deum soli Deo irrogatur injuria; ergo blasphemiæ in Deum, & in Sanctos differunt specie.

Sed probabile etiam est, quod docet Azor., & alii apud Dian. part. 1. tract. de Circumst. resol. 50. non differre specie; sicut non differunt specie juramentum per Deum, & juramentum per Sanctos. Ratio est, quia cum omnes communiter honorent Sanctos non ob præcisam eorum propriam excellentiam, sed quatenus ad Deum ordinantur, ideo nec illos injuria afficiunt, nisi quatenus ad Deum referuntur; Unde ab uno Deo omnes blasphemiæ specificantur. Quare juxta hanc sententiam satis est in confessione dicere, Blasphemavi, non explicando an contra Deum, vel contra Sanctos, aut alias creaturas verbum contumeliosum sit prolatum, nisi forte alicubi sola blasphemia contra Deum esset reservata.

Quamvis quando blasphemia fuerit hæreticalis, debeat exprimi hæc nova species peccati; sicut etiam si blasphemia ex odio formali Dei, vel ex desperatione proferatur. Verum si proferatur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam, & non quatenus ad Deum referuntur, debet in confessione id exprimi, quia tale peccatum est contra virtutem Duliæ, non Religionis.

VII. Quæritur tertio, Utrum com-

mittatur blaſphemia non ſolum conviciando Sanctos, ſed etiam maledicendo aliis creaturis?

Reſpondeo cum Bonac., & Leſſ. cap. 45. dub. 5., puram maledictionem creaturarum ſine ordine ad Deum non eſſe proprie blaſphemiam, (quamvis ſit peccatum mortale contra charitatem, ſi conjungatur cum deſiderio notabilis damni; ſit vero ſolum veniale, ſi tantum ex paſſionis, & iracundiæ impetu imprecemur alicui grave damnum) Eſt autem blaſphemia maledicere creaturis, ut creaturæ Dei ſunt, ſeu per ordinem ad Deum; ſicut etiam blaſphemando res ſacras; quia per hujuſmodi maledictionem tribuitur per contumeliam Deo id, quod non habet, eique repugnat, aut tollitur a Deo, quod eſſentialiter habet; cum talis maledictio redundet in Deum auctorem creaturarum. Sicut enim Deus in creaturis honoratur, ita inhonorari poteſt per maledictionem creaturarum, inquantum creaturæ Dei ſunt, aut per blaſphemiam rerum ſacrarum.

Hinc ſequitur, ut notant Sayr., & Suar., committi blaſphemiam ſpernendo Sanctos; nam ſicut in Sanctis laudatur Deus, ita in illis poteſt Deus contumelia affici, & blaſphemari; & ideo diximus, blaſphemiam in Sanctos, aut in alias creaturas non differre ſpecie a blaſphemia in Deum. Demum maledicere creaturis irrationabilibus ſecundum ſe non eſt mortale; immo poteſt nec eſſe veniale; ſi enim poſſumus illas occidere, quidni, & malum imprecari? Si tamen creaturæ irrationales conſiderantur, inquantum ſunt hominis, eſſet mortale illis maledicere; non ſecus ac maledicere ipſi homini, ut ſi quis velit arborem incendi, equum occidi ex odio hominis: Si vero maledicatur tempus pluvia, ventus, &c., quatenus illis Deus utitur ad nos puniendos, eſſet profecto blaſphemia: Quod ſi non ſit indignatio contra Deum, ſed contra creaturas, non erit blaſphemia; ut ſi dicatur, Maledicta hora qua mei parentes me genuerunt, hæc enim indignatio eſt contra parentes, atque adeo eſt peccatum contra pietatem, leve, vel grave, prout leviter, vel graviter læditur obſervantia erga illos.

VIII. Quæritur quarto „ Quænam formulæ uſurpari ſolitæ nullam contineant blaſphemiam, quænam vero dubium eſt, an contineant; & quomodo iſtæ interpretandæ?

Reſpondeo, non reputari a Doctoribus blaſphemiam, Primo, ſi dicatur, Hoc eſt verum, ſicut eſt verum euangelium; vel, ſicut eſt verus Deus; quia communiter volumus per hæc verba indicare ſimilitudinem quandam, quod ſicut unum eſt verum, ita & aliud. Eſſet vero blaſphemia, ſi vellemus veritatem creatam defectibilem cum divina indefectibili æquiparare. Secundo, quando dicitur, Po far di di Dio, Potenza di Dio; Hæc enim verba ſolum important quoddam ſignum admirationis contra rem, quæ inopinato accidit. Tertio, Pejerans non eſt blaſphemus, cum nihil tribuat, aut tollat a Deo in ejus convicium; nam pejerans non petit, ut Deus firmet falſitatem, ut cenſet Pal. tom. 3. diſp. 2. punct. 2. §. 3., ſed enunciative tantum profert cum temeritate illud falſum a Deo confirmari, non optative. Quarto, non eſt blaſphemia dicere, ſic tandem fato futurum erat, ſi non intelligatur fatum Gentilium fatuorum, ſed ſola neceſſitas talis eventus conſequens ad Dei prævifionem.

Dubium tamen eſt primo, An qui nolens dicere blaſphemiam hanc, (Santo diavolo) dicat, Santo dia, vel Santo diammant, etiam blaſphemet? Reſpondendum tamen, quod ſi animo nolit diabolo ſanctitatem appingere,

vere

vere non blasphemet, ut Tambur. cum doctis viris ab ipso consultis censet; quia idcirco dicit, dia, vel, diammant, ne blasphemiam proferat. Idem dicendum contra Bonac. de eo, qui diceret, nego Di. quia non vult dicere, Dio; quamvis in tali formula scandalum facilius adsit.

IX. Dubium est secundo de blasphemia conditionata, verbi gratia, Renego Deum, si ita res non est, Deus est injustus, si te non occiderit &c., Sanch., & Pal. putant has esse blasphemias; Quod tamen negant Sal., & Tambur., quia non videtur fieri sensus, quod fides in Deum, vel justitia Dei pendeat a veritate rei creatæ, aut a futuro eventu, quod sane esset blasphemia; sed sensus videtur esse, quod sicut certum mihi est ex Dei gratia nunquam me Deum renegaturum, ita certum est, quod asfero; & sicut certum est, Deum non esse injustum, ita certum mihi est te esse occidendum, per similitudinem quandam, non per æquiparantiam, ut diximus de illa formula, Hoc est verum, sicut est verus Deus: nec est sensus, ut putat Pal., quod Deum renegaturus sim, si res ita non sit, aut quod Deus erit injustus, si non occidaris.

Dubitatur tertio; an sit blasphemia dicere, Per vitam Dei, vel Sanctorum? Affirmat Decian., qui putat ejus sensum esse, amittant Deus, vel Sancti vitam, si res ita non est; Sed commmuniter cum Sanch. negant; quia sensus est, Sicut Deus vitam habet, ita verum est, quod dico.

Dubitatur ultimo; An sit blasphemia dicere ex indignatione contra hominem, vel jumenta (Corpo di Dio con voi, Ah Sangue di Dio?) Communiter negant, quia tota indignatio est in creaturas, & nihil Deo tribuitur, vel tollitur per convicium; Est tamen peccatum veniale irreligiositatis contra secundum præceptum Decalogi, ut notat Laym., quando solum indignatio fertur in creaturas; Quod si indignatio ferretur etiam in Deum, esset profecto blasphemia, quia in actu exercito significaretur, Deum esse dignum nostra indignatione.

X. Regula generalis est, ex Bonac., Pal., Tambur., quod quoties aliqua verba sumi possunt in utramque partem, pro blasphemia scilicet, & non blasphemia, non sint sumenda pro blasphemia; quia in dubio non sunt accipienda, ut sonent delictum, cum delictum non præsumatur, nisi clare constet.

XI. Quæritur ultimo; An blasphemi sint corrigendi, & denunciandi?

Respondeo, audientem blasphemos ex præcepto naturali teneri illos corrigere, si possit absque gravi incommodo, & sit spes fructus; quamvis non expediat id fieri, dum blasphemi sunt in ira, quia magis irritarentur. Tenetur etiam audiens denunciare blasphemias hæreticales Inquisitoribus, vel Ordinario; blasphemias vero simplices judici sive Ecclesiastico, sive Sæculari, cum sint mixti fori, ex decretis Pii I., & Julii III.; Quamvis hæc decreta relate ad blasphemias simplices propter desuetudinem non videantur obligare, ut notat Pal.: Blasphemi vero hæreticales intra sex dies a die notitiæ denunciandi sunt sub pœna excommunicationis latæ sententiæ imposita in Edicto Sanctæ Inquisitionis.

ARTICULUS III.

De Tentatione Dei.

I. Tentatio secundum se alia est Probationis, alia Inductionis. Ad primum genus spectat tentatio Dei, quippe quæ est Probatio alicujus divini Attributi modis indebitis..

II. Expressa Dei tentatio habetur, si directe intenditur experimentum de aliqua Dei perfectione. Tacita vero habetur, quando sine tali expressa intentione aliquid ad id ordinatur.

III. Tentatio Dei ex genere suo est peccatum lethale; cum gravem irreverentiam erga Deum importet.

IV. In lege veteri præcipiebantur a Deo nonnulla purgationes, ita ut miraculis innocentia alicujus detegeretur; At in nova lege prohibentur.

V. Tentat Deum, qui miraculum ab eo petit citra necessitatem, aut Dei impulsum; Sicut etiam qui ex curiositate vult experiri opus aliquod supernaturale.

VI. Poterit aliquando Tentatio Dei a mortali excusari, si aut desit plena deliberatio, aut detur materiæ parvitas.

I. TEntatio in genere dividitur in tentationem Probationis, & Inductionis. Tentatio probationis est dictum, vel factum ad capiendam experientiam, verbi gratia, ad explorandam alicujus probitatem, scientiam, potentiam, veracitatem, &c. Tentatio inductionis est ipsa provocatio, seu inductio ad malum: Quare primo genere tentationis dicitur Deus tentasse Abraham, Tobiam, Job, & alios Sanctos, ut eorum virtutes manifestaret. Secundo vero genere tentationis tentant nos diabolus, & concupiscentia; unde Jacobi 1. dicitur, *Deus intentator malorum est, ipse autem neminem tentat*; *Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua*.

Tentatio Dei sumitur juxta primam significationem; unde definitur a D. Th. 2. 2. quæst. 97., quod sit probatio, seu experientia alicujus divini attributi (puta scientiæ, potentiæ, bonitatis, aut divinæ voluntatis) indebitis modis. Quare Tentatio Dei est actus contra Religionem, ut docent D. Th., Suar., Bonac.; quia importat irreverentiam contra Deum velle de ipsius perfectionibus experimentum capere indebitis modis, hoc est absque justa causa, relictis mediis a Deo institutis; Ut si imperitus vellet absque justa causa concionari nulla prævia præparatione, sperans a Deo suggerenda sibi verba ad rem. Aliqui vero cum Azor., Reginad. lib. 2. cap. 34. putant, tentationem Dei opponi virtuti Spei, quia tentans Deum sperat aliquid a Deo modo indebito; non dicitur tamen sperari aliquid modo indebito, quando ex inspiratione, vel impulsu Dei speratur aliquid per media extraordinaria; ut fecit Gedeon Judicum 16., Elias 3. Regum 18., Abraham Genes. 15., atque adeo isti non tentavere Deum, sed ejus se voluntati conformarunt.

II. Dividitur Tentatio Dei in Expressam, & Tacitam, seu Interpretativam. Expressa dicitur, dum aliquid fit ea intentione, ut experientia capiatur de aliqua divina perfectione; Verbi gratia, si quis petat miraculum sine necessitate ad confirmandos articulos fidei; vel si velit se præcipitem agere de turri, ut experiatur, an a Deo adjuvetur. Tacita vero dicitur, quando aliquid fit sine tali expressa intentione capiendi experimentum de perfectionibus divinis; Nihilominus quod fit, vel dicitur, ad nihil aliud ordinatur, quam ad capiendum tale experimentum; Ut si quis velit ad imitationem Christi Domini abstinere ab omni cibo toto tempore quadragesimali; aut si omissis scalis velit e turri descendere, sperans se a Deo incolumem servandum; Vel si prætermissis mediis naturalibus vellet sola oratione bona temporalia obtinere; aut si ægrotus curari vellet nullo adhibito remedio naturali. Verum si aliquando du-

ductis necessitate nil illis remanet, nisi Deum exorare, non est hoc tentare Deum; nam Paralipomenon 2. dicitur: *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.*

III. Quæritur nunc; An tentatio Dei ex genere suo sit peccatum mortale?

Respondeo affirmative cum communi; Est enim contemptus, & gravis irreverentia erga Deum, vel quia conjungitur cum dubitatione de ejus perfectionibus, & sic continet etiam infidelitatem; vel quia importat indebitam, & præsumptivam divinæ voluntatis investigationem per media ipsius providentiæ repugnantia.

Quare committitur peccatum mortale Tentationis Dei in sequentibus casibus. Primo, quando experimentum conjungitur cum manifesto periculo gravis damni; ut si quis gravi morbo laborans respuat medicinas, sperans a Deo sanitatem; vel quando quis duellum acceptat ad ostendendam suam innocentiam, putans a Deo servandum in signum suæ innocentiæ, ut olim erat in usu: Proinde in cap. *Mendam*, & cap. *Consuluisti*, & cap. *Monomachiam 2. quæst. 5.* prohibentur illæ probationes tunc usitatæ, scilicet ferri candentis, vel ferventis aquæ, vel duelli ad explorandam veritatem aliquam, vel innocentiam alicujus.

IV. Neque dicas, quod Numer. 5. præcipiebatur, mulierem de adulterio suspectam aquis amaris purgari; & quod Deus variis miraculis similes purgationes confirmarit, ut refert Delrio lib. 4. de Magia,

Nam respondetur, in lege veteri id Deum expresse voluisse, & præcepisse; in legē autem nova tale præceptum cæremoniale cessasse: Unde nunc tale experimentum non est licitum. Deinde verum est aliquando Deum confirmasse miraculis similes purgationes, sed id accidit, vel quando ex divino instinctu nonnulli ad id compulsi sunt, vel quia, ut notant Suar., & Sanch., quamvis homines tunc peccarint peccato tentationis Dei, voluit Deus miraculis vel confundere calumniatores, vel favere innocentiæ eorum, qui calumniam patiebantur.

V. Secundo, est peccatum mortale tentationis Dei, quando experimentum conjungitur cum scandalo; ut quando quis publice petit miraculum absque necessitate, aut impulsu Dei speciali ad confirmandam fidem.

Tertio, quando fit experimentum ad videndum aliquod opus supernaturale ex curiositate; tunc enim agitur cum Deo tanquam cum curiosorum fautore, & consequenter magna illi irrogatur injuria, ut notant Less., & Suar.

VI. In duobus tamen casibus peccatum tentationis Dei poterit esse veniale. Primo, si non intercedat plena deliberatio; quod habetur in qualibet materia peccaminosa. Secundo, si detur materiæ parvitas, verbi gratia, si quis levi morbo affectus vane speret a Deo sanitatem, relictis mediis naturalibus: Quod si renuat medicinam, non quia vane speret a Deo sanitatem, sed quia vult imitari Christum Dominum patientem, aut carnem domare, non dicitur tentare Deum, dummodo probabile mortis periculum non incurrat.

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

De Secundo Decalogi Præcepto

Non assumendi in vanum Dei Nomen.

PRogredimur ad explicandum ſecundum Decalogi præceptum, quod habetur Exod. 20. his verbis: *Non aſſumes nomen Dei tui in vanum*. Et ſenſus eſt, non jurandum eſſe uſurpando Dei nomen in vanum, hoc eſt, Primo, pro re inani, futili, & nullius momenti. Secundo, in vanum, hoc eſt ſine neceſſitate. Tertio, in vanum, hoc eſt mendaciter. Dicitur etiam in vanum nomen Dei uſurpare, qui male vovet; ideo hic de juramento ſimul, & de voto agendum, ac de eorum contrariis, videlicet de Perjurio, Adjuratione, & Perfidia. Incipientes autem a juramento inquiremus. Primo, Quid, & quotuplex ſit juramentum? Secundo, Quænam ſint conditiones requiſitæ ad jurandum? Tertio, de Materia juramenti. Quarto de juramenti obligatione. Quinto, Quomodo celebriora quædam juramenta interpretanda ſint? Sexto, Quomodo tollatur juramenti obligatio? Septimo, de Perjurio, & de aſſueto ad jurandum. Demum, de Adjuratione. In quæſtione deinde ſequenti diſputabimus de Voto.

ARTICULUS I.

Quid, & Quotuplex ſit Juramentum?

I. Juramentum eſt Divini teſtimonii invocatio ad fidem faciendam; ſeu Invocatio Dei in teſtem. Invocatur autem Deus in teſtem vel explicite, vel implicite; ut quando juratur per Creaturas, quatenus in iis Deus relucet.

II. Juramentum fieri poteſt verbo, nutu, facto, ſcriptura, & mentaliter.

III. Jurans per falſos Deos vere non jurat.

IV. Num ſint juratoria hæc verba, Per fidem meam, Per conſcientiam meam, Per fidem boni Chriſtiani, Sacerdotis, &c.

V. In dubio num formula ſit juratoria, quid in foro externo judicandum, & quid in interno?

VI. Jurans per ſuam barbam, veſtem, aut alias res viles, in quibus divinitas ſpecialiter non relucet, vere non jurat.

VII. Quid ſi quis uſurpet formulas juratorias, neſciat tamen, quid ſit juramentum, ut pueri, rudes, & mulIercula? Quomodo Confeſſarii cum iſtis ſe gerere debent?

VIII. Hæc verba, Coram Deo loquor, Deus videt meam conſcientiam, enunciative prolata non ſunt juramentum; ſecus vero prolata invocative.

IX. Ruſtici paſſim dicentes, Per Deum, Per Corpus Chriſti, raro jurant; ſed vel blaſphemant, ſi adverſus Deum indignentur, vel peccant contra charitatem, ſi adverſus homines indignentur.

X. Jurans, Per hanc Crucem, nullam ſignando Crucem, vere non jurat.

XI. Juramentum aliud Aſſertorium, aliud Promiſſorium, quod vel eſt Ab-

Absolutum, vel Conditionatum, vel Pœnale.

XII. Per Juramentum Invocatorium, seu Contestativum Deus invocatur ut testis; Per Execratorium, seu Imprecativum invocatur etiam ut Vindex: Omnia autem juramenta censentur esse ejusdem speciei.

XIII. Juramentum Comminatorium (puta, Per Deum te occidam) vel reducitur ad Promissorium, vel ad Execratorium.

QUæritur primo; Quid sit Juramentum?

Respondeo ex D. Th. 2. 2. quæst. 89. cap. 1., Juramentum derivari a jure, quia instar juris, ac legis habendum est; Diciturque etiam Sacramentum, eo quod sit actus Religionis, & rei sacræ attestatio; Quare definitur, quod sit *Divini testimonii invocatio ad fidem faciendam*; Et brevius, quod sit *Invocatio Dei in testem*: Quare duo ad juramentum requiruntur, & quod Deus invocetur, & quod invocetur in testem. Aliquando tamen Deus explicite invocatur, ut quando juratur per ipsum creatorem; Verbi gratia quando dicitur, Testis est mihi Deus, Vidit Dominus, Facio Deum testem, Sic me Deus adjuvet, Invoco Trinitatem, Per Christum, &c.; Aliquando invocatur implicite, ut quando juratur per creaturas, quatenus in ipsis relucet divinitas, dicendo, verbi gratia, Per Sanctos, Per Euangelia, Per cœlum, &c.: Nec differt specie hoc duplex genus juramenti, ut communiter docent Doctores, quia per utrumque idem divinum testimonium invocatur.

II. Præterea Juramentum fieri potest non solum verbo, sed etiam nutu, ut si tibi dicatur, An juras per Deum? & tu annuas; Necnon facto, ut si alicui deferatur liber Euangeliorum ad jurandum, & is illum tangat; Vel si subscribat scripturæ jusjurandum continenti; Ac demum sola mente; Unde juramentum promissorium sola mente factum obligat ex virtute Religionis, quamvis non obliget ex virtute justitiæ, nisi illud per signum externum constet parti acceptanti, juxta dicenda in de contractibus.

III. Ex dictis sequitur primo, jurantem per falsos Deos vere non jurare; quia non invocat verum Deum in testem; Quare solum ex conscientia erronea poterit obligari vi talis juramenti, quatenus putat se vere jurasse; quod si talem errorem deponat, nullatenus tenetur vi talis juramenti; nisi forte nomine Jovis, verbi gratia, voluisset verum Deum insipienter invocare.

Sequitur secundo, Jurantem, Per hæc Euangelia, si putet illum librum esse Euangeliorum, cum tamen non sit, vere obligari vi juramenti; quia vere intendit jurare per Evangelia.

IV. Sequitur tertio, Jurantem, Per fidem suam, fide boni Christiani, aut Sacerdotis, per conscientiam suam, in Veritate, &c., si intendat per ea verba jurare, hoc est Deum in testem vocare, verum juramentum efficere, ut docet Sanch. lib. 3. cap. 2.; Sicut etiam si per fidem intelligat fidem catholicam. Quod si is intendat solum propriam fidem, & conscientiam, vel veritatem humanam invocare in testem, tunc profecto non juravit: Et sane Bonac. cum Sanch., Less. putat hujusmodi formulas non adhiberi ad jurandum.

V. In dubio tamen, an adhibueris ad jurandum quæcumque verba protuleris; sicut etiam in dubio, an habueris animum te obligandi, & in dubio an tua verba invocationem Dei (quæ est de essentia juramenti) saltem tacite contineant, in foro externo standum pro communi verborum acceptione; in foro interno judicari potest

te

te non juraſſe, juxta probabilem ſententiam: Sicut in dubio ſimilis voti cenſendum eſt te non voviſſe, ut probabiliter putat Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. V. *Votum*, Caram., & De Leon. contra Sanch.

VI. Sequitur quarto, jurantem, per ſuam barbam, per equum, per veſtem, &c., nec jurare; quia non cenſetur invocari Deus invocando tales viles creaturas; Contra vero ſi invocentur creaturæ, in quibus ſpecialiter relucet divinitas; ut quando per Crucem, per reliquias, per lucem, per ſolem, per animam, per vitam, per ſalutem, per imagines juratur. Quod ſi adducatur in teſtem creatura aliqua, expreſſo nomine Dei in obliquo, ut Per aerem Dei, per ignem Dei, &c., ſemper habetur juramentum. Quare tribus modis adduci poteſt creatura in teſtem, Primo, inquantum illa eſt teſtis infallibilis veritatis; & ſic eſt blaſphemia. Secundo, inquantum relucet in illa ſpecialiter Deus; & ſic eſt juramentum. Tertio, ſecundum dignitatem, quam habet in ſe, non vero per ordinem ad Deum; ut per meam conſcientiam, fide boni Sacerdotis, & ſic non eſt juramentum.

VII. Sequitur quinto, quod ſi quis uſurpando formulas juratorias velit jurare, neſciat tamen, quod jurare ſit Deum in teſtem invocare, ut communiter neſciunt pueri, & mulierculæ, atque adeo id non intendens, vere non jurat. Ita Tambur. hic: Et ratio eſt, quia cum talis voluntas jurandi non dirigatur a præcognitione, qua ſciatur quid ſit juramentum, vere, & efficaciter juratoria eſſe non poteſt; Quamvis ſi velit jurare juxta modum ordinarium, quo alii jurant, implicite habet intentionem invocandi Deum in teſtem, & ſic vere jurat, quando formulæ ſunt juratoriæ: Quando tamen formulæ non ſunt juratoriæ, ſi quis intendat facere, quod alii faciunt per ſimiles formulas, neque jurat, ut patet.

Sequitur ſexto, aptam eſſe pro Confeſſariis regulam allatam a Tambur., quod quando pœnitentes fatentur ſe cum mendacio juraſſe per animam, per conſcientiam, per cœlum, non ſint ſtatim de perjurio damnandi, ſed ſi rudes ſint, rogandi, num per ea verba intenderint vere jurare, & Deum invocare, vel ſe juxta conſuetudinem graviter obligare, an vero ea verba protulerint materialiter, aut non intendendo poſitive Deum implorare ut teſtem, aut præſcindendo ab imploratione, vel non imploratione Dei; Si enim poſitive noluerunt implorare Deum, peccarunt quidem jurando ſine animo jurandi; per hoc autem non peccarunt peccato perjurii, & fortaſſe aliquando ſive ex inadvertentia, ſive ex alio capite ſolum venialiter; Si vero præſcindebant a tali invocatione, certe non jurarunt, nec pejerarunt. Verum ſi pœnitentes non ſint rudes, & adhibeant juramentum, quo clare Deus invocatur, ut Per Deum, per Beatam Virginem, ſaltem in confuſo cognoſcendo invocationem Dei, tunc vere jurant; Quamvis nonnulli apprehendant tantum in his juramentis aliquam rationem mali præſcindentem a peccato mortali, & veniali; in quo caſu probabile eſt tantum veniale committi.

VIII. Sequitur ſeptimo, quod hæc verba, Coram Deo loquor, Deus ſcit, Deus videt meam conſcientiam, ſi proferantur enunciative, non ſint juramenta, ut patet; At invocative prolata ſunt juramenta; quia per illa invocatur Deus ut teſtis. Notat etiam Bonac. ex Sanch., quod tales formulæ prolatæ a viris jurare ſolitis præſumendæ ſint juramenta, niſi aliter conſtet de animo jurantis; quia verba præſumuntur prolata juxta conſuetudinem: Si vero proferantur in judicio, aut

aut in causa damnum tertii respiciente, intelligendæ sunt juxta communem audientium sensum; quia jurans sic tenebatur illis uti, ne alios deciperet, vel damnificaret.

IX. Sequitur octavo, quod dicens ex ira, ut solent rustici, Per Deum, Per Corpus Christi, &c., non intendens Deum in testem adducere, vel aliquid confirmare, vere non jurat; nam potius hic intendit malum imprecari, vel iram, aut tædium patefacere, quam jurare.

Diximus autem articulo secundo quæstionis antecedentis ex Laym., in his casibus committi peccatum blasphemiæ, si proferantur hæc verba ex indignatione contra Deum; secus vero si ex indignatione contra creaturas; Quod si per modum juramenti proferantur, erunt peccatum Irreligiositatis contra secundum præceptum Decalogi, non tamen erunt blasphemiæ.

X. Sequitur nono ex Bonac., & Suar. tom. 2. de Relig. lib. 1. cap. 2., quod si quis dicat, Per hanc Crucem, & consulto nullam faciat Crucem, non jurat; quia cum nullam crucem faciat, nullam crucem adducit in testem, nec habet proinde animum jurandi, sed decipiendi.

XI. Quæritur secundo; Quotuplex sit Juramentum?

Respondeo, præter vulgares divisiones in simplex, & solemne, (quod scilicet fit coram testibus, & notario cum aliqua juris forma, & tactu Evangeliorum) in Judiciale, & Extrajudiciale, in Absolutum, & Conditionatum, dividi primo in Assertorium, & Promissorium. Assertorium est, cum Deus assumitur in testem alicujus veritatis assertæ, sive de præterito, sive de præsenti: Promissorium est, per quod juramus aliquid nos facturos, quod vel absolutum est, ut Juro me iturum Romam, vel conditionatum, verbi gratia, Si convalescam; vel pœnale, verbi gratia, Sub pœna solvendi centum, nisi ivero.

XII. Dividitur secundo in Invocatorium, seu Contestativum, quod scilicet fit per simplicem contestationem Dei, ut Juro per Deum; & Execratorium, seu Imprecatorium, per quod nosmetipsos, vel aliquid nobis carum divinæ ultioni subjicimus, si non sit verum, quod asserimus; Verbi gratia, Deus annihilet me, vel filios meos, si hoc non est ita. Quare per Invocatorium Deus solum invocatur ut testis; per Execratorium Deus invocatur etiam ut vindex. Proinde dubium est apud Doctores, Num quando falso sic juratur, præter peccatum perjurii contra Religionem, sit conjuncta alia species peccati contra charitatem sui, vel proximi?

Communius cum Suar. contra Bonac., & Less. negant; quia non solet quis amico suo, vel sibi ea ex animo imprecari, sed potius cogitat Deum ea non esse facturum. Quare juramentum quodcumque, quovis modo fiat, communiter censetur esse ejusdem speciei; unde in confessione non est opus exprimere, num juramentum fuerit assertorium, num promissorium, num execratorium, ut communiter docent apud eundem Bonac. quæst. 1. punct. 2.

XIII. Demum datur juramentum comminatorium, ut si quis dicat, Per Deum te puniam, te occidam, sed hoc a nonnullis reducitur ad promissorium cum Busemb.; ab aliis cum Trull. ad execratorium.

ARTICULUS II.

De Conditionibus requisitis ad licite jurandum.

I. Tres sunt juramenti liciti comites, Veritas, Justitia, & Judicium; jurari enim nequit, nisi de re, quæ satis probabiliter putatur vera; i-

tem de re honesta, & ex necessitate. Si quis juret se venialiter peccaturum, num peccet mortaliter?

II. Gravius peccatum est jurare se mentiturum sine animo ponendi mendacium, quam jurare cum tali animo.

III. Pejerat, qui rem dubiam asserit cum juramento.

IV. Ad licite jurandum privatim satis est certitudo moralis de rei veritate; at ad jurandum in judicio requiritur notitia de visu, & præsentia.

V. Quamvis jurans se positurum rem levem graviter peccet, si tunc non habeat animum illam ponendi, non peccat tamen graviter, si deinde illam non ponat.

VI. Mater, quæ juramento comminatorio jurat se punituram filium, peccat graviter, si non puniat, quando punitio est justa, & gravis.

VII. Non dicitur esse universim juramentum falsum, sed temerarium, quando quis jurat se positurum rem illicitam, puta homicidium: Sicut etiam quando quis jurat se, verbi gratia, patrasse homicidium, ordinando hoc peccatum jactantiæ ad alios scandalizandos.

VIII. Si Sortes putet aliquid esse verum, quod tu scis esse falsum, non poteris inducere illum ad jurandum hoc, quod materialiter est falsum.

I. TRes conditiones requiruntur, ut liceat jurare, Veritas, Justitia, & Judicium. Dicitur enim Jerem. 4. *Jurabis, vivit Dominus, in Justitia, in Judicio, in Veritate*. Veritas consistit in hoc, quod jurans non levi, sed valde probabili conjectura pariente certitudinem aliquam moralem arbitretur verum esse, quod jurat. Justitia consistit in hoc, quod non fiat de re illicita; peccas enim graviter, si jures, verbi gratia, te fornicaturum, ex defectu justitiæ in juramento; Si tamen jures te patraturum peccatum veniale, aut te non servaturum consilia Euangelii, peccatum erit leve, juxta probabilem sententiam Suar., Valent., Sanch., & aliorum apud Bonac., eo quod non fiat gravis irreverentia Deo vocando illum in testem in tali casu: Quamvis Less. dicat lib. 2. cap. 42. dub. 4. communem sententiam esse, quod sit mortale. Judicium consistit in hoc, quod fiat cum necessitate; unde si quis juret in re levi, quæ non indiget confirmari juramento, peccabit ex defectu judicii; quamvis tale peccatum sit solum veniale, nisi adsit contemptus, aut periculum pejerandi.

II. Ex defectu tamen veritatis semper juramentum est mortale, sive res sit levis, sive gravis, tam in juramento assertorio, quam in promissorio, si scilicet non habeas animum ponendi, quod spondes; unde si jures te menititurum, non habens animum mentiendi, procul dubio erit mortale; Si vero habens animum mentiendi adducas Deum in testem talis veritatis, probabile est, quod sit solum veniale; quia non adducitur Deus ut approbator mendacii, sed solum ut testificans veritatem talis tui propositi mentiendi. Ex quo sequitur, minus malum esse jurare se commissurum veniale animo illud exequendi, quam animo non exequendi, ut notat Sanch. hic.

III. Quæritur nunc primo; An peccet etiam mortaliter, qui rem dubiam jurat?

Respondeo affirmative; Eodemque modo pejerat, tam qui jurando asserit tanquam certam rem dubiam, quam qui tanquam dubiam asserit rem certam: Pejerat proinde qui jurat se facturum aliquid, quod dubitat, an sit facturus; In confessione tamen satis est dicere, Toties falsum juravi, quia

quia omnia hæc peccata ejusdem sunt rationis.

IV. Dubium tamen est, quamnam diligentiam adhibere debeat jurans ad cognoscendam rei veritatem, ne sit perjurus?

Respondeo, diversam adhibendam esse diligentiam pro diversitate materiæ, ut notat Bonac. ex Sanch.: Profecto ad quodvis juramentum requiritur certitudo moralis veritatis rei; nam licet, verbi gratia, probabile sit, Sacerdotem solitum quotidie celebrare hoc mane celebrasse, non poteris tamen id jurare, nisi habeas certitudinem moralem, verbi gratia, ex relatione alicujus fide digni. Verum licet ad juramentum privatum satis sit certitudo moralis ista, verbi gratia, quod rem audieris a persona fide digna; at ad jurandum in judicio rem ita esse, id non est satis; In judicio enim jurari tantum potest, quod novimus de visu, & præsentia; ut præcipit Callixtus Papa in cap. *Testes* 3., *quæst.* 9.: Et ratio est, quia testis de auditu in judicio non probat semiplene, sicut testis de visu; Si tamen in judicio hoc ipsum juret, scilicet rem accepisse a viro fide digno, non peccat.

V. Quæritur secundo; Quodnam peccatum committitur ab eo, qui non adimplet, quod jurans promisit?

Respondeo, si promisit aliquid grave, verbi gratia se ingressurum in Religionem, peccare mortaliter id non ponendo: Si vero promisit rem levem, puta recitaturum, Ave, communiter Doctores apud Dian. part. 4. tract. 4. resol. 7. docent contra Cajet., & Less. cap. 42. dub. 5. esse veniale: Sicut enim violatio voti in re parva est veniale, ita violatio juramenti promissorii; nam per juramentum Deus in testem adducitur solum veritatis præsentis, seu quod detur de facto animus ponendi, quod promittimus; non vero in testem veritatis futuræ, seu quod ponetur, quod promittimus; unde qui non adimplet juramentum, non est mendax, sed infidelis; non secus ac qui non adimplet votum; & ideo tam in violatione voti, quam in violatione juramenti promissorii in re parva levis irreverentia irrogatur Deo.

VI. In juramento tamen comminatorio, quando, verbi gratia, mater jurat se punituram filium, si id faciat ex passione, & vindicta inordinata, certe non tenetur punire; quia juramentum non obligat ad faciendum malum, cum non sit vinculum iniquitatis: Si vero punitio sit justa, erit peccatum grave, si ea non ponatur, quando res est gravis, leve vero, quando res est levis, dummodo tamen causa punitionis, ac circumstantiæ, ut diximus, maneant invariatæ; nam si punitio erat justa, quando cum juramento fuit promissa, & deinde posita emendatione, & pœnitentia delinquentis, aut intercessione facta ab amico, punitio non est requisita a culpa, certe mater ad illam non tenetur; quia juramentum, sicut & votum, habet semper tacitam illam conditionem, *Nisi causa varietur:* Demum fœmina, quæ jurat se fracturam brachia puero, tenetur solum moderate illum castigare, quia illa locutio est hyperbolica.

VII. Quæritur tertio; Quodnam peccatum sit juramentum adhibere tanquam medium ad malum; Verbi gratia, si quis juret se habere animum fornicandi; vel si quis juret Petrum esse adulterum, adhibendo juramentum, ut Petrus occultus adulter infametur?

Respondeo, peccatum hoc non esse proprie, & stricte perjurium, quia supponitur jurari verum, sed est peccatum grave ex defectu justitiæ in juramento requisitæ, eo quod gravis irreverentia sit adducere Deum ad confirmandam iniquam actionem; Si vero materia esset levis, peccatum esset veniale, & tale juramentum vocatur a Doctoribus

Temerarium, quia temere prolatum. Qui vero ob jactantiam, & ut credatur, jurat se commisisse, verbi gratia, homicidium, neque perjurium committeret, neque juramentum temerarium, eo quod non assumeret juramentum tanquam medium ad confirmandam iniquam actionem, nec invocaret Deum ut testem peccati, sed solum ut testem veritatis; quare solum committeret peccatum mortale jactantiæ, nisi talem hanc jactantiam ordinaret ad alios scandalizandos; sic enim juramentum esset temerarium. Ita Tambur. ex Pal., & Suar.

VIII. Quæritur ultimo; An sit peccatum inducere aliquem ad jurandum falsum, quod is credit esse verum; Verbi gratia, si quis putet te esse Romanum, cum sis Neapolitanus, poterisne illum inducere ad jurandum, quod tu sis Romanus?

Respondeo, id affirmare Hurt., & Dian. part. 5. tract. 7. resol. 14. cum Tambur. cap. 1. §. ult. post fuse discussam hanc quæstionem. Verum Lugo aperte negat, cum Suario, Azorio, Pontio apud eundem Dianam. Ratio est, quia sicut non possumus inducere infantem ad blasphemandum, ebrium ad fornicandum, nec servum ad laborandum die festo, quem ille putat esse feriatum; ita in casu nostro non possumus inducere ignarum ad pejerandum, seu ad jurandum, quod tantum materialiter falsum est.

ARTICULUS III.

De Materia Juramenti.

I. Juramenti promissorii materia debet esse res licita, possibilis, honesta, & non indifferens, nec impeditiva majoris boni.

II. Si jures in obsequium Dei te ducturum Uxorem, ad id non teneris; Secus vero si id jures in gratiam fœmina, quam vis ducere.

III. Qui rem bonam, puta jejunium; jurat ob finem malum, ad illam non tenetur; Secus vero si illam jurat ob finem bonum, quamvis hic per peccatum assequendus sit.

IV. Secunda sponsalia jurata, etiam dissolutis prioribus sponsalibus, non obligant.

V. Promissio facta pro turpi facinore patrando, num eo patrato obliget?

VI. Promissio prodiga num obliget ad totum? num ad partem, in qua non sit prodigalitas? Num simpliciter non obliget?

VII. Juramentum non obligat ad ponendum, quod lege etiam civili vetatur; obligat tamen ad id, quod lege civili non prohibetur, sed permittitur in favorem jurantis.

VIII. Juramentum de non acceptando Episcopatu, si fiat ex affectu humilitatis, validum est; secus vero si fiat ad declinandas curas Episcopales.

I. Certum est, materiam juramenti promissorii debere esse rem licitam, possibilem, honestam, & non impeditivam majoris boni. Quare juramentum de re illicita est illicitum, & non obligatorium; Juramentum vero de re impossibili cognita ut tali est temerarium, & graviter peccaminosum; quia non stat cum animo exequendi, quod juratur. Juramentum de re indifferenti neque est obligatorium; Verbi gratia, de non fricando barbam, de non transeundo per talem viam, nullo adhibito fine honesto, vel de non ludendo in tali domo, vel cum tali persona, eo quod infeliciter luseris. Ratio est, quia Deus non obligat ad aliquid vanum, & otiosum; nisi tamen res indifferens fiat bona ex aliqua circumstantia, vel sit in favorem Tertii.

II. Neque demum est obligatorium jura-

juramentum faciendi, quod est impeditivum majoris boni, nisi sit factum in gratiam alterius: Verbi gratia, si jures inire matrimonium, quod est impeditivum status perfectioris, videlicet cælibatus, non teneris: Si vero promittas alicui fœminæ matrimonium, & jures, teneris; Et disparitas est, quia promissio facta homini respicit, quod est homini gratius, licet sit impeditivum majoris boni; Promissio vero facta Deo respicit, quod est gratius Deo; Quod autem est impeditivum majoris boni, non est gratius Deo; & ideo ad id non obligat juramentum.

III. Sequitur ex dictis primo, invalidum esse juramentum, si Amasius, & Amasia jurent se turpiter alios non cogituros; cum enim hoc fiat, ut magis foveant inter se amorem, juramentum est de peccato mortali; atque adeo de re illicita: Et universim quoties juratur, aut vovetur aliquid ob finem malum, qui sit finis rei promissæ, juramentum, & votum sunt irrita, ut late explicat Tambur. lib. 3. cap. 15. §. 2.: Quare si jures, aut voveas jejunium, vel eleemosynam, ut duellum acceptetur, vel ut possis usuras accipere, non teneris jejunare, &c. Contra vero si jures, aut voveas jejunium, ut ex duello incolumis evadas, vel ut ex concubina filium reportes, teneris ad jejunium; quia finis intentus non est peccatum, quamvis per peccatum assequendus sit.

IV. Sequitur secundo, juramentum de facto alieno, puta quod filius ingressurus sit Religionem, esse illicitum; nisi forte intendas, quod quantum est in te facturus sis, ut filius talem statum libere amplectatur. Ratio est, quia non est materia tibi possibilis electio libera status facienda ab alio.

Sequitur tertio, illicitam, & invalidam esse promissionem juratam factam contra priorem promissionem licitam; Verbi gratia, secunda sponsalia jurata facta contra priora sponsalia non obligant; cum sint de re illicita, idest contra jus prioris sponsæ. Immo si priora sponsalia aliqua ratione dissolvantur, adhuc secunda remanent invalida, juxta regulam illam juris in 6. *Non firmatur tractu temporis, quod a principio non subsistit.*

V. Sequitur quarto, eum, qui juravit tradere meretrici, aut sicario pro turpi facinore pecuniam, ante patratum facinus teneri contractum rescindere, ne alter ad peccatum incitetur; eo tamen secuto teneri solvere, quod promisit; quia promissio solvendi post culpam est de re licita: Ita communius contra nonnullos apud Dian. part. 4. tract. 4. resol. 27.

VI. Sequitur quinto, promissionem prodigam juratam non obligare quoad eam partem, in qua est prodigalitas, quia non est de re licita. Ita Sot. contra Cajet. apud Dian. loc. cit. Probabile tamen putat Tambur. cap. 3. §. 5. talem promissionem ad nihil obligare, quia facta est per modum unius, & indivisibiliter; unde cum tota materia sit inhonesta, promissio simpliciter non obligat. Sanch. vero lib. 3. disp. 9. num. 28. contra communiorem putat, promissionem prodigam obligare ad integram solutionem; quia quamvis peccarit, saltem venialiter, qui prodige promisit, at non peccat solvendo, cum in tali solutione adsit justitia, eo quod sit solutio debiti jam contracti.

VII. Sequitur sexto, non solum juramentum factum contra legem naturalem, aut divinam, aut canonicam non obligare, cum sit de re illicita; sed nec obligare juramentum contra legem civilem, quæ spectat bonum publicum, & commune; verbi gratia, juramentum factum a Clerico de renunciando privilegio fori, vel juramentum de extrahendis frugibus, equis, armis contra leges id prohibentes

tes propter commune bonum.

Utrum autem obliget juramentum contra legem civilem, quæ spectat primario ad bonum privatum ipsius jurantis, & non vergit in præjudicium tertii? Affirmat universim Sanch., quia quilibet potest cedere juri suo; Propterea quamvis lex civilis irritet donationes inter conjuges, & contractum minoris sine Curatore, necnon promissionem, qua fœmina obligat se non regressuram amplius ad bona paterna; at juramentum contra has leges obligat; Unde fit quod donatio inter conjuges jure civili irrita, juramento firmata sit valida.

Verum Tambur. cap. 3. §. 5. ex Pal. distinguit; Nam vel tales leges aliquid prohibent, aut præcipiunt; vel solum permittunt: Contra leges prohibentes, aut præcipientes, docet juramentum non obligare, contra permittentes vero obligare: Verbi gratia, prohibet lex civilis, ne fundus dotalis a muliere alienetur, & permittit, quod fundus alienatus non repetatur, ideo si mulier juret alienare, non tenetur; si juret vero non repetere fundum alienatum, tenetur. Eodem modo lex civilis prohibet, ne ludens pecunia credita solvat, quod amittit: Quare si quis juret solvere, non tenetur; Si vero solvit, & juret non repetere, tenetur; quia id lex permittit. Jurans autem solvere usuras, aut pecuniam latroni tenetur; quia leges id permittunt solventi, & solum prohibent usurario, & latroni.

VIII. Sequitur ultimo, juramentum de non acceptando Episcopatu, factum vel ex consideratione propriæ insufficientiæ, vel ex affectu humilitatis, esse validum: Contra si fiat ex fuga incommodi, quod debet subire Episcopus in pascendo grege. Ratio est, quia in hoc secundo casu juramentum esset de re impeditiva majoris boni, ex D.Th. 2. 2. quæst. 185. art. 1.; In primo vero casu non sic; & ideo Professi Societatis tale votum emittunt; nec dici potest esse invalidum, quando tale institutum a Pontificibus approbatum est, & illud impugnantes excommunicantur.

ARTICULUS IV.

De Juramenti Obligatione.

I. Qui jurat sine animo jurandi, secundum se peccat graviter: sicut etiam qui jurat sine intentione se obligandi.

II. Quandonam possit sine mendacio, & perjurio quis jurare, utendo aequivocatione, aut restrictione non pure mentali, sive locutione materiali?

III. Juramentum, sicut & votum, non obligat, si dolus, aut error dans illi causam versetur circa substantiam rei, aut circa circumstantias notabiles, quæ in ipsam rei substantiam redundent; secus vero si versetur circa circumstantias parvi ponderis.

IV. Est pariter invalidum juramentum, & votum, si error dans causam contractui versetur circa causam finalem, (quod verum est, etiamsi error sit concomitans,) non tamen si error incidat in contractum, & versetur circa causam impulsivam.

V. Error tamen circa qualitates magni ponderis, & circa causam finalem non invalidat Professionem Religiosam; sicut nec matrimonium, aut susceptionem Ordinis Sacri, nisi exprimatur.

VI. Qui juravit, vel vovit, & dubitat an habuerit animum se obligandi, probabilius obligatur. Qui tamen juravit se non lusurum, præscindendo a lusu moderato, vel immoderato, poterit lusu moderato ludere.

VII. Juramentum metu extortum obligat pro foro interno, non pro externo. Et nisi a Prælato ex justa causa relaxetur, poni debet, quantumvis arduum sit, quod juratum est, si citra cul-

culpam poni potest.

VIII. Matrimonium, & votum extorta metu gravi injusto ideo sunt irrita, quia jure Ecclesiastico irritantur; Juramentum tamen hujusmodi ab Ecclesia non irritatur.

I. QUæritur primo; An obliget juramentum factum animo ficto? Respondeo, & dico primo, jurantem sine animo jurandi, si intendat rem falsam confirmare juramento, peccare graviter, ut notat Bonac. quæst. 1. punct. 7., & Trull. lib. 1. cap. 1. dub. 10. ex Less. Ratio est, quia externo actu adducit Deum in testem falsi, quod est gravis irreverentia; non secus ac exterius sacrificare Idolo. Et eodem modo peccat graviter, qui jurat sine animo jurandi, quando rationabiliter exigitur juramentum; quia intercedit gravis deceptio contraria fini juramenti. Si vero jurans non intendat referre juramentum ad rem illam falsam, sed velit vel æquivocare, vel loqui materialiter, non erit mortale, quando non exigitur juramentum rationabiliter, sed per injuriam extorquetur, & falsitas est omnino occulta, ut docent nonnulli apud Less. cap. 42. dub. 8.

Dico secundo, jurantem sine animo jurandi, vel cum expressa intentione non se obligandi peccare quidem graviter, ut diximus, quia deest veritas præsens; jurat enim se facturum, quod non intendit facere: Verum non obligatur vi juramenti; deficiente enim intentione jurandi, non habetur juramentum, & deficiente intentione se obligandi, nec obligatur; quia Deus non acceptat juramentum, nisi secundum hominis intentionem. Ita communiter apud Dian. part. 5. tract. 14. resol. 33. Cogitur tamen iste in foro externo juramentum servare, & tenetur etiam in conscientia, si adsit scandalum, aut si intercedat damnum tertii. Ratio est, quia si adsit scandalum, tenemur illud vitare, & si interveniat damnum tertii, tenemur illud resarcire; eo quod per talem fictionem delinquatur contra justitiam.

Ex dictis sequitur, quod promissio liberalis jurata ficte, secluso scandalo, aut damno, non pariat obligationem executionis, neque ex capite Religionis, quia non interfuit juramentum; neque ex virtute justitiæ, quia promissio ista ficta non peperit ullum damnum proximo, quamvis afferat cessationem lucri: Contra vero si quis ficte promisit cum juramento matrimonium, quia talis contractus est onerosus, tenetur uterque ex justitia ponere verum consensum, atque adeo decipiens tenetur ad matrimonium, ut dicemus in de sponsalibus cum Vasq. disp. 6. n. 36., Pontio, Ledesma apud Sanch. lib. 1. disp. 10.; Etenim in omnibus contractibus onerosis, ubi alter ex sua parte implevit, tenetur alter implere, quamvis ficte contraxerit, eo quod teneatur ex justitia vere contrahere. Quare cum mulier jam impleverit tradendo jus ad corpus, tenetur fictus promissor implere eam ducendo. Sanch. loco laudato n. 26. speculative loquendo putat probabilius esse, quod secluso damno non teneatur fictus promissor matrimonii illud implere. At disp. 11. n. 5. docet, semper ex hac ficta promissione sequi notabile damnum alteri vere promittenti, ac proinde in praxi ad matrimonium obligari.

II. Quæritur secundo; An possimus jurando uti æquivocatione, vel restrictione mentali?

Respondeo, damnatam esse ab Innoc. XI. propos. 26., ex qua sequitur, jurantem cum restrictione pure mentali mentiri, & esse perjurum. Quamvis autem non liceat uti restrictione pure mentali, possumus tamen aliquando uti licite æquivocatione in ju-

juramento, aut restrictione non pure mentali, prout explicavimus in Trutina exponendo hanc thesim proscriptam; quando scilicet adest justa causa: Verbi gratia, quando juramento promittimus aliquid latroni; vel quando quis a suo judice non interrogatur juridice; aut quando habet justam causam non ferendi testimonium in judicio, vel quia timet sibi grave malum, vel quia crimen est occultum; si tunc cum juramento neget tale crimen, non mentitur, nec est perjurus, quia respondet ad mentem interrogantis, juxta explicata loco laudato, & ita respondendo non jurat falsum: Eodem modo qui obiter pertransiit e loco peste infecto, itaut constet nullum omnino esse periculum, quod pestem contraxerit, poterit ex Tolet., Bonac., & aliis apud Dian. part. 3. tract. 6. resol. 30. cum juramento negare, quod e tali loco (idest peste infecto) veniat, quia respondet ad debitam intentionem interrogantis; Sicuti si habeas penes te centum aureos Titii, & alter petat a te mutuos centum, sine mendacio dicis, Te non habere nummos, quia cum non sint tui illi, quos habes, bene respondes ad mentem interrogantis. Sic ex Tambur. lib. 3. cap. 4. cum communi Doctorum excusatur, qui cum juramento negat, se commisisse homicidium, quod sine culpa commisit; necnon qui negat adulterium, quod commisit occulte; sic enim jurare cum æquivocatione non est pejerare, nec uti restrictione pure mentali, sed ad mentem boni, & justi judicis respondere. Pariter Clericus interrogatus in porta Civitatis, num ferat secum aliquid spectans ad gabellam, potest cum juramento negare; cum non teneatur gabellam solvere. Sic Confessarius interrogatus, an audierit peccatum in confessione, potest cum juramento negare, & iterum interrogatus, an in tali responsione utatur æquivocatione; potest etiam negare; quia in tali casu vel respondet ad mentem debitam interrogantis, negando se habere scientiam de tali re communicabilem; vel loquitur tantum materialiter. Sic qui aliquid abscondit ad sui sustentationem, interrogatus a judice, potest cum juramento negare, quod aliquid absconderit; Et pœnitens temere rogatus, an tale peccatum confessus sit, potest negare, ut notat Henr. lib. 6. de Pœnit. cap. 19.; Sicut etiam adultera, si a marito rogetur, an adulteraverit, ex Navar., & Laym.: Similiter si pauper excusetur a solvendo debito propter paupertatem, & a judice iniquo prematur ad solutionem, interrogatus a tali judice, potest jurare se nihil debere, nec pecuniam a creditore accepisse, quia respondet ad mentem debitam interrogantis, dum dicit se non accepisse pecuniam, ita scilicet ut statim debeat solvere. Ita Sanch. lib. 3. cap. 6. num. 32.. Et qui ficte matrimonium promisit, potest interrogatus a judice negare, quod promiserit. Sicut etiam qui reperto cadavere interrogatur, an gladius ibi inventus sit suus, vel an illac transierit, poterit negare, si ea petantur tanquam indicia homicidii, quod vere non commisit, ut notat Less. lib. 2. cap. 31. num. 14.

Admittit etiam Sanch. loc. cit., Bonac., Sylvest., & alii apud Trull. dub. 15. num. 12., & Dian. part. 2. tract. 6. resol. 30. quod si quis petat a te pecuniam mutuam, aut librum, potes cum juramento negare, quod habeas, si scilicet non potes commode mutuare, quia sic respondes ad mentem debitam petentis.

Rogabis, mortaliterne, an venialiter peccet, qui joco utitur restrictione non pure mentali, vel æquivocatione jurando sine necessitate; Verbi gratia, qui dicit Pontificem fuisse suspensum, intelligendo ejus imaginem,

Re-

Respondeo, Armil., Sayr., Navar., Tolet., & alios apud Bonac. putare, quod peccet mortaliter, qui jurat in re falsa. Mihi tamen videtur distinguendum; nam si utatur restrictione pure mentali, peccat mortaliter, quia vere mentitur, & est perjurus, juxta thesim damnatam ab Innoc. XI.; Si vero utatur æquivocatione, aut restrictione non pure mentali, quatenus ex circumstantiis colligi facile potest, quod non sit sermo de persona, sed de imagine Pontificis; cum non mentiatur, nec juret falsum, dicendum, quod solum venialiter peccet, si non temere, sed ex aliqua causa id fiat.

III. Quæritur tertio, An juramentum, vel votum dolo, aut errore emissum obliget?

Respondeo, recolendum esse, quod dolus, & error alius est in substantia rei; alius in qualitatibus: Alius dat causam contractui, seu versatur circa causam finalem, quo scilicet deprehenso contractus, & juramentum secundum prudentem æstimationem non fieret; Alius incidit in contractum, seu versatur circa causam impulsivam, quo scilicet deprehenso adhuc fieret contractus, & juramentum, licet diversimode. His positis

Dico primo, si dolus, aut error sit circa substantiam rei, verbi gratia, si quis juret se daturum rem aliquam, quam putat vitream, & reperit esse gemmeam, juramentum non obligat, quia scilicet deficit consensus, seu intentio jurandi; nihil enim est magis contrarium consensui, quam talis error: Sic qui vovet ingredi Religionem, ignorans illam esse perpetuam, nulliter vovet, quia talis error pertinet ad substantiam rei.

Dico secundo: Est pariter nullum juramentum, & votum, quoties error est circa qualitates, seu circumstantias, & accidentia, quæ sint tanti ponderis, ut in ipsum voti objectum, & substantiam videantur redundare. Ratio est, quia talis error videtur potius esse circa substantiam, quam circa circumstantias: Exempli gratia, si quis voveret peregrinationem ad loca Sancta, putans quod ea non longe distent; si deinde deprehendat ea longissime distare, non tenetur tali voto: Contra vero si circumstantiæ sint parvi ponderis, votum est validum; verbi gratia, si voveas dare eleemosynam Titio, quem putas Sacerdotem, cum tamen non sit.

IV. Dico tertio, est etiam invalidum juramentum, & votum, si error det causam contractui, seu si versetur circa causam finalem; ut si quis juret se empturum domum, quam putat aptam ad habitandum, & deinde comperiat illam esse in fundamentis vitiosam; Sic qui juravit stare contractui venditionis, & postea deprehendit se notabiliter læsum in defectu pretii, juramentum non obligat, & potest æqualitatem pretii sibi procurare; juramentum enim factum fuit cum errore circa causam finalem, ideo enim juravit, quia putavit contractum fuisse justum. Idque verum est ex Suar., Sanch., Bonac. disp. 4. quæst. 1. punct. 8. contra Trull. cap. 1. dub. 2., etiamsi talis error sit concomitans, seu etiamsi verum esset, quod deprehenso tali errore adhuc jurasset; etenim consensus ille conditionatus non ponit obligationem absolutam, ut communiter dicunt Doctores in simili de Matrimonio; si enim error sit circa substantiam, verbi gratia contrahendo cum Lia, quam puto Rachelem, matrimonium est invalidum; etiamsi verum sit, quod si cognoscerem illam esse Liam, adhuc contraherem.

Ubi notandum, quod non solum juramentum, & votum, sed etiam omnes contractus (excepto matrimonio) sunt invalidi, si dolus, & error sit circa causam finalem; non quidem jure natu-

naturæ; nam sic neque matrimonium esset validum, sed jure positivo, ut dicemus suo loco.

Dico quarto, quando error incidit in contractum, & est circa causam impulsivam, seu est talis, ut adhuc eo deprehenso communiter soleant homines jurare, vovere, contrahere, in tali casu juramentum, votum, & contractus cum tali errore præstita sunt valida, cum non desit consensus sufficiens.

Dico quinto cum Tambur. cap. 3. §. 5. ex Pal.; Quando error est tantum circa qualitates in Professione religiosa, sicut etiam in matrimonio, & in iis, quæ pertinent ad statum aliquem perpetuum assumendum, videlicet in susceptione Sacrorum Ordinum, &c., nisi quis expresse dicat se nolle vovere, aut contrahere non posita tali qualitate, votum, & contractus sunt valida, etiamsi qualitates sint magni ponderis, & error sit circa causam finalem. Unde si quis promittat cum juramento matrimonium puellæ, quam putat virginem, nobilem, divitem, nisi expresse dicat se nolle contrahere sine his qualitatibus, contractus, & juramentum obligant, etiamsi desint tales qualitates. Sic qui ære alieno gravatus, aut laborans morbo gallico, si interrogatus a Prælato, occultat debita, aut morbum, & profitetur, Professio religiosa est valida, quamvis Prælatus illum non acceptasset, si ejus debita novisset; ut præcipit Clemens VIII., qui sustulit ab his incapacitatem ad profitendum impositam a Sixto V. Eodem modo Episcopus quamvis prohibeat, verbi gratia, excommunicatum ordinari, tamen si illum ordinat, valide ordinat, nisi expresse dicat, Ordino te, si non es excommunicatus; Et qui profitetur in Religione Minimorum ignorans illos abstinere ab esu carnium, valide profitetur, nisi aliud exprimat. Ratio horum omnium est, quia ex communiter contingentibus præsumitur, quod absolute ponatur consensus in his casibus pertinentibus ad statum perpetuum assumendum, nisi expresse ponatur conditio contraria.

VI. Quæritur quarto, An teneatur implere juramentum, vel votum, qui postquam juravit, dubitat, an habuerit animum se obligandi?

Respondeo, Sanch., & Bonac. cum communi affirmare; tum quia possessio stat pro juramento; pro illo enim stat possessio, pro quo stat juris præsumptio; Tum etiam quia probato facto præsumitur intervenisse omnia requisita ad factum, ex cap. *In præsentia*, *de Probation.* Verum Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 2. V. *Votum* ex Caram., & Leon. putat non esse improbabile, quod non tenearis; quia dum dubitatur de substantia promissionis, possidet libertas in foro interno, quamvis in foro externo possideat juramentum. Quæ sententia magis habet locum, si juramentum fuit emissum ex metu gravi, ut notant nonnulli apud Sanch., quia non præsumitur in tali casu animus se obligandi. Præterea Tambur. lib. 3. cap. 3. §. 5. docet, quod si jurasti non ludere, nihil cogitando, an de ludo immoderato, & periculo dumtaxat, an etiam de moderato intellexeris, non tenearis abstinere a ludo moderato, quia ex leg. *Quicquid*, *de Verbor. significat.* interpretatio juramenti ita fieri debet, ut minorem, quæ fieri potest, obligationem inducat.

VII. Quæritur quinto, An juramentum metu extortum obliget?

Respondeo cum communi apud Less. cap. 42. dub. 6. contra nonnullos, obligare in foro interno, si factum sit animo se obligandi; quia tenemur efficere, ut verum sit, quod juramus, ne Deus adducatur in testem falsi: Et quamvis promissio per vim extorta, utpote non sufficienter libera, ex se non ob-

obliget juxta multorum sententiam apud Trull. hic dub. 12., obligat tamen ratione juramenti in foro interno; Quamvis in foro externo tale juramentum non obliget, quia præsumitur non esse factum animo jurandi, ex cap. *Verum, de Juram.*

Hinc sequitur primo, quod qui juravit solvere usuras, teneatur vel illas solvere, vel petere relaxationem juramenti, ex cap. *Ad audientiam, de iis quæ vi*: Quamvis si solvat, possit illas in judicio repetere, vel si id non possit, per occultam compensationem.

. Sequitur secundo, quod si quis promiserit sine juramento per gravem metum, verbi gratia redire in carcerem, non teneatur; eo quod promissio non fuerit sufficienter libera; si vero juraverit, teneatur redire, non solum si carcer sit justus, quod omnes concedunt; sed etiam si sit injustus, & periculosus, videlicet vel tyranni, vel judicis incompetentis, nisi relaxationem obtineat, aut nisi tempore juramenti fuerit inscius tanti periculi; cum juramentum, & votum habeant semper tacitam illam conditionem, nisi notabilis mutatio superveniat, aut de novo appareat. Ita Less., Suar., & alii communius contra Navar., Vasq., Reginald., qui putant in tali casu non teneri; quia nemo potest se ipsum occidere, sed quisquis tenetur propriæ vitæ consulere: Immo nonnulli apud Tambur. putant peccare, si redeat, quia opus est temeritatis sine necessitate offerre se morti. Ad quod tamen respondent Suar., & Less., quod licet nemo possit immediate seipsum occidere, potest tamen ex justa causa exponere se periculo mortis, ut in hoc casu; justa enim causa est, ut fidelitas, & veritas juramenti servetur: Quod confirmatur a Laym., quia Princeps peccat permittendo Hebræis sine necessitate libertatem suorum rituum; at si id juravit, obligatur juramentum servare, (non secus ac obligatur vi juramenti usuras solvere, qui juratus illas promisit) ne cum damno commercii fides humana rumpatur; ita in casu nostro.

VIII. Oppones: Matrimonium, sicut & votum factum metu gravi injuste incusso ad illud extorquendum est irritum; ergo etiam simile juramentum.

Respondeo, concesso antecedente, negatur consequentia. Disparitas est, quia Ecclesia matrimonium, & votum irritavit, non tamen juramentum, ut notat Sanch. lib. 3. de opere morali cap. 2.. Cum enim votum fiat Deo, & juramentum homini, facilius oritur scandalum, si juramentum homini factum non servetur, quam si non servetur votum factum Deo; & ideo votum meticulosum, non juramentum irritatum est ab Ecclesia: Quamvis Sot., & alii apud Sanch. lib. 4. de Matrim. disp. 5. contra communiorem putent, votum meticulosum non solum jure Ecclesiastico, sed etiam naturali esse irritum; Sylvest. vero, & Suar. lib. de Voto cap. 8. putant solum votum solemne professionis, & simplex Religionis metu extorta irritari ab Ecclesia. Sed communior sententia apud Bonac. disp. 4 quæst. 2. punct. 3. docet, omne votum meticulosum ab Ecclesia irritari; tum quia si irritatur votum solemne, a fortiori irritatur quodvis votum simplex, quod non adducit obligationem adeo gravem; tum etiam quia in cap. *Cum dilectus, de iis quæ vi*, decernitur votum fuisse validum; quia non fuit factum per metum gravem; ergo a contrario sensu votum factum per metum gravem non est validum.

Demum inquirendum esset, An juramentum confirmet contractus, ita ut contractus de se invalidi, aut rescindendi vi juramenti, tribuant alteri

ri jus justitiæ. Verum quia quæstio hæc perplexe nimis ab auctoribus agitatur, ut notat Tambur. lib. 3. cap. 3. §. 6., ideo commodius de hoc Deo dante cum de Contractibus nonnulla dicemus; & fuse de hoc diximus in primo ex Opusculis Theologico-Moralibus de Principiis Moralitatis.

ARTICULUS V.

Quomodo quædam celebriora Juramenta interpretanda sint.

I. Prima regula servanda, quod juramentum, quantum fieri potest, minus obliget servata verborum proprietate. Altera, quod cadens supra promissionem, hujus naturam sequatur.

II. Juramentum de non ludendo secundum se intelligitur de ludo illicito.

III. Qui jurat se soluturum debita intra mensem, prorogato tempore de consensu creditoris, non tenetur amplius vi juramenti.

IV. Juramentum Medicorum de non visitandis post tertium diem infirmis, nisi confessionem præmiserint, quomodo intelligendum est?

V. Si quis jurat se ducturum Bertam divitem, & sanam, non tenetur eam ducere, si incidat in gravem ægritudinem, & paupertatem.

VI. Qui promittit aliquid Titio cum juramento, non tenetur, si ille fiat ingratus, aut frangat fidem datam.

VII. Si quis juratus promittat aliquid absenti, potest promissionem revocare, antequam acceptetur. Pariformiter discurrendum de pluribus aliis juramentis, quæ passim fiunt.

I. Universim duæ regulæ hac in re assignantur. Prima est, quod in dubio, seu quando non constat de mente jurantis, juramentum interpretandum sit, itaut, quantum fieri possit, minus obliget servata verborum proprietate. Secunda regula est, quod juramentum cadens supra propositum, vel promissionem habentem tacitam conditionem, vel ex mente jurantis, vel ex consuetudine jam recepta, vel ex dispositione legis, explicandum sit eo modo, quo ipsa promissio explicatur, idest cum eadem conditione: Etenim juramentum sortitur naturam actus, supra quem cadit, ex *leg.* 1. *cod. de Non numerata pecunia*; & cum juramentum sit accessorium, sequi debet naturam principalis, ex *reg.* 42. *juris in 6.*

II. Ex prima regula infertur primo ex Sanch. apud Bonac. punct. 17., quod in dubio de mente jurantis juramentum non ludendi interpretandum sit de ludo illicito, non de licito, qui recreationis causa suscipitur.

III. Infertur secundo ex Less. cap. 42. num. 57. contra Sanch., & Bonac., quod si jurasti solvere intra mensem, prorogato termino a creditore, non teneris amplius ex vi juramenti, sed solum ex vi pacti: Sicut etiam compromissarii, qui jurant se non recessuros a sententia certa die ab Arbitris danda, prorogata die de consensu partium, non tenentur amplius vi juramenti, ut putat Azor. contra eosdem.

IV. Infertur tertio, juramentum Medicorum de admonendis infirmis, ut confiteantur, & de non visitandis illis post tertium diem non facta confessione, Primo non obligare, ubi usu non est receptum hoc decretum Pii V.; quia juramentum censetur factum de servando decreto, quatenus obligat. Secundo, ubi est receptum, obligat medicos, si speretur, immo etiam si dubitetur, quod admonitio sit profutura, secus vero non obligat, quia nemo obligatur ad inutile, ut dicitur cum de correctione fraterna. Tertio, obligat solum dum morbus

est

est gravis, vel periculum est, ut fiat gravis; quamvis universim talis censeatur esse, quoties cogit infirmum jacere in lecto, ut patet ex ipso decreto, nisi tamen ex podagra, verbi gratia, decumbat. Quarto, satis est, si admonitio fiat per alios. Quinto, non obligantur Medici infirmum deserere cum gravi ejus damno; quia præceptum humanum non obligat contra charitatem, quæ præcipit, ut ægro subveniatur; Præsertim quia fieri potest, ut infirmus si convalescat, resipiscat: Quod si non immineat ægro grave mortis periculum, si deseratur, deseri debet, ut apte notat Suar. apud Bonac. punct. 16.

V. Ex secunda regula infertur primo, quod si jurasti ducere Bertam sanam, divitem, bonæ famæ, Virginem, &c., non tenearis, si incidat in infirmitatem incurabilem, in paupertatem, fornicationem, &c., quia sponsalia habent hanc tacitam conditionem; ergo etiam juramentum adjectum sponsalibus.

VI. Secundo, qui promisit aliquid Titio cum juramento, non tenetur, si Titius fiat ingratus, aut si mutuam repromissionem frangat; quia ex Molin., Sanch., Bonac. loc. cit. tale juramentum habet hanc tacitam conditionem, nisi fueris ingratus, aut fidem frangas.

Tertio, qui urbanitatis causa juravit non bibere, non sedere, &c., nisi alter prius bibat, sedeat, &c., non tenetur, si a socio cogatur, quia subest hæc tacita conditio, ut notat Sanch.; Quamvis Less. cap. 42. num. 22. putet, juramentum hoc fieri in favorem socii, & ab eo relaxari, dum prior bibere non vult.

VII. Quarto, qui promisit aliquid absenti cum juramento, potest promissionem revocare, antequam acceptetur, (nisi fiat per modum voti) quia promissio habet hanc tacitam conditionem, si acceptetur: Ita Less. loc. cit., & Sanch. contra Suar. apud eundem Bonac.

Quinto, si facta pace cum inimico jurasti te illi non nociturum, intelligitur ex causa præterita, seu nisi ipse novam causam dederit.

Sexto, si jurasti servare secretum, intelligitur, nisi vergat in damnum alterius.

Septimo, si jurasti te puniturum filium, intelligitur, nisi ob aliam causam aliud visum fuerit; videlicet vel quia veniam petit, vel quia alter intercedit, vel quia damnum majus sequitur ex punitione, &c.

Octavo, si jurasti te soluturum alteri centum, quæ mutuavit, intelligitur, nisi aliunde satisfeceris, vel compensaveris; unde poteris uti compensatione, quia compensatio est quædam solutio, & vera satisfactio.

Nono, si jurasti facere quicquid alter petierit, intelligitur dummodo non petat aliquid immoderatum, aut illicitum, ut petiit ab Herode puella saltans. Ultimo, si jurasti judici te dicturum quæ novisti, non teneris occulta pandere.

ARTICULUS VI.

Quomodo tollatur juramenti obligatio?

I. Juramenti obligatio impeditur aut per legem irritantem contractum, aut per legem prohibentem contractus jurati executionem.

II. Tollitur vero juramenti obligatio aut per cessationem causæ principalis, aut per mutationem materiæ, aut per irritationem, aut per commutationem, aut per relaxationem. Et eadem est ratio de Voto.

III. Cessat juramenti, & voti obligatio, si superveniat notabilis mutatio, qua prævisa non jurasses, aut vovis-

visses. Sed quid si dubitetur, an sit hujusmodi mutatio, quæ supervenit?

IV. Quinam possint, & quomodo juramenta, ac vota irritare?

V. Quid intersit inter irritationem, & dispensationem voti, ac relaxationem juramenti?

VI. Quænam vota, aut juramenta filiorum possit Pater irritare? Num etiam id possit mater? Quænam servorum juramenta possit Dominus irritare?

VII. Quænam possit Uxoris juramenta Maritus irritare, aut Uxor Mariti?

VIII. Superiores Regulares quænam vota, & juramenta subditorum irritare possint? Pontifex Regularium vota potest irritare, sæcularium vero potest solum dispensare. Quid hac in re possint Abbatissa? Quid de novitiis?

IX. Quinam possit juramenta relaxare, ac vota dispensare? Et quænam causa ad id requiratur?

X. Voti vinculum est fortius vinculo juramenti; unde reservato voto, verbi gratia castitatis, non eatenus reservatur tale juramentum.

XI. Qui potest vota, & juramenta commutare, non eatenus potest dispensare in illis; quamvis e converso qui potest dispensare, potest etiam vota jurata commutare.

XII. Ipse vovens, & jurans potest votum, & juramentum, si non sint reservata, commutare in melius, & probabiliter etiam in evidenter æquale; jurans tamen, aut vovens in favorem alterius nequit ea, si sint acceptata, commutare.

I. OBligatio juramenti potest primo impediri, ne inducatur, & secundo potest inducta tolli. Dupliciter impeditur, ne inducatur. Primo, per legem irritantem contractum, aut juramentum, ut Trident. sess. 24. cap. 5., irritat renunciationem juratam Novitii factam ante duos menses præcedentes professionem. Secundo, prohibendo executionem contractus; juramentum enim non potest obligare ad id, quod lege prohibetur: Sic aliqui cum Less. cap. 42. num. 55. putant, impediri obligationem pœnæ conventionalis sponsalibus appositæ, & juramento firmatæ. Ex quo patet, Principem sæcularem posse indirecte irritare vinculum juramenti, prohibendo scilicet executionem alicujus contractus, cui adjectum est juramentum.

II. Deinde obligatio juramenti semel inducta potest quadrupliciter tolli, cessatione videlicet, seu mutatione materiæ, Irritatione, Commutatione, & Relaxatione, sive hæc fiat ab homine, in cujus favorem juratur, sive a superiore tollente ex justa causa obligationem; Nam quod in votis dicitur dispensatio, in juramentis dicitur relaxatio. De his omnibus sigillatim agendum: Et quoniam eadem est ratio de juramento, ac de voto, ideo de utroque hic erit sermo.

III. Quæritur itaque primo; Quomodo cesset juramenti, & voti obligatio.

Respondeo cessare primo, si cesset causa principalis, ob quam factum est; Verbi gratia, si jurasti non ingredi talem domum, quia ibi Berta erat tibi occasio peccandi, mortua Berta, cessat obligatio juramenti. Secundo, cessat etiam per mutationem materiæ, videlicet si superveniat, aut de novo appareat notabilis mutatio, & difficultas, quæ si prævisa fuisset, juramentum, seu votum prudentis arbitrio non fuisset factum; ut si quis verbi gratia juraverit jejunare die Sabbati, & postea ægrotet. Ita D. Th., & alii apud Trull. lib. 2. cap. 2. dub. 8.

Quando autem dubitatur, an si prævisa fuisset talis difficultas, adhuc

sa-

Digitized by Google

factum fuisset juramentum, vel votum, tunc ex Sanch. apud Trull. dub. 28. adimplendum est; quia stat possessio pro illo. Verum Bonac. disp. 4. quæst. 2. punct. 7. censet in tali casu judicandum in favorem voventis; quia in dubio nemo præsumitur velle seipsum posita notabili mutatione obligare.

IV. Quæritur secundo; Quomodo irritentur Juramenta, & Vota, & a quibus?

Respondeo, juramenta, & vota irritari, quando ea non approbantur a superiore, a quo indigent approbari, ut robur accipiant. Quare potest juramenta, & vota irritare, itaut nunquam reviviscant, quicumque habet potestatem dominativam vel in rem promissam, vel in personas jurantes, etiamsi careat potestate spirituali: Unde fit posse Patrem (etiam sine culpa veniali, ut communiter docent contra Sayr., & Sanch.) irritare vota filii, Virum vota Uxoris, Dominum servi, Prælatum Regularem vota suorum subditorum, excepto voto arctioris Religionis, & Pontificem omnium Regularium. Si tamen Superior approbavit juramenta subditorum, valide quidem poterit deinde illa irritare, sed illicite, nisi detur justa causa: Quamvis probabiliter ex Suar. contra Sanch. apud Trull. dub. 20. raro id sit peccatum mortale, nisi scandalum, aut contemptus adsit.

V. Ex quo patet discrimen inter irritationem, & dispensationem, seu relaxationem; hæc enim causam requirit, unde cognosci debent in particulari vota, ut possint dispensari, & juramenta relaxari: Contra vero possunt simpliciter omnia omnino vota, & juramenta subditi indiscriminatim irritari a Superiore, quamvis ea in particulari non cognoscantur.

VI. Loquendo in specie primo de votis, & juramentis filiorum, certum est Patrem posse irritare omnia vota filiorum impuberum, ex cap. *Mulier* 21. *quæst.* 2., idque propter imbecillitatem ætatis: Quare etiam votum ingrediendi Religionem irritari potest; etiam votum factum ante pubertatem, sed implendum post pubertatem, nisi post pubertatem ratificatum sit: Contra vero non potest Pater vota personalia filiorum puberum irritare, nisi forte hujusmodi vota repugnarent domesticæ gubernationi, & potestati Patris; ut si filius voveat peregrinationem longam, aut multa jejunia cum periculo morbi; immo etiam jejunium unius diei, si proinde Pater cogeretur parare alios cibos a communibus. Potest tamen pater vota realia filiorum puberum irritare, (nisi filii habeant bona castrensia, vel quasi, aut sint emancipati) Sicut etiam irritare potest vota mixta, exempli gratia de peregrinando, &c., in quibus admiscentur expensæ reales labori personali; nisi forte filius intendat peregrinari mendicando. Si tamen filius habeat bona castrensia, (parta scilicet occasione belli, ut sunt stipendia militum, spolia, &c.) vel quasi castrensia, (quæ scilicet acquiruntur ratione beneficii, officii publici, aut artis liberalis, non vero mechanicæ, ut videre est apud Less. c. 4. dub. 3.) vota realia de iis expendendis non possunt a Patre irritari; cum habeant filii de iis liberam potestatem disponendi, sicut quando sunt emancipati. Nec potest Pater irritare vota realia puberum exequenda tempore, quo erunt sui juris.

Secundo, Mater non potest vota filiorum irritare vivente Patre, aut saltem Avo, Tutore, aut Curatore; quia in jure nullam tunc in filium habet potestatem: Si tamen his omnibus filius sit destitutus, potest Mater, & ea mortua, Avia.

Tertio, Dominus potest irritare vota mancipii, quæ illius obsequio præ-

præjudicant, ut votum peregrinationis, religionis, &c. Unde non poteſt irritare votum caſtitatis, orationis moderatæ, &c. Votum autem Religionis, & quodcumque aliud ante ſervitutem emiſſum remanet ſuſpenſum tempore ſervitutis. Si tamen tempore ſervitutis emiſſum ſit, & tempore ſervitutis ſit etiam exequendum, ſemel irritatum non reviviſcit; Si vero poſt ſervitutem exequendum ſit, (ut ſi voveat ſervus ingredi Religionem poſt ſervitutem) certe ad id tenetur, cum non præjudicet ſubjectioni, ut docent communiter.

Uxor autem Domini, quia non habet bonorum omnium adminiſtrationem, vota ſervorum irritare non poteſt.

VII. Quarto, Maritus poteſt omnia vota, & juramenta uxoris irritare, quæ matrimonio ſunt incommoda, & domeſticæ gubernationi. Vota vero non præjudicantia, ut orandi, non mentiendi, &c. communiter docent, quod non poſſit irritare: Quamvis probabiliter putet Pal., Bonac., Azor., quod poſſit; ſicut Pater poteſt omnia vota filii irritare; Nam Geneſ. 3. dicitur de uxore: *Sub viri poteſtate eris, & ipſe dominabitur tui*; unde etiam poteſt irritare vota tempore conjugii emiſſa, ſed implenda mortuo marito, verbi gratia votum non iterum nubendi, aut caſtitatis, &c., ut notat Sanch. lib. 4. cap. 31., & Dian. part. 4. tract. 4. reſol. 110. Votum non petendi debitum ab uxore emiſſum poteſt irritari a marito abſque ulla cauſa, ſi ſine ſua licentia factum ſit; ſi vero de ſua licentia, valide poteſt ſine cauſa irritari, ſed illicite irritatur. Quod tamen non militat in ſimili voto viri emiſſo de licentia uxoris, ut mox dicemus.

Quinto, Uxor poteſt irritare ſolum vota mariti ſibi præjudicialia, ut votum caſtitatis, longæ peregrinationis, immoderatæ abſtinentiæ, aut eleemoſynæ. Ratio eſt, quia vir non ſubjicitur uxori, quoad voluntatem, ſed quoad materiam per votum promiſſam. Si vero vir de licentia uxoris emiſit votum ſibi præjudicans, verbi gratia non petendi debitum, nec licite, nec valide poterit ab uxore irritari, ut communiter docent apud Tambur. contra Trull. cap. 2. dub. 33. Ratio eſt, quia intantum poteſt uxor irritare vota mariti, inquantum ſibi præjudicant, non quia habet poteſtatem dominativam in illum; atqui per licentiam datam cum ſuo præjudicio jam renunciavit; ergo non poteſt amplius irritare: Quod idem docent Doctores de votis ſervorum de licentia Domini emiſſis.

VIII. Sexto, Superiores Regulares poſſunt irritare omnia vota ſubditorum, non ſecus ac Pater filiorum impuberum; quia ſubjectam ſibi habent eorum voluntatem. Solum irritare non poſſunt vota conſtituentia ſtatum religioſum, ut patet; quia ſic haberent poteſtatem deſtruendi ſuam poteſtatem; Nec votum aſſumendi Religionem ſtrictiorem, ex cap. *Licet, de Regularibus*.

Nomine autem Superioris Regularis venit etiam Summus Pontifex, qui proinde irritare poteſt regularium vota; Reliquorum vero fidelium vota, & juramenta Pontifex ſolum poteſt diſpenſare, non irritare; Et ratio eſt, quia ſolum Religioſi per votum obedientiæ illi tanquam capiti ſubjiciuntur; poteſtas autem irritandi conſequitur ad votum obedientiæ; poteſtas vero diſpenſandi ad poteſtatem juriſdictionis. Abbatiſſæ juxta Sanch., & Suar. poſſunt etiam irritare vota ſubditarum, quia pariter ſubditæ emittunt vota obediendi Abbatiſſis; Et quamvis careant iſtæ jurisdictione ſpirituali, adhuc vota Monialium irritare poſſunt, ex Suar. apud Trull., ſicut

pot-

potest Pater irritare vota filiorum. Azor. tamen, & Pal. solum concedunt Abbatissis, quod possint irritare vota præjudicantia gubernationi domus.

Relate ad Novitios, non possunt Superiores eorum vota irritare, ex Suar., Sanch., Pal. apud Tambur.; cum votum obedientiæ non emiserint; Omnia tamen vota novitii tempore novitiatus suspenduntur, si præjudicant probationi, & commutari possunt in professionem religiosam. Immo ex Less. disp. 40. num. 8. possunt dispensari a Prælato regulari, qui erga illum habet potestatem quasi Episcopalem, cum non deceat ad Episcopum recurrere. Demum si Superior dedit facultatem vovendi subdito, non potest licite sine causa tale votum irritare; potest tamen licite successor, quia non amisit jus suum.

IX. Quæritur tertio; Quinam possint juramenta relaxare, & vota dispensare?

Respondeo, relaxationem juramenti vel fieri per condonationem factam ab eo homine, in cujus favorem juratur; ut si juraveris dare centum Petro, & ille remittat; Vel fieri a Superiore tollente ex justa causa obligationem, eo modo quo vota dispensantur. Certum autem est, ad hanc relaxationem, seu dispensationem requiri justam causam, non solum ut licite, sed etiam ut valide fiat. Est autem justa causa ad dispensandum, & a fortiori ad commutandum Ecclesiæ utilitas, Dei honor, bonum jurantis, magna ejusdem fragilitas, per quam timetur juramentum, aut votum sæpe violandum; Item jurantis inconsideratio, levitas, inconstantia, timor, vel alia animi perturbatio in jurando.

Notandum ulterius, juramentum aliud fieri in purum obsequium Dei per modum voti; ut si alicui jures te nunquam lusurum, pejeraturum, &c.; Aliud vero in commodum, lucrum, vel obsequium alterius; ut si jures dare centum Titio, solvere usuras, &c. His explicatis

Dico primo, juramenta, & vota in utilitatem alterius facta ne a summo quidem Pontifice regulariter dispensari possunt, si sint acceptata, nisi forte aliquando bonum commune dispensationem requireret. Ratio est, quia non potest Pontifex privare homines jure suo; per hoc autem, quod acceptata sit promissio jurata, jam ex justitia debetur, quod juratum est. Ita Cajet., & Abbas. Dixi, Regulariter, nam dispensari possunt a Papa, Primo, si juramentum fraude, vel metu sit extortum; ut si jurasti dare centum latroni. Secundo, si adsit injustitia; ut si jurasti solvere usuras. Tertio, in pænam justam, & debitam ei, in cujus favorem juramentum est præstitum; ut quando vi, vel fraude extorquetur juramentum.

Dico secundo, juramenta, & vota prædicta, si non sint acceptata, poterunt ex justa causa a Superiore dispensari, vel commutari. Ratio est, quia non posita acceptatione, nondum ab altero est acquisitum jus. Idem dicitur de juramentis, & votis acceptatis ab eo, in cujus favorem emittuntur, quando principaliter, & ultimate emittuntur in obsequium Dei, & minus principaliter in favorem alterius: Verbi gratia, si jurasti dare dotem Bertæ, itaut præcise in honorem Dei promiseris talem favorem Bertæ. Ita Dian. part 6. tract. 6. resol. 61., Fagund., & alii cum Tambur. lib. 3. cap. 17. Ratio est, quia in hoc casu acquiritur jus ab acceptante dependenter a beneplacito Dei; cum non sit ipsi principaliter directa promissio jurata; atque adeo si ponatur aliquid Deo gratius, non fit contra juramentum: Præsertim quia semper votum, & juramentum principaliter fa-

factum in Dei obsequium habet illam tacitam conditionem, nisi voluero hoc votum in melius commutare; ergo tale votum poterit etiam propria auctoritate in melius commutari.

Dico tertio cum Pal. apud Tambur. lib. 3. cap. 3. num. 45. Quando juramentum non confirmat contractum, (qui scilicet contractus jure civili est irritus) licitum est petere relaxationem, & facillimo negotio dari debet a Prælato, non solum si in eo appareat turpitudo ex parte recipientis, ut in juramento de solvendis usuris, sed etiam in aliis, ut in juramento de solvenda pecunia credita ludo amissa. Nam ex hoc juramento, ut supponimus, nullum jus consurgit creditori; Causa autem justa, ut relaxetur, est, ne homines assuescant contra legum dispositiones operari, seu ne alia via frustretur effectus per legem intentus, ut notat Sanch. lib. 3. cap. 12.

Dico quarto, Omnia juramenta, & vota in obsequium Dei præstita, & quæ jus justitiæ in altero non præsupponunt, dispensari possunt a Papa; Etiam votum solemne Religionis, ut communiter docent apud Trull. dub. 38. contra D. Th. 2. 2. quæst. 88. art. 2. Sæpe enim in talibus votis Papæ dispensarunt; debuit quippe talis facultas a Deo conferri Pontifici; cum ea aliquando opus sit.

Dico quinto, Possunt etiam Episcopi eadem vota, & juramenta dispensare, & commutare, nisi a Papa sibi reserventur. Ratio est, quia talis potestas tradita est a Christo Domino Apostolis, eorumque successoribus pertinens ad externam Ecclesiæ gubernationem, sicut est potestas excommunicandi, &c., Unde debetur Episcopis, nisi sit illis limitata a Pontifice; ut de facto limitatur relate ad illa quinque vota Castitatis perpetuæ, Religionis, & trium peregrinationum, Romanæ, Compostellanæ, & Hierosolymitanæ, quæ Pontifici reservantur, quando sunt absoluta, & perfecta, & non sub pœna, vel sub conditione emissa, ut infra dicemus cum de voto.

X. Dubium tamen est, An sicut votum castitatis est Pontifici reservatum, ita pariter sit reservatum juramentum, quo quis jurat se castitatem servaturum? Sanch., & alii apud Dian. part. 4. tract. 4. resol. 69. affirmant. Sed Laym., Pelliz., & alii apud Tambur. probabiliter negant, quia solum ea quinque vota, non vero juramenta reservantur; Diversum autem est vinculum voti a vinculo juramenti; immo illud est majus, quia importat irreverentiam simul, & infidelitatem erga Deum, juramentum autem solam irreverentiam, ut notat D. Th. 2. 2. quæst. 89. art. 8., Unde reservato voto castitatis non sequitur, quod sit etiam reservatum juramentum: Contra vero, quia vinculum juramenti est minus arctum, quam voti; & juramentum promissorium est affine voto, idcirco Suar., Sà, & alii probabiliter docent, quod cui conceditur facultas dispensandi, vel commutandi vota, ei pariter concedatur facultas relaxandi, vel commutandi juramenta, atque adeo vota jurata, quæ emittuntur per hæc verba, Voveo, & juro me hoc facturum, &c.

Dico sexto, Vicarii Generales Episcoporum non possunt ex officio in votis dispensare, ut notat Sanch. lib. 2. disp. 40. Nec possunt Parochi, cum non habeant jurisdictionem in foro externo. Episcopus tamen in casu necessitatis potest in voto castitatis dispensare, puta si immineat ex mora periculum incontinentiæ, aut gravis damni, nec sit facilis aditus ad Pontificem; ut Sanch. lib. 8. disp. 9.

Dico ultimo, facultas dispensandi in votis etiam Episcopo reservatis concessa est a Martino V. Confessariis

Be-

Benedictinorum, atque adeo eam habent omnes Regulares cum iis communicantes. Immo Societati nostræ concessit Gregor. XIII. facultatem commutandi omnia vota etiam jurata, exceptis illis quinque; Et circa hanc facultatem dicitur in nostris privilegiis V. *Commutatio, Communicatur omnibus Confessariis pro solo foro conscientiæ*; Commutatio tamen fieri non potest in præjudicium tertii.

XI. Quæritur ultimo, Quinam possit juramenta, & vota commutare?

Respondeo, quod cum minor causa requiratur ad commutandum, quam ad dispensandum quia plus est dispensare; ideo quicumque habet potestatem dispensandi, habet etiam commutandi; etenim commutatio tanquam pars minor in dispensatione continetur. Contra vero qui habet privilegium commutandi, non habet eatenus dispensandi.

XII. Dubium est, An possit ipse jurans, & vovens commutare sibi votum, & juramentum?

Respondeo, posse etiam sine ulla causa commutare in opus evidenter melius. Ratio est, quia non dicitur promissum infringere, qui illud commutat in melius; Potest etiam probabiliter commutare in opus evidenter æquale, itaut constet non esse minus. Ita Henr. apud Tamb. contra Suar. Sanch., & alios communius. Ut autem in æquale commutet, Less., & Tambur. aliquam saltem levem causam requirunt, Villalob. nullam apud Dian. part. 3. tract. 5. resol. 25.

Excipe tamen primo vota, & juramenta in favorem alicujus principaliter præstita, & acceptata; quia homini non semper est gratius, quod est melius. Si tamen principaliter sit præstitum juramentum in obsequium Dei, & minus principaliter in favorem alterius, diximus cum Dian. part. 6. tract. 6. resol. 61. probabiliter posse commutari in opus Deo gratius; Verbi gratia, si vovisti dare dotem Bertæ principaliter propter obsequium Dei, poteris hanc dotem dare alteri magis indigenti, quæ scilicet non solum a miseria, sed etiam a peccato tollatur. Excipe etiam quinque illa vota reservata, quia eo ipso, quod votum reservatur, subditur arbitrio solius superioris; Quamvis ex cap. *Scripturæ, de Voto*, omnia vota etiam reservata commutari possint in ingressum Religionis.

Notandum hic, quod qui non habet facultatem dispensandi, sed solum commutandi, si commutet in notabiliter minus, graviter peccat; Verbi gratia, si jejunium mutaretur in quinque Pater, & Ave: Sic etiam peccat graviter habens facultatem dispensandi, si aut dispenset, aut commutet in notabiliter minus sine justa causa, itaut etiam dispensatio sit nulla; commutatio vero ex Sanch. lib. 4. cap. 51. sit valida, quamvis vovens contrahat obligationem gravem supplendi id, quod deest ad æquandam materiam subrogatam pro re promissa. Non est tamen necesse, quod habens facultatem commutandi commutet semper in æquale; poterit enim ex justa causa commutare in minus, habens proportionem cum re promissa, ut docet Less., & alii, & ipsa praxis confirmat. Ratio est, quia cum probabiliter possit votum propria auctoritate commutari in evidenter æquale, facultas superioris commutandi, ne sit frustratoria, debet posse etiam in minus, dummodo non notabiliter.

Dubium est secundo, An facta commutatione liceat ad prius votum redire?

Respondeo, certum esse, quod possit, si commutatio facta sit in minus, vel in æquale; si tamen facta sit in majus, affirmat etiam Sanch. lib. 8.

P 2 de

de Matr. disp. 9. contra Filliuc. Ratio est. quia commutatio facta est in favorem ipsius voventis, cui potest ipse renunciare; Si tamen commutatio in melius facta sit ob majorem Dei cultum, cum sit facta in favorem Dei, non est licitum ad prius votum redire. Illud demum certum est, quod si commutatio fiat in opus, quod deinde vovens implere non potest, ad nihil amplius teneatur:. Verbi gratia, si votum peregrinationis mutetur in jejunia, & propter ægritudinem deinde non possit jejunare, nec ad jejunia tenetur, nec ad peregrinationem, nec ad aliud.

ARTICULUS VII.

De Perjurio, ac de assueto ad jurandum.

I. Perjurium presse sumptum est juramentum, cui deest veritas; late vero sumptum est, cui deest judicium, & justitia, seu necessitas, & honestas. Est perjurium peccatum gravius homicidio.

II. Estque pariter peccatum gravius homicidio, nullum tempus velle dicare divino cultui.

III. Consuetudo conjungendi juramentum cum mendacio sub mortali tollenda est. [Immo mortaliter peccat, qui cum hac consuetudine inadvertenter jurat cum proximo periculo pejerandi; etiamsi tunc juret verum.

IV. Quanam remedia adhiberi possint ad evellendam jurandi consuetudinem?

V. Ut mortaliter peccet, qui assuetus juramentis hic, & nunc jurat, debet advertere ad obligationem, quam habet evellendi talem consuetudinem, aut ad periculum proximum pejerandi. Quonam pacto hæc peccata in confessione aperienda? Et quando negari debet absolutio?

I. PErjurium proprie, & prout in jure sumitur, est Juramentum, cui deest aut veritas asserta in assertorio, aut veritas rei promissæ in promissorio: Late autem sumptum significat omne juramentum, cui deest aliqua ex iis tribus conditionibus, videlicet vel veritas, vel judicium, vel justitia. Est autem Perjurium peccatum gravius homicidio, ex D. Th., & Sot. contra alios; tum quia opponitur præstantiori præcepto primæ tabulæ; tum quia est directe contra charitatem Dei; homicidium vero contra particularem proximi justitiam.

II. Neque dicas, quod pariter peccatum contra tertium præceptum, videlicet die festo laborare, esset peccatum gravius homicidio.

Nam respondent Sylvest, & Sot., quod vel observantia diei festi sumitur, quatenus est de jure positivo, nempe prout est talis diei determinatio, & sic est minus grave homicidio; Vel sumitur quatenus est de jure divino præcipiente, quod aliquo tempore vacetur Deo; & sic qui per totam vitam nullum tempus divino cultui dicaret, committeret peccatum gravius homicidio.

III. Circa consuetudinem jurandi, cum hæc facilitet, & ponat hominem in proximo periculo jurandi; si sit solum consuetudo jurandi, sed non mentiendi, non tenemur sub mortali illam extirpare, quia per illam non versamur in proximo periculo peccandi graviter, seu pejerandi. Contra vero si sit consuetudo conjungendi juramentum cum mendacio. Qui vero habet consuetudinem tam jurandi, quam mentiendi, non tamen conjungendi juramentum cum mendacio, si quoties jurat, advertenter ju-

jurat, & procurat non conjungere cum juramento mendacium, neque tenetur sub mortali talem consuetudinem extirpare. Secus vero si inadvertenter jurat, ita scilicet ut sit in proximo periculo pejerandi. Unde fit, ut notant Suar., & Sanch. apud Trull. dub. 20., quod hic peccet mortaliter, quoties jurat inadvertenter, etiamsi verum juret; quia jurat cum proximo periculo pejerandi; Etenim *Qui amat periculum, peribit in illo*, debet tamen ad hujusmodi periculum advertere, ut peccet mortaliter.

IV. Remedia autem ad extirpandam aliquam consuetudinem sunt, firmiter proponere, frequentius confiteri de singulis actibus malis, vel aliquam eleemosynam elargiri, vel orationem recitare, &c., & ante cubitum advertere quotidie ad profectum in ea re factum; & efficacius remedium esset mordere linguam statim postquam lapsa est in juramentum. Quare qui nullum adhibet remedium ad consuetudinem evellendam, absolvi quidem poterit prima, secunda, tertia, & ad summum quarta vice, si vere doleat, & proponat remedia adhibere, sed si nunquam propositum servet, non est deinde absolvendus.

V. Quia tamen revera non peccatur mortaliter, quoties juratur sine advertentia ulla neque ad perjurium, neque ad periculum pejerandi, sed solum quando assuetus juramento advertit se graviter obligari ad evellendam consuetudinem, & omittit remedia opportuna, ideo cum difficile sit has advertentias numerare, satis est in confessione aperire tempus durationis talis consuetudinis peccaminosæ.

ARTICULUS VIII.

De Adjuratione.

I. Adjuratio vel est Imperativa, ut erga dæmones, vel Obsecrativa, ut erga Deum.

II. Obsecrativa est actus latriæ, si fiat invocatione Dei; Est actus Duliæ, si fiat invocatione Sanctorum; Et Hyperduliæ, si Beatæ Virginis. Quando autem fit per alias creaturas, non est actus Religionis.

III. Creaturæ irrationales adjurantur improprie, quatenus obediunt Creatori.

IV. Per orationem petimus aliquid a Deo; Per Adjurationem petimus aliquid propter Deum.

V. Differt Adjuratio a juramento; quia per illam adducitur Deus, non ut testis, sed ut ejus amore, vel timore aliquid obtineatur. Requirit tamen Adjuratio tres illos juramenti Comites, Veritatem, Justitiam, & Judicium.

VI. Quibus liceat dæmones adjurare adjuratione imperativa? Num etiam laicus possit exorcizare publice citra mortale?

VII. Vis expellendi dæmones per exorcismos est ex opere operato.

VIII. Privata Adjuratio adversus dæmones cuilibet est licita.

IX. Quid possint, aut non possint Exorcistæ a dæmone interrogare?

X. Videtur mortale creaturas irrationales exorcizare directe. Indirecte adjurari possunt, vel adjuratione deprecativa, prout moventur a Deo, vel imperativa, prout moventur a dæmone.

I. Adjuratio ex D. Th. 2. 2. quæst. 90. est actio, per quam aliqua persona inducitur ad aliquid faciendum, vel imperando, ut adjurari

ri debent dæmones; vel obsecrando invocatione alicujus rei Sacræ, ut cum ad Roman. 12. dicit Apost. *Obsecro vos per misericordiam Dei*; & quando orat Ecclesia dicendo, *Per Christum Dominum nostrum*; Sic etiam cum dicitur, fac hoc per amorem, quem erga Deum geris, per vitam tui Patris.

II. Hinc sequitur primo, Adjurationem aliam esse Imperativam, ut cum dæmonibus imperamus, ne noceant per virtutem Sanguinis Christi; Aliam vero Deprecativam; Quæ si fiat invocatione rei Sacræ, est actus Religionis; itaut sit actus latriæ, si fiat invocatione Dei, aut eorum, quæ ad Deum pertinent; sit vero actus Hyperduliæ, si quid obsecramus, vel dæmonibus, aut aliis creaturis imperamus per Beatam Virginem; sit actus Duliæ, si per Sanctos; Quod si fiat per creaturas, ut per vitam tui patris, talis adjuratio non est actus Religionis.

III. Sequitur secundo, adjurari posse omnes creaturas, quibus aliquid possumus imperare, aut deprecari, atque adeo omnes creaturas rationales: Creaturæ vero irrationales improprie adjurantur, quatenus scilicet audiunt vocem Creatoris, & illi physice obediunt; ut quando dicitur monti, In nomine Christi transfer te hinc ad alium locum.

IV. Sequitur tertio, In hoc differre Adjurationem ab Oratione, quod per Orationem aliquid a Deo petimus; per Adjurationem vero petimus aliquid propter Deum.

V. Sequitur quarto, differre etiam a Juramento, quia in juramento Deus adducitur ut testis; in Adjuratione vero adducitur Deus, seu res sacra, ut ejus amore, vel timore res petita obtineatur. Exigit tamen adjuratio eodem modo tres illos comites, sicut juramentum, nempe Veritatem, Justitiam, & Judicium, ne temere contra virtutem Religionis exerceatur: Veritatem quidem exigit, quia per Deum verum debemus adjurare, non per falsos, aut per dæmonem; Nec debet intermisceri in adjuratione mendacium; quare peccaret etiam contra Religionem (quamvis ex Sanch. venialiter tantum) pauper fictus petens per amorem Dei eleemosynam: Exigit etiam justitiam, quia res, quæ petitur, debet esse licita; unde peccaret graviter contra Religionem, qui peteret ab alio peccatum grave per Beatam Virginem, exempli gratia: Demum exigit judicium; quia debet fieri cum necessitate, & cum debita reverentia.

VI. Quæritur nunc primo; An omnibus liceat adjurare dæmones adjuratione imperativa?

Respondeo, & dico primo, adjurationem publicam, & solemnem non licere, nisi Exorcistis, qui sunt ministri Ecclesiæ ad id destinati. Exorcizare enim græce idem est, ac Adjurare: Convenit tamen, quod qui exorcizat, sit Sacerdos prudens, & doctus; Quamvis Tambur. contra Tancredi probabiliter putet, quod si laicus publice exorcizet, præciso scandalo, nonnisi venialiter peccet: Sicut enim laicus exercet munus Acolythi serviendo missæ, ita in necessitate posset laicus exercere munus Exorcistæ; cum cuilibet fideli a Deo data sit potestas expellendi dæmonem; dicitur enim Marci ult. *Signa eos, qui crediderint; &c. in nomine meo dæmonia ejicient.*

VII. Ubi notandum, quod potestas exorcizandi dæmones, & expellendi non fundatur in Sanctitate ministri, sed in invocatione divini Nominis, & in Sanctitate Ecclesiæ, in cujus persona ministri exorcizant; Sicut nec efficacia Sacramentorum pendet a ministri sanctitate: Quare exorcismi habent ex opere operato vim expellendi dæmones; sicut Sacramenta vim conferendi

rendi

rendi gratiam; ut docet D. Th. 3. part. quæst. 71. art. 3. Impeditur tamen sæpe hujusmodi effectus, vel ob modicam ministri fidem, ut notat Valent, vel quia effectus non est infallibilis, sed ex congruitate quadam, ut Sanch. lib. 2. Moral. cap. 42.; Unde tunc in nomine Christi dæmonia ejiciuntur, quando id expedit; non enim semper ob culpam dæmoniaci dæmon non expellitur, sed etiam ex occulto Dei judicio, vel ob utilitatem animæ, vel propter exemplum aliorum &c.: Sicut Sacramentum Extremæ Unctionis, quamvis institutum sit ad conferendam etiam corpori salutem, non semper tamen illam confert, sed quando expedit ad salutem animæ.

VIII. Dico secundo, Adjuratio privata contra dæmones cuilibet est licita; quia de omnibus fidelibus dictum est, *In nomine meo dæmonia ejicient*. Quare quilibet potest privatim dæmonem adjurare; sicut cum tentatur, potest per Deum, per Sanctos adjurare illum imperative, ne noceat; ut Sanch. loc. cit.

IX. Hic autem notandum, Exorcistis non licere quodcumque a dæmone interrogare, sed solum quæ ejus expulsioni e corpore obsessi conducunt, puta ejus nomen, causam ingressus, quot sint, aut aliquam veritatem ad gloriam Dei, & in adstantium utilitatem: Quod tamen a solis Sanctis viris, & prudentibus faciendum esse docent Doctores; Si tamen res curiosæ, & inutiles interrogentur, vel vanum aliquod petatur, puta ut moveat ingentem lapidem, &c., ubi semel, aut iterum id fiat, erit solum veniale, ob actus imperfectionem, ut docet Navar., & communiter contra Pal. tom. 3. tract. 14. disp. 4.; Erit tamen mortale, si longi sermones de his rebus misceantur, aut si fiat cum intentione addiscendi a dæmone, aut fidem certam illi dandi.

X. Quæritur secundo; An Creaturæ irrationales adjurari possint, puta grandines, locustæ, tempestates?

Respondeo cum Sanch. loc. cit., & Trull. non posse adjurari directe, quasi vero ipsæ se moveant, & malum causent, & a timore Dei, per quem adjurantur, abstineant a nocendo; Hoc enim vanum esset, & ex Navar., Bonac. contra Suar., & Sanch. esset peccatum mortale, propter irreverentiam contra exorcismos Ecclesiæ, eo quod vane adhiberentur: Quia vero creaturæ irrationales ab alio moventur ad nocendum, scilicet vel a Deo, vel a dæmone, ideo indirecte adjurari possunt adjuratione, quæ relate ad Deum moventem sit deprecativa, relate ad dæmonem sit imperativa, eo modo quo utitur Ecclesia in Exorcismis.

QUÆSTIO VIII.

De Voto.

CUm Votum sit juramento promissorio valde affine, plurima diximus quæstione superiore ad Votum pertinentia agentes de juramento; hic pauca, quæ supersunt, explicabimus, inquirendo prius, Quid, & Quotuplex sit Votum? Deinde, ejus materiam, & obligationem. Demum, Quonam pacto tolli possit Voti obligatio, præsertim per dispensationem.

ARTICULUS I.

Quid, & Quotuplex sit Votum?

I. Votum est promissio deliberata facta Deo de meliori bono.

II. Differt a proposito, quippe quod non est obligatorium, saltem sub gravi.

III. Si votum fiat cum semiplena deliberatione, non obligat. Quid si dubitetur, an deliberatio fuerit plena?

IV. Ad votum sufficit voluntas implicita illud emittendi; ut in suscipiente Ordines Sacros; Qui si nolit vovere castitatem, adhuc ad illam obligatur, saltem ex statuto Ecclesiæ, & est sacrilegus, si adversus illam peccet.

V. Qui invalide suscipit Ordines Sacros, ad castitatem non tenetur: Secus vero qui invalide in Religione profitetur.

VI. Soli Deo votum fieri potest, Deipara vero, & Sanctis, quatenus Deus in iis inhabitat.

VII. In quo sensu votum est de meliori bono?

VIII. Vinculum voti est fortius vinculo juramenti promissorii.

IX. Votum invalidum per ratificationem non revalidatur, si ejus invaliditas ignoretur. Quid si quis dubitet, an voluerit per ratificationem novum votum emittere?

X. Multipliciter dividitur votum; præsertim in Solemne, & Simplex: Solemne emittitur in susceptione Ordinis Sacri, & in Professione Religiosa, & irritat matrimonium; Quod pariter irritat Votum simplex in Societate Jesu.

XI. Per votum pœnale, puta non blasphemandi sub pœna jejunandi, ut plurimum duo promittuntur Deo; Id tamen pendet ex intentione voventis.

I. QUæritur primo, Quid sit Votum, & in quo differat a proposito, & a juramento promissorio?

Respondeo, Votum ex D. Th. esse promissionem Deo factam voluntariam, & deliberatam de bono meliori.

II. Unde sequitur primo, quod quamvis omne votum sit propositum, seu deliberata voluntas aliquid faciendi, tamen non omne propositum est votum; cum non omne propositum sit promissio, seu voluntas se obligandi Deo: Quare qui non observat votum in materia gravi, est perfidus, seu violat fidem, & promissionem datam, & peccat mortaliter; qui vero propositum non observat, est solum inconstans, & peccatum mortale non committit: Immo dubium est apud Doctores, an peccet venialiter? Affirmat enim Pal., quia est levitas animi, saltem sine causa, a bono proposito se avertere: Negat vero Sanch. lib. 4. cap.

cap. 1., Navar., & alii, quia nulla lex obligat ad propositum servandum: Et quamvis sit quædam levitas mutare propositum sine causa, at non est levitas peccaminosa; quia est solum defectus majoris boni; nec fit contra virtutem constantiæ obligatoriam.

III. Sequitur secundo, quod votum fieri debeat cum plena advertentia ad id, quod promittitur, & cum plena libertate; sufficit autem ea deliberatio, & libertas, quæ satis est ad peccatum mortale. Quod si deliberatio sit semiplena, peccat quidem venialiter sic vovens, cum adsit defectus prudentiæ, sed ne sub veniali quidem obligatur ad votum, ut communiter docent apud Trull. Et ratio est, quia nemo censetur velle sibi onus assumere, nisi plene advertat ad id, quod agit; etenim sic veluti per ignorantiam censetur vovere; ut accidit, cum quis ex subito animi motu vovet, vel ex consuetudine linguæ mentem præveniente. Si tamen dubites de plena advertentia, Pal., & Bonac. putant probabilius te obligari, quia possessio, & præsumptio stat pro voto; Alii vero apud Tambur. cap. 3. lib. 1. §. 7. V. *Votum*, & apud Trull. lib. 2. cap. 2. probabiliter putant, te non obligari; quia stat in possessione libertas in foro conscientiæ, quamvis in foro externo stet in possessione votum.

IV. Notandum tamen, ad votum sufficere promissionem deliberatam implicitam, qualis requiritur in suscipiente Ordines Sacros, quibus ex intentione, & instituto Ecclesiæ annectitur votum solemne castitatis: Etenim qui deliberate vult aliquem statum suscipere, deliberate vult subire omnia onera tali statui annexa; ergo quamvis ignoret annecti Ordinibus Sacris votum castitatis, quia tamen deliberate vult illos suscipere, consequenter deliberate emittit votum castitatis, quamvis implicite. Quod si positive nollet vovere castitatem, non solum peccaret, sed teneretur etiam castitatem servare, saltem ex statuto Ecclesiæ; Quinimmo si peccaret contra castitatem, quamvis non peccaret contra votum, eo quod noluerit votum emittere, adhuc sacrilege peccaret, eo quod tale peccatum adversaretur sacro statui, in quo reperitur, qui Sacros Ordines suscepit.

V. Qui tamen Ordines suscipit invalide, ad castitatem non tenetur; quia destructo principali, corruit etiam accessorium: Econtra qui invalide in Religione profitetur, tenetur ad castitatem, quia in tali casu castitas non se habet ut accessorium, sed ut principale.

VI. Sequitur tertio, Votum soli Deo fieri posse, quia votum est actus Religionis respiciens cultum Deo debitum; testamur quippe per votum Deum esse summe providum, eique in angustiis recurrendum, ut opem ferat. Quando autem Beatæ Virgini, vel Sanctis aliquid vovemus, tunc etiam mediate, & tacite vovemus ipsi Deo, quatenus in iis habitat per sanctitatem: Sicut enim juramus per Sanctos, quatenus sunt aliquid Dei, ita iisdem Sanctis vovemus; tum quia sunt aliquid Dei; tum etiam ut sint testes voti, & Patroni, ac intercessores ad votum servandum, & ad obtinendum quod intendimus.

VII. Sequitur ultimo, votum de re, quæ est incompossibilis cum majori bono, esse nullum; ut votum de nubendo, quod impedit cælibatum. Dicitur tamen esse votum de meliori bono, non solum quia debet esse melius, quod promittitur, quam ejus oppositum, sed etiam quia ipse actus vovendi rem bonam facit illam meliorem; nam sive res, quæ promittitur, sit præcepta, sive non, semper vovere illam est actus supererogationis, & opus consilii; Unde cæteris paribus

bus magis meritorium est facere opus ex voto, quam sine illo ; Nam jejunium, exempli gratia, cum voto est actus religionis simul, & abstinentiæ; ubi sine voto esset solum actus abstinentiæ : Unde dixit Divus Anselmus lib. de similitud. cap. 84. *Plus est dare arborem cum fructibus, quam solos fructus.*

VIII. Porro differt Votum a Juramento promissorio ; Etenim, ut diximus art. 6. num. 10. vinculum voti fortius est vinculo juramenti: Votum fert promissionem Deo factam de aliquo faciendo, & ideo, si id non fiat, peccatur contra religionem, & contra fidelitatem Deo debitam ; juramentum promissorium fert invocationem Dei in testem voluntatis præsentis de aliquo faciendo, unde si id postea non fiat, solum peccatur contra reverentiam Deo debitam, atque adeo contra religionem, ut notavimus etiam quæst. super. ex D. Th. 2. 2. quæst. 89. art. 8.

IX. Quæritur secundo ; An votum invalidum per ratificationem revalidetur?

Respondeo distinguendo ; nam vel ratificans scit, aut credit, votum, quod emisit, fuisse invalidum, & certe per ratificationem revalidatur ; vel id ignorat, & non revalidatur ; nam per ratificationem confirmatur prius votum, quod si fuit nullum, & ignoratur, solum confirmatur votum, prout fuit prius emissum ; & sic non revalidatur . Quod si quis dubitet, an ratificando votum, quod ignorat fuisse invalidum, voluerit solum illud confirmare, an novum emittere, ex Sanch., & Bonac. apud Trull. l. c. distinguendum est ; nam si sciat, vel probabiliter opinetur se conscium fuisse prioris voti invalidi, præsumitur voluisse illud solum confirmare ; secus vero præsumitur voluisse novum votum emittere.

X. Quæritur tertio ; Quotuplex sit votum ?

Respondeo, dividi primo in Personale, ut peregrinandi ; Reale, ut dandi eleemosynam ; & Mixtum ; ut peregrinandi, & aliquid offerendi. Secundo, in Temporale, ut servandi castitatem per annum, & Perpetuum . Tertio, in Expressum, & Tacitum , ut est votum castitatis emissum in susceptione Ordinis Sacri . Quarto, in Simplex, & Solemne , quod scilicet cum solemnitate quadam fit, verbi gratia cum traditione proprii corporis , & libertatis acceptata ; Tale est votum religionis in professione ; & votum castitatis in susceptione Ordinis Sacri ; & utrumque habet irritare matrimonium ; quod etiam irritat votum simplex castitatis emissum in religione approbata , puta in Societate . Dicitur tamen hoc votum simplex, quia quamvis religiosus offerat se in perpetuum religioni , hæc tamen non se obligat ad illum retinendum , si delinquat . Quinto, dividitur in Reservatum , & non reservatum. Sexto, in Absolutum, & Conditionale ; Quod etiam subdividitur in Pœnale, ut si voveas te non blasphematurum sub pœna jejunandi ; & non pœnale, ut voveo peregrinationem , si pater consentiat.

XI. Rogabis , Num hujusmodi votum pœnale includat duo vota, videlicet & non blasphemandi , & simul jejunandi in casu blasphemiæ , an vero hoc secundum tantum ?

Respondeo, hoc dependere ex intentione voventis, ut plurimum autem utrumque vovetur . Eodem modo si quis vovet sub pluribus conditionibus, pendet ex intentione voventis , num una tantum purificata, teneatur ad votum , an vero purificatis omnibus. Si tamen non constet de intentione, tunc si conditiones sint appositæ copulative per particulam , *Et*, non tenetur, nisi purificatis omnibus ; Secus vero si

sint

ſint appoſitæ disjunctive per particulam, *Vel*, quia verba accipienda ſunt juxta propriam ſignificationem.

ARTICULUS II.

De Materia, & Obligatione Voti.

I. Quando materia voti partim eſt apta, partim inepta, vovens ad nihil tenetur, ſi utramque materiam vovit per modum unius; ſecus ſi per modum plurium.

II. Quamdiu differri poſſit voti adimpletio, præſertim ſi ſit de Religione ingredienda?

III. Num poſſit emitti votum cum intentione, quod ſolum obliget ſub levi in materia gravi, & ſub gravi in materia levi?

IV. Quandonam materia levis ex circumſtantia evadit gravis?

V. Num peccet graviter, qui ſæpe violat votum in materia levi?

VI. Peccatne mortaliter, qui eodem die violat plurima vota diverſa, quorum ſingula ſunt de re levi?

VII. Ceſſat voti obligatio, facta, aut deprehenſa notabili mutatione, quæ ſi fuiſſet prævisa, votum non fuiſſet emiſſum.

I. Quæritur primo, Quando materia partim eſt apta voto, partim inepta, obligatne votum ad partem aptam, an ſimpliciter non obligat? Verbi gratia, ſi voveas ducere Bertam meretricem, quamvis ad matrimonium non tenearis, cum non ſit de meliori bono, tenerisne tamen ad meretricem illam ducendam, poſito quod velis nubere?

Reſpondeo, ut dicemus in de Sponſalibus, quod quoties materia partim eſt apta voto, partim inepta, toties ſi votum reſpicit materiam per modum unius indiviſibilis, eſt ſimpliciter invalidum; ſi vero reſpiciat materiam diviſibiliter, tunc vovens tenetur ad ſolam illam partem materiæ, quæ eſt apta voto: Verbi gratia, qui vovit jejunium craſtinum, ſi poſſit jejunare ſolum uſque ad vigeſimam horam, ad id non tenetur, quia jejunium vovetur per modum unius indiviſibilis; Si vero voveat jejunare totam Quadrageſimam, & ſolum poſſit octo dies jejunare, ad id tenetur; quia jejunium quadrageſimale vovetur diviſibiliter. Idem dicas in caſu adducto, nam ſi quis voveat ducere meretricem per modum unius voti indiviſibiliter, & abſolute, tunc votum eſt ſimpliciter nullum; unde ſi vult nubere, poteſt cum qualibet nubere; ſi vero votum ſit per modum plurium, itaut abſolute voveat nubere, & ſimul conditionate voveat, quod ſi nubat, nonniſi meretrici nubet, tunc quamvis prius votum abſolutum ſit nullum, unde ſimpliciter non teneatur nubere, tamen quia ſecundum conditionatum eſt validum, tenetur, ſi vult nubere, ducere meretricem: ita Suar., Bonac., & alii.

II. Quæritur ſecundo; Quandonam votum obliget?

Reſpondeo, obligare pro tempore præfixo ex intentione voventis: Quod ſi nullum tempus præfigatur, obligat quamprimum commode impleri poſſit; nam Deuter. 23. dicitur: *Cum votum voveris Domino, non tardabis reddere, quia requiret illud Dominus; & ſi moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.*

Difficultas tamen eſt, quandonam mora dicatur notabilis, itaut ad mortale pertingat?

Reſpondeo, quod quando nullum tempus præfixum eſt a vovente, aliter diſcurrendum ſit de votis, quæ per dilationem patiuntur diminutionem, (ut eſt, verbi gratia, votum ingrediendi religionem, aut ſerviendi hoſpitali toto vitæ tempore, nam quo longius differtur voti adimpletio, eo minus vovens vivit in religione, &

servit hospitali) & aliter discurrendum de votis, quæ per dilationem non patiuntur diminutionem, ut est, verbi gratia, votum peregrinationis Romanæ.

In his postremis votis, quando per dilationem non incurritur periculum omittendi votum omnino, quamvis Pal. putet non esse mortale moram duorum, triumve mensium tantum; at probabile etiam est, quod docet Tambur. cap. 12. §. 3. quamcunque moram esse tantum veniale; & ex Bonac. ne veniale quidem, si rationabilis causa differendi intercedat; Verbi gratia, si credatur votum adimplendum postmodum cum majori devotione. Ratio est, tum quia quoties ex dilatione nullum patitur damnum creditor, dilatio non est damnanda de gravi errore, sed solum de negligentia levi; tum etiam quia qui vovendo nullum tempus præfixit, videtur solum se obligasse ad rem quocumque tandem tempore ponendam. In primis vero votis Pal. putat dilationem sex mensium esse mortale; alii vero cum Ledesm. dilationem trium annorum. Tambur. tamen verius putat, attendendam esse ætatem voventis, nam si hic agat quindecim annos, non videtur longa dilatio trium, vel quatuor annorum, quia cum homines soleant statum vitæ assumere circa quindecim, vel viginti annos, non videtur renunciasse huic modo, & tempori consueto assumendi statum vitæ, qui nullum tempus voto præfixit: Quod si vovens esset, verbi gratia, quadraginta annorum, dilatio sex mensium videtur notabilis.

III. Quæritur tertio, An votum de re gravi possit obligare sub levi ex mera intentione voventis?

Respondeo, multos negare cum Sot., Vasq., Pont.; sed Suar., Sanch., Pal. tom. 3. tract. 15. affirmant; quia cum obligatio voventis dependeat ab ipsiusmet voluntate, poterit ad libitum obligare se sub levi, dummodo id exprimat. Quamvis autem vovens rem gravem possit ad arbitrium obligare se sub levi; non potest tamen viceversa vovens rem levem obligare se ad illam sub gravi, ut communiter docent contra Sayr., & Fagund. apud Dian. part. 5. tract. 5. resol. 50. Ratio est, quia sicut non potest Legislator obligare sub gravi in materia levi, ut probat Sanch. lib. 1. cap. 40. ita nec vovens.

IV. Notandum tamen, quod aliquando materia levis possit ex circumstantia adjuncta esse gravis; verbi gratia, si ex omissione illius cesset magnus honor Dei; sic qui vovet dare carolenum pro Missa celebranda, peccat mortaliter, si illum non det; secus vero si voveat dare carolenum pauperi; Sic peccat mortaliter, qui non adimplet votum visitandi aliquam Ecclesiam ad lucrandam indulgentiam pro defunctis; Et qui semel non adimplet votum sumendi Euchariſtiam, ut notant Sanch., & Bonac.

V. Rogabis, an peccet mortaliter, qui sæpe violat votum de re levi: Verbi gratia, qui vovit quotidie per annum recitare Pater, & Ave, aut dare parvam eleemosynam?

Respondeo cum iisdem Doctoribus apud Trull., quod si hæc vota sint affixa singulis diebus, itaut elapso die cesset obligatio, nunquam eorum violatio pertinget ad mortale; quia innumera venialia non faciunt mortale; si vero dies appositus est, ne ultra illum differatur executio, non obligatio voti, tunc omissio erit mortalis, quando materiæ leves pertingunt ad quantitatem notabilem, ut dicitur de furtulis iteratis.

VI. Rogabis secundo, An peccet mortaliter, qui plura vota de re levi emisit quotidie implenda, si eodem die omnia violavit; Verbi gratia, qui

qui vovit recitare Ave pro Sancto Antonio, & aliud Ave pro Sancto Francisco, & sic pro centum aliis Sanctis, si uno die omittat recitare hæc centum Ave, quæ debet pro centum votis emissis, peccabit ne mortaliter, an solum committet centum venialia?

Respondeo cum iisdem Doctoribus, quod peccet mortaliter. Ratio est, quia illa vota sunt ejusdem rationis, & obligant pro eodem tempore ex virtute, & præcepto religionis; ergo si simul violentur, violatur præceptum religionis in re gravi, atque adeo committitur mortale; Sicut peccat graviter qui eidem debet magnam pecuniæ summam ex multis promissionibus, & donationibus, singulis de re modica, si illam non solvat.

VII. Quæritur quarto, An cesset obligatio voti, facta notabili mutatione rei promissæ, quæ si prævisa fuisset, votum non fuisset factum?

Respondeo, hanc regulam communiter tradi a Doctoribus apud Sanch. lib. 4. cap. 2., & Trull. dub. 8., quod id liberet a voti, vel juramenti obligatione, quod si a principio accidisset, vel notum fuisset, impedisset ne votum, aut juramentum emitteretur. Ratio est, tum quia votum non obligat ultra voventis intentionem; vovens autem non præsumitur habuisse voluntatem obligandi se superveniente, aut de novo cognita tali mutatione notabili; tum etiam quia votum censetur factum sub hac tacita conditione, nisi scilicet superveniat notabilis mutatio, aut de novo appareat: etenim in casu nostro idem est de novo apparere, ac de novo esse.

ARTICULUS III.

Quonam pacto tolli possit obligatio Voti per dispensationem?

I. *Potest Episcopus in omnibus votis suorum subditorum dispensare, nisi expresse a Pontifice nonnulla reserventur; ut de facto quinque reservantur Pontifici.*

II. *In dubio an votum sit Pontifici reservatum, potest dispensare Episcopus; sicut etiam in dubio an egeat dispensatione.*

III. *Pariter potest Episcopus in votis Pontifici reservatis dispensare in casu necessitatis, quando periculum gravis damni esset in mora.*

IV. *Sicut etiam probabiliter id potest, si votum reservatum sit emissum ex metu levi; Aut si votum castitatis sit ad tempus, aut non sit perfectæ castitatis.*

V. *Potest Episcopus dispensare in voto pœnali castitatis relate ad pœnam, quæ est accessoria; Et in voto suscipiendi Ordines Sacros.*

VI. *Facta a Pontifice commutatione Voti sibi reservati, potest Episcopus dispensare in materia subrogata.*

VII. *Si votum sit disjunctivum, antequam eligatur pars reservata, potest in illo Episcopus dispensare.*

VIII. *Potest etiam dispensare in differenda executione voti Religionis; & in voto ingrediendi Ordinem Militarem, dempto Ordine Sancti Joannis Hierosolymitani.*

IX. *Pariter dispensare potest in votis factis in favorem alterius, si nondum sunt acceptata; Si tamen sint acceptata, tunc solum probabiliter potest dispensare, quando emissa sunt principaliter in honorem Dei, & secundario in favorem alterius.*

X. *Iisdem vota reservata, si sint conditionata, (& probabiliter etiam*

post

post conditionem purificatam) dispensari possunt ab Episcopo.

XI. Habens potestatem commutandi vota, aut in iis dispensandi, potest illam secummet exercere.

XII. Habens facultatem dispensandi in Votis num possit eatenus juramenta relaxare?

XIII. Quænam dicatur causa justa ad dispensandum in Votis?

I. DIximus in 6. art. quæstionis superioris, multifariam posse tam impediri, quam tolli juramenti obligationem; quæ omnia juramento pariter, & voto communia sunt. Quare hic solum inquirimus de votorum dispensatione.

Quæritur itaque primo, In quibusnam votis possit Episcopus dispensare?

Respondeo, præter ea, quæ diximus loc.laud. de Juramento, Episcopum posse in sua Diæcesi dispensare in omnibus votis, in quibus potest Papa in toto Orbe, nisi ab illo specialiter aliquod sit reservatum; Et ratio est, quia habet in suas oves potestatem ordinariam sibi a Christo Domino concessam per illa verba dicta Petro Matth. 16. *Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in Cœlis*: Quia tamen Episcopus potestatem hanc habet subjectam Pontifici, ideo potest Pontifex aliquorum votorum dispensationem sibi reservare: Et de facto reservavit illa quinque castitatis, & Religionis, & trium peregrinationum, Romanæ, Hierosolymitanæ, & Compostellanæ; Quamvis autem Tabien., & alii putent, hæc tria posse ab Episcopo dispensari, quando facta sunt causa devotionis, & non in subsidium; Contrarium tamen universali Ecclesiæ consuetudine est receptum. Quia tamen reservatio est odiosa, eo quod deroget potestati ordinariæ Episcoporum, ideo stricte est interpretanda.

II. Hinc sequitur primo, in dubio, an votum sit Papæ reservatum, judicandum non esse reservatum; non secus ac dum dubitatur, an casus aliquis sit reservatus, ut notat Dian. part. 4. tract. 3. resol. 59. Et eodem modo si dubium sit, an res egeat dispensatione Papæ, poterit Episcopus absolute dispensare, eo quod casus hujusmodi dubius non sit reservatus.

III. Sequitur secundo, posse Episcopum in iis dispensare in casu necessitatis, quando scilicet non patet facilis aditus ad Papam, & ex mora est periculum incontinentiæ, aut gravis scandali, aut damni; non enim censetur mens Pontificis velle votum reservare cum tanto periculo; Verbi gratia, si quis astrictus voto castitatis, aut religionis velit ducere fœminam a se defloratam, & si expectetur dispensatio a Papa, ingens periculum habeatur mutationis voluntatis, aut impediendi matrimonii, unde deberet illa puella manere sine remedio cum honoris jactura; vel si esset periculum, ut ille moreretur absque prolis legitimatione, vel cum animæ periculo.

IV. Sequitur tertio ex Less. lib. 2. cap. 40. num. 106., Navar., Bonac., & aliis contra Sanch., & Suar., posse Episcopum in iis votis dispensare, si ex metu levi sint emissa; quia cum reservatio sit odiosa, strictam patitur interpretationem, adeoque intelligenda est de votis cum plena libertate emissis, & perfectis. Hinc ex Sanch., & Bonac. potest etiam dispensare in voto castitatis facto ad tempus, verbi gratia, per octo annos; & in voto solum non nubendi, non fornicandi, necnon si votum emissum sit cum intentione obligandi se sub levi, & in voto castitatis emisso a conjugibus post consummationem matrimonii; Cum enim hic teneatur reddere debitum, consequenter votum non est perfectæ castitatis: si tamen votum sit emissum ante matrimonium, eo inito, po-

poterit solum Episcopus dispensare ad petendum debitum, etiam ante consummationem matrimonii ex consuetudine legitime præscripta, ut notat Sanch. lib. 8. de Matrim. disp. 12.

V. Sequitur quarto, posse Episcopum etiam dispensare in iis, si sint annexa tanquam quid accessorium Voto principali non reservato; Verbi gratia, si quis voveat non ludere sub pœna castitatem servandi. Contra vero si quis voveat, verbi gratia, castitatem sub pœna jejunii, Episcopus non poterit dispensare in voto principali castitatis, poterit tamen in hoc voto pœnali jejunii. Eodem modo poterit Episcopus dispensare in voto assumendi Ordines Sacros; quia votum castitatis iis annectitur accessorie; unde si fornicaretur, qui vovit suscipere Ordines Sacros, non esset sacrilegus, & si matrimonium iniret, peccaret quidem, sed posset debitum petere.

VI. Sequitur quinto, quod si Papa commutet votum reservatum castitatis in materiam non reservatam, puta in jejunia, poterit Episcopus in his dispensare; Neque obstat, quod subrogatum sapiat naturam ejus, pro quo subrogatur, ut docent communiter Canonistæ: Nam hoc procedit quoad intrinseca, ita scil. ut ejusdem ponderis sit, non quoad extrinseca, sicut est reservatio, ut notant Sanch., & Bonac.

VII. Sequitur sexto, quod quando votum disjunctive emittitur, & una tantum pars est reservata, possit Episcopus in eo dispensare, antequam vovens eligat partem reservatam; ut si quis voveat vel castitatem, vel servire in Xenodochio.

VIII. Sequitur septimo, posse Episcopum dispensare in differenda executione voti religionis; quia hoc non est dispensare in substantia voti: Sicut potest etiam commutare votum religionis arctioris in religionem minus arctam; Potest etiam commutare votum ingrediendi Ordines militares, excepto Ordine Sancti Joannis Hierosolymitani, quia probabiliter hic unus est vera religio, non vero alii Ordines militares, quippe qui vovent castitatem conjugalem; quicquid in contrarium sentiat Navar., & Covar. apud Sanch.

IX. Sequitur octavo, posse Episcopum dispensare in votis in favorem tertii emissis, si nondum sint acceptata; quia sic nulli fit injuria. Ubi nota, quod quamvis probabile sit, juramentum additum promissioni nondum acceptatæ non indigere relaxatione; (quia, ut notat Less. lib. 4. cap. 42. num. 22., promissio habet hanc tacitam conditionem, si scilicet valide acceptetur; cum ergo juramentum sequatur naturam actus, cui additur, inde fit, ut sicut promissio ante acceptationem non obligat, ita nec juramentum) nihilominus votum additum promissioni nondum acceptatæ, immo & ipsum juramentum, si fiat per modum voti, obligat etiam ante acceptationem ex virtute religionis, ut notat idem Less. cap. 17. num. 52., quia scilicet est promissio facta Deo dandi, verbi gratia, aliquid pauperi.

Utrum autem quando vota, & juramenta hujusmodi sunt acceptata, possint ab Episcopo dispensari? Diximus cum de juramento ex Tambur., & aliis probabiliter dispensari, & commutari posse, quando principaliter facta sunt in obsequium Dei, & minus principaliter in favorem tertii: & ideo Fagund. apud Tambur. docet, quod etiam propria auctoritate possint in melius commutari: Quam doctrinam Sanch. lib. 4. cap. 41. num. 16 admittit, si votum præcise fiat in honorem Dei, non respiciendo, ne secundario quidem, utilitatem pauperis, aut loci pii acceptantis promissionem.

X. Se-

X. Sequitur nono, Episcopum dispensare posse in quinque illis votis reservatis, quando sunt pœnalia, & conditionalia, eo pacto, quo explicavimus, dummodo conditio non sit de præterito, aut de præsenti, sed de futuro, itaut ab illa dependeat obligatio voti, & hactenus remaneat suspensa: Nec solum dispensari possunt ante purificatam conditionem, sed etiam post illam. Ita Sanch. lib. 8. de Matrim. disp. 10. & alii apud Trull. contra Navar.; qui putat nec ante, nec post conditionem purificatam dispensari posse, & contra Less., Suar., & Bonac., qui putant ante purificationem conditionis dispensari posse, non post illam, quando jam evaserunt absoluta. Ratio nostræ doctrinæ est, quia quamvis purificata conditione obligatio sit absoluta; tamen radix, & origo talis obligationis fuit imperfecta quædam voluntas ponendi rem promissam, verbi gratia castitatem, utpote pendens a futuro eventu conditionis. Quare cum reservatio sit odiosa, restringenda est ad ea vota, quæ ex amore perfecto, & absoluto castitatis verbi gratia, aut religionis, emissa sunt; Qui autem vovet castitatem, si luserit, si convaluerit, videtur magis amare negationem lusus, & sanitatem, quam ipsam castitatem.

XI. Quæritur secundo, Utrum qui habet potestatem generalem dispensandi in votis aliorum, possit pariter secum ipse eandem potestatem exercere, aut dare facultatem alteri, ut secum dispenset?

Respondeo affirmative cum Sanch. lib. 8. de matrim. disp. 3., Bonac., Henr., Trull. disp. 1. Ratio est, quia hic actus est jurisdictionis gratiosæ, non contentiosæ, & ideo non repugnat exerceri in seipsum, aut alteri delegari; cum possit idem propter diversas rationes esse agens, & patiens.

XII. Quæritur tertio, Num habens facultatem commutandi, aut dispensandi in votis, possit pariter commutare, aut relaxare juramenta?

Respondeo cum Suar., Sanch., & aliis contra Less., Azor., Bonac. apud Trull. disp. 41. affirmative; quia quamvis specie differant vinculum voti, & juramenti in rigore metaphysico; at vinculum moraliter omnino conveniunt, quia utraque obligatio oritur ex virtute religionis, & utriusque Deus solus est creditor; Unde secundum se qui potest in votis dispensare, potest etiam juramenta relaxare, necnon vota jurata, si non sint in præjudicium tertii. Notandum tamen, quod in nostris Privilegiis V. *Confessarius* §. 6. diserte habetur, Confessarios Societatis solum relate ad Nostros relaxare posse juramenta sine præjudicio tertii.

XIII. Denique diximus cum de Juramento, causas justas ad dispensandum in votis, aut juramentis esse universim utilitatem Ecclesiæ, honorem Dei, utilitatem, & fructum spiritualem voventis, imperfectam deliberationem in voto emittendo, metum etiam levem incussum ad extorquendum votum, dubium de obligatione voti, notabilem difficultatem supervenientem, & alia hujusmodi ad arbitrium prudentis; quæ si quando ad dispensationem non sufficiunt, saltem sufficere possunt ad commutationem.

Digitized by Google

QUÆSTIO IX.

De tertio Decalogi Præcepto

Diem Sabbati sanctifices.

IN primo, & secundo præcepto prohibita sunt, quæ a vera Religione abducunr, ut est Idololatria, Infidelitas, &c.: In tertio præcipitur, quod ad veram religionem perducit; ad quam pertinet signo externo eultum vero Deo exhibere, ut notat D. Th. 2. 2. quæst. 122. art. 4. in gratitudinem beneficiorum, quæ ab eo recipimus. Per sanctificarionem autem Sabbatorum præcipitur sanctificatio festorum, quæ ab Ecclesia determinantur, hoc est a Pontifice pro toto orbe, & ab Episcopo pro sua Diæcesi cum consensu Cleri, seu majoris partis Capituli, & cum consensu populi, seu populo non contradicenre, ut notat Tambur. ex consuetudine legitime introducta; Quæ etiam a Regularibus observanda sunt, & quidem ab omnibus sub mortali. Damnatur enim ab Innoc. XI. prop. 52. dicens: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus*. Quomodo aurem sanctificanda sint festa? Varii varia. Certum est præcipi primo auditionem Sacri; Secundo, abstinentiam ab operibus servilibus; Tertio, abstinentiam ab aliquibus operibus forensibus; Quarto, observationem jejuniorum, quæ instituta sunt in vigiliis aliquorum festorum in honorem Christi Domini, Deiparæ, & Sanctorum; Aliqui ulterius cum Angelo contendunt, diebus festis eliciendos esse actus dilectionis Dei, & contritionis peccatorum, & audiendam esse concionem, & horas Canonicas, saltem vespertinas, faciendas esse oblationes, orandum, vacandum Deo, eoque fruendum, adeo ut speciali obligatione teneantur fideles abstinere die festo a peccatis; unde qui, verbi gratia, fornicatur, duplex peccarum committat, alterum contra observationem festorum, seu contra religionem, alterum contra specialem virtutem, nempe contra castitatem. Sed communiter rejiciuntur; quamvis enim finis præcepti de abstinendo ab operibus servilibus sit, ut facilius Deo vacetur; ar finis præcepti non cadit sub præceptum. Er idcirco qui audita missa toto die confabularetur, aut luderet, non peccaret specialiter contra præceptum diei festi; quamvis forte peccaret otiose tempus terendo. Quare hic de his dumtaxat, quæ præcipiuntur, agendum. Et primo, de Abstinentia ab operibus servilibus. Secundo, de forensibus. Tertio, de obligatione audiendi missam: In quæstione autem sequenti agemus de Jejunio.

ARTICULUS I.

De Abstinentia ab operibus servilibus die festo.

I. Non est speciale peccatum die festo peccare, & diabolo inservire; sed est peccatum opera servilia exercere. Sunt autem servilia opera non solum quæ a servis communiter exerceri solent, sed etiam quæ servis, & liberis solent esse communia, itaut usus, & consuetudo habeat pro servilibus.

II. Prohibentur servilia, etiamsi gratis, & sine labore exerceantur; & permittuntur liberalia, etiamsi ob stipendium, & cum labore fiant.

III. Permittitur transcribere etiam notas musicas; non tamen lineas his notis subjectas ducere. Licitum etiam est Typographo characteres ordinare, rationes dati, & accepti facere, & transcribere.

IV. Probabiliter licet etiam delineare, & sine magno apparatu pingere; Immo etiam acu pingere.

V. Permittitur etiam probabiliter piscari, & venari sine magno apparatu, ac labore.

VI. Pariter permittuntur præliationes, artes militares, & ars digladiandi.

VII. Ars sculptoria censetur servilis, sive in ligno, sive in marmore, aut creta sculpatur.

VIII. Licitum est iter facere etiam in lectica, quæ portetur ab hominibus.

IX. Non licet ducere jumenta, aut currus onustos, si cum magno labore onera iis imponenda sunt. Qui vero comitantur jumenta onusta; raro peccant mortaliter; quia raro ultra spatium duarum horarum in imponendis oneribus laborant.

X. Idem dicendum de iis, qui ducunt animalia, quæ in pistrino molunt, ac de iis, qui exercent opus distillandi; aut frumentum cribro eventilatum manibus purgant.

XI. Num liceat Infidelibus injungere die festo opera servilia?

I. Quæritur primo; Quænam regula assignari possit ad dignoscendum, num opus aliquod sit servile, an liberale?

Respondent communiter, triplex genus operum dari; Aliqua, quæ proxime, & immediate tendunt ad corporis utilitatem, & commodum, & a servis exerceri solent; ut terras colere, fabricare, cibaria præparare, sculpere, imprimere, &c., & universim omnia opera artium mechanicarum: Aliqua, quæ proxime, & immediate tendunt ad mentem instruendam, & communiter a liberis, & nobilibus exercentur; ut legere, scribere, concionari, docere, & quæ ad artes liberales pertinent; ut cantare, saltare, instrumenta musica pulsare, &c.: Alia demum, quæ communia sunt liberis, & servis, ut iter facere, piscari, venari, &c. Certum est, opera illa primi generis prohiberi; Levit. enim 27. dicitur: *Omne opus servile non facietis in eo*. Certum proinde etiam est, opera secundi generis liberalia permitti. Circa opera tertii generis, regula ad dignoscendum, num sint servilia, & prohibeantur, est ipse usus, & consuetudo; Si enim usus, & consuetudo opera habeat pro servilibus, ea vetantur; secus vero si habeat pro liberalibus, ut notat Tambur. lib. 8. cap. 3., quia servitus, & ignobilitas operis ab ipsa hominum existimatione comprobanda est.

II. Hinc sequitur primo, opera servilia prohiberi, etiamsi gratis, & ob finem honestum, & sine labore exerceantur: Sicut econtra permitti liberalia, etiamsi exerceantur propter stipendium, & cum defatigatione.

III.

III. Sequitur secundo, licitum esse die festo transcribere, etiam lucri gratia, ut communiter docent contra Azor., Navar., & alios; quia, ut notat Pal. disp. 2. punct. 5., talis actio immediate deservit animæ, non corpori; ordinatur enim ad exprimendos mentis conceptus: Et propter eandem rationem licet ex Tambur. scribere, & transcribere notas musicas, non tamen ducere lineas iis notis subjectas, quia id mechanicum est, & est apparatus ad scribendum. Licitum est etiam Typographo characteres ordinare, seu componere, quamvis non exprimere torculari, ut notat Laym. cum Dian. part. 4. tract. 4. resol. 62. contra Pal.. Item licet rationes dati, & accepti facere, & transcribere.

IV. Sequitur tertio probabiliter ex Laym., Pelliz., & aliis apud Tambur., licitum esse delineare, designare, & pingere; (dummodo id fiat sine magno apparatu, videlicet miscendo colores, efformando pennicillos, &c.) probabiliter etiam fœminis licet acu exemplaria excipere, quod est acu pingere. Ratio est, quia pictura scripturæ simillima est; quamvis scriptura exprimat mentis conceptus, pictura vero rerum imagines: Qua de causa communior sententia apud Pal. loc. cit. picturam inter serviles artes recenset; quia scilicet non exprimit conceptum, sed rem per conceptum repræsentatam, non secus ac ars fabrilis; unde probabilius est, non esse licitum pingere die festo; præsertim si in pictura ignobili magis corpus, quam mens occupetur.

V. Sequitur quarto, probabiliter ex Navar., Gran., Medin., & aliis apud Dian. part. 4. tract. 4. resol. 222. contra Suar., & Fagund. licitum esse piscari, aucupari, & venari; (dummodo non intermisceantur opera servilia; ut sunt reficere retia, componere escas, hamos, & magna retia, seu sciabbicas cum magno nisu, & piscatorum labore longo tempore attrahere) Et sane Tolet., Cajet., & Sot. apud Tambur. cap. 2. num. 23., quamvis putent piscationem, aucupationem, & venationem esse opera servilia, censent etiam ex consuetudine scientibus, & patientibus Prælatis permitti; quamvis Tambur. putet consuetudinem istorum esse, dummodo fiant sine magno apparatu, ut diximus.

VI. Sequitur quinto, idem dicendum de præliationibus, ex Dian. part. 4. tract. 4. resol. 229. (quamvis hæ fere semper liceant ratione necessitatis) necnon de exercitationibus militaribus tempore pacis. Ratio est, quia parum habent de opere servili, & consuetudo eas permittit: Sicut etiam permittit artem digladiandi; quamvis Fagund. contra Granad. putet esse artem mechanicam.

VII. Sequitur sexto, Artem sculptoriam, sive sculpatur in marmore, aut in metallo, creta, ligno, &c., esse servilem, & mechanicam, cum sic usus interpretetur.

VIII. Sequitur septimo, licitum esse iter facere pedibus, equo, navi, curru, lectica sive ab equis, sive ab hominibus delata; quia iter facere vel non est opus servile, ut putant Suar., Azor., & alii communiter, sed liberale; cum sit actio naturalis consistens in quadam corporis situatione, & exercitatione; Vel si opus est servile, ut putant Cajet., & Sot., consuetudine viatores excusantur.

IX. Certum tamen est, esse opus servile, & prohibitum ducere currus onustos, & naves mercibus onustas, necnon animalia onusta, quando cum magno labore imponenda sunt onera curribus, & jumentis. Verum ob approbatam consuetudinem excusantur muliones, qui die festo jumentis oneratis, iter ante diem festum ince-

ptum non intermittunt: Necnon qui iter incipiunt die festo, postquam Sacro interfuerunt, comitantibus mulis onustis supellectili, viaticis, &c.. Immo Dian. part. 1. tract. 1. resol. 36. putat, raro in praxi dictos muliones peccare mortaliter, quia in iis oneribus ligandis, vel imponendis tempus notabile non insumunt; unde ratione parvitatis materiæ a mortali excusabuntur; Docetque ibidem cum Filliuc., spatium duarum horarum non esse tempus notabile. Rodriq. demum apud Trull. excusat hujusmodi muliones, qui hoc habent ex officio, tum quia concurrere videtur aliqua necessitas, & utilitas Reipublicæ; tum quia ita consuetudine est receptum.

X. Idem dicendum de iis, qui utuntur pistrino; nam ubi necessitas, vel consuetudo habetur, procul dubio licet molere: Si autem necessitas, aut consuetudo absit, ex Sanch. licitum est molere mola, quæ vento, vel aqua circumagitur, quia id sine labore hominum fit; Negat vero licitum esse molere pistrino, seu mola, quæ ab animantibus circumfertur, quia in eo magnus labor, & occupatio haberi solet. Quare bene Tambur. docet, quod si quando animal est tam bene instructum, ut sine notabili hominis ministerio suum munus obeat, die festo pistrino molere non sit mortale, secus vero si sæpius equus sit alligandus, & solvendus, aut si cum eo male instructo sæpe incedendum sit, stimulando illum voce, & baculo, vel si mola non raro sit obvertenda, quia sic labor servilis non modicus intercederet.

Propter eandem rationem Filliuc. excusat opus distillandi aliquod simplex, vel mixtum, si in eo exigua corporis fatigatio impenditur. Et Tambur. non audet damnare fœminas, quæ frumentum cribro jam eventilatum manibus purgant a quibusdam minutis ramentis, cum modicissimæ applicationis sit talis occupatio; unde etiam recreationis causa ab honestis fœminis excipi soleat.

XI. Quæritur secundo, An sicut licitum est animanti injungere die festo opus servile; ita liceat idem injungere Turcis, & aliis, qui Ecclesiæ legibus non subduntur, eo modo, quo licitum est iisdem ministrare carnes die veneris?

Respondeo, nonnullos apud Dian. part. 5. tract. 14. resol. 7. negare; quia non videtur diem festum more humano sanctificare, qui quamvis ipse quiescat, servis tamen ratione utentibus opera servilia injungit; unde quamvis non peccet infidelis, qui ea opera exercet, peccat tamen fidelis, qui illum ad ea inducit. Verum quia Laym. lib. 1. tract. 4. cap. 9. concedit perpetuo amentibus posse opera servilia injungi diebus festis, putat Dian. loc. cit., & Tambur. non improbabiliter, quod propter parem, immo majorem rationem, possint eadem infidelibus injungi, ut diximus quæst. 1. art. 3. Quibus autem de causis opera servilia aliquando liceant die festo, dicemus art. sequenti.

ARTICULUS II.

De Operibus forensibus vetitis die festo.

I. Prohibetur die festo Mercatus, Judicium forense, & Juramentum.

II. Nomine mercatus veniunt Nundinæ universales, & particulares, necnon actus mercandi. Quid tamen permittitur ex consuetudine?

III. Nomine Judicii forensis venit strepitus judicialis; itaut actus judiciales sint invalidi, nisi necessitas, aut pietas aliud suadeat.

IV. Sententia excommunicationis nec irritatur, nec prohibetur; Sicut neque

quæ alia sententia, & actiones, quæ strepitum judicialem non requirunt: Probabilius tamen licita est Appellatio.

V. Nomine Juramenti, quod prohibetur die festo, venit juramentum judiciale, quod fit pro rebus temporalibus.

VI. Pluribus de causis aut licent opera forensia, ac servilia die festo, aut non est mortale ea exercere; Præsertim ratione necessitatis, consuetudinis, dispensationis, aut parvitatis materiæ.

VII. Quid de sutoribus laborantibus die festo?

VIII. In dubio an detur necessitas, aut consuetudo approbata, petenda est dispensatio: Secus tamen si probabile sit dari necessitatem, aut consuetudinem, & scandalum vitetur.

IX. Est sufficiens causa excusans timor gravis damni, & amissio ingentis lucri.

X. Num possit quis ad otium vitandum laborare, saltem ad sublevandam alicujus gravem necessitatem? Num possint ea fieri die festo, quæ ad cultum divinum spectant?

XI. Quænam sit parvitas materiæ in operibus servilibus; quænam in forensibus, quæ a mortali excuset?

XII. Plurimi ex consuetudine a Doctoribus excusantur. Quid de barbitonsoribus, & sutoribus? Quid si de consuetudine dubitetur?

XIII. Demum excusat dispensatio, quam data justa causa potest etiam Vicarius Generalis ex speciali mandato concedere; Immo etiam Parochus; qui potest etiam in jejuniis dispensare. Prælati Regulares dispensare possunt cum subditis suis, non cum famulis sæcularibus.

I. QUæritur primo, Quænam opera forensia die festo prohibeantur?

Respondeo, in cap. *Omnes dies, de feriis*, prohiberi sub hoc genere mercatum, judicium forense, & juramentum; quia quamvis istæ actiones serviles non sint, multum tamen distrahunt, & impediunt vacationem rebus divinis.

Primo itaque prohibetur Mercatus, quo nomine tria possunt intelligi, Primo, Nundinæ universales, vulgo dictæ *Fiera*; quæ semel, aut bis in anno celebrari solent. Secundo, Nundinæ particulares de quibusdam rebus usualibus, vulgo dictæ *Mercato*, quæ semel, vel bis in hebdomada habentur. Tertio, ipse actus mercandi, idest emptiones, & venditiones rerum.

II. Porro Nundinæ universales ex consuetudine jam recepta etiam die festo nunc celebrantur. Nundinæ particulares ex Pal. alicubi non permittuntur die festo; esto in aliquibus locis ex consuetudine permittantur; Unde mos patrius servandus est. Demum actus mercandi, seu contractus emptionum, quamvis die festo prohibeantur, tamen consuetudo magna ex parte hanc etiam legem abrogavit; quamvis hujusmodi contractus propter reverentiam festi soleant non quasi in publico fieri, sed semiclausis officinarum januis, soleantque Episcopi prohibere, ne ea fiant nondum facta concione. Consuetudo itaque ubilibet servanda est.

III. Secundo, prohibetur judicium forense; quod etiam dicitur Placitum, & Strepitus judicialis. Unde prohibetur primo citatio partis; sub qua venit mandatum judicis de citando reo, & hujus mandati executio. Secundo, formatio processus, seu cognitio causæ; sub qua venit interpositio jurisjurandi, & depositio testium. Tertio, sententia, & sententiæ executio tam in causis criminalibus, quam in civilibus; itaut istæ actiones non solum sint illicitæ, sed etiam invalidæ etiam in

in tribunali Ecclesiastico; nisi tamen necessitas urgeat, aut pietas aliter suadeat; ut habetur expresse in *cap. ult. de feriis*: Verbi gratia, si expediat captum ob sceleris notorii gravitatem statim sine processu damnari; vel si periculum timeatur, ne justitia impediatur; vel si ita postulet conditio belli, aut bonum Reipublicæ: Ob quam rationem potest publice executioni mandari sententia criminalis, ut fit in tribunalibus Sanctæ Inquisitionis.

IV. Dubium est, An prohibeatur etiam, & irritetur sententia excommunicationis, suspensionis, vel interdicti?

Respondeo, communiter cum Pal. punct. 7. contra nonnullos negari; ubi tamen hujusmodi sententiæ non requirunt causæ cognitionem. Ratio est, quia solum prohibetur die festo strepitus judicialis; Et consequenter sententiæ, quæ sine strepitu judiciali feruntur, seu quæ causæ cognitionem non requirunt, non prohibentur; ut patet in absolutione ab excommunicatione, in dispensationibus, privilegiis, provisionibus, collationibus beneficiorum, & aliis actibus voluntariæ jurisdictionis, qui permittuntur, quia sine strepitu judiciali fiunt. Licitum etiam est die festo adoptare, emancipare, manumittere, advocatum consulere, apud judicem totam causam deferre, ut ea probe cognita sententiam commodius ferat, testamenta conficere, contractus celebrare, & alia hujusmodi, quæ dictum strepitum non requirunt.

Difficultas est de Appellatione, an ea liceat die festo?

Suar., & Reginald. negant, quia pertinet ad actus judiciales; Bonac. affirmat, quia instituta est ad sui defensionem, & fit sine magno strepitu, & consuetudine jam recepta permittitur.

V. Tertio demum prohibetur juramentum, hoc est judiciale, quod pro rebus temporalibus fit, non vero quod fit pro spiritualibus; ut notat D. Th. 2. 2. quæst. 89. art. 10. Unde licita sunt juramenta solemnia, & publica, quæ præstantur Inquisitoribus ab iis, qui reconciliantur; Necnon juramenta, quibus confirmantur contractus permissi die festo.

VI. Quæritur secundo, Quibus de causis liceant die festo opera prohibita non solum forensia, sed etiam servilia?

Respondeo, pluribus de causis aut licere, aut non esse mortale ea peragere. Causæ autem sunt, Primo necessitas, ad quam reducitur Obedientia, Utilitas, Pietas, & Religio, seu cultus divinus. Secundo, brevitas temporis. Tertio, Consuetudo. Quarto, dispensatio.

Primo itaque excusat necessitas sive propria, sive aliena, tam spiritualis, quam temporalis, quia Ecclesia non obligat cum tanto onere, nec requiritur, quod necessitas sit maxima, quamvis non debeat esse modica.

Hinc primo permittuntur opera servilia pauperibus, si ad se, vel suos alendos laborare debent; dummodo id fiat sine scandalo.

Secundo, licet cibos coquere, & panem necessarium conficere, ac fructus ad necessarium usum colligere: Parare autem superflua ad cibum, & potum, & ad delectationem, verbi gratia colligendo fructus eodem die, ut integriores sint, coquere quotidie panem, ut mollior vendatur, animalia excoriare, &c., permittitur non ex necessitate, sed ex consuetudine, ut notat Pal. tom. 2. disp. 1. de observatione festorum punct. 10., & Azor. tom. 2. lib. 1. cap. 27.; Quamvis communius Doctores non excusent Pistores, qui possunt pridie festi coquere panem necessarium, si ad diem festum differant.

VII.

VII. Tertio, licet metere, vindemiam facere, serere, arare, messem colligere, &c., quando est periculum pluviæ, aut alterius impedimenti.

Quarto, licet Sutori suere vestes, quando bona fide absolvi non possunt diebus profestis, si ad usum expectant, qui eas commiserunt; Immo advertit Suar. tom. 1. de Relig. tract. 2. lib. 2. cap. 21., quod si quando opera servilia pridie fieri poterant, & cum culpa ad diem festum differuntur, adhuc possint deinde sine novo peccato fieri die festo, si sint necessaria.

Quinto, excusantur Pharmacopolæ, Medici, Chirurgi, modo conficiant medicinas pro eo die necessarias: Sicuti etiam milites, qui foveas, vel aggeres struunt, aut muros ædificant pro defensione Reipublicæ; Et ferrarii, qui ferreas laminas equis imponunt ob necessitatem iter agentium; Necnon qui pontes, & vias reficiunt, quando sine magno incommodo differri non possunt. Excusantur etiam navigantes, modo non incipiant navigationem die festo sine magna necessitate, ut supra diximus de mulionibus; Qui vero navi, vel phaselo iter agunt, possunt ex consuetudine incipere navigationem die festo.

VIII. Sexto, qui ad publicam lætitiam in adventu Principis, aut ex causa victoriæ, aut nuptiarum struunt theatra, arcus triumphales, libreas, &c., dummodo non potuerint prævenire; hoc enim fert ipsa etiam consuetudo. Quod si quando dubium est de necessitate, aut de consuetudine approbata, petenda est dispensatio, ut notat Sanch., quia stat in possessione præceptum; Secus vero si probabile sit dari sufficientem necessitatem, aut consuetudinem approbatam, & scandalum declinetur.

IX. Septimo, universim licita sunt opera servilia, quoties ex illorum omissione grave damnum sequeretur, ut accidit in decoctione calcis, vitri, laterum, saponis, & in tinctura lanæ. Immo ex Leand., & aliis, coctores ferri, & vitri etiam die festo possunt tale opus incipere. Hac de causa ex necessitate potius, quam ex obedientia licitum est famulis laborare ob timorem, ne a dominis dimittantur, si non obtemperent, & sic cogantur pauperiem pati; quamvis domini id imperantes a culpa non sint immunes: Sicut etiam licitum est filiis, uxori, & aliis personis subjectis laborare, si ad id compellantur, quando renuere non possunt sine timore gravis damni, aut gravis indignationis, modo id non præcipiatur in contemptum festi.

Adde ex Dian. part. 2. tract. 15. resol. 34., & Sanch. contra Suar., & Pal. etiam ea opera licere ob magnam utilitatem, videlicet si aliter ingens lucrum amitteretur; quia amissio magni lucri damnum est; & ideo permittitur piscatio halecum, tynnorum, & similium piscium, qui brevi tempore excurrunt.

X. Octavo; Quamvis raro accidat ex Pal. laborandi necessitas ad vitandum otium, quod ferat periculum peccandi; at si accidat casus, licitum est laborare: Et licet Sylvest., Sá, Pelliz. apud Tambur putent, licitum esse aliqualiter laborare præcise ad otium vitandum, hoc tamen communiter non admittitur, cum possit aliis viis facile otio occurri sine violatione præcepti. Si quis tamen ad otium vitandum vellet laborare, uti posset consilio Tamburini, qui permittit laborem ad sublevandam miseriam alicujus pauperis determinati existentis in gravi necessitate, hoc est in periculo moraliter certo gravis damni sive in corpore, sive in honore, sive in bonis suis, in qua necessitate multi pauperes ægroti versantur; Vel posset laborare conficiendo ornamenta necessaria pertinentia ad cultum divinum, quibus

caret aliqua determinata Ecclesia nimis pauper. Ratio est, quia si potest pauper existens in gravi necessitate ipse pro se laborare, poterit etiam alius laborare pro ipso.

Nono, excusat necessitas ratione pietatis debitæ proximo; unde licitum est sepelire mortuos, inservire infirmis, vestire nudos, &c. Dubium tamen est, an sola pietas sine necessitate excuset? Affirmant Sylvest., & alii apud Sanch., & Trull. lib. 3. cap. 1. dub. 10., necnon Palat., Perez, qui apud Dian. part. 4. tract. 4. resol. 122. docent, licitum esse laborare die festo ad faciendam eleemosynam. Ratio est, quia si causa pietatis permittuntur die festo opera forensia, quidni & servilia? Quam sententiam Sanch. lib. 1. cap. 2. dub. 33. putat probabilem. Sed communior, & probabilior sententia est in oppositum.

Decimo, excusat necessitas ratione Religionis, seu cultus divini; unde licet altaria ornare, Ecclesiam verrere, & parare, hostias conficere. Quod si hæc potuissent die profesto fieri, probabile est ex Suar.,& Tolet. non esse mortale ad diem festum differre, propter propinquitatem, quam habent cum rebus sacris. Quod etiam docet Fagund., si viæ parentur ad processiones: Secus vero si scienter tabulata ad videndas processiones fierent die festo, quando pridie fieri poterant, cum non habeant tantam propinquitatem cum rebus sacris: Quamvis si pridie non fuerint facta propter aliquod impedimentum, possunt die festo fieri sine culpa, quia sic concedit hic & nunc cultus divinus.

Hinc docet Tambur., sepulchra, præsepia, & moles artificiosas ad exponendam Eucharistiam, sicut etiam scenas ad repræsentationem sacram, posse sine mortali die festo fieri, quamvis potuissent fieri die profesto; quia propinquitatem habent cum rebus sacris, non secus ac parare vias ad processiones: sed ne veniale quidem est, si necessitas urgeat, aut habeatur dispensatio.

XI. Secunda causa excusans a mortali est brevitas temporis, seu parvitas materiæ. Communius autem docent, parvitatem temporis esse spatium duarum horarum; quamvis Marcant. apud Tambur. requirat tres horas ad mortale; quæ sententia admitti posset, si aliqualis necessitas, vel alia causa concurreret, quæ de se non est satis ad excusandum. Azor. tamen, & Bonac. apud Dian. part. 2. tract. 15. resolut. 36. putant, unam horam esse tempus notabile. Illud notandum ex Bonac., quod si quis pluribus servis imponat, quod successive laborent quilibet spatio unius horæ, non peccaret mortaliter, quia unum opus cum alio non connectitur: Contra vero si idem pluribus vicibus interpolatis eodem die per horam laboraret, ut dicitur de comedente pluries modica die jejunii.

In operibus autem forensibus die festo prohibitis parvitas materiæ, quæ a mortali excusat, non est desumenda solum ex brevitate temporis, sed etiam ex quantitate operis. Quare si venditio, verbi gratia, cum solemnitate celebrata fiat brevi tempore, sed sit res magni momenti, peccatur mortaliter; secus vero si sit res parvi momenti, & brevi fiat.

XII. Tertia causa excusans est Consuetudo approbata; Hæc enim ab omnibus legibus humanis excusat. Propterea primo Cajet., & Suar. ex consuetudine excusant eos, qui cibos coquunt, & alia præparant necessaria ad mensam; Et Pal. excusat etiam hac de causa, qui parant cibos superfluos, & ad delectationem. Secundo, Tolet., Sot. excusant venatores, aucupes, & piscatores, ut sup. diximus. Tertio, Fagund. excusat actiones delineandi imagines,

& lineas ducendi ad eas postea pingendas; sicut etiam actionem digladiandi. Quarto, Navar., & Rodriq. excusant venditores calceorum. Quinto, Pal. exercitationes militares, quæ fiunt tempore pacis. Sexto, Sanch. qui dum habent segetes, in area trituram vertunt, extendunt, aut separant; necnon hortulanos rigantes olera die festo; & iter agentes comitando mulos onustos supellectili; necnon molitores, & nundinas. Septimo, Fernand. apud Dian. part. 2. tract. 15. resol. 36. excusat barbitonsores; (& idem potest dici de sutoribus, qui novos calceos die festo calceant) verum communius Doctores de hac consuetudine approbata dubitant, docentque, quod ubi ea est scita, & tolerata a Prælatis, procul dubio excuset; alioquin excusari poterunt vel ratione parvitatis materiæ, si scilicet unum, vel alterum tondeant; vel ex necessitate rusticorum, aut aliorum, quibus non conceditur nisi die festo posse tonderi, aut calceari; vel ex lucro cessante non ordinario; si enim recusent die festo ea peragere, facile barbitonsores, & calceatores a plerisque relinquerentur cum notabili lucri jactura.

XIII. Quarta demum causa excusans est Dispensatio, ad quam procul dubio causa justa requiritur, ut sit licita, & valida, si ab Episcopo concedatur in festis a Papa institutis, ut alias diximus. Potest etiam illam concedere Vicarius Generalis, non quidem ex officio, sed ex speciali mandato; quia quodcumque sapit liberalitatem, & gratiam, ut est dispensatio, non potest ex generali mandato, seu ex concessione Vicariatus a Vicario præstari, sed requiritur speciale mandatum; quod in casu nostro habetur, ut notant Merol., & Barbos. apud Tambur.: Parochus etiam dispensare potest tum ex consuetudine, tum ne desit parochianis, ad quem in facile occurrentibus, & minutis necessitatibus recurrant; Qua de causa potest etiam in jejunio Parochus dispensare, ut notat uterque Sanch.. Possunt etiam Prælati Regulares cum suis subditis dumtaxat, non vero cum famulis secularibus.

ARTICULUS III.

De Missa die festo audienda.

I. Probabiliter satisfacit precepto de missa audienda, qui successive duas missæ partes audit, quamvis ordine inverso.

II. Num partem missæ notabilem omittat, qui incipit illam audire post Evangelium? Aut qui per breve tempus abest, dum fit aut Consecratio, aut Communio?

III. Quænam dicatur præsentia moralis requisita ad satisfaciendum præcepto audiendi missam?

IV. Non satisfacit, qui toto tempore missæ confitetur peccata sua.

V. Præsentia moralis haberi potest aliquando, etiamsi audiens missam sit extra Ecclesiam; & potest non haberi, etiamsi sit intra Ecclesiam. Quid si inter fenestram domus, e qua auditur Missa, & Ecclesiam intercedat via publica?

VI. Missa in Oratoriis privatis Magnatum a quibusnam familiaribus die festo audiri potest, itaut non teneantur illam in Ecclesia audire?

VII. Excusat ab audienda missa Impotentia, Censura, Consuetudo, & dispensatio. Impotentia habetur ab eo, qui sine gravi incommodo illam audire non potest. Quid si lucrum ingens amitteret?

VIII. Num excusetur puella, quæ credit se ab adolescente lascivo concupiscendam, si domo egrediatur?

IX. Num teneatur privilegiarius missam an-

audire tempore Interdicti? Et quid de detento in carcere, si facile potest facultatem egrediendi obtinere?

X. Excusantur viduæ, & similes, ubi est consuetudo, quod per aliquod tempus domo non egrediantur post mortem mariti: Sic etiam nubiles, pauperes, &c.

XI. Num peregrinus teneatur missam audire, ubi est festum municipale, si per viginti dies circiter ibi sit commoraturus?

XII. Num possit quis die Sabbati ire venatum, si die dominico non possit audire Sacrum?

I. CErtum est, omnes fideles rationis compotes teneri ad missam die festo audiendam ex præcepto Ecclesiastico; itaut qui partem ejus notabilem omittit, mortaliter peccet. Immo damnata est ab Innoc. XI. propositio decima tertia dicens: *Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo sacro, qui duas ejus partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audit.* Quamvis probabiliter satisfaciat, ut plurimi docent cum Diana part. 5. tract. 4. resol. 54. contra Tambur., qui successive unam missæ partem audit ab uno sacerdote, & alteram ab altero, etiamsi ordine inverso. Ratio est, quia moraliter censetur unam integram missam audire; Non secus ac unum dicitur esse sacrificium, quando incipitur missa ab uno Sacerdote, & eo deficiente ab alio perficitur: Verum sine causa id facere censent esse veniale Doctores communiter apud Dian. part. 2. tract. 3. resol. 18.

II. Quænam autem sit pars notabilis? variant Doctores; Putat Suar. esse usque ad Epistolam inclusive, Conink, & Azor. probabiliter usque ad Euangelium inclusive, seu usque ad Offertorium exclusive; quia, ut notat Dian. part. 5. tract. 5. resol. 44., satis est audire Euangelium in fine missæ. Cæterum quamvis probabiliter ex Con., & Pal. punct. 16. peccet mortaliter, qui vel solam consecrationem utriusque speciei, vel solam sumptionem omitteret, cum in iis consistat essentia Sacrificii; quia tamen non satis constat, in quanam istarum partium essentia Sacrificii consistat, ideo Suar. tom. 3. disp. 88. sect. 2. benignius censet non semper injiciendum esse scrupulum peccati mortalis ei, qui per breve tempus alterutram istarum partium omitteret.

Illud tamen videtur contra Joannem Sanch., quod si quis accedat ad Ecclesiam, dum incipit Præfatio, nec possit aliam missam audire, teneatur ad illam: Secus vero si accedat post consecrationem; quia hæc est pars missæ principalis, & forte essentialis, ut propterea die Parasceves non sit obligatio audiendi missam, etiamsi incidat festum Annunciationis, ut communius docent contra Henr., Vasq., & alios apud Trull., quia quamvis fiat eo die communio, non fit tamen consecratio.

III. Quæritur nunc primo; Quænam præsentia requiratur ad missam audiendam?

Respondeo, requiri præsentiam corporalem, moralem tamen, & humanam, ita scilicet ut debeat homo habere intentionem non quidem satisfaciendi præcepto, sed audiendi missam præceptam, & ad eam attendat aliqualiter, atque in eo loco sit, ubi prudens spectator censeret illum audire missam.

Hinc sequitur non satisfacere, qui est præsens missæ animo, verbi gratia, expectandi amicum, vel etiam animo solum orandi, non vero audiendi Sacrum, & multo magis, si invitus assisteret. Ratio est, quia, ut diximus quæst. 1. art. 4., præceptum impleri debet per actum humanum, quo quis velit exequi, quod præcipitur.

IV.

Digitized by Google

IV. Sequitur secundo, requiri attentionem saltem externam, prout explicavimus quæst. 3. art. 4. n. 6.: Quamvis enim multi Doctores probabilius requirant attentionem internam, hoc est applicationem mentis sive ad verba, sive ad verborum sensum, sive ad Deum; non est tamen improbabile ex Less., Laym., Con., Dian. part. 3. tract. 4. resol. 101. sufficere externam; ita scilicet ut nulla ponatur actio incompossibilis cum attentione interna; (ut esset confabulari, ridere, dormire, extasim pati, scribere, vel legere libros non conciliantes internam attentionem) unde possit esse testis eorum, quæ tunc fiunt, esto voluntarie distrahatur.

Propterea communiter cum Suar., & Azor. apud Tambur. contra Reginald., & Pal. docent, non satisfacere eum, qui tempore missæ confitetur peccata sua; secus vero si examinet conscientiam, etiam de libro; quia talis lectio attentionem internam foveret.

V. Sequitur tertio, Præsentiam moralem requisitam consistere in hoc, quod vel videatur, aut audiatur celebrans, vel eo loco sit audiens, ut ex signis, & gestis saltem circumstantium, quæ in Missa fiunt, colligere possit, & ut ad multitudinem assistentium censeatur pertinere. Quare non requiritur absolute, ut oculis videantur, quæ fiunt, aut auribus audiantur, quæ profert Sacerdos; nam etiam surdi, cæci, & qui in Choro post altare, vel in Ecclesia post parietem, aut columnam sunt, & extra Ecclesiam in magna distantia, satisfacere possunt, dummodo censeantur ad multitudinem assistentium pertinere; quod in parvo sacello facile contingit.

Moraliter etiam adesse dicitur, qui ab altari, non vero ab Ecclesia recedit ad procuranda hic & nunc necessaria ad sacrificium, scilicet vinum, hostiam, thus, &c. Si quis tamen in maxima basilica esset in una cappella, & in altera distantissima fieret Sacrum, aut si esset post columnam ab altari distantem, nec esset ea multitudo audientium, ut is censeatur ad illam multitudinem pertinere, procul dubio præsentiam moralem hic non haberet, etiamsi adesset intra Ecclesiam.

Hinc resolvitur celebre dubium, An quis possit e fenestra suæ domus missam audire, quando inter fenestram, & Ecclesiam intermediat via publica? Filliuc. cum Dian. part. 4. tract. 4. resol. 154. absolute negat. Lug. tamen de Euch. disp. 22. sect. 2. affirmat, si parva sit distantia ab altari Ecclesiæ, itaut audiens censeatur esse moraliter præsens missæ; secus vero si distantia sit magna; non enim necesse est, ut intra Ecclesiam sit, qui missam audit, sed solum necesse est, ut missæ dicatur moraliter præsens.

VI. Quæritur secundo; Quo in loco missa audienda sit; & a quo Sacerdote?

Respondeo ad primum, olim audiendam fuisse in Parochia; non secus ac nunc communio paschalis in propria Parochia facienda est; sed usu, & consuetudine talis lex abrogata est; unde etiam extra Parochiam audiri potest missa præcepta. Dubium solum est, an omnes etiam in Oratoriis privatis: cum in Brevi hæc habeantur; *Volumus autem, quod familiares servitiis tuis non necessarii ibidem interessentes ab obligatione audiendi missam in Ecclesia diebus festivis de præcepto minime liberi censeantur*. Homobon., & Pelliz. tract. 8. tom. 2. sect. 2. putant, per talis missæ auditionem satisfieri nunc præcepto, quia jam est nunc consuetudo audiendi missam extra Ecclesiam parochialem; unde talis prohibitio in Brevi ponitur solum ex stylo Ecclesiæ, quia fortasse alicubi non est abrogatus

usus audiendi missam in Parochia; Sed communiter cum Tambur. de Sacrif. missæ lib. 1. cap. 4. docent, non licere illis in Brevi recensitis contra expressam voluntatem Pontificis ibi missam audire ad satisfaciendum præcepto. Dicuntur autem tunc necessarii servitiis domini, qui nisi tunc cum domino audiant Sacrum, non facile possunt domino inservire; ut solent esse auriga, famuli, ac famulæ, coqui, & similes. Si tamen commode possint domino inservire audiendo missam in Ecclesia, ad id obligarem.

Ad secundum dico, missam audiri posse a quolibet sacerdote etiam Græco, vel alterius idiomatis, etiam ab excommunicato tolerato, atque adeo etiam ab hæretico, si cesset scandalum, ita scilicet ut non videaris ejus hæresis particeps esse; dummodo missa catholico ritu peragatur. Solum audiri non potest a Sacerdote excommunicato vitando, aut publico Clerici percussore, necnon ab irregulari denunciato, vel degradato, aut deposito. Ratio est, quia fortius judicatur esse præceptum non communicandi in rebus sacris cum tali Sacerdote vitando, quam præceptum audiendi missam.

VII. Quæritur tertio; Quænam causæ excusent ab audiendo Sacro?

Respondeo, eas reduci ad impotentiam, ignorantiam, censuram, & consuetudinem, omissa dispensatione, de qua satis superque art. super. cum de abstinentia ab operibus servilibus.

Primo itaque excusat Impotentia; atque adeo quicumque nequit missam audire sine gravi detrimento sui, vel proximi, Animæ, Corporis, Famæ, Honoris, Rei familiaris, &c., ad illam non tenetur: Nec qui notabile lucrum amitteret; sicut enim non obligat præceptum de abstinendo ab operibus servilibus, ut diximus, eos qui ingens lucrum amitterent, ita nec præceptum de missa audienda.

Hinc excusantur primo, qui multum distant a loco, ubi celebratur, videlicet per tria milliaria, vel per duo, aut etiam aliquando per unum, attenta circumstantia personæ, pluviæ, æstus, & aliarum circumstantiarum, itaut tali personæ judicetur tale iter notabiliter difficile; cum Ecclesia non obliget cum incommodo notabili.

Secundo, excusatur mater, quæ domi remanet ad custodiendam filiam, cui timet periculum probabile, tam si illam ducat in Ecclesiam, quam si domi solam relinquat; Et eodem modo filia nubilis, si sine probabili periculo egredi non potest; Et gravida, quæ exeundo e domo propalaret suum lapsum; Et eadem ratione nutrix, quæ nequit sine periculo infantem domi relinquere, nec ducere sine perturbatione celebrantis, vel adstantium.

Tertio, ægroti, qui e domo exire non possunt propter alia negotia; & qui timent sibi periculum gravioris morbi: In dubio autem debent Medicum, aut Parochum consulere, & illi acquiescere: Quod si neminem consulere possunt, & adhuc dubitant, non tenentur domo exire, & exponere se periculo morbi gravioris, prævalente præcepto de diligendo seipsum: Et ob eandem rationem non tenetur missam audire, qui infirmo deservit, ea solum de causa, quod si abeat, vel solus relinquatur ægrotus, laborem, animique anxietatem pateretur, vel non possent illi convenienti tempore adhiberi remedia.

Quarto, excusantur, qui missam audire nequeunt, quin grave aliquod negotium prætermittant, quod differri non potest. Qua ratione excusantur Tabellarii, vulgo *li Corrieri*: Excusat enim eos amissio boni temporalis, ex quo tanquam officio utili, & necessario Reipublicæ vivunt. Excusantur etiam nautæ, muliones, seu vectores mercium, qui non possunt sine magno in-

incommodo: Sic etiam iter-faciens, si cogatur socios relinquere, quibus indiget, quia viam ignorat, aut latrones timet; secus vero si iis non indigeat: Excusantur etiam illi, qui ubi unica missa celebratur, remanent ex timore latronum ad custodiam domus, vel ex necessitate ad cibos præparandos: Necnon publici ministri, qui ratione muneris castra dimittere, vel murorum portas, quas custodiunt, deserere non permittuntur; Sicut etiam senatores, seu viri primarii, qui gravia Reipublicæ negotia differre non possunt; Et custodes gabellarum, vineæ, gregis, mercium, domus, quando propter missam dubitant de furto, incendio, &c.

Quinto, excusatur fœmina honesta, sicut etiam quicunque caret vel veste convenienti, vel socio, aut pedisequo, sine quibus irridetur, aut magno rubore suffunditur.

Sexto, Uxor, quæ non potest sine rixa notabili mariti domo exire; & quæ non accedit ad missam, ut marito zelotypo obediat; necnon famuli, ut obediant dominis, timendo aliter gravem rixam, vel detrimentum, ut domo ejici, si non facile alios dominos inveniant, quibus serviant; Quamvis nec domini peccent, si tempore missæ ea præcipiant famulis, quæ juxta communem vivendi modum differri non possunt.

Septimo, non obligatur, qui detinetur aut in vinculis, aut domi loco carceris; & ii, qui bona fide, præsertim promissione jurata data viro nobili, e domo exire non possunt. Immo si Oratorium privatum domi habeant, non tenentur juxta probabilem sententiam Suar., & Trull. contra Macrin. quærere Sacerdotem, præsertim stipendiatum, ut ibi celebret; quia privilegium, quod habent, non videtur obligare ad tale medium non consuetum, & extraordinarium.

VIII. Dubitatur, an excusetur puella, quæ credit se ab adolescente lascivo concupiscendam, si domo exeat?

Respondeo, Navar., & alios apud Dian. par. 5. tract. 7. resol. 22. putare, quod non excusetur; quia tale scandalum non est datum, sed acceptum, & sequitur ex illius malitia. Verum communius cum Sà, Bonac., Sot., Trull. putant posse (saltem si id sæpius non accidat) missam omittere ad vitandum grave damnum spirituale proximi; sed ad id non teneri, quia potest uti jure suo, & propter scandalum passivum non tenetur privare se ingenti bono auditionis missæ.

IX. Secunda causa excusans est Ignorantia invincibilis, sicut etiam inadvertentia, oblivio, &c.; hæc enim a transgressione cujusvis legis excusant.

Tertia est Censura, unde excusatur primo personaliter interdictus, & quilibet excommunicatus. Secundo, qui lato Interdicto locali generali, non potest commode adire locum non interdictum. Certum autem est, neminem obligari ad obtinendum eo tempore privilegium, saltem si commode haberi nequit; (sicut nec tenetur qui detinetur in carcere petere privilegium exeundi ad audiendam missam, si commode habere illud non possit, ut notat Trull. hic ex Bonac. punct. ult. de Sacrif. missæ) quamvis qui privilegium habet tempore Interdicti, probabilius teneatur missam audire; quia præceptum obligat omnes, qui possunt, licet non obliget ad petendum privilegium, quod commode haberi nequit, ad hoc ut possint.

X. Demum excusat Consuetudo, quam ob causam Suar. excusat viduas, sorores, filias, quæ mortuo marito, fratre, patre, ad certum tempus juxta consuetudinem Patriæ non exeunt domo; Et Bonac. excusat sponsas, & nubiles, quæ non consueverunt juxta morem Patriæ egredi domo, donec nu-

ptui

ptui tradantur. Olim etiam ex consuetudine, ut notat Fagund., excusabantur Eremi accolæ. Demum excusantur mulieres, quæ post partum consueverunt per aliquot dies se domi continere, etiam postquam convaluerint, dummodo id fiat ex reverentia, & devotione, juxta caput ultimum *De Purificatione post partum*, & non ex ritu Mosaico, aut ex superstitione; non enim servanda nunc est purificatio antiquæ legis, etiamsi id fiat in honorem Beatæ Virginis.

XI. Quæritur quarto, Quandonam peregrini excusentur ab auditione missæ die, quo est festum municipale loci, per quem transeunt?

Respondeo, certum esse, quod, si ibi sint animo permanendi per majorem partem anni, teneantur a primo die, quo illuc perveniunt; cum quilibet teneatur legibus ejus Communitatis, cujus est pars: Si vero ibi pernoctent per unam, vel alteram noctem, puto cum Con., & Tambur. contra Less. lib. 4. cap. 2. num. 51., & alios apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 2. non teneri ad missam audiendam; & consequenter nec ad abstinendum ab operibus servilibus, aut ad jejunandum, remoto scandalo. Ratio est, quia qui tam modico tempore ibi morantur, non censentur pars talis communitatis, & ideo, ut ostendimus quæst. 1. art. 3., communiter Doctores docent, peregrinos non teneri legibus loci, per quem transeunt.

Dubium tamen est, an teneantur, si per viginti dies, verbi gratia, ibi permaneant? Joan., & Th. Sanch. apud Dian. loc. cit. negant, si non habeant animum ibi permanendi per majorem anni partem: Suar. vero tom. 1. de Relig. tract. 3. lib. 2. cap. 14. cum aliis affirmat, quia secus nimis peregrino concederetur.

XII. Quæritur demum; An liceat apponere impedimentum executioni hujus præcepti; Verbi gratia, an liceat ire venatum, ubi non est opportunitas audiendi Sacrum?

Respondeo cum Pal., Sanch., Merol., quod tempore remoto a die festo liceat; verbi gratia potest quis die Jovis ire venatum, etiamsi die dominico non possit Sacrum audire; quia præceptum hoc humanum non obligat ad removenda impedimenta adeo remota; Et idem dicas de præcepto jejunandi.

Utrum autem die Sabbati, quando imminet dies festus, possis pariter idem facere?

Respondeo, in utramque partem probabiliter disseruisse duos Theologos apud Tambur. Alter affirmabat, quia videtur sufficiens distantia; Sicut enim itinerantes, & vectores mercium, quando bona fide incipiunt iter pridie festi, communiter excusantur, si deinde die festo iter prosequantur, & missam non audiant, si non possunt; ita in casu. Alter vero negabat, quia videtur magna propinquitas cum die festo relate ad hoc opus, quod ob delectationem suscipitur, non ob necessitatem, & bona fide, ut faciunt itinerantes. Quare illud certum est, quod ad judicandum, num distantia sit sufficiens, attendenda est gravitas, & rigor præcepti, praxis timoratorum, necessitas, utilitas operis, & pro diversis hisce circumstantiis diversimode judicandum.

QUÆ-

QUÆSTIO X.

De Jejunio.

JEjunium dividitur in Naturale, & Ecclesiasticum. Naturale prærequiritur ad sumptionem Eucharistiæ; itaut violetur per quamcumque particulam cibi, aut guttulam potus, quæ in os immittatur, & in stomachum trajiciatur; adeo ut Bauny apud Dian. part. 6. tract. 7. resol. 15. doceat, non solvi per deglutionem sacchari, vel alterius rei post mediam noctem, si sero id in os immissum fuit, quia solum solvitur per intromissionem cibi, aut potus in os ipsa die jejunii; Quæ doctrina, licet communiter rejiciatur, deservit tamen ad excusandos eos, qui mane deglutiunt particulas cibi, quæ inter dentes remanserunt: Ecclesiasticum vero jejunium est, quo præcipitur abstinentia a cibis paschalibus, & unica comestio a media ad mediam noctem sequentem, juxta præscriptum, & consuetudinem Ecclesiæ; De quo quærendum primo, A quibus cibis abstinendum sit? Secundo, Quotuplex refectio possit sumi, & qua hora? Tertio, Quantum jentaculum; Ex quibus cibis; & Quando? Quarto, De obligatione jejunii, & non cooperandi cum aliis in fractione jejunii. Quinto, De causis excusantibus ab hac lege; præsertim de infirmitate, paupertate, labore, & ætate.

ARTICULUS I.

A quibus cibis abstinendum die jejunii? Et an etiam a potu?

I. Quænam animantia, quæ extra aquam vivunt, non prohibeantur?

II. Num laridum, & sagimen inter lacticinia numerentur? Quid de intestinis animalium?

III. Num lacticinia, quæ ex evidenti totius Ecclesiæ consuetudine obligatoria prohibentur in Quadragesima, pariter in aliis vigiliis prohibeantur?

IV. Dispensatus ad carnes, & non ob virium imbecillitatem, num teneatur ad unicam comestionem die jejunii?

V. Num dispensatus ad carnes, quo die ab iis abstinet, ad unicam comestionem teneatur?

VI. Utrum die jejunii liceat vinum bibere in fraudem jejunii ad vires reficiendas?

VII. Num liceat comedere, & bibere ob delectationem, & non ad satietatem?

VIII. Quinam universim dicatur potus usualis, a quo jejunium non frangatur? Num cervisia, num aqua saccharo, & aromatibus condita? Num Chocolata?

I. CErtum est, a carnibus abstinendum: Nomine autem carnium intelliguntur, quæ juxta communem Catholicorum usum, & medicorum judicium a piscibus contradistinguuntur, habito respectu ad finem Ecclesiæ, qui est alimenta multum reficientia a fidelibus excludere. Proinde non prohibentur testudines, ranæ, conchæ, & limaces, quamvis extra aquam vivant; Et Tambur. putat nec viperas prohiberi, utpote anguillis similes, & modicæ nutritionis, cum sint admodum terreæ.

II. Quæritur nunc primo; An prohibi-

hibito esu animalium; prohibeatur quælibet pars illorum?

Respondeo, nomine carnis venire quamlibet animalis partem, exceptis ovis, lacte, & quæ ex lacte fiunt, ut est caseus, butyrum, & similia, quæ veniunt sub nomine lacticiniorum. Quare prohibentur cartilagines, nervi, sanguis, necnon jus ex carnibus, quia continet partes subtiliores substantiæ carnis per elixationem eliquatas; quælibet item medulla, axuntia, pinguedo, & laridum; Et idem videtur dicendum de iisdem liquefactis, quæ post liquefactionem vocantur sagimen.

Non negaverim tamen, probabilem esse sententiam Azor., Laym., & Fagund., & aliorum apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 21. putantium laridum, & sagimen inter lacticinia numerari; quia scilicet pinguedo non est caro; ut probat Aristot. 2. de Generat.; quandoquidem finito naturali augmento animalis, augetur pinguedo. Verum probabilius censeo cum Trull. dub. 2. laridum, & sagimen permitti posse cum lacticiniis solum ubi est talis consuetudo; in aliquibus enim locis ex defectu olei, vel butyri præparantur ova cum sagimine, ut accidit in Regno Galleciæ, & Peruano, teste Henr. Et propter eandem rationem, quamvis intestina animalium sint etiam caro, nihilominus ex inveterata consuetudine, ut notat Sanch. de Matrim. disp. 18. lib. 8., licitum est apud Castellanos in Hispania iis sabbato vesci; sicut in Belgio ex consuetudine etiam permittuntur lacticinia in Quadragesima.

III. Quæritur secundo, An die jejunii prohibeantur etiam lacticinia?

Respondeo, damnatam esse ab Alex. VII. propositionem 32., quæ dicit: *Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadragesima obliget*. Et in cap. *Denique, dist.* 4., ubi sermo est de tempore Quadragesimæ, hæc habentur: *Par etiam est, ut quibus diebus a carnibus animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam ex carnibus originem ducunt, abstineamus, a carne scilicet, caseo, & ovis*. Quam prohibitionem communiter extendunt etiam ad Dominicas Quadragesimæ; quamvis Trull. dicat, non esse improbabilem sententiam oppositam, quam sequitur Gomez, & Llamas apud Dian. part. 5. tract. 14. resol. 13. Nihilominus esto probabile esset id non prohiberi in cit. cap., certe ex consuetudine prohibetur, ut communiter docent.

Utrum autem prohibeantur etiam lacticinia in jejuniis extra quadragesimam? Variant Doctores; Less., Azor., uterque Sanch., Vasq., & alii cum D. Th. 2. 2. quæst. 147. art. 8. apud Dian. negant contra Covar., Less., Layman, Navar., Medinam, & alios apud Pignatellum tom. p. Consultationum, Consult. quinta. Notant etiam Trull., & Henr. jure communi non prohiberi, unde comedi posse dicit, nisi aliud ferat approbata consuetudo; Aliqui enim apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 41. asserunt dari talem consuetudinem obligantem sub mortali: Sanch. autem lib. 4. cap. 2. absolute negat illam dari; Et Henr. addit cum Escobar, Fagund. Villalob., & aliis, quod si consuetudo adesset, non per hoc obligaret sub mortali, quia non constat esse introductam scienter, & animo se obligandi mortaliter, & non potius ex ignorantia, qua crediderunt simpliciores se esse a jure obligatos; cum ergo incerta sit obligatio, prævalet libertas: Quod multi ex eo comprobant, quia Alex. VII. in propositione damnata loquitur solum de consuetudine abstinendi a lacticiniis in Quadragesima. Verum hæc comprobatio nulla est, quia Pontifex aperte in ea Bulla asserit non confirmare a-

lias

lias opiniones, a quibus præscindit. In casu autem nostro ab hac opinione præscindit; quare non approbat, immo cum decernat evidens esse, quod consuetudo abstinendi a lacticiniis in Quadragesima obliget, & eadem omnino videatur saltem in aliquibus Regionibus consuetudo abstinendi a lacticiniis in reliquis vigiliis, videtur etiam evidens esse, quod consuetudo hæc obliget, in iis saltem Regionibus, ubi habetur consimilis consuetudo. Ideo autem Pontifex solum loquitur de jejuniis Quadragesimæ, quia isthæc consuetudo pro Quadragesima viget pro tota Ecclesia, quæ pro aliis vigiliis forte non est universalis.

IV. Ex dictis sequitur, quod dispensatus ad lacticinia tempore jejunii, adhuc ad jejunium teneatur; siquidem ex jure communi cum essentia jejunii consistit esus lacticiniorum: Contra vero quia esus carnium probabiliter non cohæret cum essentia jejunii, ideo dispensatus ad carnes non tenetur ad jejunium, seu ad unicam comestionem; ut quamplures docent contra Bonac., qui absolute censet quæst. 1. punct. 2., quod teneatur ad unicam comestionem; Et contra Less., Navar., Sà, Cordub., Victor., Rodriq., & alios, qui censent, dispensatum ad carnes ob debilitatem virium posse pluries se reficere, secus vero dispensatum ob detrimentum, quod habet a cibis quadragesimalibus. Verum oppositam Sanchez apud Trull. putat probabiliorem, tum propter usum, & consuetudinem fidelium; tum propter auctoritatem plurimorum Doctorum apud Dian. part. 1. tract. 9. resol 25., & tract. 11. resol. 4.: Clemens XI. tanquam Episcopus Romanus edixit, ut Romæ ad jejunium teneretur, qui ob detrimentum, quod habet a cibis Quadragesimalibus, non vero ob virium debilitatem ad carnes comedendas est dispensatus, juxta opinionem plurimorum veterum Auctorum, & non paucorum Recentiorum, quæ me judice a timoratis sequenda est ubique gentium.

V. Quæritur tertio; Num dispensatus ad carnes, si velit tantum vesci cibis quadragesimalibus, teneatur vespere jejunare, an possit etiam pluries comedere cibos quadragesimales?

Respondeo, communiter Doctores apud Dian. part. 9. tract. 6. resol. 2. cum Sanch. distinguere; Si enim dispensatur iste ad carnes propter debilitatem virium, poterit pluries se reficere, etiamsi nolit carnes comedere; secus vero si dispensatur ob detrimentum, quod habet a cibis quadragesimalibus; intantum enim posset pluries comedere, inquantum comedit carnes, quæ censentur destructivæ jejunii, cum autem carnes mane non comederit, non habet caput, unde ad jejunium vespere non teneatur. Verum probabiliter etiam Dian. loc. cit. cum Tambur. lib. 4. cap. 5. putat, hunc ad jejunium non teneri. Ratio est, quia cum liceat illi vespere carnes comedere ad satietatem; quare non licebit illi comedere solum pisces? cui enim conceditur plus, conceditur etiam minus; Et ideo dispensatus ad carnes tempore quadragesimali intelligitur etiam dispensatus ad lacticinia, & potest in eadem mensa juxta communem opinionem contra Navar., & Graff. apud Dian. part. 1. tract 9. resol. 26. comedere carnes simul, & pisces; itaut, si damnum notabile habet ab esu piscium, peccet contra temperantiam, non vero contra legem jejunii.

VI. Quæritur quarto, An liceat bibere in fraudem jejunii?

Respondeo, olim homines a vino abstinuisse tempore jejunii, ut constat ex Chrysost. hom. 6. apud Bonac.; nunc tamen alia est Ecclesiæ consuetudo; unde tam in mensa, quam ex-

tra mensam licitum est bibere, & vino vires reficere, sicut etiam quolibet alio potu usuali.

Neque dicas; qui in fraudem legis operatur, non minus peccat, quam qui legem transgreditur; sed qui extra mensam bibit ad reficiendas vires, bibit in fraudem jejunii, & in fraudem legis; ergo peccat. Minor probatur ex leg. *Contra legem*, *ff. de Legibus*, *Ille dicitur operari in fraudem legis*, *qui salvis legis verbis ejus sententiam circumvenit*. Et in reg. 68. juris in 6. dicitur, *Is committit in legem*, *qui verba legis complectens contra legis nititur voluntatem*; quod habetur in casu nostro.

Respondeo tamen cum Reginald. negando minorem; non enim in fraudem legis operatur, qui utitur jure suo; quilibet autem ex consuetudine habet jus bibendi ad sedandam sitim; ergo si bibat etiam ad reficiendas vires, utitur jure suo; non enim prohibetur talis intentio, sed solum refectio virium per cibum; ut communius Doctores docent apud Dian. loc. cit. resol. 23. Et propter eandem rationem non peccat contra legem jejunii, qui unica refectione adeo ventrem replet, ut nullam jejunii difficultatem sentiat, nec carnis illecebras ullatenus comprimat. Et ratio radicalis assignatur ab Abulensi apud Bonac. punct. 2., quia scilicet non operatur in fraudem legis, qui facit contra finem legis, sed qui facit contra intentionem legis expressam; ut patet in observatione omnium legum, quarum finis ex Aristot. 2. Ethic. est efficere cives bonos, & tamen non peccat contra leges politicas, qui eas observat, quamvis non efficiatur bonus; unde Medin., & Reginald. dicunt, illum operari in fraudem legis, & peccare contra legem, qui facit contra intentionem legis objectivam, non contra intentionem finalem; Intentio autem objectiva est illa; quæ respicit, quod præcipitur, & expresse præcipitur, quod in casu nostro est unica comestio, & abstinentia a carnibus, non vero a potu.

VII. Utrum autem peccet venialiter, qui bibit, aut comedit solum ob delectationem? Joan. Sanch. apud Dian. part. 3. tract. 5. resol. 6. Martinus Perez, Escobar, & alii negant, si non noceat saluti; sicut non peccat, qui videt res pulchras, & olfacit odores solum propter delectationem; Neque id damnatur ab Innoc. XI. Nam propos. 8. damnata dicit, *Comedere*, *& bibere ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum*, *modo non obsit valetudini*, *quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui*. Quando enim ad satietatem quis comedit, aut bibit ob meram voluptatem, facile limites temperantiæ debitæ prætergreditur, & ideo venialiter peccat; quod non accidit, neque si comedat aliquid, aut bibat propter voluptatem, non tamen ad satietatem cum periculo intemperantiæ; neque si ad satietatem videat res pulchras, aut olfaciat odores; Quod si se inebriaret, peccaret mortaliter, nam 1. ad Corinth. 6. dicitur, *Neque ebrii Regnum Dei possidebunt*. Cæterum quod nec aliqua veniali culpa vacet comedere, & bibere, etiam moderate, ob meram voluptatem, probabilius docent quamplures, quos retulimus in Trutina exponendo præfatam thesim ex D. Th. 4. contra Gentes cap. 87.; inverteretur quippe naturæ ordo, si in his actionibus voluptas tanquam finis amaretur, ubi ea ex institutione naturæ ad vitæ sustentationem ordinatur: Videre autem res pulchras, odores olfacere, per pomarium ambulare, ex intentione naturæ ad animum relaxandum ordinantur; & ideo citra culpam delectatio in his aliis actionibus intendi potest.

VIII.

Digitized by Google

VIII. Quæritur ultimo, Undenam dignoscatur, utrum aliquid ad cibum, an ad potum pertineat?

Respondeo, ex communi usu catholicorum, & judicio medicorum discerni debere, ut diximus in casu, quo dubitatur, an aliquid ad carnes pertineat. Illud certum est pertinere ad potum, quod ex natura sua adhibetur ad vehiculum cibi, & sitim extinguit; debet autem ex natura sua adjuvare ad elixandum, & vehendum alimentum, & ad sedandam sitim; Nec satis est, si tu ad hunc finem illud assumas; aliter posses gallinam distillatam, ova, & lac potare.

Hinc communiter docent Doctores primo, licitum esse bibere vinum, mustum, cervisiam, aquas ex herbis distillatas; sicut etiam ex Tambur. aquam saccharo, & aromatibus conditam, vulgo *Sorbetta*, quia saccharum, & aliæ res, quæ intermiscentur, sunt modica quantitas, & adhibentur per modum medicinæ, ne sola aqua noceat: Sanch. tamen lib. 5. Consil. cap. 8. dub. 23. id negat; quod verum est si aquæ intermisceatur magna quantitas sacchari, & aliarum rerum, itaut extrahatur a natura potionis.

Secundo, Acetum, & Oleum, cum de se non ad potum, sed ad cibum pertineant, frangunt jejunium, si in refectiuncula ultra octo uncias adhibeantur.

Tertio, Uva etiam frangit jejunium, quamvis ex illa solum succum sumas, & cætera ex ore projicias. Ratio est, quia quamvis putes te mustum bibere; at ex communi usu uva assumitur per veram comestionem, & non bibitur per usualem potationem in alimenti vehiculum, ut sumitur mustum, vel vinum. Idem dicas de pomis, & de succo malorum massilicorum, medicorum, cidoniorum, punicorum, vulgo limoni, aranci, cotogni, granati. Idemque dicas de peponibus, vulgo Meloni d' acqua; Qua in re nuper ex hac nostra Academia in lucem editus est libellus, in quo erudite, ac nervose nimis confutatur Anonymus, qui qualibet solida ratiocinatione, ac auctoritate destitutus adversus communissimam Doctorum sententiam in dubium revocare contendebat, num pepones jejunium frangerent.

Circa Chocolatam num frangat jejunium, varii varia. Complures affirmant apud Dian. part. 4. tract. 4. resol. 194., & part. 5. tract. 5. resol. 11. Aliqui negant apud Tambur. propter materiæ parvitatem. Alii vero apud eundem negant, quia est potus usualis in Mexico, non secus ac cervisia apud Germanos, & vinum apud Nostrates.

Idem Tambur., & Dian. propter auctoritatem extrinsecam multorum Theologorum, & propter usum timoratorum putant probabiliter jejunium non frangere; Machad. enim tom. 1. lib. 2. part. 4. tract. 3. dicit in Hispania usque adeo esse usualem, ut fere nemo sit, qui religioni habeat illam sumere die jejunii. Verum præcisa auctoritate extrinseca, arridet mihi opinio Eminentissimi Brancatii cum Escob., quod scilicet si ea utamur eo modo, quo in Mexico est potus usualis, (ita videlicet ut septem, vel octo unciis aquæ addatur una uncia chocolatæ, & media sacchari) jejunium non frangat; secus vero si magna quantitas chocolatæ intermisceatur aquæ, ita ut inducat rationem pulmenti, ut diximus de Sorbetta. Ratio non est, quia uncia est materia parva; nam sic non posses illam pluries sumere sine mortali, nec semel sine veniali; sed quia in tanta quantitate est potus usualis apud illas Nationes, & sic ubilibet tanquam potus usualis sumi potest.

Neque dicas primo, quod quamvis talis potus sit usualis apud Indos, non

est apud Nostrates usualis. Nam si alicubi est potus usualis, jam natura sua habet sumi ad vehiculum cibi, & ad sedandam sitim; quod autem natura sua est tale, ubilibet est tale; & hac de causa apud Nostrates cervisia non frangit jejunium, quamvis non sit hic usualis.

Neque dicas secundo, quod vere nutriat. Nam idem dici posset de vino, & cervisia, quæ tamen jejunium non frangunt; quia, ut notat Laym., & Less., nutriunt per accidens; sumitur enim vinum magis ad alterationem corporis, & digestionem cibi, quam ad nutritionem, ut loquitur D. Th. quæst. 147. art. 6. ad 2., licet aliquo modo nutriat, & ideo jejunium non frangit. Cæterum, ut adverti in Trutina exponendo thesim 29. ab Alex. VII. proscriptam, in praxi non facile hisce opinionibus laxandæ sunt habenæ, præsertim a timoratis, qui Christum Dominum imitari, illique, non abdomini inservire satagunt.

ARTICULUS II.

De unica Refectione, ac de ejus Hora.

I. Ex consuetudine, non ex lege scripta tenemur die jejunii ad unicam dumtaxat refectionem: Et ex consuetudine etiam permittitur refectiuncula.

II. Qui bis comedit die jejunii, si iterum comedat, non peccat amplius; At si comederet carnes, peccat toties, quoties iterum illas comedit.

III. Qui inculpabiliter bis comedit, num teneatur non amplius comedere?

IV. Ut refectio dicatur moraliter unica, quantum temporis intercedere potest inter plures refectiones? Num possit vespere comedere, qui mane caruit notabili parte refectionis?

V. Hora refectionis, quæ olim erat ad Solis occasum, & deinde ad Tertiam post meridiem, nunc temporis est ad meridiem.

VI. Quid si anticipetur hora comestionis sine causa, aut privilegio per horam ante meridiem?

I. Certum est, die jejunii abstinendum non solum a cibis vetitis, sed etiam a multiplici refectione; ut constat ex consuetudine, & omnium consensu; Quamvis nullus textus sit, qui unicam refectionem præcipiat, ut notat Bonac.; Unde fit, quod quia consuetudo invaluit sumendi refectiunculam, ideo illa, prout est in usu, permittatur.

II. Quæritur nunc primo; An qui sæpius comedit die jejunii, tot peccata mortalia committat, quoties comedit?

Respondeo, quod si quis sæpius parvam quantitatem comedat, tunc solum peccet mortaliter, quando ad quantitatem notabilem pervenit: damnata enim est ab Alex. VII. prop. 29. dicens: *In die jejunii, qui sæpius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.* Quamvis autem mortaliter peccetur in secunda refectione, communiter tamen Doctores docent contra Navar., & Reginald. apud Bonac., quod non peccet amplius, qui ulterius comedit, nisi comedat cibos vetitos. Ratio est, quia præceptum de abstinentia a cibis vetitis est negativum, quod obligat semper, & ad semper: Unde facta prima carnium comestione, adhuc urget obligatio a talibus cibis prohibitis, & consequenter quoties comedit tales cibos, toties peccat transgressor; E contra præceptum de abstinentia a multiplici refectione est præceptum affirmativum, quod facta secunda refectione non potest amplius servari, & consequenter non amplius obligat; Unde postquam

quis

quis per secundam refectionem peccavit, non potest amplius contra tale præceptum peccare, etiamsi millies comedat.

III. Neque dicas, quod qui ex inadvertentia bis comedit die jejunii, adhuc tenetur jejunare: ergo præceptum affirmativum de unica comestione adhuc post secundam comestionem potest obligare.

Nam quamvis Valent., Azor., Sà, & alii apud Less. concedant antecedens, & dent disparitatem; quia scilicet in tali casu præceptum jejunii nonnisi materialiter est violatum, cum ad violationem formalem præcepti requiratur ejus notitia; Nihilominus Bonac. negat etiam antecedens; (& idem docet Pont. apud Dian. part. 9. tract. 6. resol. 28., de eo, qui inadvertenter comedit carnes, quod scilicet non teneatur amplius ad jejunium,) tum quia non potest amplius jejunium servari, quod in unica comestione consistit; tum etiam quia ex Navar., & Sylvest. apud Less. num. 18., qui mane sumpsit jentaculum animo laborandi, vel iter agendi, si postea non laboret, non tenetur jejunare propter eandem rationem; Quamvis Less., & Bonac. verius putent, hunc teneri jentaculum illud habere loco refectiunculæ vespertinæ, & semel tantum prandere, si commode possit. Propter eandem rationem notat Sanch. lib. 4. cap. 2., quod qui vovit jejunare in pane, & aqua, si semel notabilem vini quantitatem bibat, non teneatur ab illo amplius abstinere, & possit quodlibet comedere: Contra vero si vovisset nihil sumere præter panem, & aquam, quia tunc votum esset negativum; unde peccaret toties, quoties.

IV. Dubium est; Quantum temporis requiratur inter unam, & alteram refectionem, ut refectio dicatur multiplex, & non una continuata?

Respondeo, Sanch., & Filluc. apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 32. requirere quadrantem cum dimidio, etiamsi nulla causa subsit, & etiamsi post primam refectionem decreveris non amplius comedere; Portella apud Summam Dian. permittit semihoram, dummodo non manducaveris, quod sufficit ad sustentationem; Verum si propter negotium aliquod interrumpatur comestio, tunc conceditur etiam hora; & Joan. Sanch. putat aliquando etiam concedi posse duas horas, quando scilicet interruptio facta est animo redeundi; quod tamen nimis esse censet Escob.

At Tambur. putat, quod si ob negotium magni momenti notabili refectionis parte quis caruerit, possit ex matutina, & vespertina refectione unam moraliter cœnam conflare; quia pia Mater Ecclesia non intendit homines sine sufficienti refectione diem transigere.

Ex quibus infert Thom. Sanch., quod Lectores mensæ, & famuli possint aliquid sumere immediate ante mensam domini, quia propter necessitatem legendi, & inserviendi censentur tunc incipere suam refectionem, quam post unam circiter horam perfecturi sunt. Idem pariter dicendum de multiplici comestione carnium; nam qui, verbi gratia, in principio tantum, & fine mensæ comedit carnes, unum tantum peccatum mortale committit, quia censetur moraliter unam carnium comestionem fecisse.

V. Quæritur secundo; Quanam hora sumi possit unica refectio?

Respondeo, quod in veteri lege jejunium solvebatur ad solis occasum, ut videre est Judic. 13.: Qui mos receptus fuit in primitiva Ecclesia, ut patet ex D. Hieronymo in vita Sancti Hilarionis; Deinde fervor tepuit, & cœperunt homines comedere ad horam nonam, hoc est ad Tertiam post meridiem; idque consueverunt

usque

usque ad tempora D. Th., qui vixit anno 1270., ut videre est 2. 2. quaest. 147. art. 7. Nunc vero communis usus fidelium fert, ut comedatur ad meridiem; Ita tamen ut licitum sit ulterius differre, cum sic rigorose jejunetur; anticipare autem notabiliter sine causa non liceat.

Existimo tamen cum Laym., Filliuc., Bonac., Less., & aliis apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 26., quod esset tantum veniale, immo ne veniale quidem, si cum causa refectio anticiparetur; verbi gratia, ob iter, aut urgens negotium. Quare falsum videtur, quod docet Sanch. disp. 53. horam comestionis ita pertinere ad essentiam jejunii, sicuti pertinet abstinentia a carnibus: Falsum etiam est, dari aut praeceptum, aut consuetudinem graviter obligantem ad non anticipandam comestionem ante meridiem, ut putant Fagund., Sanch., Navar., Azor. apud Trull.: Quia tamen meridies computandus est modo morali, non astronomico, ideo Trull. cum Villalob. putat, praeciso ullo privilegio horam competentem comedendi die jejunii absque ullo peccato esse per horam circiter ante meridiem; quia parum a meridie distat, & pro meridie computari potest.

ARTICULUS III.

De Refectiuncula.

I. Varie opinantur Doctores circa quantitatem cibi in Refectiuncula; Omnium benignissima, & usu recepta opinio est, quod ea sit octo unciarum.

II. In pervigilio Nativitatis Domini refectiuncula potest esse duplo major; & in iis Regionibus, ubi est consuetudo sumendi triplo majorem, immo etiam in vigilia Paschatis, & Pentecostes servari illa licite potest.

III. Num possit in refectiuncula sumi exigua pars piscis majoris?

IV. Licetne sex uncias panis cum duabus unciis liquoris amygdalini coquere, & sumere pro jentaculo?

V. Num liceat sine causa coenulam sumere mane, rejecta in Vesperas coena?

VI. Non licet diluculo jentaculum sumere, & ad meridiem, seu ad Vesperas coenare.

I. Licitum esse vespertinum jentaculum nemo dubitat, cum consuetudine introductum sit; Et quamvis probabile sit introductum fuisse ex necessitate, vel ne potus vespere noceret, nunc tamen licitum est etiam sine necessitate, aut voluntate bibendi illud sumere, etiam causa alendi corpus.

Quaeritur tamen primo; Quantum cibi possit in refectiuncula sumi?

Respondeo, omnes convenire, quod debeat esse modica quantitas: Variant tamen in ea assignanda. Graff. permittit tres uncias. Homob. quatuor; Villalob. sex; Alii vero cum Joan. Sanch. volunt variam esse pro varietate personarum, itaut plus liceat infirmis, provectioribus aetate, nobilibus viris assuetis pluribus epulis, necnon degentibus in Regionibus frigidioribus, defatigatis, &c., quam reliquis. Alii cum Filliuc., Reginald. assignant quartam partem coenae ordinariae uniuscujusque. Omnium autem benignissima opinio videtur esse illa Fagund., & Suar. apud Dian. loc. cit. resol. 1., & quae in consuetudine est apud Nos, quod octo unciae ab omnibus sumi possint; talis enim mensura universim excedit quartam partem coenae ordinariae; quis enim vespere comedat plerumque ultra triginta duas uncias?

II. Ve-

II. Verum in vigilia Nativitatis Domini duplo major (ideſt ſexdecim unciæ) permittitur, etiamſi venerit in Sabbato quatuor temporum: Quamvis Petrus de Cenedo apud Dian. loc. cit. reſol. 35. putet poſſe ſumi in tali pervigilio quantum libuerit ex fructibus, & dulciariis in iis Provinciis, ubi eſt talis conſuetudo. Et ſane collatiuncula iſthæc, cum præciſe ex vi conſuetudinis permittatur ejus quantitas, ſicut etiam qualitas ciborum, non aliunde metienda eſt, quam a conſuetudine uniuſcujuſque loci, ut bene notat Bonac., Leſs., Tolet. Hinc quamvis invenias apud Sanc. in Opuſc. dub. 26. poſſe ſumi in vigilia Nativitatis cœnulam triplo majorem ſolito, eo quod talis ſit uſus timoratorum etiam religioſorum; talis tamen opinio non eſt ſequenda, ubi non viget talis conſuetudo: Et eadem ratione in vigilia Paſchatis, & Pentecoſtes poteſt ſumi refectiuncula duplo major in iis locis, ubi eſt talis conſuetudo, quæ ſane apud noſtrates non extat.

III. Quæritur ſecundo; Quænam qualitas ciborum in refectiuncula permittatur?

Reſpondeo, Dianam pluribus in locis, præſertim part. 1. tract. 9. reſol. 1. acriter invehi contra illos, qui docent in refectiuncula attendendam eſſe ſolam quantitatem, non qualitatem ciborum, oſtenditque conſuetudine, & auctoritate Doctorum permitti ſolum cum modico pane aliquos fructus, vel dulciaria, aut ad ſummum ex Laym., & Azor. aliquem piſciculum; Unde expreſſe infert locutum fuiſſe ſine ratione, & fundamento contra communem Doctorum ſententiam Bonac. de Legibus diſp. ult. punct. 3., dum aſſerit in ſerotina collatione non tam cibi qualitatem, quam quantitatem attendendam; Additque omnes Theologos tam ſuæ, quam noſtræ Religionis ab ipſo conſultos uno ore clamitare, qualitatem cibi in refectiuncula frangere jejunium. Verum Bonac. de Jejun. quæſt. 1. punct. 3., Cajet., Sot., aliique apud Dian. part. 9. tract. 6. reſol. 8. cum Tambur. probabiliter putant, poſſe ſumi octo uncias ex pane, & piſcibus ſale coctis; nec non ex pultibus, ſeu mineſtris. Immo permittunt etiam aliquid caſei illi, cui permittuntur lacticinia. Excludunt autem ova, utpote magnæ ſubſtantiæ, & nutritionis, & ex diametro oppoſita jejunio: Contra vero, quia non eſt certum conſuetudinem ſumendi jentaculum introductam eſſe ſub hac ſtricta neceſſitate, ut non poſſit niſi panis cum fructibus, aut herbis comedi, ideo etiam piſces ſale cocti, & mineſtræ permitti poſſunt, dummodo cum pane quantitatem debitam non excedant, Certum enim eſt, jentaculum ſumi poſſe; dubium vero, an hi cibi ſubſtantiales ſint excluſi? Igitur prævalet libertas illos aſſumendi. Sic diſcutrit Tambur., cujus ſententiam non amplecterer, niſi putarem conſuetudinem jam introductam, ut etiam exigua parte piſcis majoris, ut loquitur Bonac. loc. cit., non tamen ovis in refectiuncula cum pane veſci poſſimus in debita quantitate octo unciarum: quam ſi quis parum excederet, addendo unam, vel alteram unciam, ex Filliuc., Leand., & aliis apud Dian. loc. cit. reſol. 15. nonniſi venialiter peccaret propter parvitatem materiæ ſuperadditæ, dummodo alias eodem die parvitatem materiæ non ſumpſerit.

IV. Dubium eſt, An poſſit etiam quis panem, aut fabas in quantitate debita coquere in aqua, vel liquore amygdalino, & ſic ſumere pro jentaculo?

Negant communiter cum Filliuc. apud Tambur.; quia aqua illa non re-

Digitized by Google

retinet amplius rationem potus, sed propter coctionem ex illa, vel pane, vel fabis fit cibus solidus, seu pulmentum, quod deinde excederet quantitatem debitam. At Leand. quæst. 35. cum Pelliz., & Escob, & Dian. part. 10. tract. 14. resol. 58 ex Rochaful, Vival., Pasqualig., necnon Tambur. ex Boss. sect. 4. de Jubilæo casu 18. putat id posse permitti; quia revera illa aqua semper remanet vehiculum alimenti, nihilque addit ad substantiam nutritionis, & ea coctio solum reddit cibum magis stomacho convenientem; Quare sicut sumi potest panis vino infusus, ita etiam panis aqua, vel alio liquore coctus. Horum tamen sententia scienda est, non sequenda, utpote communiter rejecta; nisi in casu necessitatis, aut nimiæ lassitudinis, quando præstat sententiam hanc sequi, quam ex impotentia jejunium frangere.

V. Quæritur ultimo; Quanam hora sumi possit refectiuncula?

Respondeo, sub vesperas, seu ante cubitum sumi posse juxta consuetudinem: Azor., & Fagund. apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 33. putant esse mortale sine necessitate illam sumere meridie, rejecta in vesperas refectione; quia cum vespertina tantum refectiuncula ex consuetudine permittatur, non matutina, qui mane illam sumeret, frangeret jejunium. Communius tamen docent, id tantum esse veniale; quia non variatur substantia jejunii, variando circumstantiam hujus cænulæ. Tambur denium ex Joan. Sanch. putat omnino licere, etiam sine causa; quod tamen non approbo. Illud certe licitum est, omissa refectiuncula, cœnam ad vesperas differre.

VI. Sicut autem communiter docent esse saltem veniale refectionem notabiliter ante meridiem anticipare sine causa, quia aliqua deordinatio est tam cito ad prandium accurrere; quando cæteri se continent; ita a fortiori veniale est refectionem diluculo sumere, & deinde meridie, vel sub vesperas cœnare; præsertim quia esset novam jejunii formam inducere.

ARTICULUS IV.

De Obligatione Jejunii, & non cooperandi cum aliis in illius fractione.

I. Jejunium Quadragesimale non est de jure divino, sed jam inde ab Apostolis in Ecclesia preceptum.

II. Consuetudine plura jejunia in Ecclesia introducta sunt, & plura abrogata. Num Regulares teneantur ad jejunia consuetudine alicubi introducta?

III. Quandonam frangens jejunium, ad quod ex pluribus titulis obligatur, plura peccata committat?

IV. Num Franciscanus ad jejunia sua Regulæ obligetur ante vigesimum primum ætatis annum?

V. Lex jejunii obligat etiam ad non cooperandum cum aliis in ejus fractione.

VI. Num liceat invitare, ac offerre carnes parato jejunium frangere, non quidem absolute, sed sub conditione, quod velit omnino carnibus vesci?

VII. An peccent Caupones ministrando omnibus indiscriminatim carnes diebus esurialibus?

VIII. Licite carnes ministrantur Infidelibus die jejunii, sicut pueris ante rationis usum.

I. NOtandum primo, obligationem jejunandi esse ecclesiasticam; si enim esset de jure divino, non posset tanta variatio fieri in cibis, ætate, tempore, exceptione, &c. nec consuetudo aliquid immutare potuis-

tuisset. Dicitur autem a Sanctis Patribus Quadragesimale jejunium inductum esse a Domino, præscriptum in Evangelio, & a Christo consecratum; quia Ecclesia, seu Apostoli Ecclesiæ rectores, ac doctores occasionem præcipiendi jejunium quadragesimale sumpserunt ab exemplo Christi Domini, a Prophetis, & Evangelio, ut advertit hic Trull. ex Less.

Notandum secundo, etiam consuetudine introduci posse jejunia, & de facto ex sola consuetudine obligant vigiliæ Sancti Joannis Baptistæ, Sancti Laurentii, Pentecostes, & omnium Sanctorum. Ratio est, quia consuetudo habet vim legis, ex *leg. De quibus*, ff. *de Legibus*: Sicut econtra per consuetudinem legitimam abrogari possunt jejunia, & de facto abrogata sunt jejunia Rogationum, & Feriæ quartæ, & sextæ Adventus, ut notant Azor., & Less. dub. 4. Ubi tamen consuetudo est solum laicorum, non ligat Clericos; & ubi est Clericorum, non ligat Regulares: Et hinc est, quod Regulares non tenentur servare jejunia ab Episcopis indicta, nisi forte ad vitandum scandalum; Quamvis ex Trident. Regulares teneantur servare festa ab Episcopo indicta, & Interdictum. Quod si in aliquo Oppido, vel Provincia aliquod jejunium generali consuetudine introductum sit, procul dubio etiam Clerici, & Regulares obligantur, ut communiter docent; quia sunt communia, & omnium ibi habitantium moribus probata.

III. Notandum tertio, quod qui initio Quadragesimæ proposuit nunquam jejunare, unum numero peccatum commisit, (non secus ac qui uno ictu occidit plures) in executione tamen singulis diebus, vel quoties carnes comedit, nova mortalia committeret. Præterea frangens jejunium, ad quod ex duplici præcepto, verbi gratia quatuor temporum, & vigiliæ tenetur, unum numero peccatum committit, quia utrumque hoc præceptum obligat ex eadem virtute temperantiæ: Econtra si quis violet jejunium, ad quod tenetur & ratione vigiliæ, & ratione voti, aut præcepti superioris, vel Confessarii, multiplex peccatum committit; quia obligatio oritur ex pluribus virtutibus, videlicet temperantiæ, Religionis, obedientiæ, &c., Unde Franciscanus, qui die Veneris tenetur jejunare sub mortali vi suæ Regulæ, cui voto astringitur, si eo die occurrat vigilia, & frangat jejunium, duplex peccatum committit.

IV. Utrum autem ante vigesimum primum annum Franciscanus teneatur ad jejunium suæ Regulæ? Communiter affirmant apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 16., quamvis non teneatur ad jejunia Ecclesiæ. Tambur. tamen cum Medin. & Graff. putat probabiliter non teneri ad jejunia suæ Regulæ; quia præsumi potest nolle Regulam obligare sub mortali eum, quem non vult Ecclesia obligare: Et idem dicitur de Sexagenariis; Unde qui vovit tota vita jejunare singulis Sabbatis, probabiliter non tenetur, quando est sexagenarius.

V. Notandum ultimo, nos non solum teneri ad servanda jejunia Ecclesiastica, sed etiam ad non cooperandum cum aliis in fractione jejunii; unde sicut non licet alios invitare ad fornicandum, ad occidendum, &c. ita neque ad frangendum jejunium ex intentione, quod frangant, quia directe ad malum invitarentur.

VI. Quæritur tamen primo; An urbanitatis causa liceat ad cœnam invitare paratum frangere jejunium, non quidem ex intentione, quod jejunium frangat, sed ex intentione, quod si velit frangere, potius tuæ domi, quam alibi comedat?

Respondeo, Villalob., Navar., Philiar., & alios apud Dian. resol. 38. id permittere, contra Less., & Fagun. Ratio est, quia non invitatur hic ad cœnandum absolute, sed conditionate, si scilicet vult frangere jejunium. Verum in hac re notandum, quod Tambur. advertit lib. 5. cap. 1. §. 4. de parato ad peccandum, verbi gratia ad frangendum jejunium, & de peccaturo, verbi gratia de transgressuro præceptum jejunii. Si Titius transgressurus est præceptum, quia, verbi gratia, decrevit jam violare jejunium, ubicumque reperiat cibos, Vasq. docet, quod non liceat illum absolute ad cœnam invitare, sed solum conditionate dicendo, Si omnino velis cœnare, cœna apud me; Et quamvis Pal. putet, quod id non liceat, immo quod nec possis illi cœnam præparare, eo quod cooperareris peccato illius, tamen Less. lib. 4. cap. 2. num. 24. permittit cum Vasq., quod conditionate invitetur, quia peccatum internum illius jam est patratum, & impediri non potest. Et Sanch. lib. 1. cap. 7. excusat universim a mortali, qui solum remote cooperatur cum transgressuro præceptum, verbi gratia vendendo Titio cibos, quos vult ad jejunium frangendum, aut vendendo agnum Infideli, quem scio velle ad immolandum Idolo; quia cum alius venditurus sit, si ego non vendam, & peccatum internum impediri non possit, non pecco graviter cooperando sine magna necessitate ad solum externum peccatum illius; Contra vero si cooperarer proxime cum transgressuro præceptum; unde non licet scalas admovere, vel humeris sustentare, quem scio velle furari, etiamsi alter id præstaret me recusante; nisi tamen excusor a causa urgentissima, puta a timore mortis.

Verum circa paratum ad peccandum, seu solitum transgredi præceptum, putant Sanch., Pal., nunquam posse nos illum invitare, nec absolute, nec conditionate; quia tenemur impedire peccatum etiam externum proximi, quando commode possumus. Ledesm., & Emman. cum Cajet. & Navar. apud Less. lib. 4. cap. 2. num. 21. putant licere, quando id fit urbanitatis causa, & non ex intentione peccati alterius. Immo Hurtad. apud Dian. part. 5. tract. 7. resol. 8. cum Lug. disp. 25. num. 234. absolute docet, quod liceat sine necessitate petere mutuum etiam signate ad usuras ab usurario parato; sicut etiam ex Azor. petere Sacramenta a Sacerdote parato illa ministrare in mortali, quamvis commode possis ea ab alio habere. Ratio est, quia dum facio, quod mihi utile, vel conveniens est, & de se non est malum, estque tale, ut eo alius recte uti possit, si non recte utatur, sibi imputet; Neque enim teneor abstinere ab actionibus de se non malis, eo quod proximus ex sua malitia abutatur ad peccandum. Verum Hurtad. cum Dian. loc. cit. hanc adhibet distinctionem: Si proximus sit paratus ad peccandum hic & nunc, non ex malitia, sed ex passione vehementi, idest ex fragilitate, tenemur sub pœna peccati scandali a talibus actionibus abstinere; quia scandalum hoc passivum pusillorum tenemur vitare, quando commode possumus: Secus vero si ille sit paratus ad peccandum ex malitia; quia non tenemur vitare scandalum hoc pharisaicum. Has omnes opiniones ut probabiles admittit Tambur. loc. cit.

VII. Quæritur secundo; An peccent Caupones, seu tabernarii offerentes cœnam omnibus indiscriminatim die jejunii, & ministrantes carnem?

Respondeo, communiter Doctores contra Less. loc. cit. docere, quod tabernarii non teneantur interrogare hospites cœnam, aut carnes petentes, an

an excusentur a jejunio, etiamsi dubitent, an excusentur, & a fortiori si probabiliter credant excusari. Ratio est, quia in dubio nemo debet præsumi velle peccare, ex *leg. Merito*, ff. *Pro socio*, Si vero probabiliter, vel certo moraliter sciant tabernarii, quod hospites peccent cœnando, Navar., Tolet., Medin., & alii apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 39. permittunt, quod illis cœna ministretur. Quod etiam docet Sanch. lib. 1. cap. 7. Ratio est, quia ministratio illa, immo & ultronea invitatio non fit directe ad non jejunandum, sed solum ex intentione lucri invitantur ad cœnam, veluti conditionate, hoc est, si velitis cœnare, potius cœnate apud me, quam divertatis ad alium. Præterea sicut ab usurario parato peti potest mutuum, quia de se potest id sine peccato poni, si scilicet detur mutuum sine usuris; ita quia potest hospes sine peccato cœnare, dummodo semel in die cibis Quadragesimalibus se reficiat, ideo absolute exhibetur illi aliquod de se indifferens, quo ille sua malitia abutitur. Si vero loquamur de ministratione, & invitatione ad carnes, certum est, non posse tabernarios invitare hospites, nisi conditionate, ut diximus quæsito antecedenti, dicendo, quod si velint absolute carnes comedere, potius illas comedant in tali taberna, quam alibi. Ratio est, quia comestio carnium fieri non potest sine peccato a non excusatis; sicut potest sine peccato fieri cœna, dummodo semel tantum fiat.

VIII. Notandum demum, quod pueris ante usum rationis, sicut etiam Paganis licite carnes ministrantur; quia non tenentur legibus Ecclesiasticis.

ARTICULUS V.

De Infirmitate, & Paupertate a Jejunio excusantibus.

I. Excusant Dispensatio, & Impotentia sæpe orta ex infirmitate, paupertate, labore, ætate.

II. Infirmitas excusans debet esse notabilis, puta si timeatur ex jejunio capitis vertigo, aut stomachi dolor; Aut si ex illo impediantur consueta uniuscujusque operationes.

III. Prægnantes, & nutrices, etsi validæ, ad jejunium non tenentur, sed tenentur secundum se a carnibus abstinere. Qui absque cœna nequit noctu calefieri sufficienter, non tenetur mane jentare, ut vespere cœnet.

IV. In dubio an jejunium sit graviter nociturum, standum judicio Medici docti, & timorati; vel petenda est dispensatio; Quæ probabiliter dari potest, etiamsi dubitetur, an detur justa causa ad dispensandum.

V. Nec Medicus, nec Confessarius dispensare potest in jejuniis, sed solus Superior; etiam Parochus; non tamen Abbatissa.

VI. Excusatur pauper, si careat sufficienti cibo. Sed quinam dicitur cibus sufficiens?

VII. Num liceat messoribus, ac iter agentibus vesci lacticiniis, si desit sufficiens aliud alimentum?

I. A Jejunio excusant Dispensatio, & Impotentia, sive physica, sive moralis; hæc autem oritur ut plurimum ex infirmitate, paupertate, labore, ætate. In hoc articulo agendum de infirmitate, & paupertate, in sequenti de labore, & ætate.

II. Quæritur primo; Quænam infirmitas a jejunio excuset?

Respondeo nonnisi notabilem. Qua-

re excusantur tam qui de facto infirmi sunt, quamvis ex propria culpa, quam qui ex jejunio notabilem infirmitatem timent, verbi gratia capitis vertiginem, stomachi dolorem; non enim expectandum est actuale detrimentum, sed sufficit timor non levis mali, non quidem gravissimi, sed notabilis. Quare qui sibi bona fide, vel ex experientia, vel ex probabili ratione persuadet graviter nociturum jejunium, non tenetur jejunare.

III. Si tamen petas, quodnam dicatur damnum notabile? Respondeo hanc regulam a Doctoribus assignari. Si ex jejunio impediantur operationes ordinariæ cujuscumque personæ, jejunium dicitur graviter nocere: Verbi gratia, si studens ex jejunio capite doleat, itaut cum difficultate possit studere, si cum gravi incommodo famula exerceat servitia domus, aut artifex opus suum. Et hac de causa communiter excusantur prægnantes omnes, & nutrices, idque etiamsi robustæ sint, ex Reginald. contra Sylvest. apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 14.; quia istæ paucæ sunt, & leges aptantur ad communiora. Universim autem prægnantes, & nutrices indigent multiplici refectione; quamvis teneantur abstinere a carnibus, nisi specialiter indigeant. Idem putat Tambur. dicendum de fœmina, quæ probabiliter mox est conceptura, si a medicis judicetur, jejunia matris nocitura proli suscipiendæ; debet enim mater convenientia remedia, & alimenta ponere, ne forte fœtus concipiendus elanguescat. Excusatur etiam, qui ita stomacho debili friget, ut sumere non possit una vice refectionem sufficientem; Necnon qui noctu per notabile tempus dormire non potest, nisi cœnet; aut qui de nocte absque perfecta cœna calefieri notabiliter nequit. Hoc enim est nimis onerosum. Neque hic obligatur ad jentandum mane, ex Sanch., & Dian. resol. 5., Fagund., & Tambur. Ratio est, quia nemo obligatur ad remedia extraordinaria, & relinquere jus suum comedendi circa meridiem.

IV. Adde, non solum infirmitatem actualem, aut imminentem excusare, sed etiam si sentias stomachi debilitatem extraordinariam, aut notabilem lassitudinem, ex Bonac.; quia universim cum gravi incommodo præceptum jejunandi non obligat. Quando autem dubium est, an infirmitas sit satis ad excusandum a jejunio, vel ab abstinentia a carnibus, requiritur vel medici docti, & timorati judicium, vel dispensatio Superioris. Certe autem sufficiens causa habetur, quando adest solum periculum probabile damni gravis: Immo quando adest dubium, an detur causa sufficiens ad dispensandum, poterit etiam dari dispensatio, ut docet Sanch. lib. 4. cap. 45. contra Bonac. apud Dian. part. 1. tract. 10. resol. 31.; quia bonum, & suave Ecclesiæ regimen id postulat. Quamvis in tali casu consultius sit ex Tambur., quod admisceatur aliqua commutatio, verbi gratia in eleemosynam, orationem.

V. Quæritur secundo; An etiam Confessarius, & Medicus dispensare possint in jejuniis?

Respondeo negative, cum non sint Superiores: Quare possunt hi, & quilibet alius vir prudens, & peritus solum declarare, quod adsit causa sufficiens ad non jejunandum; dispensare autem potest solus superior habens jurisdictionem in foro externo, videlicet Episcopus, & Prælati regulares relate ad suos subditos; Vicarius etiam generalis Episcopi, non quidem ex generali commissione Vicariatus, sed ex speciali mandato, ut diximus cum de præcepto missæ; Et propter præscriptam consuetudinem etiam Parochus ex Sanch. lib. 8. disp. 9., ne nimis graventur fideles, & Episcopi, si essent

ſent pro his frequentibus, & minutis diſpenſationibus ſemper adeundi: Non tamen Abbatiſſa, cum non habeat juriſdictionem ſpiritualem; nec detur talis conſuetudo, ſicut datur in Parocho. Quando autem nec datur ſuperior, qui diſpenſet, nec vir peritus, qui declaret ſufficientiam cauſæ excuſantis, ſatis eſt ex Sà, quod ipſe ſubditus bona fide putet dari ſibi cauſam ſufficientem.

VI. Quæritur tertio; Quænam paupertas excuſet?

Reſpondeo, excuſare paupertatem, quando quis ob illam cogitur laborare, & propter defatigationem indiget ſecunda refectione. Secundo, quando quis caret cibis, quibus unam ſufficientem refectionem aſſumat. Non habet autem ſufficientem refectionem ex Tambur., & aliis apud Dian., qui ſolum habet copiam panis, & vini relate ad eos, qui non ſunt ad id aſſueti, eo quod tale jejunium videatur nimis oneroſum. Si vero ſemel, aut iterum habeat inſuper aliquod obſonium, verbi gratia nuces, olivas, cæpas, &c., ubi non patietur notabile incommodum, videtur univerſim obligandus. Quod ſi contingat non raro, ſolum videntur obligandi ruſtici firmæ ſanitatis, & his vilioribus obſoniis aſſueti, non vero alii, qui ſic nimis, & extra modum macerentur; niſi tamen haberent quotidie plura ex his vilibus obſoniis; quicquid alii in hoc contradicant.

VII. Ex his infertur, excuſari iter agentes, qui hora prandii non poſſunt invenire ſufficiens alimentum. Secundo, ex Sanch. apud Trull. excuſantur agricolæ, ſi edant, & præbeant ſuis domeſticis, meſſoribus, putatoribus lacticinia, & ova, quæ poſſunt facile invenire, quando commode non poſſunt invenire piſces, aut aliud, quod comedant.

ARTICULUS VI.

De Labore, & Ætate, quæ a Jejunio excuſant.

I. Excuſantur a jejunio, qui exercent artem de ſe laborioſam, quamvis poſſent commode jejunare.

II. Quænam dicatur ars de ſe laborioſa incompoſſibilis cum jejunio?

III. Non videntur artes de ſe laborioſæ, Ars Sutoris, qui pannos ſuit, & Ars Barbitonſoris; unde ſolum per accidens excuſari poſſunt.

IV. Quænam reputentur exercitia de ſe non laborioſa? Num Cantoris, Advocati, Concionatoris? Et quid de iter agentibus?

V. Qui arti laborioſæ operam navant, ſi uno, aut altero die a labore deſiſtant, num teneantur iis diebus jejunare?

VI. Quandonam Conjux a jejunio excuſatur, ſi non poſſit aliter debitum reddere?

VII. Non licet in fraudem jejunii opus laborioſum aſſumere, aut longum iter. Quomodo liceat aliquando ire venatum, quamvis non ſit compoſſibile jejunium cum ea venatione?

VIII. Probabiliter ſenes etiam robuſti ad jejunium non obligantur inchoato anno ſexageſimo; Et fœminæ juxta nonnullos inchoato quinquageſimo. Quid ſi dubitetur de tali ætate?

I. QUæritur primo; Quinam labor excuſet a jejunio?

Reſpondeo, laborem omnem cum jejunio incompoſſibilem excuſare. Dicitur autem incompoſſibilis labor, quoties cum gravi difficultate, & incommodo laborans jejunaret. Immo ex Eugen. IV. excuſantur omnes illi, qui artem de ſe laborioſam exercent, puta lignarii, foſſores, bajuli, etiamſi quis re-

reperiatur, qui possit commode cum tali labore jejunare; Ratio est, quia semper a lege inspicitur, quod communiter, & per se contingit.

II. Dubium est primo, Quænam dicatur ars de se laboriosa?

Respondeo, omnem illam, quæ fit cum magna membrorum agitatione, & consumptione spirituum. Universim autem laboriosam artem exercent fossores, aratores, bajuli, figuli, ferrarii, lignarii, argentarii, seu aurifices, qui malleo, aut lima metallum versant, fullones, seu qui toto die vestibus, aut telis lavandis dant operam, coriarii, lanarii, seu qui lanis tergendis, lavandis, & discutiendis navant operam; necnon pistores, iter pedibus agentes, cursores, seu deportatores epistolarum, qui equo currunt magnam diei partem, typographi, qui versant prælum, non vero qui literas ordinant, ut bene Dian. part. 4. tract. 2. resol. 137., ornantes templa, quando circumferendo scalas, ac per illas ascendendo magno labore agitantur: Item sutores ex Azor., seu qui calceos suunt, quorum ars est laboriosa; nisi tamen, ut notat Tambur., solum scindant corios ab aliis suendos; vel nisi suant corium tam molle, ut pannum suere videantur.

III. Dubium est secundo de sutoribus, qui scilicet pannos suunt, ac de Barbitonsoribus, & aliis hujusmodi.

Respondeo, putare Trull., & Tambur. ex Ledesm., & Sà non esse improbabile, quod non teneantur, ea ratione, quia Eugenii IV. privilegio excusantur omnes artifices, qui artem laboriosam exercent, sive Eugenius declaret eos non teneri, sive privilegium illis concedat.

Sed communius cum Less. Laym., Filliuc., Bonac. apud Dian. part. 1. tract. 8. resol. 8. putant teneri; quia Eugenius, ut notat Tambur. num. 28., dum eximit a præcepto jejunii artifices, loquitur de artificibus exercentibus artes laboriosas; unde discutiendum semper est a Doctoribus, an istæ sint artes laboriosæ; Præsertim quia confixa est ab Alex. VII. propos. 30. dicens: *Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.*

Non nego, magis late patere omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sub quo nomine veniunt etiam scribæ, notarii, &c., quam omnes artifices exercentes artes laboriosas; Unde Alex. VII. non damnat aperte opinionem adductam, quod hujusmodi artifices non teneantur. Verum hæc condemnatio videtur magnum pondus addere sententiæ communiori, quod scilicet Barbitonsor, verbi gratia, de se non excusetur; quamvis per accidens excusari potest, si continue stando suum officium exercere non possit, nisi se reficiat.

IV. Dubium est tertio; Quænam reputentur exercitia non laboriosa?

Respondeo, esse illa, quæ exercent scriptores, notarii, pictores, nentes filum, statuam fingentes sine magno mallei strepitu, & conatu, famuli comitantes moderate per Urbem Dominum rheda ambulantem, sicut etiam equo, vel rheda iter agentes: Damnatur enim ab Alex. VII. prop. 31. dicens: *Excusantur absolute a præcepto jejunii, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.* Qui tamen iter unius diei, vel per magnam diei partem, videlicet, ut notat Trull., duodecim, vel quindecim milliariorum, pedibus conficit, aut iter plurium dierum, puta octo, vel decem, conficit equo, vel rheda cum magna defatigatione, per accidens etiam excusabitur. Sic coqui

si

si toto fere die exercitia culinæ exequantur; sic Concionatores, si saltem ter, quaterve in hebdomada cum magna contentione concionem habeant ad populum; Immo si unam tantum concionem habeant eo die, per accidens excusari possunt, si debilitas id exigat. Sic demum lectores, confessarii, advocati, procuratores, cantores, scribæ, quando labor est improbus, & complexio debilis, itaut suum munus obire sine gravi incommodo non possint. Immo, ut notat Trull. num. 9. excusantur ratione laboris, qui labore suo victitant, ex quo gravis, vel mediocris afflictio (secus si levis) sequeretur; quia Ecclesiæ præcepta benigne sunt interpretanda; & in moralibus, quod est valde difficile, reputatur impossibile.

V. Dubium est quarto; An qui artem de se laboriosam exercent, teneantur jejunare, si uno, vel altero die in Quadragesima non laborent?

Respondeo cum Dian. resol. 9. ex Fagund., & Sanch. non teneri; quia indigent viribus ad laborem sequentium dierum, & remanent a laboribus præteritis debilitati. Verum, si multis diebus a labore vacent, procul dubio tenentur.

VI. Dubium est quinto; An conjux liberetur a jejunio, si non possit aliter debitum reddere?

Respondeo, certum esse, quod prævaleat obligatio ex justitia reddendi debitum, quæ est naturalis, obligationi positivæ jejunandi; Quare peccaret conjux jejunando, si sic redderetur notabiliter impotens ad debitum reddendum. Notandum tamen, quod non teneatur ex justitia reddere debitum, nisi moderate, & juxta qualitatem suæ complexionis; moderatio autem attendenda est spectata conjugum qualitate; nam senes, & imbecilliores rarius uti convenit matrimonio, quam juvenes, & robustos. Quare conjux non liberatur a jejunio, ut potens sit ad reddendum debitum immoderate. Immo nec liberatur, ut potens sit ad petendum debitum moderate, ut notat Tambur. contra quendam, qui putat liberari, eo quod ad talem petitionem conjuges habeant jus. Ratio est, quia sic fere omnes conjuges liberarentur. Liberatur tamen conjux, si advertat in alio periculum incontinentiæ, nisi petat, nec possit petere, si jejunet: necnon uxor, si ex jejunio continuato ita reddatur pallida, & macie confecta, ut timor rationabilis sit, ne minus notabiliter a viro ametur, & idcirco aut rixæ proveniant, aut alii a viro quærantur amores. Idem dicas de puella volente nubere, si ex jejunio speciositatem faciei notabiliter amitteret, maciemque contraheret extraordinariam; Ac demum si uxor ita prohibeatur a viro jejunare, ut nisi obediat, notabiles discordiæ exoriantur, dummodo id non prohibeatur ex contemptu præcepti Ecclesiastici.

VII. Quæritur secundo; An possit quis sine causa die jejunii aliquod opus laboriosum, sive iter assumere, ne jejunet, quando commode alio die tale opus exercere potest? Et idem quæritur de eo, qui medicinam eo die sumit, ne jejunet?

Respondeo, Sanch., & alios apud Trull. putare, quod si in fraudem jejunii sine ulla causa tale opus assumatur, non liceat. Ratio est, quia fraus, & dolus nemini patrocinatur. Si vero non in fraudem jejunii, sed bona fide assumatur aliquis labor honestus, quamvis prævideatur esse incompatibilis cum jejunio, licet illum assumere; Unde Sanch. lib. 5. Consil. cap. 1. dub. 2. permittit, quod Magnates recreationis causa eant ad venandum, vel in ludo hastarum se exerceant, dummodo semel, aut iterum id faciant, non frequenter, nec in fraudem je-

jejunii, quamvis prævideant non posse tunc jejunare.

Non nego, Dian. part. 1. tract. 9. resol. 52. putare ex Joanne Sanch., & aliis contra Azor., quod possit quilibet die jejunii assumere laborem cum jejunio incompatibilem, etiam animo ne jejunet, quamvis possit commode tali labore abstinere; quia in tali casu non intervenit fraus, aut dolus, sed fuga quædam ab obligatione præcepti, quæ tamen contra præceptum non est; Sicut non est contra præceptum jejunii egredi ex illa civitate, in qua urget obligatio jejunii municipalis, ne quis ad jejunium teneatur. Et Ledesm. apud Dian. loc. cit. resol. 40. aperte dicit ex Medin., non peccare enim, qui apponit jejunio impedimentum, etiamsi quis, verbi gratia, iter faciat ad fornicandum; peccaret enim contra castitatem, sed non contra legem jejunii. Hæc tamen sententia jure merito communiter rejicitur; quia universim præceptis non licet apponere impedimenta; verbi gratia, non licet projicere breviarium, ne teneamur ad horas, nec licet die festo ire venatum, ubi non est opportunitas audiendi Sacrum; (quamvis id permiserimus, si tempore remoto ab obligatione præcepti tale opus assumatur, verbi gratia, die antecedente) ergo nec licet sine causa in fraudem jejunii assumere defatigationem, medicinam, &c., incompatibilem cum jejunio. Nec Doctores a Dian. citati loquuntur in casu, in quo obligante præcepto, velit quis apponere impedimentum, ne obliget, sed in casu, quo quis egreditur e loco, ubi præceptum obligat, qui casus est omnino diversus: Et quamvis possit quis egredi e loco, ubi præceptum obligat, ne obligetur; non potest tamen apponere præcepto impedimentum, ne obligetur. Et ratio radicalis est, quia qui obligatur ad finem, obligatur ad ponenda media, & ad removenda impedimenta; unde præcepto urgente, non licet apponere impedimentum: Contra vero nemo obligatur remanere in loco, ubi præceptum obligat; unde licite egreditur, ne obligetur.

VIII. Quæritur tertio; Quænam ætas a jejunio excuset?

Respondeo, excusari omnes ante vigesimum primum annum completum, & senes post sexagesimum inchoatum, ut probabiliter docent Doctores contra nonnullos apud Dian. part. 1. tract. 9. resol. 20. qui docent sexagenarios robustos adhuc obligari. Sed Sanch. de Matrim. lib. 7. disp. 62. excusat sexagenarios non solum a jejuniis Ecclesiæ, sed etiamsi certis diebus vovissent tota vita jejunare; quia ætas illa est facile obnoxia valetudini infirmæ, a qua ægre potest deinde senex se liberare: Præterquamquod robur senum est illusivum, & indigent repetito alimento. In fœminis autem probabiliter ex Valer., Narbon., Machad., Peliiz., Dian. part. 9. tract. 7. resol. 73. contra quamplures putantes id non esse tutum, definit obligatio jejunandi inchoato anno quinquagesimo. Si quis autem post adhibitam debitam diligentiam adhuc dubitet, an annum vigesimum primum compleverit, jejunare non tenetur, quia stat in possessione libertas: Contra vero si dubitet an ad ætatem senilem pervenerit, adhuc tenetur jejunare, quia stat in possessione præceptum.

QUÆ-

QUÆSTIO XI.

De quarto Decalogi Præcepto

Honorandi Parentes.

EXplanatis præceptis primæ tabulæ ; quæ ad Dei dilectionem , & cultum spectant , descendimus ad præcepta secundæ tabulæ , quæ pertinent ad proximi bonum , & amorem . Quia tamen inter proximos parentes sunt proximiores , ideo primum præceptum hujus tabulæ (Exod. 20.) est , *Honora patrem tuum , & matrem tuam , & eris longævus super terram.*

Nomine autem Parentum veniunt etiam omnes , qui carnis cognatione conjuncti sunt, ut Avi, Fratres , Patrui, Conjuges , necnon Superiores tam sæculares , quam Ecclesiastici , & ii , qui pro nobis curam gerunt , ut tutores, magistri, procuratores. Quare primo agendum de obligatione filiorum erga parentes. Secundo , de obligatione parentum erga filios . Tertio , de obligatione conjugum ad invicem, necnon de obligatione servorum , & subditorum erga dominos , & alios superiores.

ARTICULUS I.

De Obligatione filiorum erga parentes.

I. Filii Parentibus debent Amorem, Reverentiam , Obedientiam , & Subventionem.

II. Amor Parentibus debitus consistit in fuga odii , & in exhibitione signorum amoris ; necnon in dilectione interna , & formali.

III. Reverentia Parentibus debita quid ferat ? Et quando ab ea filii deobligentur ?

IV. Quandonam graviter peccent filii non obtemperando Parentibus ?

V. In iis, quæ pertinent ad vitæ statum, tenentur filii consulere Parentes , quamvis non teneantur deinde eorum consilium sequi.

VI. Tenentur filii Parentibus subvenire tam in necessitatibus spiritualibus , quam in temporalibus.

VII. In gravi necessitate Parentum tenentur filii abstinere ab ingressu in Religionem ; necnon in extrema fratrum , aut sororum . At egredi e Religione tenentur solum in extrema Parentum necessitate.

VIII. Eodem modo Parentes tenentur ab ingressu in Religionem abstinere in gravi necessitate filiorum , & in extrema egredi .

I. IN quatuor consistit talis obligatio, seu honor parentibus, videlicet in Amore, Reverentia, Obedientia , & Subventione tam in spiritualibus , quam in temporalibus. Quare primo filii tenentur amare præ omnibus aliis Parentes , quamvis non præ Deo ; Nam Lucæ 14. dicitur , *Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, non potest meus esse discipulus.* Secundo , tenentur revereri illos reverentia interiori simul , & exteriori . Tertio , obedire , (quando tamen non præcipiunt aliquod contra bonos mo-

 res,

res, & salutem animæ) verbi gratia si illis præcipiant vitare pravas amicitias, relinquere ludos prohibitos, &c. Demum subvenire in omnibus eorum necessitatibus.

II. Quæritur nunc primo; In quonam consistat amor a filiis debitus erga Parentes?

Respondeo, consistere in fuga odii, & in exhibitione signorum amoris. Unde peccant mortaliter primo, si illos odio prosequantur, aut si malum illis grave excogitent, verbi gratia mortem, ut potiantur hæreditate, aut ut liberentur eorum vexationibus, etiamsi id desiderent non ut malum patris, sed ut bonum cupientis, ut loquitur Innoc. XI. in propos. 4. damnata; qui etiam damnavit propos. 15., quæ dicit: *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas*. Secundo, peccat etiam graviter, qui torvis oculis fere semper parentes intuetur, & ita aspere alloquitur, ac si odio haberet; quamvis illos interius diligat. Præterea sicut tenemur diligere proximum actu interno, & formali, ut constat ex thesi decima ab Innocentio Undecimo confixa, quæ habet: *Non tenemur diligere proximum actu interno, & formali*, ita a fortiori tenemur sic Parentes etiam diligere.

III. Quæritur secundo; Quænam reverentia Parentibus debeatur?

Respondeo, non solum interiorem per recognitionem subjectionis erga illos, & timorem quendam filialem, sed etiam exteriorem verbis, & aliis signis, verbi gratia honorifice loquendo de illis, non detrahendo, caput aperiendo, famulando, ac damna impediendo. Hinc etiam peccant mortaliter, qui maledicta, convicia animo deliberato, & contumelias in parentes etiam mortuos conjiciunt, nisi excusentur ratione parvitatis materiæ, aut indeliberationis. Peccant etiam mortaliter, qui parentes passim increpant, aspere, & dure tractant, & illos in magnam iram provocant, etiamsi reipsa illi non indignentur; Et qui illos percutit, aut manus elevat ad percutiendum, aut contemnit, nec vult parentes recognoscere (nisi forte sint infames, proditores, hæretici, &c. tunc enim propter bonum commune justa datur causa dedignationis) Peccat demum graviter filius, si parentem de aliquo crimine, etsi vero, accuset; cum in omni lege prohibeatur filiis accusare, vel testificari contra parentes; exceptis duobus casibus, scilicet Conjurationis in Patriam ante crimen patratum, & hæresis, ut communiter docent contra Simancham ex Abulensi apud Trull.; potestque etiam filius agere contra parentem denegantem alimenta.

IV. Quæritur tertio; In quibusnam filius debeat obedire parentibus?

Respondeo, in omnibus, in quibus est subjectus, itaut graviter peccet in materia gravi, & venialiter in re levi. Unde sequitur peccare graviter filium, qui patri aliquid circa bonos mores præcipienti non obedit, ut circa fugam pravarum amicitiarum, ludorum, nisi parvitas materiæ excuset; quia pater tenetur filium bonis moribus imbuere: Peccat etiam graviter non obediendo in iis, quæ ad domesticam gubernationem spectant, si res sit gravis, ut notat Sanch. lib. 4. cap. 15. Notat tamen Bonac. hic, quod in re levi excusetur etiam a veniali filius inobediens, si pater imperet aliquid non intendens obligare ad obediendum obedientia sibi debita; cum præceptum non obliget ultra intentionem præcipientis; Et ideo in tractatu de Matrim. dicitur, quod uxor denegans viro debitum excusetur a mortali, si vir benevole illud petat, & non ut sibi debitum ex justitia, seu non inten-

tendens illam obligare ad reddendum sibi debitum.

V. In iis, quæ pertinent ad vitæ statum, non tenetur patri filius obedire, videlicet in materia religionis, aut matrimonii: Et hinc est, quod potest inscio patre statum assumere, si prævideat injuste sibi impediendum: Aliter tenetur ex reverentia debita illum monere, & consulere; quamvis non teneatur deinde ejus voluntatem sequi, nisi ducat indignam, aut malus ex digna timeatur exitus, & scandalum; vel nisi multum expediret, quod ducat dignam, quam pater vult, puta quia cessabunt inimicitiæ. Quamvis autem graviter peccet filia, (sicut etiam filius) quæ invito Patre vult nubere indigno, non eatenus exhæredari potest, ut fuse ostendit P. Andreas Zuccherius Societatis Jesu ex Molina, Sanch., & aliis in suis valde commendatis Decisionibus Patavinis de obligationibus Patrumfamilias Casu 2. Mensis Decembris.

VI. Quæritur quarto; Quandonam filii teneantur subvenire parentibus?

Respondeo, in necessitate tam temporali, quam spirituali eos ad subveniendum teneri. Unde peccant graviter filii primo, si non curent patrem in mortis articulo confiteri, & alia Sacramenta suscipere, aut si impediant, ne testamentum faciat, aut aliquid pauperibus in animæ utilitatem eroget; faciunt enim contra præceptum succurrendi parentibus in spiritualibus. Secundo, si differant solutionem legatorum, & debitorum patris; fieri enim potest, ut notat Bonac., quod ex solutione legatorum a purgatorio ejus anima liberetur. Tertio, si parentum funus non celebrent pro viribus, nec curent corpora sepulturæ mandare, ac preces, & sacrificia pro illis fundere. Quarto, tenentur parentes alere, si non habeant, unde se possint honesta, ac decenti arte sustentare. Quinto, debent invisere parentes infirmos, aut in carcere detentos, & eorum incolumitati consulere.

VII. Dubium est, an filius teneatur e religione egredi, ut parentibus succurrat?

Respondeo, certum esse, quod teneatur ab ingressu religionis abstinere, dum parentes in gravi necessitate versantur; quia præceptum præferendum est consilio; gravis autem necessitas dicitur, si illi sine ope alterius non possent vivere absque notabili jactura sui status, & conditionis, verbi gratia si nobiles tenerentur mendicare, aut famulari; Et idem dicas, si talis necessitas non sit præsens, sed probabiliter sit futura, ut notat Sanch.; Quæ tamen intelligenda, modo filius manendo in sæculo non incurrat grave periculum salutis spiritualis; quilibet enim tenetur salutem spiritualem propriam temporali proximi præferre. Certum est etiam, solum pro extrema, non vero pro gravi necessitate fratrum, sororum, aliorumque conjunctorum teneri sub mortali ab ingressu Religionis abstinere; quia magis stricte obligat præceptum subveniendi parentibus, quam aliis. Certum est tertio, teneri in his casibus filium e novitiatu egredi, cum militet eadem ratio. Verum ad egrediendum e religione solum tenetur, quando necessitas parentum est extrema, non vero quando est gravis, ex Sanch. apud Bonac.: Tenetur quidem in necessitate extrema, nam si extraneus, verbi gratia, in puteum cadat, & solus religiosus subvenire possit, ad id tenetur etiam Prælato invito; ergo a fortiori si pater sit in extrema necessitate; Non tenetur tamen in gravi, quia res uni tradita non potest extra necessitatem extremam illi auferri, & alteri tradi.

VIII. Quod diximus de filiis relate ad parentes existentes in necessitate, dicas de parentibus relate ad filios in eadem necessitate existentes. Quare

non possunt parentes ingredi religionem, si filii sint in gravi necessitate, aut non habeant necessaria ad educationem, quia parentibus incumbit illis providere: Tenentur vero e religione egredi in extrema necessitate filiorum, deferendo tamen habitum, & observando vota, & præcepta religionis eo modo, quo commode fieri potest; sublata vero necessitate extrema tenentur ad religionem regredi.

Demum in iis casibus, (de quibus articulo sequenti,) in quibus pater potest exhæredare, & alimentis privare filios, non tenentur filii patrem sustentare.

ARTICULUS II.

De Obligatione Parentum erga filios.

I. Tenentur parentes bono spirituali, & temporali filiorum multipliciter prospicere; & si ad eorum emendationem est necessarium, possunt percutere etiam in Sacris constitutos.

II. Mater solum tenetur lactare, & educare filium usque ad tertium annum, nisi pater sit impotens ad alendum filium. In defectum parentum tenentur Avi, deinde Aviæ. Si divites exponant filios Hospitali, tenentur huic expensas compensare.

III. Plurima causa a Doctoribus assignantur, ob quas potest Pater filium exhæredare.

IV. Si filia contra voluntatem Patris nubat indigno, non potest exhæredari.

V. Num Pater filio, quem exhæredare potest, teneatur alimenta præstare ad vitam sustentandam?

VI. Quid veniat nomine alimentorum, quæ Pater tenetur filio præstare? Num teneatur etiam alere uxores filiorum, & filiæ spuriæ dotem constituere?

VII. Obligatio, quam habent parentes alendi filios, transit ad hæredes; Sic ut etiam si bona parentis donentur Monasterio, aut addicantur fisco.

VIII. Quinam debet filium alere, si dubitetur num sit filius Petri, an Pauli? Et Paterpatratus a Patreue, an a filiis alendus est?

I. PArentes jure naturæ tenentur curam filiorum gerere; Unde peccant graviter primo, si non curent, quantum in se est, ut præcepta Dei, & Ecclesiæ observent, a mortali saltem abstineant, & necessaria ad salutem addiscant, verbi gratia symbolum, orationem dominicam, &c. Secundo, ex Azor., & Reginald. si non faciant sumptus necessarios, ut filii studia literarum, aut artem aliquam addiscant, prout reliqui ejusdem conditionis facere solent. Tertio, si malo exemplo, & consiliis filios depravent, aut si non avertant occasionem peccandi, verbi gratia si permittant inter sponsum, & sponsam de futuro tactus impudicos; aut si filiabus permittant amatorem ad malum finem; Immo etiam si absque rationabili causa a bono revocent, ut ab ingressu in religionem, a votorum impletione, &c.; necnon si cogant ad matrimonium contrahendum; Et excommunicationem incurrunt latam a Trident. sess. 24. cap. 18. si filias cogant ad ingrediendum in religionem, vel ab ea retrahant vi, fraude, injuria.

Quarto, peccant etiam, si non objurgent, aut castigent filios, quando id est necessarium ad eorum emendationem; possunt enim moderate percutere etiam filium Clericum; & ex Bonac. contra Tolet. etiam in Sacris constitutum. Quinto, si non dent filiis etiam illegitimis, & adoptivis necessaria alimenta, & filiabus dotem; nisi tamen detur justa causa exhæredandi. & alimentis privandi. Demum, si non adhibeant saltem mediocrem diligentiam ad acquirenda bona, quibus

Digitized by Google

bus filii juxta propriam conditionem alantur; Et ut sufficientem habeant hæreditatem post mortem patris. Dicitur enim 1. ad Corinth. 12. *Non debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis.*

II. Quæritur nunc primo; Ad quid mater teneatur erga filios?

Respondeo, per se loquendo solum teneri educare, & lactare filium etiam spurium usque ad triennium, modo ipsa lacte non careat, aut justam causam non habeat non lactandi, ex leg. *Nec filium*, Cod. *De patria potestate*; Excepto autem lacte, nihil aliud tenetur mater filiis præbere, nisi tamen pater sit impotens ad alendum filium; tunc enim tenetur mater etiam post triennium, & in defectu matris Avi, & in horum defectu Aviæ. Quare ex Azor., & Navar. peccat saltem venialiter, si proprio lacte mater filium suum non lactet, nisi justa causa excuset; ut si mater sit imbecillis, aut nobilis, quam ex more patrio id dedeceat; tunc enim tenetur bonam illi nutricem quærere. Peccant vero graviter parentes, si sine justa causa exponerent filios hospitali; si vero adsit causa, videlicet vel gravis necessitas, vel periculum infamiæ, non peccant. Si tamen divites sint, tenentur expensas hospitali restituere, quia hospitalis domus non est instituta ad alendos filios divitum, ut communius docent contra Henr.

III. Quæritur secundo; Quænam sint causæ negandi alimenta, & exhæredandi filios?

Respondeo, plurimas communiter assignari ex Sanch., Bonac., & aliis, videlicet si filius graviter in patrem manus injiciat, si contumelia gravi afficiat, si fiat hæreticus, si histrio, aut gladiator, si cum maleficis intermisceat se, si prohibeat patrem testari, si eundem accuset extra casum hæresis, aut conjurationis in Patriam, vel Principem; si insidietur vitæ patris, si ejusdem uxorem, hoc est novercam suam violet, aut ejus concubinam; si requisitus a patre in carcere incluso noluerit esse fidejussor; si patrem in judicium deferat cum ejusdem gravi detrimento; si patre offerente dotem filia minor vigintiquinque annis luxuriose vivat; si parentis furiosi curam negligat; si eundem captivum non redimat, cum possit.

IV. Dubium est primo; An si filius committat aliud crimen simile, aut majus enumeratis, possit pariter exhæredari?

Negat Molin. cum Juristis communius, quia in Authentica dicitur, quod præter causas enumeratas nulli liceat alias ingratitudinis causas exponere. At Bonac., Reginald. cum Theologis communius affirmant, quia lex ad similia trahi potest; præsertim cum similis, aut gravior causa existit, ut loquitur Azor. part. 2. lib. 2. cap. 19. quæst. 6. Illud certum est, quod si filia nubat indigno contra voluntatem patris, non possit exhæredari, ne præjudicetur libertati matrimonii.

V. Dubium est secundo; An propter causas adductas non solum possit filius exhæredari, & privari alimentis, sed etiam omnibus necessariis ad vitam sustentandam?

Affirmat Molin., quia filius non habetur tunc pro tali; unde solum, sicut cæteri in extrema necessitate constituti, adjuvandus est; Covar. vero benignius docet teneri patrem necessaria alimenta præstare, quia ille non amittit ob culpam esse physicum filii, atque adeo in patre aliqua major obligatio residet, quam in aliis.

VI. Quæritur ultimo; Quid veniat nomine alimentorum, quæ pater tenetur præstare filiis? & utrum obligatio alendi filium transeat ad hæredes?

Respondeo, nomine alimentorum venire victum, vestitum, lectum, habi-

bitationem, medicinas, sumptus ad filii institutionem, & disciplinam, & alia ad vitam necessaria, juxta personæ conditionem.

Ex Molin. autem contra Bonac. veniunt etiam expensæ funeris, si filius decedat, & expensæ competentes pro anima defuncti. Ex Sanch. vero lib. 4. disp. 26. pater non solum tenetur alere filios, sed etiam eorum uxores, quia in leg. *Si quis*, ff. *de liberis agnoscendis* dicitur, quod pater teneatur filiorum onera sustinere: Proinde tenetur filiæ etiam spuriæ constituere dotem, quæ vicem alimentorum gerit.

VII. Hæc autem obligatio alendi filios procul dubio transit ad hæredes illius, qui hanc obligationem habebat. Quare si quis sua bona Monasterio reliquit, tenetur Monasterium filios illius alere; Et eadem est ratio, si ob crimen parentis ejus bona fisco addicantur; quia non debent filii privari alimentis jure naturæ debitis ob culpam patris. Quando tamen filius alimentis aliunde, quam a patre petitis, se sustentavit, non tenetur pater in foro conscientiæ ad restitutionem; quia filio debentur alimenta solum in subsidium, ut vivat; Quare cum aliunde vixerit, non tenetur pater alimenta in præteritum debita reddere, ut notant Reginald., & Bonac.; nisi tamen filius ob id contraxerit debita; ut probabiliter limitat idem Bonac.

VIII. In dubio autem, an Petrus sit filius Titii, vel Caji, probabiliter ex Tambur. lib. 1. cap. 3. §. 7. neuter tenetur illum alere; probabilius tamen videtur, quod uterque in solidum. Quod si uxor rem habeat cum marito, & cum adultero, hic non tenetur prolem alere in dubio, an sit ab ipso genita. Demum si quis sit paterpatratus, seu habeat simul filios, & patrem, probabilius alendus est a patre, quam a filiis, ut multi docent contra nonnullos apud Dian. part. 10. tract. 13. resol. 13.

ARTICULUS III.

De Obligatione Conjugum ad invicem.

I. Etiam vir debet uxori præter amorem, obedientiam in iis, in quibus est subjectus, & honorem.

II. Potest vir objurgare, & leviter percutere uxorem, si sit spes emendationis; at nequit sine gravi culpa illam graviter percutere.

III. Secundum se tenetur vir alere uxorem, quamvis illam duxerit indotatam.

IV. Num teneatur illam alere, quando ob utriusque culpam ab eo recessit?

V. Aliquando tamen uxor tenetur virum alere.

VI. Majorem debet amorem, reverentiam, & obedientiam uxor viro, quam uxori Vir, quippe qui est caput mulieris; unde tenetur uxor virum sequi: Sed quid si pactum intercedat non mutandi locum?

I. Quæritur primo; An vir debeat uxori, præter amorem, etiam obedientiam, & honorem?

Respondeo, debere illi obedire in iis, in quibus est subjectus; ex mutua enim conjugum obligatione fit, ut uterque teneatur ad arbitrium alterius debitum reddere: Consequenter debet uxori etiam honorem, quia honor debetur ratione superioritatis, & excellentiæ; uxor autem aliqualem habet superioritatem, ut diximus, erga virum, habetque propriam excellentiam.

II. Hinc sequitur, peccare graviter maritum primo, si verba infamatoria proferat in uxorem, etiamsi sine animo infamandi, dummodo cum plena adver-

advertentia ; Sicuti etiam si graviter illam verberet, cum non sit serva, sed socia ; Quamvis possit aliquid discrete contra eam proferre, & moderate tantum verberare, juxta conditionem personæ, quando est spes emendationis. Secundo, peccaret graviter, si impedimentum illi sit ad observantiam præceptorum Dei, & Ecclesiæ sine justa causa. Tertio, si sine justa causa non cohabitet cum illa longo tempore ipsa invita: Est autem legitima causa, si domus negotia magni momenti tractet, si timeat sibi aliquod grave damnum, dum est in civitate, si ex præcepto Superioris absit. Verum si spes redeundi ad Patriam tollatur, debet uxorem secum adducere.

III. Quæritur secundo ; An vir teneatur uxorem alere?

Respondeo affirmative ; ad hoc enim recepit dotem : Quod si pauperem duxit sine dote, sibi imputare debet vir, quod duxerit indotatam : Quare peccat graviter negando illi alimenta, modo alere possit, aut is, qui dotem promisit, non sit in mora culpabili solvendi dotem, aut nisi dos perierit culpa ipsius, qui solvere dotem tenebatur, aut nisi dos perierit culpa ipsius uxoris, aut demum nisi uxor sua culpa a mariti consortio recesserit; nam ex leg. *Julius ff. de actione emptoris*, *Qui non facit*, *quod debet*, *non recipit*, *quod oportet*.

IV. Dubium est; An uxor sit a viro alenda, quando utriusque culpa recessit a consortio illius?

Respondeo, ex Sanch. inspiciendum esse, cujus sit ultima culpa, nam si ob utriusque culpam recessit, & deinde vult uxor reverti, nec vult vir, tenetur hic alere, quia ultima culpa est viri : Quod si uxor ob sævitiem viri recessit, & deinde oblata sufficienti securitate suavis tractationis in posterum, non vult uxor reverti, illam alere non tenetur; quia pœnitentia viri purgat delictum, & perinde se habet, ac si propria sponte uxor recesserit.

V. Quæritur ultimo ; An uxor pariter teneatur aliquando virum alere?

Respondeo, debere, quando scilicet presso ex inopia viro, ipsa habeat, quomodo illi succurrat, sive ex bonis dotalibus, sive ex paraphernalibus, sive aliis, cum hoc postulet nexus conjugalis; etiamsi maritus sua culpa triremibus sit addictus, aut sit infirmus; modo sua culpa non recesserit ab uxore, nec velit redire.

VI. Sicut autem diximus debere virum uxori præstare amorem, reverentiam, & obedientiam in iis, in quibus est subjectus, pariter debet id uxor viro; & a fortiori, quia vir est superior, & caput mulieris. Unde sequitur primo, peccare graviter, si notabiliter sit inobediens in iis, quæ spectant ad bonos mores, & ad familiæ gubernationem, cum in iis viro sit subjecta. Secundo, peccat etiam, si maritum in gravem iram, vel blasphemiam provocet, cum id obstet reverentiæ, & amori debito. Tertio, peccat etiam, si maritum alio pergentem sequi recuset sine justa causa; qualis esset periculum mortis, aut peccati : Vel si maritus post matrimonium fieret vagus; vel si pactum intercessisset non mutandi locum; (quamvis si justa causa superveniat mutandi locum, ut esset morbus, inimicitia, &c.; tenetur uxor non obstante pacto maritum sequi.) Quarto, peccat, si reddere debitum recuset. Quinto, si jus gubernandæ domus sibi arroget; quamvis excusetur, si vir sit prodigus, aut si sit morosus, nec velit concedere, quæ in utilitatem familiæ redundant ; Demum debet uxor tolerare mariti defectus ; cum id ferat amor, & reverentia debita.

A R-

ARTICULUS IV.

De Obligatione Dominorum, Superiorum, & Principum relate ad subditos, & ad invicem.

I. Mancipia tenentur cum periculo vitæ dominum defendere.
II. Servis in bello justo captis licitum est fugere, si non dederint fidem non fugiendi.
III. Quicquid servus acquirit, domino acquirit, si de consensu domini non habeat peculium.
IV. Famuli non tenentur, sicut tenentur servi, dominum defendere cum vitæ discrimine. Num debeatur famulo salarium, si diu ægrotat?
V. Num Superiores, Magistri, Parentes possint moderate ad correctionem verberare etiam in Sacris constitutos?
VI. Quomodo se gerere debet Herus erga famulos? Num possit illos ægrotantes mittere ad Hospitale subtrahendo mercedem? Ecclesia Clericis ægrotantibus non denegat distributiones.
VII. Religiosi non tenentur obedire Prælatis suis in iis, quæ sunt aut supra regulam, aut præter regulam.
VIII. Prælati tenentur ad residentiam, & ad dispensandos reditus Ecclesiasticos superfluos congruæ sustentationi in usus pios.
IX. Parochus quomodo debeat providere de Vicario, si non resideat ex justa causa?
X. Subditi erga Principes laicos ad quid tenentur?
XI. Ad quid vero Principes laici erga Vassallos?
XII. Peccat Princeps, & ad restitutionem damni secuti tenetur, si ad Officium Gubernatoris, vel Judicis promoveat ineptos.
XIII. Peccat etiam plerumque graviter, & contra fidelitatem ergà Rempublicam, & contra justitiam distributivam, si ad hæc Officia promoveat dignos, omissis dignioribus, seu Reipublicæ utilioribus.
XIV. Officia sæcularia solus Princeps supremus potest aliquando moderate vendere, idque propter Reipublicæ utilitatem, non ob privatum commodum.

I. Quæritur primo; Ad quid teneantur servi, seu mancipia erga dominos?

Respondeo, teneri primo ad honorem, itaut graviter peccent, si contemnant, irrideant, &c. Secundo, ad obedientiam in iis, in quibus sunt subjecti, itaut graviter peccent, si in rebus magni momenti non obediant. Tertio, debent conservare pro viribus res domini. Quarto, in ægritudine domini debent illi procurare Sacramenta, si desint propinquiores. Quinto, debent defendere a malis gravibus imminentibus dominum, etiam cum periculo propriæ vitæ.

II. Dubium est; An liceat servis in bello justo captis fugere?

Respondeo, probabile esse, quod liceat, ex Azor., Trull., & aliis, dummodo non dederint fidem non fugiendi; Sicut reis licet fugere a carcere citra vim custodi adhibitam, vel fraudem. Ratio est, quia sicut jure gentium facti sunt servi, ita consuetudo, & tacitus consensus populorum dat iis jus fugiendi.

III. Dubium est secundo; An si donentur centum servo, hic acquirat eorum dominium?

Respondeo, servum habere posse peculium de consensu tantum domini. Quare sine hoc consensu ea centum absolute donata evadunt domini, quia quicquid servus acquirit, domino acquirit; si tamen sub ea conditione donentur, quod non perveniant

ad

ad dominum, non evadunt domini, ut notat Trull. l. 4. in decal. cap. 2. d. 4. Leff. & alii.

IV. Quæritur secundo; Ad quid teneantur famuli erga heros?

Respondeo, teneri sicut servos ad honorem, obedientiam, & ad operas suas; serviendo scilicet, impediendo damnum domini, & illum defendendo, quamvis non cum periculo propriæ vitæ, nisi ad id specialiter sint conducti, & dominus non temere se ingerat in pericula. Notandum tamen, quod si famulus conducatur per annum, verbi gratia, & per aliquot menses ægrotet, non debeat operas supplere post annum; quia in ea promissione operarum censentur excepti casus fortuiti. Præterea dominus non debet famulo ægrotanti salarium, quando non conducitur ad tempus determinatum, nisi ægritudo sit per modicum tempus, videlicet per unam, vel alteram hebdomadam, idque ex æquitate, nisi aliud in pactum sit deductum, aut aliud ferat consuetudo approbata.

V. Quæritur tertio; Ad quid Superiores erga subditos, & domini erga servos, & famulos teneantur?

Respondeo, dominos, & superiores erga servos, famulos, ac subditos teneri eorum curam gerere, cum sint eorum caput, & parentum vices gerant: Quare si notabiliter negligant eorum salutem, peccant graviter; cum Apost. 1. ad Timoth. 5. dicat: *Si quis suorum maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior*. Hæc autem obligatio ad tria capita reducitur. Primo, ad honestam sustentationem. Secundo ad institutionem in rebus fidei. Tertio, ad correctionem non solum fraternam, sed etiam domesticam, cum opus est, idest ad verberationem; possunt enim universim Superiores tam Sæculares, quam regulares, parentes, ac magistri verberare moderate subditos, etiam in Sacris constitutos, ex gravi causa; cum possint uti mediis ordinatis ad salutem subditorum. Si tamen modum excederent, incurrerent excommunicationem: Et quamvis Tolet. neget apud Trull. posse etiam patrem verberare filium in Sacris constitutum, id tamen permittit Bonac. Et Molin. disp. 228. observat, etiam seniores posse moderate percutere pueros pro suis excessibus, dum ipsorum propinqui, aliive, quorum curæ subduntur, præsentes non sunt, nec est periculum scandali, & rixæ. Fratres etiam, & patrui sorores, & nepotes verberare moderate ad correctionem possunt, si ipsorum cura sibi commissa sit, & vices parentum gerant.

VI. Herus tamen erga famulos prospicere tenetur saluti tam corporis, quam animæ, ac pretium conventum illis dare. Quod si famulus ægrotet, debentur illi modicæ necessariæ expensæ juxta usum, qui talem obligationem interpretatus est; ut notat Filliuc. apud Trull. (quamvis præcisa consuetudine in contrarium possit mercedem subtrahere.) Si vero morbus sit gravis, poterit illum ad hospitale mittere, cum non teneatur dominus huic famulo subvenire, nisi in extrema, vel gravi necessitate. Ecclesia tamen concedit Clericis ægrotantibus distributiones, ne alii a Sacro ministerio deterreantur. Utrum autem teneatur dominus ejicere famulum, quem ne verberibus quidem moderatis potest corrigere? dicendum, quod teneatur, si probabiliter existimet meliorem evasurum; quod si timeat pejorem reddendum, non tenetur ejicere.

Ex dictis sequitur, peccare graviter dominos primo, si famulis, aut servis occasionem peccandi permittant; sicut etiam si non curent, ut a peccatis abstineant, ut tempore præscripto confiteantur, & communicent, ut jeju-

nent, ut doctrinam christianam addiscant. Secundo, si absque justa causa impedimento illis sint, ne missam audiant, vel in causa sint, ut serviliter die festo laborent. Tertio, si illos gravibus injuriis afficiant, ut si appellent Canes, diabolos, &c.

VII. Quæritur quarto; Ad quid teneantur Clerici, & Religiosi erga Prælatos suos?

Respondeo, ad amorem, obedientiam, reverentiam, & defensionem. Debent tamen solum in iis, quæ ad proprium statum pertinent, obedire; puta si præcipiat Episcopus Clerico, ut Romam adeat pro negotiis Ecclesiæ, ut reum excommunicet, &c.: Religiosi vero subditi ex D. Th. in 2. dist. 44. quæst. 2. art. 3. debent Superioribus obedire in iis, quæ necessaria sunt ad exequendum, quod in regula continetur, & in iis, quæ imponuntur pro culpis contra prædicta. Quare non tenentur ex Sylvest. obedire in iis, quæ sunt vel supra regulam, ut si Prælatus præcipiat jejunia, & disciplinas supra perfectionem regulæ; vel in iis, quæ sunt præter regulam, ut si præcipiat impertinentia, & indifferentia, puta aspicere aves volantes, tollere festucam, &c.; vel in iis, quæ sunt contra regulam, ut si præcipiat inobservantias, &c.

VIII. Quæritur quinto; Ad quid teneantur Prælati, & Superiores Ecclesiastici erga Clericos, & alios subditos?

Respondeo, Episcopos etiam de jure divino, ut communius docent, teneri ad residentiam, itaut si intra annum ultra tres menses sive continuatos, sive interpolatos a sua Ecclesia absint sine justa causa, non faciant suos fructus respondentes tempori absentiæ, atque adeo teneantur statim illos restituere, vel dare fabricæ Ecclesiæ, aut pauperibus loci, quin possint eos erogare in fabricam beneficii, aut aliis pauperibus, quam illius loci; sicut possunt Beneficiarii omittentes culpabiliter horarum recitationem. Secundo, tenentur Episcopi dispensare suos redditus pauperibus, subtractis iis, quæ ad decentem victum, vestitum, & ornamentum domus pertinent, ex cap. *Si privatum* 12., *quæst.* 1.

IX. Parochus tenetur etiam residere, itaut non faciat fructus suos si sine justa causa per multum tempus absit; Si tamen detur justa causa, & absentia sit longa, hoc est ultra duos menses, requiritur licentia Episcopi, ut docent communiter cum Navar., & Azor. Verum, ut absit per bimestre sibi a Tridentino permissum, Palaus putat requiri pariter Episcopi licentiam; quod negant Navar. Azor. Sà, Rodriq. Qua in re verius consulenda est praxis uniuscujusque regionis; ut diximus in Opusculo de Beneficiis Ecclesiasticis quæst. tertia artic. 2. Quando autem Parochus ultra octo, vel novem dies abest, debet Episcopus providere illi de Vicario; Si vero per sex, vel octo dies absit, poterit ipse suum vicarium constituere, sic declarante consuetudine. Nec requiritur præter justam causam licentia Episcopi pro absentia hujus brevis temporis. Alias Episcopi, & Parochi obligationes vide in laudato opusculo, & apud Summistas.

X. Quæritur sexto; Ad quid obligentur subditi erga Principes laicos?

Respondeo, Vassallorum quinque esse præcipuas obligationes. Primo, ut in rebus justis debeant esse Principi subjecti, unde acceptare debent ejus justas, & honestas leges. Secundo, ut cogi possint aliquando ad aliquid agendum cum periculo vitæ, & sub pœna mortis, quando scilicet id expedit ad conservationem Reipublicæ. Tertio, ut teneantur legibus etiam

iam

iam civilibus obedire sub mortali, quæ scilicet respiciunt bonum Communitatis, ut est, verbi gratia, lex taxans pretium rerum, vel irritans contractus, vel lex de non asportanda pecunia, frumento, armis, &c. Pal. tamen apud Dian. part. 3. tract. 6. resol. 90., & part. 5. tract. 5. resol. 49. putat non esse peccatum mortale transgressionem harum legum, nisi quantitas pecuniæ, vel mercium, quæ asportantur, pertingat ad centum aureos; quia per minorem quantitatem non pateretur Respublica grave damnum: Quamvis Sanch. lib. 1. cap. 4. sit rigidior, quia non debet attendi quale damnum in Republica sequatur uno tantum contraveniente, sed quale si multi contraveniant, & communiter id fiat. Verum putat Reginald. probabiliter, & alii apud Dian. part. 1. tract. 10. resol. 17., quod lex pœnalis non obliget sub reatu peccati mortalis, etiamsi sub pęna capitis aliquid prohibeat. Quarto, tenentur subditi suum Principem ab hostibus defendere, & pro eo, si opus sit, vitam profundere. Demum debent justas gabellas solvere; unde juxta communiorem, & probabiliorem opinionem peccant mortaliter, qui fraudant gabellas; quamvis Less., & Bonac. apud Dian. loc. cit. resol. 19. putent istas habendas esse ut leges pœnales; Licet enim jure naturali debeantur gabellæ, tamen qui eas fraudat, non vult legem naturalem transgredi, sed cum ea lex sit pœnalis, ejus arbitrio relinquitur, vel gabellam solvere, vel exponere se periculo pœnæ cum notabili Principis emolumento, quando pœna est pecuniaria.

XI. Quæritur ultimo; Ad quid teneantur Principes erga Vasallos laicos?

Respondeo, virtutes Principis proprias esse octo, Clementiam, Mansuetudinem, Liberalitatem, Justitiam, Fortitudinem, Prudentiam, Magnificentiam, & Magnanimitatem: facile autem peccare potest Princeps in immodica regnandi libidine, usurpando aliena, & indicendo bellum injustum, in non subveniendo pauperibus, in non reficiendis, & custodiendis viis publicis, in non tollendis pravis consuetudinibus ludorum, usurarum, & aliorum contractuum injustorum, in condendis legibus potius ad privatum, quam ad commune bonum, in cogendo ad aliquod matrimonium.

XII. Petes tamen primo; An peccet mortaliter, & teneatur ad restitutionem Princeps assumendo ad gubernationem minus aptos?

Respondeo cum communi peccare mortaliter, si assumat ad officium Gubernatoris, vel Judicis ineptos, vel qui existimantur male illud administraturi; in quo casu, ut notat Less. lib. 2. cap. 32. tenetur Princeps ad restitutionem damni secuti, quia ex lege justitiæ ratione sui muneris tenetur procurare aptos ministros; propter hoc enim tributa accipit.

XIII. Præterea ex Sot., & aliis apud Trull. lib. 4. cap. 1. dub. 10. peccat plerumque mortaliter, si ad hæc officia Princeps assumat aptos, omissis aptioribus; tum quia facit injuriam aptiori; tum etiam quia facit contra fidelitatem Reipublicæ debitam, ex qua constituere tenetur ministros maxime idoneos, non secus ac œconomus ex fidelitate debita domino debet conducere operarios maxime aptos: Quamvis Princeps in hoc casu ad restitutionem relate ad digniorem non teneretur, quia non faceret contra justitiam commutativam, sed contra distributivam; quod peccatum dicitur Acceptio personarum, quia scilicet in distribuendis bonis communibus spectatur aliqua conditio personæ nihil faciens ad distributionem; hoc autem ex natura sua est peccatum mortale in materia

gravi, quia cum injuria proximi præfertur minus dignus digniori.

Neque dicas, Deum dona suæ gratiæ distribuere præferendo sæpe peccatores justis. Nam Deus ex duplici capite non est acceptor personarum, primo, quia distribuit bona sua, non bona communia, ad quæ quisquam jus ullum habeat. Secundo, quia non præfert indignum digno ob aliquam conditionem personæ, quam spectet, sed ob justissimas causas, nempe ut ostendat se gratis dare, & nemini esse debitorem donorum.

XIV. Petes secundo; An possit Princeps vendere officia sæcularia sui status?

Respondeo ex Less. loc. cit. dub. 4. posse moderate vendi, non quidem ratione oneris, quod habent, vel ratione justi stipendii, quod meretur tale onus; sed ratione eminentiæ, ob quam in Republica officialis honoratur, necnon ratione occasionis lucrandi, & ratione excessus stipendii ultra debitum: cum hæc omnia sint res humanæ, non spirituales, & pretio æstimari soleant.

Tria tamen notat Less. ex D. Th. in Opusc. ad Ducissam Brabantiæ cap. 21.; Primum est, auctoritatem vendendi hæc officia esse solum penes Principem supremum, hoc est penes Reges, aut Rempublicam liberam. Ratio est, quia hæc sunt dona Reipublicæ; ergo eorum dispensatio ad supremum Principem pertinet, vel ad ipsam Rempublicam, si sit juris sui; Unde Principes inferiores, etsi Magnates sint, ea vendere non possunt, nisi vel ex concessione Principis supremi, vel ex præscriptione. Secundum est, non expedire, ut a Regibus ea officia vendantur, & plerumque esse illicitum, & perniciosum. Ratio est, quia si vendantur, facile præferuntur dignioribus magis divites; & hi, qui pecunia consecuti sunt officia, intendunt potius pretium recuperare, ac ditescere, quam Reipublicæ bonum; præsertim si pretio immoderato empta sint. Tertium est, hanc venditionem non debere fieri, nisi ob Reipublicæ necessitatem, vel utilitatem, & non in proprium commodum supremi Principis. Ratio est, quia hæc officia non sunt bona propria Principis, ut tributa, sed sunt bona Reipublicæ communia, quorum administrationem, & collationem populus commisit Principi ratione communis utilitatis; ergo solum propter bonum commune vendi possunt.

ARTICULUS V.

De obligatione diligendi proximum.

I. Tenemur proximum diligere etiam actu interno, & formali.

II. Etiam peccatores diligendi sunt, ac etiam inimici actu interno, & formali amore prosequendi. Non tenemur tamen per se loquendo illos salutare, si scandalum absit.

III. Non tenemur actionem coram Judice omittere, ut offensor satisfactionem prabeat pro injuria, & damnis illatis. Quid si sponte exhibeat ipse satisfactionem?

IV. Quonam ordine proximus diligendus est? Diversus ordo servandus in necessitate extrema, vel gravi, ac extra necessitatem.

V. Quænam sint peccata omissionis, & commissionis, quæ charitati erga proximum adversantur?

VI. Explicanda est in confessione species mali, quod vis proximo inferre, non tamen species mali, quam proximo desideres.

VII. Adversantur charitati erga proximum non solum Odium, sed etiam Indignatio, & Ira; qui tamen actus

Rus licite cum moderatione debita exerceri possunt.

VIII. Adversantur etiam Discordia, Contentio, Rixa, Seditio, (qua a Bello, & a Schismate differt) & Scandalum.

IX. Non est peccatum contra charitatem scandalum acceptum, sed Scandalum datum.

X. Scandalum Activum aliud est directum, aliud indirectum: Scandalum passivum aliud est Pusillorum, aliud Pharisaicum.

XI. Scandalum directum semper est peccaminosum; at non semper scandalum indirectum; quod cum nonnullis limitationibus permitti potest.

XII. Quanam dicantur actiones licita, quamvis cum iis materialiter cooperemur cum peccato proximi?

XIII. Sine causa permitti non potest scandalum acceptum, ne pharisaicum quidem.

XIV. Ad vitandum scandalum Pusillorum omitti aliquando potest nonnullorum praceptorum observantia.

XV. In pluribus casibus abesse potest peccatum scandali, quamvis coram aliis peccetur.

XVI. Num aperienda sit in confessione species peccati, ad quod inducitur proximus, qui scandalizatur.

I. **U**T altius dignosci possit, quonam pacto Parentes, ac Superiores honore, ac amore prosequendi sint, inquirimus hic, quanam dilectione teneamur proximum prosequi? Et quando teneamur illi in suis necessitatibus sive spiritualibus, sive corporalibus subvenire? Cum enim strictior sit obligatio erga Parentes, ac Superiores, quam erga proximum, ex iis, quæ tenemur erga proximum exhibere, facile est dignoscere, quid erga Parentes debeamus. In hoc autem articulo agemus de dilectione erga proximum debita, ac de vitiis, quæ charitati erga proximum adversantur: In sequenti vero agemus de obligatione subveniendi proximo in suis necessitatibus.

Quæritur itaque primo; Utrum, & quonam pacto teneamur proximum diligere?

Respondeo, de fide esse, quod proximus sit diligendus; dicitur enim Deuteron. 6. *Diliges proximum tuum sicut teipsum*: Et Joan. 12. *Mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos*. Quinimo proscripta est ab Innoc. XI. thesis 10. dicens: *Non tenemur diligere proximum actu interno, & formali*; necnon undecima, quæ habet: *Pracepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*. Obligat autem tale præceptum ex Bagnez semel in anno; & ex Trull. cum aliis tenemur pariter, quando urget tentatio odii contra proximum, quæ aliter superari non potest; Sicut etiam in aliis eventibus, in quibus sub mortali tenemur illi auxilium ferre.

II. Hinc sequitur primo, diligendos esse non solum justos, sed etiam peccatores; etenim quicumque est capax beatitudinis, dicitur esse proximus noster; & recta ratio dictat, illis faciendum esse, quod nobis fieri cupimus, juxta illud Christi Domini, *Quacumque vultis, ut faciant vobis homines, eadem vos facite illis*. Solum damnati non debent diligi ex charitate; tum quia non sunt proximus noster; tum etiam quia recta ratio non dictat, ut illis velimus beatitudinem, a qua sunt perpetuo exclusi.

Neque dicas, a Davide peccatores esse odio habitos, cum Psal. 18. dicat: *Iniquos odio habui*; & alibi, *In matutinis interficiebam omnes peccatores terra*; Nam David in peccatore solum odio habebat peccatum ex amore non solum Dei, sed etiam ipsius peccatoris: Etenim ex amore proximi pro-ve-

venit, ut odio habeamus id, quod ei malum est.

Sequitur secundo, non solum amicos, sed etiam inimicos esse diligendos, & quidem amore interno, & non solum per actus externos, ut diximus; præsertim quia Matth. 5. dicitur: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, & benefacite iis, qui oderunt vos*. Et ad Roman. 12. *Si esurierit inimicus tuus, ciba illum; si sitit, potum da illi; & in hoc imitamur Patrem nostrum, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos,& injustos.* Notandum tamen ex hoc Christi Domini præcepto non teneri nos exhibere inimicis specialia signa benevolentiæ; non enim propter offensam nobis factam efficiuntur melioris conditionis, quam reliqui. Unde fit teneri nos quidem non solum ad non odio habendum inimicum, sed etiam ad non præbendum signum ullum odii; denegando illi communes salutationes, quibus omissis præberetur signum odii, at non teneri nos per se loquendo specialiter salutare inimicum, illum alloqui, & familiariter cum illo versari; nisi forte id postulet ratio vitandi scandalum, aut nisi speretur, quod per salutationem odium deponat; cuilibet enim mandatum est de proximo suo, & quilibet tenetur illius scandalum, & ruinam vitare, quoties absque gravi incommodo potest: Confessarii tamen consulere debent pœnitenti, ut sponte inimicum salutet, non solum ut Christum Dominum imitetur, qui pro inimicis oravit, sed etiam quia denegatio salutationis fere semper conjungitur cum odio, aut cum scandalo; & a fortiori scandalum, odium, & contemptus solet haberi, si inimicus non resalutetur: Quod si aliquando aliquis sit longe superioris conditionis, ut Prælatus, vel Nobilis respectu subditi, vel plebeii, & non sequatur scandalum, neque adscribatur contemptui denegatio resalutationis, certe nec tenetur illum resalutare post inimicitiam, sicut non tenebatur ante inimicitiam.

III. Rogabis; An teneamur inimico veniam concedere, si illam petat?

Respondeo, teneri quidem nos odium deponere, & signa benevolentiæ communia illi exhibere, ut hactenus ostendimus, sed non teneri actionem contra illum coram Judice omittere, ut satisfaciat injuriæ, & damnis illatis; Immo si sponte satisfactionem præbeat, adhuc licitum est satisfactionem juridice exigere præciso gravi damno illius, quod forte ex charitate teneremur impedire. Ita Valent., Sylvest., & alii apud Bonac. hic disp. 3. quæst. 4. punct. 3. contra Azor. docentem teneri læsum actionem injuriarum coram Judice intermittere, si ille debitam satisfactionem exhibeat: Cujus sententia regulariter consulenda est; tum quia raro sine odio, & vindicta coram Judice agitur adversus inimicum; tum etiam quia id est conforme consilio Christi Domini, *Si quis percusserit te in maxillam, præbe ei & alteram*.

IV. Quæritur secundo; Quonam ordine proximus diligendus est?

Respondeo, conjunctos magis diligendos esse, quam extraneos, & inter conjunctos, qui magis sunt conjuncti. Quare cœteris paribus ante omnes diligendus est Pater, cui præcipua cura incumbit alendi, & instituendi filium. Secundo, Mater; quia parentes ex D. Th. magis Deo assimilantur, nam post Deum illis debemus, quod simus, & vivamus. Tertio, Uxor, quæ una caro est cum marito. Quarto, Filii, (quamvis talis ordinis perversio non sit satis ad mortale propter exiguam inter has personas distantiam, ut docent communiter Theologi apud Bonac.) Quinto,

cæteri consanguinei juxta gradum conjunctionis, itaut consanguinei præferantur affinibus. Demum reliqui, itaut vir justus peccatori præferatur. Dixi tamen, cœteris paribus; nam si mater sit benefica, pater crudelis, illa est præferenda; Et multi putant contra D. Th., Bonac., & alios, præferri posse parentibus eum, qui nos a morte liberavit; Et alii putant contra eundem Bonac., creditorem in extrema necessitate posse præferri etiam parentibus. Sicut autem in rebus temporalibus præferendus est Pater carnalis patri spirituali; ita in rebus spiritualibus præferendus Pater spiritualis patri carnali, ut communiter docent contra Bagnez. Hic autem ordo servandus inter personas privatas; persona vero publica cuilibet privatæ præferri debet, ex Valent., & Bonac., quia vices Communitatis sustinet; magnum autem bonum Communitatis etiam proprio bono præferendum est.

Notat tamen ex Less. Tambur. lib. 4. cap. 3. §. 5., quod in rebus pertinentibus ad vitam, & naturam sustentandam in extrema, vel gravi necessitate, Primo subveniendum sit Patri. Secundo, Matri. Tertio, filiis. Quarto, Uxori. Quinto, fratribus, & aliis; Sed extra necessitatem extremam, aut gravem in communibus necessitatibus succurrendum sit prius Uxori, quia est una caro cum marito; deinde filiis, quibus tenentur parentes alimenta præstare; Tertio, parentibus; & quidem prius Patri, quam Matri, eo quod illis debeamus vitam; Demum fratribus, sororibus, & aliis juxta ordinem assignatum. Henr. tamen apud Bonac. disp. 6. quæst. 7. punct. 10. docet, quod uxor præferenda sit parentibus, & filiis etiam in extrema necessitate, quia Genes. 2. dicitur, *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ*; Sed hoc intelligendum est de actu conjugali, & circa domesticam inter conjuges administrationem.

V. Quæritur tertio; Quænam peccata commissionis, & omissionis charitati proximi opponantur?

Respondeo, peccata omissionis, quæ charitati proximi adversantur, sunt Primo, omissio amoris interni, & formalis, ut diximus. Secundo, neglectio salutis spiritualis, vel corporalis gravis tam propriæ, quam alienæ; unde contra charitatem peccat, tam qui in extrema necessitate spirituali proximi omittit illi succurrere, etiamsi non possit aliter illi subvenire, quam cum periculo vitæ (modo sit æque certa spes illum juvandi) quam qui in extrema, vel gravi necessitate corporali proximi non erogat illi eleemosynam. Tertio, omissio correctionis fraternæ, prout a Christo Domino præcipitur Matth. 18., quando scilicet culpa est certa, & gravis, & est spes emendationis.

VI. Peccata vero commissionis sunt, Primo odium tam abominationis, quam malevolentiæ: Ubi notat Tambur. lib. 2. Confess. cap. 6. §. 3. quod si velis inferre proximo malum grave, tenearis in confessione aperire speciem mali; verbi gratia, si voluisti inferre mortem, infamiam, damnum in re familiari; quia diversa specie est malitia in his actibus, prout diversa sunt jura proximi ad vitam, famam, &c.: Contra vero si desideres illi malum grave, prout malum proximi est, nolis tamen illud inferre, probabiliter non est opus explicare speciem mali; Sicut nec etiam si gaudeas de malo proximi, puta de morte, infamia, dedecore, incendio, &c., sed satis est dicere, toties delectatus sum de malo gravi proximi, ut docent Valent., Bonac., & alii apud Trull. lib. 1. cap. 6. dub. 2., & Dian. part. 1. tract. de Circumstantiis resol. 30. contra Pal., Suar. de Char. dist. 6. sect.

2.

2. num. 3. , & Con. Ratio est , quia per hæc omnia læditur sola charitas, qua tenemur proximum diligere, quin lædatur , aut desideretur læsio ullius juris particularis proximi.

Ubi notandum , damnatas esse ab Innoc. XI. propositiones illas , nempe 13., quæ habet: *Si cum debita moderatione facis , potes absque mortali de vita alicujus tristari , & de illius morte naturali gaudere , illam inefficaci affectu petere , & desiderare , non quidem ex displicentia personæ , sed ob aliquod temporale emolumentum* . Et 14. , in qua dicitur *: Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris , non quidem ut malum Patris , sed ut bonum cupientis ; quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas*: Necnon 15., quæ dicit : *Licitum est filio gaudere de parricidio Patris a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas*.

VII. Secundum peccatum commissionis contra charitatem est indignatio, quæ est dolor, quod bona temporalia quis habeat ; & Ira , quæ est irrationabilis , & immoderatus appetitus vindictæ ob injuriam acceptam ; Isti tamen duo actus possunt cum debita moderatione exerceri, juxta illud Psalm. *Irascimini , & nolite peccare* , unde potest juridice exigi satisfactio deposito odio, ut diximus.

Tertium est Invidia , quæ est tristitia de bono alterius, vel gaudium de illius malo, quatenus proprium diminuit; Differt autem ab æmulatione , per quam dolemus de alterius bono, non quia in illo est, sed quia nos illo caremus ; Quare æmulatio licita est, si dolor sit moderatus , & circa res licite appetendas. & ideo Apost. dixit *: Æmulamini charismata meliora* .

VIII. Quartum est Discordia , quæ ex D. Th. est dissensio voluntatis a voluntate proximi circa bonum, quod quis tenetur velle ; ut si pauperem volentem sibi providere sine justitia cupias , quod non obtineat intentum . Non est autem peccatum , quando quis probabiliter putat non esse bonum , quod alter vult ; Quo pacto D. Th. excusat dissensionem inter Paulum , & Barnabam , Actor. 5. *Discordia opponitur* paci , & concordiæ , & ideo est speciale peccatum contra charitatem : Proverb. autem 5. post sex, quos odit Dominus, numeratur septimo loco is , qui seminat discordias inter fratres.

Quintum est Contentio, seu Altercatio verborum cum proximo contra veritatem ad eam impugnandam : proinde est quidam effectus discordiæ.

Sextum est Rixa , quæ est Pugna privatarum personarum ex mutua ira, & excandescentia concitata.

Septimum est Seditio, seu dissensio civium , quando scilicet una pars civitatis contra aliam insurgit ad pugnam : Hæc differt a Bello , quod est inter duas Respublicas , & a schismate , quia hoc est contrarium unitati spirituali Ecclesiæ ; seditio vero adversatur unitati politicæ Reipublicæ.

Denique adversatur charitati erga proximum Scandalum , de quo plura quærenda sunt .

IX. Quæritur itaque quarto ; Quid , & quotuplex sit scandalum ?

Respondeo , scandalum ex D. Th. definiri *Dictum , vel factum minus rectum prabens alteri occasionem ruinæ* ; Verbi gratia, si Clericus domi suæ alat mulierem suspectam , peccat peccato scandali , quia cum tale factum habeat mali speciem, dat occasionem ruinæ aliis, qui tali exemplo ad simile peccatum facile possunt induci . Quare Apost. 1. ad Thesal. 5. ait, *Ab omni specie mali abstinete vos* ; non enim satis est abstinere a malo , sed etiam abstinere debemus ab omni specie mali , ut scandalum vitemus . Ubi duo notanda ; Primum est , operationem de se venialem aliquando ex circum-

stan-

ſtantia ſcandali evadere mortalem; ut ſi Religioſus, aut Sacerdos proferret verba jocoſa coram fœminis in iis circumſtantiis, in quibus præbeat illis occaſionem peccandi; vel ſi Adoleſcens proferat verbum amatorium coram muliere, audiente ejus marito Zelotypo; unde probabiliter magna rixa ſit ſecutura. Alterum eſt, quod ſi operatio de ſe non mala ſpeciem mali habet, itaut alteri poſſit eſſe occaſio lapſus, & ruinæ, tu tamen conaris oſtendere juſtam cauſam, cur ab ea non abſtineas, non peccas peccato ſcandali; Et ſi ſcandalum ſequatur, illud dicitur eſſe ſcandalum Acceptum, non Datum; Verbi gratia, ſi comedas die Veneris carnes, patefaciendo ægritudinem tuam.

X. Dividitur itaque ex D. Th. ſcandalum in Activum, quod datur, & Paſſivum, quod accipitur, ſeu in Datum, & Acceptum; quæ iterum ſubdividuntur; nam ſcandalum Datum ſubdividitur in directum; ut ſi quis loquatur turpia directe intendens ruinam proximorum; & Indirectum, ut ſi quis loquatur turpia non intendens talem ruinam, ſed ſolum prævidens fore, ut probabiliter ex tali peccato alii in mortale labantur. Scandalum etiam Acceptum (quod habetur quando præter intentionem operantis, & præter naturam, ſeu conditionem operationis, alter ex ea accipit occaſionem peccandi) ſubdividitur in ſcandalum Puſillorum, quod ſcilicet ex hominis ignorantia, vel infirmitate provenit, & Scandalum Phariſaicum, quod ex mera malitia ortum habet; ſicut Phariſæi ex propria malitia acceperunt occaſionem occidendi Chriſtum Dominum ex ejus verbis, & miraculis.

XI. Quæritur quinto; Quodnam ſcandalum ſit peccaminoſum?

Reſpondeo, & dico primo, ſcandalum activum directum ſemper eſſe illicitum; ut ſi quis juſſione, conſilio, aut exemplo expreſſe, vel tacite inducat alium ad peccandum, directe intendens id, quod ſine peccato ab eo fieri non poteſt. Ratio eſt clara, quia talis inductio eſt contra virtutem charitatis, & miſericordiæ, & importat affectum ad peccatum. Hinc Chriſtus Dominus Matth. 8. dixit: *Væ homini illi, per quem ſcandalum venit.*

Dico ſecundo, ſcandalum activum indirectum non ſemper eſt illicitum, quando ſcilicet quod præbet occaſionem ruinæ proximo, eſt operatio de ſe bona, vel ſaltem indifferens, & ex bona intentione fit, & datur juſta cauſa illam non omittendi; unde peccatum proximi ſolum permittitur, eo quod vel non poſſimus, vel non teneamur illud impedire; in quo caſu dicimur materialiter tantum ad peccatum alterius concurrere, ſeu cooperari. Quare ſicut ſine peccato Deus tanquam cauſa prima concurrit ad peccatum creaturæ; ita ſine peccato conjux reddit debitum alteri conjugi habenti votum caſtitatis, ſi illud exigat, nec poſſit a tali propoſito illum avocare: Sine peccato etiam Parochus miniſtrat Euchariſtiam peccatori occulto publice illam petenti; ſine peccato in Civitatibus ad vitanda pejora mala locantur domus meretricibus; ſine peccato Judæorum ſynagogæ, & hæreticorum templa, permittente Republica, ædificantur. Ubi notandum Primo, quod major cauſa requiratur ad cooperandum materialiter peccato alterius, ſi cooperatio materialis ad peccatum ſit propinquior, quam ſi ſit remota; Verbi gratia, major cauſa requiritur ad aſſociandum furem, quam ad ſcalas ſuſtentandas, ut per feneſtram aſcendat. Secundo, major cauſa requiritur, ſi peccatum ſit gravius; Verbi gratia magis requiritur ad cooperandum materialiter peccato injuſtitiæ, aut peccatis publicis, blaſ-

blasphemiæ, &c., quam peccato luxuriæ, aut peccato occulto. Tertio, si probabilius est, te non cooperante, alterum non cooperaturum. Quarto, si minus juris habeas ad tale opus.

XII. Hinc infertur primo, licitum esse Christianis captis remigare in triremibus Turcarum contra Catholicos, quia cooperatio ista remote se habet ad peccatum Turcarum; & quia illis detrectantibus alii non deessent, qui hunc laborem obirent; ac demum quia metus gravis excusat. Contra vero non licet iisdem ignem admovere tormentis bellicis in perniciem Catholicorum; quia propinquius se habet ad peccatum talis cooperatio; immo aliquando est directa occisio, atque adeo intrinsece mala.

Infertur secundo, posse artifices vendere res indifferentes, puta gladios, aleas, &c., etiamsi alter sit iis abusurus; quia hæc remote se habent ad peccatum. Si tamen quis vellet emere gladium ad alium occidendum, non posset illi vendi; quia modicum lucrum postponendum est vitæ alienæ; ideo non licet venena vendere, nisi iis, qui putantur bene usuri, verbi gratia ad medicinam, confectionem colorum, &c.

Infertur tertio, non licere domum, aut instrumenta ministrare ad ludum, quoties ludentes prævidentur proni ad blasphemias, ad furta, &c., ut dicemus cum de contractu locationis; Nec licet meretricem paratam ad herum conducere, aut furi scalam applicare, &c., quæ omnia proxime ad peccatum concurrunt, & nonnisi metu mortis permitti possent.

Infertur quarto, licitum esse probabiliter Patrifamilias famulo, aut filio suspecto de furto pecuniam apponere, ut eum deprehensum emendet, & graviori malo occurrat; quia hoc non est intendere malum, sed impedire malum gravius; sicut Deus plurima peccata permittit subministrando materiam, ut majora bona inde resultent; Et Judith permittendo libidinem Holofernis ortam ex suo ornatu non peccavit. Ita Petrus Navar. contra Sanch. lib. 10. disp. 12. num. 35., Sà, & alios; quamvis recte notet Navar. id homini ordinarie non licere, cum non sit dominus absolutus rerum, & universalis.

XIII. Dico tertio, scandalum passivum, seu Acceptum, etiam pharisaicum, permitti non debet absque aliqua utilitate propria, vel aliena saltem temporali; ut notat Dian. part. 5. tract. 7. resol. 24., quia tenemur ex charitate impedire peccata proximi, quando facile possumus; Unde non licet sine ulla causa petere a Sacerdote excommunicato tolerato, vel concubinario, ut sacrificet, aut ab usurario petere pecunias mutuas: Permitti tamen potest hujusmodi scandalum data justa causa; Verbi gratia si indigeas, poteris petere nummos mutuos ab usurario, & juramentum a juraturo per falsos Deos. Hac ratione August. apud Laym. de scandalo excusat Abraham a peccato, quando Saræ uxori suæ Genes. 12. dixit; *Dic, obsecro, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui*. Vere enim & uxor, & neptis erat ex fratre Aran; unde soror (licet ex paterno tantum sanguine) dici poterat, quia omnes consanguinei apud Judæos dicebantur fratres ex August., Et constat in Euangelio de fratribus, & sororibus Domini. Permisit etiam Abraham, ut Ægyptii occasionem caperent mulierem rapiendi, confidens de illius pudicitia, quod ab eo periculo liberaretur.

Major autem causa requiritur ad permittendum scandalum Pusillorum quam Pharisæorum, ut notat Busemb. ex Laym. & Bonac., illud quippe proce-

cedit ex ignorantia, aut infirmitate, ut si comedas carnes coram illis, qui nesciunt tuam necessitatem, & inde arrepturi sunt occasionem ad peccandum: Quamvis scandalum, quod procedit ex ignorantia, post debitam instructionem, & admonitionem, non est amplius Pusillorum, sed Pharisæorum, ut patet.

XIV. Ad vitandum tamen scandalum Pusillorum aliquando omitti debet observantia aliquorum præceptorum: Verbi gratia, potest uxor omittere aliquod jejunium ad vitandam gravem discordiam cum marito; Potest Superior dissimulare aliquos defectus ad vitandas turbas, & majora mala; Potest mulier, immo debet semel, aut iterum non egredi domo ad audiendam missam præceptam, si sciat aliquem in particulari ex suo aspectu scandalizandum; ut docent communiter apud Dian. part. 5. tract. 7. resol. 21., & 22. contra nonnullos; Quamvis ad id non teneatur, si putet aliquos tantum in genere esse scandalizandos; Qua ratione Doctores apud Busemb., & Laym. de scandalo num. 21. docent esse tantum veniale ornatum vanum mulierum, præsertim juxta morem Patriæ, si putent aliquos tantum in genere, neminem vero in particulari ea occasione esse scandalizandos, ut videre est apud Dian. tract. 1. Miscell. resol. 30.. Sà tamen docet, quod fœminam gerentem nudum pectus, quamvis non mala intentione, difficile absolveret (etsi nonnulli illam a mortali excusent) Potest etiam, & aliquando debet Prælatus jurium, & bonorum Ecclesiæ, aut Monasterii exactionem differre ob scandalum ignorantium, & infirmorum vitandum. Potestque mulier omittere in confessione peccatum illud, ex quo intelligit Confessarium ex infirmitate grave scandalum esse passurum. Ratio horum omnium est, quia præcepto positivo prævalet præceptum naturale de impedienda spirituali ruina proximi.

XV. Hic tamen notandum, neminem peccare peccato scandali, nisi probabiliter verbo, vel facto conjiciat proximum in gravem tentationem fore lapsurum, cui difficulter possit resistere.

Ex quo colligis primo, non peccare peccato scandali eos, qui ita pravi sunt, ut eorum pravum exemplum parum noceat; sicut etiam excusatur, qui peccat coram iis, qui tam proclives sunt ad malum, ut non censeantur induci ab illo pravo exemplo; verbi gratia, si quis fornicetur coram aliis, qui parati sunt idem facere, & de se incitati, ut notat Sanch. prim. Moral. cap. 6.

Colligis secundo ex Pal. apud Trull. lib. 1. cap. 6. dub. 5. non peccare peccato scandali, qui solum dat occasionem admirationis, & horroris; ut si quis die Veneris comedat carnes, aut Moniales invisat, aut fornicetur coram illis, qui ex tali culpa horrorem tantum concipiunt, non vero propositum peccandi. Ratio est, quia in tali casu non præbet occasionem ruinæ proximo. Notat tamen Navar. in his casibus raro abesse occasionem ruinæ, & peccatum scandali, quia sæpe datur saltem occasio detrahendi, vel sinistre judicandi, vel liberius vivendi.

XVI. Quæritur sexto, An qui alterum scandalizat, peccet universim peccato speciali scandali aperiendo in confessione?

Respondeo, certum esse, quod qui verbis, aut factis inducit aliquem ad peccatum directe intendendo ejus ruinam, duplex peccatum committit in confessione aperiendum, alterum illius speciei, cujus est peccatum, ad quod inducit; alterum vero scandali contra charitatem; Verbi gratia, qui suo exemplo, vel suasione inducit alium ad fornicandum, peccat tum peccato lu-

xuriæ, tum etiam peccato ſcandali, ut communiter docent apud Tambur. in Meth. Confeſ. lib. 2. cap. 1. §. 17., itaut non ſatis ſit in confeſſione dicere, Volui meo exemplo inducere alium ad peccandum, ſed debeat explicari, quod volueris illum inducere ad tale peccatum, videlicet ad fornicationem. Ratio eſt, quia quælibet virtus non ſolum obligat nos, ne contra illam peccemus, ſed etiam ne alium poſitive inducamus ad peccandum contra illam; ergo qui intendit poſitive inducere alium ad fornicandum, non ſolum peccat peccato ſcandali contra charitatem, ſed etiam contra caſtitatem; atque adeo utrumque peccatum in confeſſione eſt explicandum.

Si vero non intendatur directe ruina proximi, ſed illa ſolum prævideatur, putat Lug. de Pœnit. diſp. 16. ſect. 4. contra Laym. de ſcandalo num. 5., Sanch., Vaſq., Con. apud Tambur. loc. cit., quod non ſit neceſſe explicare in confeſſione ſpeciem peccati, ad quod proximus inductus eſt; Verbi gratia, an ad adulterandum, vel occidendum; Nec oportet explicare conditionem perſonæ inductæ ad peccatum, an ſcilicet fuerit Sacerdos, qui in adulterium inductus eſt. Ratio eſt, quia tale peccatum eſt ſolum contra charitatem, non contra alias virtutes, quæ licet obligent, ne poſitive, & directe inducamus alios ad peccandum contra illas, non videntur tamen obligare, ſaltem graviter, ad impedienda vitia in aliis contra tales virtutes. Hinc qui furando prævidet, quod alter arrepturus ſit anſam ad homicidium committendum, ſatis eſt, ſi in confeſſione dicat ſe furatum eſſe, & dediſſe aliis occaſionem peccandi graviter. Unde fit, quod quia non eſt reus homicidii talis fur, nec teneatur ad compenſandum damnum ortum ex homicidio.

Qui tamen dum furatur occulte, ſuſpicatur fore, ut alteri innocenti tale furtum imputetur per accidens, ex Laym., peccat tantum contra charitatem relate ad illum; Quod ſi furtum ex intentione operantis, vel ex modo, quo fit, ex natura ſua ordinetur, ut alteri imputandum eſſet, tunc fur etiam comparatione hujus innocentis peccaret contra juſtitiam, & teneretur ejus damna reſarcire.

ARTICULUS VI.

De Obligatione ſubveniendi proximo in ſuis neceſſitatibus.

I. In extrema neceſſitate ſpirituali proximi tenemur illi, etiam cum vitæ diſcrimine, ſuccurrere.

II. In neceſſitate non extrema, ſed gravi alicujus particularis non tenemur cum vitæ periculo ſuccurrere; tenemur tamen in neceſſitate gravi alicujus Communitatis.

III. Paſtor, etiam in gravi neceſſitate ſuarum ovium, tenetur opem illis ferre cum vitæ diſcrimine.

IV. Non tenemur, ſed poſſumus periculo exponere vitam propriam pro vita temporali proximi.

V. Divitibus præcipitur facile tribuere eleemoſynam indigentibus.

VI. In extrema proximi neceſſitate tenemur ad eleemoſynam ex neceſſariis ſtatui proprio, ſed naturâ ſuperfluis.

VII. Num ſatis ſit extreme indigenti mutuare?

VIII. Num in gravi neceſſitate proximi teneamur illi ſuccurrere ex neceſſariis ad ſtatum? Tenemur certe ex ſtatui ſuperfluis.

IX. Ad quid teneamur in communibus pauperum neceſſitatibus?

X. Beneficiarii magis, quam alii obligantur ad ſuccurrendum pauperibus. Quonam pacto poſſint de redditibus Beneficii diſponere?

XI. Quandonam teneamur proximum

fra-

fraternaliter corrigere, & Quomodo? Quid si dubitetur, an correctio sit profutura?

XII. Num etiam cum gravi incommodo fieri debeat aliquando fraterna correctio? Et num præmitti ea debeat semper, antequam delictum denuncietur?

I. QUæritur primo, An teneamur spirituali necessitati proximi subvenire etiam cum periculo vitæ?

Respondeo, necessitatem spiritualem aliam esse Extremam; quando scilicet aliquis non potest sibi aliunde providere; (ut si infans, aut amens baptizandus sit in periculo mortis) Aliam vero non esse extremam, quando scilicet quis aliunde potest sibi prospicere, & probabiliter prospiciet. His positis

Dico primo; si proximus sit in extrema necessitate spirituali, charitas obligat ad succurrendum illi, etiam cum periculo vitæ; si tamen sit spes, quod auxilium sit profuturum, nec detur periculum animæ propriæ in opem ferente: Dicitur enim Joan. 3. *Et nos debemus pro fratribus nostris animas ponere*. Quare si quis sit in extremo vitæ, & indigeat absolutione sacramentali, tenetur Sacerdos illam conferre cum periculo vitæ; dummodo tamen ex Malder., & Bonac. moraliter constet non esse illum propria contritione justificandum, nec esse alium, a quo absolvatur. Ita Valent., Navar., Malder., & alii apud Bonac. Ex quo sequitur nos non teneri ire ad Indos ad prædicandum Euangelium; nam sunt alii, qui id faciunt, & tenentur facere. Sequitur etiam, quod si quis injuste nos invadit, possimus illum occidere, si necessarium sit ad vitam tuendam, quamvis sciamus illum esse damnandum. Et ratio est, quia hic non laborat necessitate extrema, quandoquidem ex sua malitia se conjicit in tale periculum.

II. Dico secundo. Extra extremam proximi necessitatem spiritualem non tenemur proximo succurrere cum periculo vitæ, aut cum notabili detrimento famæ, aut facultatum; Verbi gratia, non tenemur adulterum ab adulterio cum vitæ periculo retrahere. Ita Doctores citati. Et ratio est, quia natura dedit nobis magnum jus ad vitam, & facultates, unde non est credibile, quod homines ad id obligarit. Id tamen intelligendum est de necessitate non extrema alicujus particularis; non vero alicujus Communitatis; nam Communitati etiam in gravi necessitate laboranti succurrendum est cum periculo vitæ; quia bonum spirituale communitatis prævalet bono privato; Quare tenetur Concionator cum periculo vitæ peccata publica reprehendere, quando imminet periculum ruinæ Communitati; ut accidit si peccata ex sua natura alios inficiant; Si tamen necessitas Communitatis sit levis, hoc est in qua sine magna difficultate potest sibi subvenire, non tenemur cum tanto periculo.

III. Dico tertio, ex D. Th. 2. 2. quæst. 21. art. 1., Valent., & aliis, Pastorem teneri ovibus suis succurrere cum periculo vitæ, quando sunt in gravi necessitate; nam *Bonus Pastor animam suam ponit pro ovibus suis*. Ratio est, quia cum major sit obligatio Pastoris, quam reliquorum, si reliqui tenentur in extrema necessitate, Pastor tenetur etiam in gravi necessitate subvenire: Immo ratione officii tenetur etiam inquirere, ex Bonac., & D. Th. 2. 2. quæst. 21. eos, qui laborant gravi necessitate spirituali, ut eis subveniat. Hinc sequitur quod tempore pestis non possit Pastor a suis recedere, nisi alios ministros idoneos, & sufficientes substituat.

IV. Dico quarto; licet non teneamur, possumus tamen periculo vitam no-

nostram exponere pro vita temporali aliorum; hic enim est actus honestus; Nam Joan. 5. dicitur, *Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis*; unde possumus servire peste infectis, dissolvere rixam pugnantium, permittere, quod occidamur ab injusto invasore, ne ille, si a nobis occidatur, damnetur; Possumus etiam tabulam nobis necessariam in naufragio cedere amico, dummodo aliis damnum in his casibus non eveniat; ut si ex mea morte sequeretur damnum grave meæ familiæ; cum non possim ego cedere juri alterius.

V. Quæritur secundo, Utrum teneamur proximo in egestate constituto per eleemosynam subvenire?

Respondeo, certum esse dari grave præceptum divitibus de facienda eleemosyna; Nam Joan. 3. dicitur: *Qui viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua, quomodo charitas Dei erit in illo?* Et Matth. 5. damnantur propter omissam eleemosynam illi, quibus dicitur, *Esurivi, & non dedistis mihi manducare*. Et 1. ad Timoth. ult. dicitur: *Divitibus hujus sæculi præcipe facile tribuere*. Et in cap. *Pasce* dicitur, *Quisquis pascendo hominem servare poteras, si non pavisti, occidisti*. Tenemur autem ex charitate, non ex justitia, ut communiter docent contra Mendoz. apud Dian. part. 5. tract. 8. resol. 2.

Difficultas est, num ad eleemosynam teneamur in extrema solum necessitate proximi, an in gravi, an etiam in communi? Dicitur autem extrema, vel quasi extrema necessitas, quando proximus est in probabili periculo mortis, aut ægritudinis, & miseriæ, ex qua mors sequatur; aut in probabili periculo amittendi aliquod membrum; ut si quis fame, vel frigore pereat, nisi illi succurram; aut latro illi minetur mortem, nisi det decem aureos, quos non habet. Dicitur etiam ex Filliuc. probabiliter necessitas extrema, quando quis ad illam evadendam eligit mortem spiritualem, verbi gratia, prostituere filias, aut seipsum turpi lucro: non tamen quando Titius vult seipsum interficere, nisi dem illi mille aureos; quia hæc est malitiosa necessitas, a qua ipse potest se liberare. Gravis necessitas dicitur, quam incurrunt, qui non habent necessaria ad suum, & suorum statum; ut quando vir nobilis caret pallio, ut decenter adeat ad Divina audienda; Vel si quis ære alieno gravatus in carcere detineatur, aut inter hostes captivus, aut si victu, & vestitu tenuissimo vitam transigat. Communis, & ordinaria necessitas est, quæ passim occurrit in pauperibus ostiatim mendicantibus, & cui passim subvenitur. Sciendum prætereа, quod bona, alia dicuntur esse superflua vitæ, alia superflua statui. Superflua vitæ sunt, quando sine illis potest quidem vita sustentari, non vero decenter juxta personæ statum. Superflua statui sunt, quando sine illis non solum vita, sed etiam status decenter conservari potest; Damnata autem est ab Innoc. XI. prop. 12. dicens, *Vix in sæcularibus invenies etiam in Regibus superfluum statui; Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluis statui*. Intantum autem dicebant vix reperiri superflua statui, quia multi cum Dian. part. 1. tract. 16. resol. 18. putant cum Vasq., quod bona, quæ conservantur ad acquirendum altiorem statum sibi, vel consanguineis, non dicantur superflua statui; quia ascensus ad majorem statum revocandus est ad necessitatem, & convenientiam status præsentis. His positis

VI. Dico primo; in extrema, vel quasi extrema proximi necessitate obligamur ad eleemosynam, etiam ex superfluis ad naturæ conservationem, & necessariis statui; quia ordine chari-

ritatis præferenda est vita proximi statui nostro decenti. Ita communiter contra nonnullos apud Dian. part. 1. tract. 16. resol. 26. Non est tamen improbabile ex Trull., Pal., Con., & Dian. part. 5. tract. 8. resol. 7., quod non teneamur in extrema necessitate aliorum dare, quæ omnino necessaria sunt ad tuum, ac tuorum statum; quia non tenemur vitam proximi conservare cum tanto detrimento, quale est fieri miserum. Immo Pal. cum Con. putat, te non teneri ingentes divitias etiam statui non necessarias expendere pro vita proximi, verbi gratia tria, vel quatuor millia aureorum; quia talis sumptus in morali æstimatione, & quoad Reipublicæ utilitatem pretiosior est vita hominis. Hinc non teneris pro infirmo Medicos longe distantes vocare, aut medicinas pretiosas dare, etiamsi scires sic ægrotum non moriturum, quia charitas non obligat ad media extraordinaria.

VII. Dubium est, An quis possit satisfacere extreme indigenti mutuando, an debeat donare?

Sot. putat, quod debeat dare, contra Navar., & Tolet. Probabilius putat Sanch., Tambur., Trull., quod si egens non habeat hic pecuniam, aut aliud, quo indiget, sed habeat alibi, aut probabiliter credatur habiturus, satis sit mutuare; secus debeat illi dari gratis.

VIII. Dico secundo; in gravi necessitate proximi, quamvis multi apud Dian. part. 4. tract. 4. resol. 215. doceant, de necessariis ad statum teneri divitem sub mortali elargiri eleemosynam; probabile tamen est ex eodem Dian., & aliis non teneri; quia in pari necessitate præferenda est conservatio proprii status conservationi status proximi; Tenetur tamen dives sub mortali de superfluis statui succurrere gravi necessitati proximi. Ita communiter Doctores, quicquid contradicant Rosell., Gabriel, D. Antonin. apud eundem Dian. part. 5. tract. 8. resol. 14., & Bonac. disp. 3. quæst. 2. punct. 5., quorum sententiam probabilem putat Malder., & Dian. part. 1. tract. 16. resol. 28., ac Mendo V. *Eleemosyna*. Ratio est, tum quia 2. ad Timoth. ult. dicitur, *Divitibus hujus sæculi præcipe facile tribuere*; quomodo autem facile tribuit, qui expectat necessitatem extremam proximi ad tribuendum? tum etiam quia charitas præcipit proximo succurrere sine gravi incommodo succurrentis; qui autem de superfluis statui largitur, sine gravi incommodo succurrit; Ergo de iis tenetur in gravi necessitate.

IX. Dico tertio. In communibus pauperum necessitatibus multi cum Dian. part. 5. tract. 8. resol. 17., & part. 8. tract. 15. resol. 22., & tract. 16. resol. 28. putant, non teneri nos ad eleemosynam de superfluis statui; quia si hoc esset, nemo posset aliquid de superfluis statui donare, aut in pios alios usus erogare; nec posset sine peccato superfluum acquiri nisi ad subveniendum pauperibus. Verum probabilior videtur sententia Bonac., & aliorum apud ipsum, quod teneatur quilibet, prout judicaverit, sine notabili suo incommodo; Et ratio est eadem; quia cum præcipiatur nobis ex Apost. facile tribuere, non debemus expectare necessitatem proximi extremam, vel gravem. Putat tamen Tambur., satisfacere huic obligationi, qui habens, verbi gratia, centum aureos annui reditus det duos in eleemosynam.

X. Dico ultimo; Probabiliter ex Granad. apud Dian. part. 4. tract 4. resol. 214. satisfacit huic obligationi Episcopus, si quartam partem reditus Ecclesiastici det pauperibus; Et alii Beneficiarii, si quintam, aut sextam partem, dummodo residuum post suam congruam sustentationem piis operibus impendant. Ratio est, quia tantum

tum obligantur ad abundantes, & frequentes eleemosynas; non vero ad dandum totum, quod superest, pauperibus. Communiter tamen ex Tridenr. sess. 25. cap. 1. docent peccari mortaliter, si reditus Ecclesiastici in profanos usus consumantur: Quicquid in contrarium doceat Lorca, quem novissime refellit Dian. part. 10. tract. 11. res. 35.; Etenim talia bona appellantur in jure Canonico patrimonium Christi, bona Ecclesiæ, bona pauperum. Illud certum est, quod si donent, verbi gratia parentibus, vel aliis non indigentibus, valide donant, eo quod Beneficiarii vere sint domini talium fructuum: Qui tamen ad id excitant, vel inducunt, peccant cooperando peccato illorum.

Adde, quod Beneficiarius attenta consuetudine loci, in quo non adest spoliorum usus, potest valide, & licite testari non solum de bonis patrimonialibus, sed etiam de fructibus Beneficii necessariis ad congruam sui, & suæ familiæ sustentationem; unde ea potest consanguineis etiam divitibus relinquere. Verum fructus congruæ sustentationi superfluos non potest licite nisi in pios usus erogare; quamvis valide de iis ad causas profanas disponeret, aut testaretur, cum Beneficiarii sint eorum domini. Ita Bonac. ex Less. lib. 2. cap. 4. dub. 6., nec qui talem donationem acceptat, tenetur ad restitutionem. Qua de re fuse diximus in tertio Opusculo Theologico de Beneficiis Ecclesiasticis.

XI. Quæritur tertio; An, & quando teneamur proximum fraternaliter corrigere?

Respondeo, nos ad id teneri sub gravi, etiam ex præcepto naturali,(non secus ac tenemur subvenire proximo in suis necessitatibus) si tamen quatuor conditiones adsint, videlicet, Quod peccatum proximi, sive etiam periculum peccandi sit moraliter certum; Quod sit spes emendationis (quamvis hæc conditio non requiratur in Prælato corripiente) Quod detur opportunitas personæ, & temporis, nec sit alius magis idoneus, qui id sit facturus; & demum, quod sine notabili incommodo correctio isthæc fieri possit. Dixi, quod peccatum proximi debeat esse moraliter certum; nam si sit dubium, aut sciatur per auditum, aut per rumorem, tunc ad Prælatum spectat corripere; quia hic tenetur etiam inquirere peccata subditorum ad correctionem faciendam; Reliqui tamen, nonnisi in casu, quod peccatum redundet in damnum Communitatis, ut est hæresis, vel in damnum innocentis; aut si sit spes probabilis, quod proximus non sit id ægre laturus.

Quando tamen in aliquo habetur ignorantia invincibilis de legis transgressione, (ut si quis die festo laboret ignorans illum esse diem festum) non tenemur ad correctionem, si non sit spes utilitatis, vel si timeatur scandalum; secus tenemur ignorantiam illam depellere, & impedire materialem illam legis transgressionem; ad id autem non tenemur ex præcepto correctionis, sed ex virtute Misericordiæ spiritualis, cujus est docere ignorantem; atque adeo non tenemur sub gravi, ex Bonac., & aliis.

Dubium est primo; An teneamur ad correctionem, quando dubitatur, an ea sit profutura?

Respondeo cum Dian. part. 3. tract. 5. resol. 23., quod si dubium sit, an correctio sit animæ proximi nocitura, ut si ille eatenus inducendus sit in blasphemias, contumelias, &c., non tenemur, quia prævalet præceptum de non nocendo alteri, quam de adjuvando illum; propterea non tenemur corrigere proximum, cujus naturam, & indolem ignoramus; nisi forte in

arti-

articulo mortis, ne pereat, aut si peccatum vergat in damnum Communitatis. Si tamen dubium solum sit, An correctio sit profutura, & non sit dubium, an ea sit nocitura animæ proximi, sed solum bonis illius temporalibus, verbi gratia quia proximus non parum de illa tristaretur, tunc ex Trull. tenemur illum corrigere, quia bonum animæ præferendum est bono corporis.

XII. Dubium est secundo, An teneamur aliquando proximum corripere, etiam cum notabili damno proprio, immo etiam cum periculo vitæ?

Respondeo, Prælatum ad id teneri, si sit spes emendationis; reliqui vero ad id tenentur solum, quando proximus est in extrema necessitate, ut si sit in extremo vitæ, & aliter sit damnandus. Notat tamen Dian. part. 4. tract. 4. resol. 128. ex Sà, & Granad. raro omissionem correctionis esse peccatum lethale, quia raro concurrunt quatuor illæ conditiones enumeratæ; præsertim quia sæpe potest proximus ex se resipiscere; unde sæpe non est in necessitate spirituali talis correctionis; unde raro ad illam cum gravi incommodo obligamur sub gravi.

Dubium est tertio; An correctio fraterna præmitti debeat ante denunciationem cujuscumque delicti?

Respondeo cum D. Th. 2. 2. quæst. 33. art. 7. negative. Si enim peccata sint publica, remedium publice adhibendum est; Nec habet tunc locum illud Christi Domini, *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe illum*; nam si peccatum sit publicum, peccat ille in omnes, quos turbat. Et eadem est ratio de peccato occulto, quod vergit in damnum proximorum sive spirituale, sive corporale, ut est hæresis, conjuratio, &c., Quare quando proximus non in te solum, sed in alios peccat, statim est denunciandus; nisi forte pro certo habeas, quod sit per secretam admonitionem corrigendus. Idque decrevit Sacra Congregatio anno 1660. approbante Alex. VII., ut notavimus in Trutina damnatarum Thesium exponendo quintam thesim ab eo Pontifice proscriptam.

QUÆSTIO XII.

De Octavo Decalogi Præcepto.

Non loqueris falsum testimonium.

A Quarto ad octavum Decalogi præceptum gradum facimus; diximus quippe in Proœmio hujus tractatus, de quinto, septimo, ac decimo præcepto agendum esse in de Restitutione anno insequenti; de sexto vero, & nono in tractatu de Matrimonio. In octavo itaque præcepto prohibetur omnis injuria verbo illata proximo tam in judicio, quam extrajudicialiter. In judicio autem injuria committi potest, vel a Judice injuste judicando, vel a teste falsum deponente, vel a reo injuste negante, vel a falso accusatore, vel ab Advocato iniquam causam defendente. Extra judicium vero committitur mendacio, detractione, conviciis, contumelia, & improperio, susurratione, irrisione, maledictione, & judicio temerario. De his autem agemus cum de Restitutione, inquirentes quid pro tali injuria restituendum sit. Hic tantum agendum de injuria, quæ in judicio committitur, & quam primario hoc præceptum prohibet.

ARTICULUS I.

De Forma Juris a Judice servanda.

I. Forma juris, seu Legum dispositio a Judice servanda est, tum in modo procedendi, tum in ferenda sententia.

II. Modus procedendi juxta formam juris est triplex, per Accusationem, per Denunciationem, & per Inquisitionem: Hæc autem triplex est, Generalis, Particularis, & Mixta.

III. Ut per Inquisitionem generalem procedat Judex, non prærequiritur Infamia, nec Accusatio. Debent tunc manifestari delicta, si delinquentes laborent infamia.

IV. Ad Inquisitionem specialem prærequiritur accusatio, quæ sufficienter habetur per infamiam, aut per publicum rumorem.

V. Infamia habetur per vocem multorum; quin taxetur numerus, sed arbitrio Judicis relinquendus.

VI. Num sufficiant indicia certa, ut possit fieri specialis Inquisitio?

VII. Quid prærequiritur ad Inquisitionem Mixtam?

VIII. In quibusnam casibus fieri potest Inquisitio specialis, nulla infamia præeunte?

IX. Quænam forma debet procedere Judex post accusationem, aut denunciationem Rei?

X. Num licite procedat Judex propter meram querelam, aut denunciationem sine prævia infamia?

I. Judex multipliciter potest injuriam irrogare proximo in ferenda sententia, videlicet si non servet formam juris; si sine jurisdictione, seu potestate judicet; si in ferenda sententia judicet injuste, aut tarde; si careat debita scientia; si munera a

par-

parte accipiat, &c., De quibus omnibus breviter agendum, ac primo quidem de forma Juris a Judice servanda.

Præmitto tamen, duplicem dari formam Juris in judicando, alteram in modo procedendi, alteram in modo ferendi sententiam: Etenim sententia ferri debet juxta utramque formam Juris, seu dispositionem legum, ex cap. 1. *de Sententia*, *& re judicata*. Et ratio est, quia sententia judicativa est declaratio legis, & juris in casu particulari; ergo ferri debet juxta dispositionem legis; unde fit, ut qui leges ignorat, teneatur consultorem eruditum habere rerum, cujus consilio utatur, aliter peccabit graviter, & tenebitur ad damni restitutionem.

II. Verum circa formam juris in modo procedendi sciendum, tripliciter posse Judicem procedere juxta legum dispositionem, videlicet per Accusationem, per Denunciationem, & per Inquisitionem. Accusatio est delatio criminis a spondente se illud probaturum: Denunciatio judicialis est delatio criminis sine tali onere facta coram Superiore tanquam judice, ut delictum puniat, & satisfactionem imponat; Et per hoc distinguitur a Denunciatione extrajudiciali, quæ fit coram Superiore, tanquam Patre, non ut puniat, sed ut corrigat reum. Utrovis modo procedat Judex, sive per accusationem, sive per denunciationem, procedere debet ad instantiam partis. Ex consuetudine autem accusationi succedit querela, ratione cujus procedere potest judex ad capiendas informationes, ad examinandos testes vel productos ab accusatore, vel a denunciante nominatos, & ultimo ad examinandum delinquentem juxta communem praxim. Procedere etiam poterit ex Azor. cap. 22. Judex per evidentiam criminis, & per deprehensionem in flagranti delicto.

At circa modum procedendi per Inquisitionem notandum, triplicem esse Inquisitionem, Generalem, Specialem, & Mixtam. Generalis inquisitio dicitur, quando a judice inquiritur delictum in communi, ut faciunt Prælati in civitate suæ Diœcesis. Specialis dicitur, quando inquiritur aliquod delictum particulare de persona particulari, verbi gratia, an Titius commiserit adulterium. Mixta dicitur, quando vel de persona particulari inquiritur crimen in communi, ut si quæratur, an Titius sit flagitiosus; vel de persona in communi crimen particulare, ut si invento cadavere occisi quæratur, quinam fuerit homicida. His explicatis

III. Quæritur primo, Quænam forma juris a judice servanda est, quando procedit per Inquisitionem?

Respondeo, & dico primo; ut judex procedere possit per inquisitionem generalem, (quæ dicitur esse ex officio, & non ad instantiam partis) non prærequiritur infamia, vel accusatio, vel denunciatio; aliter non esset consultum publico bono. Quamvis autem facta generali inquisitione nemo teneatur manifestare delicta occulta; (nisi quando talis manifestatio esset necessaria ad bonum commune, vel ad utilitatem, & emendationem delinquentis) tenetur tamen quilibet ea manifestare, quorum auctores laborant infamia de aliquo delicto; quamvis nemo teneatur seipsum, aut complices manifestare.

IV. Dico secundo; Ut procedat judex per Inquisitionem specialem, per quam intenditur pœna delinquentis, prærequiritur infamia, aut clamorosa insinuatio, seu vox totius populi, & publicus rumor de tali delicto, ut præscribitur in cap. *Cum oportet*, *De accusationibus*. Et ratio est, quia judex non potest sic procedere, nisi præcedat aliqualis accusator, qui sufficien-

ter habetur per infamiam, vel publicum rumorem.

V. Est autem infamia frequens vox proborum virorum, quæ hominem de tali delicto suspectum reddit; ut notat Sanch. l. 2. de Matrim. disp. 46.; Ubi etiam docet, quid requiratur, ut fama probet, & probetur. Dubium est, quot homines ad infamiam requirantur? Docet Sot. cum aliis apud Bonac., quod requirantur decem; Navar. requirit majorem partem populi, vel saltem vicinorum. Avil., & Molin. putant relinquendum id judicio prudentis viri; quia nihil in jure præscribitur, & cum infamia sit vox multorum, non potest numerus taxari, quia decem in magnis populis sunt pauci, & in modicis multi.

VI. Ex dictis sequitur, non sufficere ad specialem inquisitionem indicia manifesta, præcisa consuetudine in contrarium. Ratio est, quia in jure prærequiritur vel infamia, vel clamorosa insinuatio; ergo indicia manifesta non sufficiunt. Adde, quod indicia certa in judicio sunt minoris probationis, quam duo, vel tres testes; Innoc. quippe III. in cap. *Accusationis*, *De inquisitionibus* statuit, non posse judicem inquirere contra non infamatum, etiamsi duo, vel tres testes asserant se vidisse delictum ab homine committi. Ita Navar., & Valent. contra Sà, Molin., Azor., qui putant etiam unum testem sufficere, ut judex possit contra aliquem inquirere, atque adeo sufficere etiam indicia certa. Verum Bonac. utramque sententiam conciliat dicendo, ibi hoc permitti, ubi est talis consuetudo, quæ potest derogare juri positivo; Et sic in multis locis est praxis, quod invento cadavere, habitisque indiciis de aliquo, formetur contra illum inquisitio; quia id expedit ad bonum publicum, quod prævalet infamiæ personæ particularis, quæ sequitur ex tali inquisitione.

VII. Dico tertio; Ut procedat judex per Inquisitionem mixtam, requiritur vel infamia, vel clamorosa insinuatio, (ut dictum est de Inquisitione speciali,) vel etiam indicia juxta receptam loci consuetudinem, vel semiplena probatio, & accusatio. Ita Less., Navar., & alii apud Bonac. Ratio est, quia ita videtur famæ personarum, & bono publico expedire. Dicitur autem semiplena probatio dictum unius testis oculati fide dignissimi id deponentis in judicio cum juramento. Indicia autem certa, & indubitata dicuntur, quæ sufficiunt non solum ad examinandum, sed etiam ad torquendum reum, vel ad deferendum illi juramentum; Delatio enim juramenti quædam tortura est. Talia indicia sunt fuga delinquentis statim post crimen commissum, nisi forte suspectus purget suspicionem comparendo statim post citationem: Item gravis inimicitia conjuncta cum aliis indiciis, vel existentia rei furto ablatæ apud delinquentem, &c. Hæc tamen indicia non sunt satis ad puniendum reum pœna ordinaria, quia fieri potest, ut non sit reus: Indicia vero, quæ reputantur levia, sufficiunt solum ad capiendum reum, ne fugiat, non vero ad illum examinandum; Et tale indicium ex Azor., & Sylvest. est dictum socii criminis, quod satis est ad capiendas contra illum informationes, & ad illum capiendum, ne fugiat, non vero ad illum examinandum, & torquendum. Indicia demum, quæ reputantur gravia, sed non indubitata, sufficiunt ad reum capiendum simul, & examinandum, non tamen ad illum torquendum.

Ex dictis sequitur primo, quod si publice constet commissum esse homicidium, possit de illo fieri inquisitio generalis, seu mixta, quisnam illud commiserit; non vero specialis contra aliquem, nisi præcedat infamia, vel

accu-

accusatio, vel semiplena probatio. Ita Molin., Valent., Reginald. contra Sot. apud Bonac.

Sequitur secundo, idem dicendum de judice regulari, qui non potest inquirere delicta, nisi in casibus, in quibus potest judex Ecclesiasticus, & Sæcularis, ut notat Sanch. lib. 6. Consil. cap. 8.; atque adeo si duo, vel tres jurent se vidisse delinquentem, non potest fieri inquisitio specialis, si non præcedat infamia, ex cap. *Inquiquisitionis, De accusationibus*, aut nisi aliter ferat consuetudo: Nec est puniendus judicialiter ille delinquens, nisi fraterna correctione præmissa processum sit per denunciationis viam, ut habent expresse Cajet., Navar. ex D. Th. 2. 2. quæst. 33. art. 7. ad 5., quando tamen ex non inquirendo religionis pernicies, aut aliud damnum notabile non timeretur.

Sequitur tertio, quod in inquisitione mixta generali, quando judex interrogat de veritate alicujus criminis notorii, cujus auctorem pauci norunt, nemo teneatur veritatem, seu auctorem criminis aperire, nisi præcedat infamia, vel semiplena probatio, vel accusatio de criminis auctore. Ita Bonac., Less. contra Azor., Sylvest., & alios, qui putant teneri auctorem criminis aperire, etiamsi ipse solus noverit.

Sequitur quarto, quod qui suum delictum confessus est, vel de illo est convictus, non possit interrogari de aliis delictis, de quibus non extat contra ipsum infamia, vel certa indicia, nisi cum priori delicto connexionem habeant; quamvis in aliquibus locis contrarium sit usu receptum, ut notat Julius Clarus lib. 5. quæst. 64.

Sequitur quinto, quod quando reus suum crimen confessus est, neque possit interrogari de crimine sociorum, quando illorum crimen est occultum, ex *leg. final. ff. de accusatione*; nisi tamen crimen ejus rationis sit, ut sine alio committi non possit; ut est adulterium, sodomia, &c.; Vel publico bono repugnet, ut sunt crimina læsæ Majestatis, latrocinia, falsa moneta, assassinia, &c.; tunc enim debet interrogari, & tenetur reus revelare complicem occultum, quia præceptum non scandalizandi fortius obligat, quam præceptum non infamandi; in his enim casibus sequeretur scandalum, si remaneret impunitus socius criminis, quando crimen, quod est publicum, fert de se socium: Quamvis Trull. dub. 22. putet id esse verum, quando delictum est valde atrox, itaut si non puniatur, magnum, & certum scandalum sequatur.

VIII. Rogabis. An dentur aliqui casus, in quibus nulla præcedente infamia possit fieri inquisitio vel generalis, vel specialis?

Respondeo, dari. Primus est, quando talis inquisitio necessaria est ad præcavendum malum futurum, etiam privatum, præsertim animarum; Verbi gratia, ad impediendum crimen hæresis, læsæ Majestatis, &c. Ratio est, quia bonum animæ præstat bonis famæ, honoris, &c., & melior est conditio innocentis. Unde fit, ut hæreticus, etiam occultus, debeat manifestari. Secundus est, quando non proceditur ad puniendum delictum, sed vel ad celebrandum, verbi gratia, matrimonium, vel ad conferendum beneficium, vel ad eligendum, &c., in quibus casibus reus tenetur vel se prodere, vel a tali matrimonio, aut beneficio abstinere. Tertius, quando suspicio communis supplet vicem infamiæ. Quartus est, quando delictum committitur coram ipsis judicibus; vel si incidenter illud reus confessus est, quia fit tunc notorium notorietate juris, quod sufficit ad specialem inquisitionem; non tamen si confessio facta sit metu tormentorum, & postea revo-

revocetur, quia perinde est ac si facta non fuisset.

IX. Quæritur secundo, Quænam sit forma juris servanda a judice in accusatione, & denunciatione?

Respondeo, judicem juridice procedere via accusationis, si post accusationem interrogat testes, & postea, habita saltem semiplena probatione, procedit ad interrogandum reum. Ita communiter; quamvis Clavis regia, & alii putent sufficere ad reum interrogandum indicia manifesta. Ubi notandum, quod si crimen probatum est per duos, vel tres testes omni exceptione majores, judex procedere potest non solum ad examinandum, sed etiam ad condemnandum reum; Si vero per unum tantum testem crimen probatum est, procedere solum potest ad reum examinandum, & torquendum; idque verum est, etiamsi judex non procedat via accusationis proprie dictæ, sed per querelam, vel per denunciationem juridicam; quæ scilicet fit coram judice in ordine ad punitionem Rei, non vero per denunciationem Evangelicam, quæ fit Superiori tanquam Patri in ordine ad correctionem delinquentis.

X. Dubium tamen est; An licita sit talis praxis procedendi propter meram querelam, vel denunciationem ad capiendas informationes, & indicia, quibus habitis, formetur specialis inquisitio?

Sot., Navar., & alii illam damnant, quia qui sine prævia infamia inquirit, præbet occasionem detrahendi, seu infamandi delinquentem nondum laborantem infamia, quod est contra jus naturale, & divinum. Verum Less. l. 2. cap. 28. Azor., aliique illam permittunt, dummodo fiat in gravibus causis, & quando necesse est ob Reipublicæ utilitatem. Ratio est, tum quia si id non permitteretur, multa crimina remanerent impunita; tum etiam quia jure tantum humano introductum est, ut non fiat specialis inquisitio sine prævia auctoris infamia, ex cap. *Accusationis, de Inquisitionibus*; Jus autem humanum per contrariam consuetudinem aboleri potest.

ARTICULUS II.

De Jurisdictione in Judice requisita.

I. Requiritur Jurisdictio in Judice, ut valide sententiam ferat, sive ea sit ordinaria, sive delegata, sive Arbitraria, sive Accessoria.

II. Judices sæculares num possint vi consuetudinis immemorabilis aliquam sententiam ferre adversus Ecclesiasticos?

III. In pluribus casibus permittitur Judicibus laicis de Clericis cognoscere.

IV. Qui patrato delicto assumpsit habitum Clericalem, aut Religiosum, poteritne a Judice laico puniri?

V. Clerici turbantes Rempublicam possunt a Judice laico reprimi, capi, & illico Superiori Ecclesiastico tradi, ut puniantur.

I. Quæritur primo, An, & quæ jurisdictio requiratur in Judice in ferenda sententia?

Respondeo, certum esse requiri ad sententiæ validitatem in Judice potestatem, seu jurisdictionem. Sententia enim, seu judicium est quædam lex particularis; lex autem non potest valide ferri a non habente jurisdictionem. Quando autem aliquis ex errore communi cum titulo colorato putatur verus Judex, tunc etiam jurisdictionem veram habet, ut dicemus in de Pœnitentia; quia Superior in bonum commune confert in tali casu judici putato veram jurisdictionem, ex leg. *Barbarius*; quod etiam multi probabiliter docent verum esse, ubi datur opinio de jurisdictione in judice,

ce, aut error communis sine titulo colorato.

Præterea qualibet jurisdictio satis est ad reddendum judicem competentem, & ad sententiæ validitatem, sive ea ordinaria sit, sive delegata, sive arbitraria, sive accessoria. Est autem potestas, seu jurisdictio ordinaria, quæ alicui competit ratione sui officii, quia scilicet ex jure, vel ex consuetudine, aut ex præscriptione tali officio competit: Hanc habet Papa, & Episcopus respectu suorum subditorum in rebus ad animæ salutem pertinentibus: necnon Vicarius Generalis Episcopi vivente Episcopo. Delegata est illa, quæ alicui competit ex concessione illius, qui ordinariam habet potestatem. Arbitraria est illa, quæ alicui competit ex communi consensu partium litigantium; ut si quis a colitigantibus vel eligatur in Arbitrum, qui amicabiliter componat litem, vel eligatur in judicem, qui juxta ordinem juris sententiam ferat. Accessoria demum est illa, quæ alicui aliunde accedit, verbi gratia ratione delicti in proprio territorio commissi a non subditis, ex leg. *ultima*, *ff. de Accusationibus*. Et eadem ratio est, si quis injuriam irrogavit subdito alterius superioris; Si enim Superior ejus, qui injuriam fecit, interpellatus omittit injuriam vindicare, poterit id facere superior ejus, qui injuriam accepit.

Hinc infertur primo, invalide judicare, qui absque aliqua ex dictis potestatibus judicat: Et qui alienam potestatem usurparet, mortaliter peccaret; immo teneretur ad restitutionem damni secuti, qui usurpatione judicii peccaret contra justitiam.

II. Infertur secundo, mortaliter peccare judices sæculares judicando aut de personis Ecclesiasticis, aut de rebus spiritualibus. Immo incurrunt excommunicationem in Bulla Cœnæ; cum Trident. sess. 23. cap. 20. eximat Ecclesiasticos ab eorum jurisdictione: Nec possunt tali privilegio Ecclesiastici cedere, quia hoc non est privilegium personale, sed toti communitati Ecclesiasticæ indultum. Quare, ut notat Sanch. apud Trull., si pecora Clerici damnum inferant pascuis alienis, judex sæcularis non potest ea capere, sed ad summum punire potest pastores sæculares propter malam custodiam, ut solvant pœnas, & damna. Quamvis in hac re attendenda potius sit legitima, & approbata consuetudo; quia in consuetudine immemorabili præsumitur privilegium, nec laici videntur incapaces privilegii judicandi de Ecclesiasticis ex consensu Pontificis, ut docent Bonac. hic §. 3. cum Suar.: Sed verius Azor., & alii docent, quod omnis hujusmodi consuetudo sublata sit per Bullam Cœnæ in Excommunicatione decima quinta.

III. Possunt autem in sequentibus casibus judices laici de Clericis cognoscere. Primo, si Clericus sit degradatus, & brachio sæculari traditus. Secundo, in casu reconventionis civilis; si enim Clericus laicum convenit apud judicem sæcularem, potest apud talem judicem reconveniri in causa tantum civili; (si scilicet putet laicus aliquam actionem habere contra eundem Clericum in causa civili) Unde Clericus tenetur stare sententiæ talis judicis, ex cap. 1. & 2. *De mutuis petitionibus*: Quamvis non possit cogi ab eodem judice, ut stet tali sententiæ. Tertio, ex Trident. sess. 23. cap. 6. Clericus prima tonsura, aut etiam minoribus ordinibus insignitus amittit privilegium fori, nisi beneficium habeat, aut habitum, & tonsuram deferens alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inserviat; Vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua schola, vel universitate quasi in via ad majores Ordines de licentia Episcopi versetur. Quarto, si Clericus fiat

fiat bigamus, vel bigamia vera, ducendo successive duas uxores, vel interpretativa, ducendo viduam, ex *cap. unico De bigamis in 6.* Quinto, in causa feudi; Clericus enim in iis, quæ pertinent ad feudum, subjicitur domino feudi, quamvis sæculari, ex cap. *Verum, de foro competenti*: Unde fit, Clericum teneri stare juramento fidelitatis præstito domino directo feudi. Sexto, si quis patrato delicto in fraudem assumpsit habitum clericalem; fraus enim nulli debet patrocinari. Putat tamen Bonac. contra communiorem, quod non dicatur assumere in fraudem, qui patrato delicto assumit habitum clericalem animo simul inserviendi Deo, & subtrahendi se a potestate sæculari; sed solum si id faciat animo vitandi forum; Censetur autem suscipere habitum clericalem ad vitandum forum, qui statim patrato delicto, aut postquam fuerit diffamatus, habitum clericalem assumit. Immo ex Bulla Sixti V. Religiosus, qui patrato delicto assumpsit habitum religionis, nec gaudet privilegio fori, si ad religionem admittatur non adhibita a Superioribus inquisitione præscripta, an videlicet aliquod delictum commiserit? An ære alieno sit gravatus?

IV. Sed notat Bonac. num. 18., quod qui patrato delicto in fraudem fori sæcularis assumpsit habitum vel clericalem, vel religiosum, possit quidem puniri a judice laico pœna pecuniaria, non tamen corporali; quia per susceptionem habitus effectus est de sorte, & hæreditate Christi Domini; Nam Clericus idem sonat, ac in sortem Domini vocatus; Unde par non est, quod corporaliter potestati sæculari subjiciatur.

V. Demum possunt a judicibus sæcularibus Clerici Rempublicam turbare, vel homicidium committere intentantes reprimi, & capi, ut a malo cessent, & suo legitimo judici tradantur. Possunt etiam similiter capi in flagranti crimine, si periculum est, quod fugam arripiant; Immo ex Farinac. possunt spoliari armis, quæ Principum edictis deferri prohibentur, & tradi Ecclesiastico judici, ut puniantur: Quod tamen negat Decian. apud Bonac., tum quia Clerici non tenentur vi coactiva legibus Principum sæcularium, tum quia delictum hoc non est adeo grave, ut debeat ob illud Clericus laicæ subjici potestati.

ARTICULUS III.

De Judice in ferenda sententia.

I. Judici non licet in ferenda sententia sequi opinionem minus probabilem, omissa probabiliore. Cur id liceat Confessariis?

II. In causis civilibus, in quibus opiniones circa jus sunt æque probabiles, universim potest judex causam adjudicare, cui mavult, favendo tamen Reo, prout fieri potest. At si opiniones sunt æque probabiles circa factum, debet dividi res, aut pretium rei.

III. In causis vero criminalibus, quando opiniones circa factum sunt æque probabiles, sequenda est opinio magis favens Reo.

IV. Judex inferior nequit damnare Reum, si solum privata scientia sciat illum esse reum. Potest tamen debitorem hujusmodi cogere ad solvendum.

V. Judex supremus regulariter non potest Reum condemnare, nisi citatum, & auditum.

VI. Num possit Judex damnare juridice Reum, si privata scientia sciat illum esse innocentem? Probabilius id non licet in causis capitalibus, sed solum in civilibus, ac levis momenti.

VII.

VII. Quaenam munera accipi possunt a Judice, praeciso juramento de non acceptandis muneribus a partibus, & praecisis legibus id vetantibus?

VIII. Pretium acceptum pro ferenda sententia injusta, post illam non est restituendum; sicut restitui debet pretium pro ferenda sententia justa.

IX. Leges positivae vetantes munerum acceptionem non allicientium ad injustitiam probabiliter non obligant sub mortali; secluso juramento quod a Judicibus praestetur de iis non acceptandis.

X. Dari possunt Judici munera ad vexationem injustam redimendam. Sed non est de facili credendum, quod ea intercedat; nec quod propter munera diligentius merita causae ille sit discussurus.

I. Quaeritur primo; An possit Judex in judicando sequi opinionem probabilem, omissa probabiliore, & tutiore?

Respondeo, damnatam esse ab Innoc. XI. propos. 2. quae dicit: *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.* Et ratio est, quia a Republica constituitur, ut unicuique tribuat jus suum juxta merita causae; Illa autem pars, pro qua stat opinio probabilior, habet majora merita causae, & majus jus; ergo pro illa judicandum; alioquin judex erit acceptor personarum.

Neque dicas, licitum esse Confessario, qui est judex in foro interno, judicare secundum opinionem minus probabilem, etiamsi agatur de damno alterius, puta de restitutione facienda; ergo etiam id licebit judici in foro externo.

Nam concesso antecedente, negatur consequentia. Disparitas est, quia in foro externo judicare debet inter partes juxta uniuscujusque merita; at in foro interno confessarius judicat inter Deum, & hominem, ut homo praestet Deo debitam satisfactionem; hanc autem praestare potest sequendo opinionem probabilem relicta probabiliori.

II. Notandum hic, quod in causis civilibus si opiniones sint aeque probabiles ex parte juris, potest judex sequi, quam maluerit, & cessante scandalo potest modo unam, modo alteram sequi. Ratio est, quia cum utraque sit probabilis, prudenter agit, quamcumque sequatur: Quamvis si una sit benignior altera, & magis favens Reo, illa sequenda sit; Sicut etiam si faveat juramento, matrimonio, viduae, pauperibus, operi pio; aut si defendat valorem actus, etiamsi in praejudicium Rei, ut notat Navar. Quod si in iisdem causis civilibus opiniones sint aeque probabiles ex parte facti, (quatenus scilicet utraque pars probat causam suam testibus, & scripturis aeque idoneis) debet judex componere partes inter se, dividendo rem, aut pretium rei, si haec sit indivisibilis. Ratio est, quia cum probationes litigantium sint aequales, aequalia pariter sunt ipsorum jura in rem, atque adeo judex debet illam dividere.

III. In causis autem criminalibus, quando opiniones etiam ex parte facti sunt aeque probabiles, amplectenda est opinio magis favens Reo, ut communiter Doctores docent. Ratio est, quia in criminalibus accusator, vel fiscus se habet ut aggressor, & reus ut aggressus, ac se defendens; Omnia autem jura dictant aggresso, & se defendenti favendum potius esse, quam aggressori. Quamvis Bonac. punct. 9. num. 15. apud Trull. putet non esse improbabile, quod in opinione aeque probabili, sive ex parte juris, sive ex parte facti, possit judex sequi sententiam, quam ma-

maluerit tam in causis civilibus, quam in criminalibus, nisi aliter ferat consuetudo, vel decreta. Damnatur tamen ab Alex. VII. propos. 26. dicens: *Quando litigantes habent pro se opiniones æque probabiles, potest judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

IV. Quæritur secundo, An judex damnare possit reum non auditum; aut quem ex privata scientia cognoscit esse reum, si juridice sit innocens?

Respondeo, & dico primo; Judex inferior non potest condemnare reum, qui non sit citatus, & auditus cum omni judicii solemnitate, nec illum, quem ex sola privata scientia habet reum. Ratio est, quia tenetur parere juri naturali, & legibus communibus ad ordinem juris pertinentibus; Quare si secus faceret, peccaret contra justitiam, & teneretur ad restitutionem. Scimus autem Deum ipsum non protulisse sententiam contra Adamum, nisi prius vocatum, auditum, & defensum. Notat tamen Dian. part. 2. tract. 5. resol. 98., quod si agatur non de puniendo, sed de avertendo malo in posterum imminente aut Reipublicæ, aut innocenti, possit judex ex privata scientia jubere, ut auctor interficiatur, si alia via non suppetit; quia tunc non agit ut judex ex auctoritate publica, sed ut privatus, se, aut rem sibi commissam defendens, occidendo aggressorem cum moderamine inculpatæ tutelæ.

Oppones: Potest judex cogere ad restituendum, quem privata tantum notitia cognoscit debitorem; ergo etiam damnare, quem privata tantum notitia cognoscit reum.

Respondeo, nego consequentiam. Ratio est, quia sicut potest creditor uti compensatione, & tertius aliquis conatum, & operam suam præstare, ut creditori debita satisfactio exhibeatur; ita potest judex ad id suam auctoritatem interponere, non vero ad damnandum reum auctoritate publica. Immo, ut notat Bonac. quæst. 2. punct. 2. neque potest judex præter solutionem debiti damnare debitorem ad aliam pœnam pecuniariam ex privata scientia; quia pœna non imponitur, nisi crimine probato.

V. Dico secundo; neque judex supremus potest ordinarie ex privata scientia aliquem condemnare; nec nisi citatum, & auditum. Ratio est, quia non censetur Respublica suam potestatem in principem transtulisse, nisi eo modo, ut jus gentium servet; & prout utile est ad bonum regimen. In aliquo tamen raro casu ex Covar. posset id facere: Verbi gratia si quis Reginæ vim intulisset, & solus Rex id cognoscat, aut si conjuratio fieret in principem, nec expediret resciri personas, posset illas veneno, aut alia via interficere; quia in tali casu videtur Respublica consentire.

Eodem modo potest in quibusdam casibus reum non citatum, nec auditum damnare: Primo, ut notat Bonac. loc. cit., si crimen sit publicum, & ut addit Sanch., certo constet nullam defensionem esse reo. Ratio est, quia citatio interponi debet, ut reus se defendat; quare si constat nullam esse defensionem, frustranea esset citatio. Proinde sæpe latrones in crimine reperti statim suspenduntur sine processu, quia factum publicum est loco accusatoris, & testium.

Secundo, si quis contra Rempublicam, vel alios privatos perniciem machinetur, & sit periculum in mora. Ratio est, quia hoc non esset punire delictum, sed se defendere, & impedire damnum imminens.

Tertio, si crimen notum sit Principi, & tribus aliis, sed sine gravi incommodo non possit juridice probari, posset interfici reus occulte, ut notat Less. apud Trull.

VI.

VI. Dubium est; An vice versa possit judex damnare reum juridice probatum, si ex privata scientia cognoscat illum esse innocentem?

Respondeo, D. Th. 2. 2. quæst. 67. art. 2., Sanch. lib. 6., Consil. cap. 1. dub. 17., aliosque apud Tambur., & Bonac. loc. cit. affirmare. Ratio est, quia judicare pertinet ad personam publicam; ergo judex in judicando sequi debet notitiam publicam, non privatam, quando non potest effugere, quin judicet. Verum communius cum Scotistis, & Less. lib. 2. cap. 29. num. 84. docent in causis gravibus id non licere, etiamsi deberet cæteroqui judex & officium, & vitam ipsam amittere. Ratio est, quia occidere innocentem est intrinsece malum. In causis autem levibus id permittunt, videlicet in causis civilibus, aut in pœna modici momenti. Ratio est, quia cum frequenter hi casus accidant, ne juris ordo pervertatur, & ne detur occasio judicibus, ut etiam reos liberent prætextu, quod cognoscant illos esse innocentes, publicum bonum id exposcit. Et disparitas ulterior est manifesta, quare scilicet id liceat in causis levibus, non in gravibus; quia judex, & Respublica non habent potestatem in vitam innocentis, habent vero potestatem in bona externa, & facultates civium; itaut possint propter bonum publicum eas uni auferre, & dare alteri; Præsertim quia in tali casu adhuc innocens habet jus utendi deinde occulta compensatione contra illum, cui propriæ facultates per sententiam judicis translatæ sunt, cum sententia injusta non obliget.

VII. Quæritur tertio, Utrum judex possit pro ferenda sententia in favorem unius partis accipere munera, quæ dari solent ad ejus animum movendum?

Respondeo, Petrum Navar., aliosque apud Dicastil., & Tambur. lib. 9. cap. 2. permittere, quod judex accipiat munera a partibus, si ea donentur titulo amicitiæ, vel alio titulo; non tamen si ea dentur ad animum movendum; Quod tamen Dicastil. reprobat, quia Eccles. 20. dicitur, *Xenia, & dona excæcant oculos judicum*. Sed probabilius Tambur. docet, quod præscindendo a juramento, quod emittunt judices de non admittendis muneribus, & præscindendo a legibus positivis id vetantibus, si munera accipiantur a judice, itaut non sit periculum proximum, quod ab iis ad injustitiam moveatur, possit ea accipere sine obligatione restitutionis; & talia solent esse esculenta, quæ paucis diebus consumuntur, & res parvi momenti; Si vero adsit tale proximum periculum, illicite accipiuntur; immo ante causam expeditam restitui debent, cum debeat judex removere periculum suæ subversionis; (nisi forte confessione, jejuniis, & eleemosyna ita se muniat, ut a proximo periculo peccandi sit immunis) Causa vero expedita, potest ea retinere, quia gratis data sunt, nec restitui debent ratione periculi subversionis, quia finita causa non est amplius locus tali periculo.

VIII. Pretium autem datum pro ferenda injusta sententia, quamvis ante illam restitui debeat, at non post illam, ut alias diximus; esto pretium acceptum pro justa sententia ferenda restitui debeat etiam post illam.

IX. Notat idem Tambur., quod judices sæculares, si contra leges positivas juris communis accipiant munera, quibus non alliciantur ad injustitiam, (quod tamen raro contingit,) probabiliter non teneantur ad restitutionem, antequam damnentur ad illam; Immo probabiliter nec peccent mortaliter, præscindendo a juramento, quod emiserunt; Nonnulli enim probabiliter cum Navar., & Valent. pu-

tant leges sæculares, saltem de facto, ad mortale non obstringere, nisi id expresse declarent; Immo addit, idem dicendum probabiliter de judicibus Ecclesiasticis, quia Sacri Canones vetantes, ne munera accipiantur a judicibus, nisi forte esculenta & poculenta, aut quæ ex mera liberalitate offeruntur, & paucis diebus consumi possunt, non utuntur alio verbo, quam *Mandamus*, quod non ostendit obligationem ad mortalem culpam, ex Cajet., Azor., Sà.

X. Dubium est, An dantes munera judicibus peccent?

Respondeo, non peccare, si dent ea, quæ licite potest judex accipere; immo nec peccare, si dent ea, quæ illicite accipiuntur, modo dentur, & offerantur ad redimendam vexationem injustam. Cavendum tamen, ne litigantes facile credant vexationem injustam intercedere, vel quod judex facilius expediat causas, ob quas munera accipit. Ubi notandum, judicum famulos peccare, si aliquibus facilem aditum ad judicem præbeant propter munera accepta, injuste alios excludendo; quia non sine injustitia id faciunt: Licebit tamen etiam iisdem munera dare ad vexationem redimendam; Quamvis qui ad redimendam vexationem munera accipiunt, peccent, & teneantur ad restitutionem; quia invitis absolute dominis ea accipiuntur.

ARTICULUS IV.

De Accusatore.

I. Accusatio differt a denunciatione juridica, eo quod hæc fieri possit solis verbis sine aliis solemnitatibus propriis accusationis; Nec tenetur denunciator crimen probare, & pœnam talionis subire; Differt etiam a denunciatione paterna, quia hæc ordinatur ad emendationem, non ad punitionem Rei. Quænam dicatur denunciatio Canonica?

II. Denunciatio paterna in foro Ecclesiastico transire potest in judicialem. Ad paternam denunciationem præcedere debet fraterna correctio, non ad accusationem.

III. Licitum est accusare, vel judicialiter denunciare reum propter injurias nobis irrogatas, & propter quodcumque crimen, licet occultum.

IV. Num præmitti debeat accusationi correctio fraterna? Num condonare offensas sit solum consilium, itaut licite possimus reum accusare, non ex odio erga illum, sed ex amore justitiæ?

V. Raro in praxi peccatur, si ob offensas occultas nobis irrogatas reum accusamus, si odium omnino absit.

VI. Qui omittit accusationem, vel denunciationem debitam ex charitate, peccat; sed non tenetur ad restitutionem, nisi ad illam teneatur ex justitia.

VII. Plurimi sunt, qui ab accusando repelluntur.

VIII. In nonnullis casibus non licet reum accusare, etiam posito Superioris præcepto.

I. Accusatio est Delatio criminis libello facta ad vindictam publicam; itaut scribatur nomen accusatoris, & accusati, species delicti, tempus, & locus, ac demum accusator obliget se ad pœnam talionis, si non probet crimen, quod defert: Quamvis hoc postremum non sit amplius in usu, ut videre est apud Farinac. quæst. 16., qui late ostendit, quomodo, & quando calumniator sit puniendus. Differt itaque accusatio a Denunciatione juridica, quod hæc potest fieri solis verbis, & sine dictis solemnitatibus; nec tenetur denunciator probare crimen, & subire pœnam talionis. Differt etiam a Denunciatione pa-

paterna, quia hæc non ordinatur ad punitionem, sicut denunciatio judicialis, sed solum ad emendationem fratris. Quod si quis superiori deferat crimen, ut pro suo munere faciat, quod judicabit expediens, sive solum corrigendo, sive puniendo delinquentem, talis denunciatio dicitur proprie canonica.

II. Notat hic Azor. part. 3. lib. 13. cap. 19., quod denunciatio paterna in foro Ecclesiastico transire possit in judicialem; Si enim reus post paternam denunciationem non corrigatur, tunc denunciatur Prælato tanquam Judici, qui procedere incipit contra illum per inquisitionem, & excommunicando, nisi intra tempus determinatum destiterit. Notat etiam idem Azor. loc. cit. contra alios, quod correctio fraterna præmitti debeat ex præcepto Christi Domini solum denunciationi paternæ, non vero accusationi, quia illa ordinatur ad emendationem, hæc vero ad punitionem; unde etiam emendatus potest accusari, non tamen paterne denunciari.

III. Quæritur nunc primo, An licite possimus accusare, vel saltem judicialiter denunciare reum propter quamcumque injuriam nobis factam, licet illa probari non possit?

Respondeo, ex genere licitam esse accusationem, si modo debito fiat, quia est actus virtutis justitiæ; unde si quis accuset non ex odio, aut animo vindictæ, sed amore justitiæ, & ut scelerati timore pœnæ cohibeantur, actum virtutis exercet.

IV. Quamvis autem ex divina institutione dicamus in Oratione dominica, *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*; hoc tamen non est præceptum dimittendi injurias nobis factas, sed consilium, quia facillimum est, ut qui injurias sibi irrogatas non vult dimittere, eas non dimittat ex odio erga offensorem, non vero ex amore justitiæ. Debet autem debito modo fieri accusatio, ut sit licita; nam ex Euangelio præmitti debet correctio fraterna, præcipiente Domino, *Si peccaverit in te, &c.*, quamvis, ut notavimus, Azor. putet correctionem præmittendam esse solum denunciationi paternæ, non accusationi. Sed Fagund. lib. 8. in Decalog. cap. 47. docet, quod licet delictum sit omnino occultum, adhuc teneamur accusationi præmittere monitionem fraternam, quando est spes emendationis; non tamen si delictum probari possit in judicio; etenim qui ita publice deliquit, dedit unicuique jus, ut accusaretur; & nimis durum videtur obligare ad præmittendam correctionem accusationi eum, qui atroci injuria est affectus. Lug. autem apud Tambur. hic cap. 2. §. 4. cum Suar., Molin., Filliuc. putat probabilius esse, quod crimen occultum possit etiam denunciari absque malitia detractionis, quia præponderat famæ illius bonum publicum, contra quod esset, si homines scelerati persuaderent sibi posse peccare absque metu pœnæ, quamdiu delicta non sunt divulgata.

V. Demum Tambur. putat, raro in praxi peccari, si occultissima crimina judici deferantur ab iis, qui injuriam passi sunt, vel ad quos injuria pertinet, ut sunt pater, frater, &c., modo absit omnino odium, aut desiderium injustæ vindictæ. Ratio est, quia fere nunquam habetur spes emendationis in criminibus, quæ adeo occulte committuntur; Et ad bonum publicum pertinet, ut corrigantur, & puniantur. Favet huic doctrinæ praxis, quam approbat Less. lib. 2. cap. 29. num. 131. contra Navar., per quam judices sæculares nulla præcedente infamia ex simplici delatione alicujus procedunt ad specialem inquisitionem contra aliquam personam.

VI. Quæ-

VI. Quæritur secundo, An peccet, & ad restitutionem teneatur, qui delinquentem non accusat?

Respondeo cum communi apud Busemb., raro homines teneri ad accusandum, ut constat ex praxi timoratorum. Verum peccat mortaliter contra charitatem, qui non accusat, vel saltem denunciat delictum, quod vergit in damnum publicum, aut privatum. Ratio est, quia quilibet tenetur sub gravi peccato succurrere proximo graviter indigenti, quando potest sine suo gravi incommodo; Nam Eccles. 17. dicitur, *Unicuique mandavit Deus de proximo suo*. Non tenetur tamen ad restitutionem, qui accusationem debitam omittit, nisi quando ex justitia tenetur accusare, ut custos, non vero quando tenetur solum ex charitate.

VII. Quæritur tertio, Quinam in judicio repellantur ab accusando?

Respondeo cum Bonac., Less., & Farinac. repelli excommunicatos, publicos concubinarios, usurarios, & quoscumque jure infames, excepto casu hæresis, proditionis, & criminis læsæ Majestatis; tunc enim quilibet admittitur; Sicut etiam si quis suam, vel suorum injuriam prosequatur, ex leg. *Hi tamen omnes*, *ff. de Accusation.* Secundo, repelluntur ob decentiam subditi, filii, servi relate ad suos Prælatos, parentes, dominos; nisi contrarium exposcat bonum commune. Tertio, Clerici ratione decentiæ status non possunt laicos in causa sanguinis accusare; excepto casu hæresis, criminis læsæ Majestatis, & aliis, quæ respiciunt bonum aut publicum, aut proprium, aut innocentis; & præmissa protestatione, quod non intendatur vindicta sanguinis, sed bonum commune vel proprium, vel proximi. Quarto, excluditur inimicus capitalis, quia facile calumniator potius est, quam accusator. Quinto ex Foller. apud Trull., non possunt laici accusare Sacerdotes, nisi hæreticos, sacrilegos, simoniacos, bonorum Ecclesiæ dilapidatores, &c.; Nec admittitur ad accusandum fœmina, nec sæcularis, aut Clericus contra Regulares, cum sint diversi fori.

VIII. Quæritur ultimo, In quibusnam casibus nemo potest accusare, etiam posito Superioris præcepto?

Respondeo, Primo, si delinquens sit emendatus, nec subsit periculo proximo relabendi, & parti læsæ satisfecerit, nec aliis immineat periculum. Secundo, si crimen sub secreto naturali quis noverit, ut consultor, advocatus, &c.; nisi tamen qui secretum commisit, Rempublicam, vel innocentem vexaret, nec vellet desistere. Tertio, si crimen probare cogeretur, nec posset. Quarto, si immineat periculum honoris, vitæ, vel rerum suarum; non enim cum tanto incommodo parere tenemur legi humanæ. Quinto, si crimen est occultum, unde ex delatione solum infamia proximi sequeretur sine causa; ut notat Busemb.

ARTICULUS V.

De Testibus, & Notariis.

I. Quinam testes requirantur, & sufficiant, ut possit Reus damnari? Quinam vero jure Canonico, quinam jure civili inhabiles sunt ad testandum?

II. Nemo tenetur testari, nisi a charitate, aut a præcepto superioris ad testandum adigatur. Num teneatur ad restitutionem, qui contra præceptum superioris renuit testari?

III. In quibus casibus non datur obligatio testandi, etiam posito præcepto Superioris?

IV. Non tenemur, sed possumus offerre nosmet ad testandum ad vitam innocentis salvandam, quamvis inde sequatur mors delinquentis.

V. Te-

V. Tenetur retractare testimonium falsum etiam cum periculo vitæ, qui ob illud est in causa, ut alius morti damnetur.

VI. Qui pecuniam accipit, ut verum testetur, non tenetur illam restituere; sed ante patratum crimen tenetur illam restituere, si acceperit ad deponendum falsum; post crimen vero tenetur compensare damnum illatum.

VII. Num teneatur testificari posito judicis præcepto, qui novit crimen ab Accusatore, aut a Teste?

VIII. Si judex legitime interroget, nequit testis æquivocare; Secus vero si non procedat legitime; Et aliquando ad hanc æquivocationem tenetur.

IX. Si testis sibi contradicat in eodem examine, standum est posteriori dicto; secus vero si sibi contradicat in diversis examinibus.

X. Si Notarius aliquid scripserit, & testis juret se illud non dixisse, credendum est potius Notario.

I. Certum est, neminem damnari posse, nisi vel ipse crimen confiteatur, vel in flagranti crimine deprehendatur a judice cum tribus, vel quatuor aliis, vel duo testes omni exceptione majores testentur cum juramento, se sensu externo crimen percepisse, & sint contestes.

Testes autem, qui a jure excipiuntur, sunt, Primo, in causis criminalibus Mulieres jure canonico propter sexus fragilitatem; jure vero civili solum in testamento repelluntur. Secundo, in causis criminalibus, qui est minor viginti annis; quamvis in civilibus admittatur pubes. Tertio, inimicus capitalis, consanguinei, domesticus actoris in causa ipsius actoris. Quarto, infames jure, vel facto, perjuri, & viles, ac inopes propter suspicionem, quod pecunia corrupti falsum deponant. Quinto, socii criminis, excepto crimine hæresis, sodomiæ, maleficii, falsificationis monetæ, &c.

II. Quæritur nunc primo: An, & quando teneatur quis testari?

Respondeo, & dico primo, nemo tenetur testari, nisi charitas id exigat ad avertendum grave damnum proximi, vel judex, aut superior habens potestatem id præcipiat. Quod si tale præceptum legitimum judicis transgrediaris, & nolis testari in præjudicium alterius, communior sententia apud Bonac. hic docet, quod tenearis ad restitutionem, quia posito præcepto judicis facis injuriam non testando; nam testis per mandatum judicis applicatur parti, ac proinde pars tunc habet jus ad tale testimonium; Probabiliter tamen ex Sayro, Less., Molin., Sanch. apud Trull. dub. 10. ad restitutionem non teneris, quia præceptum superioris non imponit obligationem justitiæ, sed obedientiæ ad testandum; tenereris certe ad restitutionem, si falsum testareris culpabiliter in præjudicium alterius; quia esses causa efficax, & injusta damni proximi.

III. Dico secundo; posito præcepto Superioris legitime interrogantis, non teneris testari, quæ accepisti sub sigillo, nisi forte ad avertendum grave malum Reipublicæ, vel innocentis, etiamsi juraveris, te id nulli dicturum; Nec teneris testari, quando tibi grave damnum imminet, nisi damnum publicum, vel alterius prævaleat; Unde non teneris contra consanguineos, & affines testari, nec quæ a viris non satis fide dignis accepisti; Proinde poteris in tali casu negare te aliquid scire: Nec testari teneris quæ per injuriam cognovisti, ut aperiendo literas, &c.; nec si alter probabiliter in eo facto non peccavit, vel propter invincibilem ignorantiam, vel quia aliquid in compensationem accepit, unde de furto sit accusatus, ut notat Busenib.

ſemb. hic ex Azor., Filliuc., Laym., & aliis.

IV. Dico tertio cum Bonac. Quilibet poteſt ſe offerre ad teſtandum ad ſalvandam vitam innocentis, etiamſi inde reus ſit damnandus ad mortem. Idque verum eſt ex Leſſ. cap. 9. dub. 12., etiamſi innocens nollet defendi, quia non eſt dominus ſuæ vitæ; unde non poteſt jus defenſionis alteri adimere. Non tenemur tamen offerre noſmetipſos ad ſic teſtandum; quia nemo tenetur tueri vitam propriam, & a fortiori nec alienam cum morte alterius. Si tamen innocens vult defendi, etiamſi mors nocentis ſequatur, putat Bonac., quod nos teneamur ad teſtandum; quia melior debet eſſe conditio innocentis, quam nocentis. Verum ad ſalvanda bona externa innocentis, licet non teneamur offerre nos ad teſtandum, ſi inde mors nocentis ſequatur, tenemur tamen reſpondere, ſi juridice interrogemur.

V. Dico quarto. Qui falſum culpabiliter teſtatus eſt, itaut ob tale teſtimonium innocens ad mortem damnetur, tenetur retractare ſuum delictum etiam cum periculo ſimilis pœnæ incurrendæ, ſi credit ſe profuturum per retractationem. Ratio eſt, quia in æquali damno potior eſt habenda ratio innocentis.

VI. Dico quinto. Teſtis, qui pecuniam pro vero teſtimonio ferendo accepit, non tenetur illam reſtituere; quia non tenetur ex juſtitia ad teſtandum, ſed ſolum ex charitate, vel ex obedientia; at ſi pecuniam acceperit pro falſo teſtimonio ferendo, debet illam ante factum reſtituere; poſt factum vero non tenetur, ſed ſolum tenetur damnum alteri illatum compenſare.

VII. Dico ſexto. Si delictum ſciatur ſolum ab accuſatore, & teſte, non tenetur hic teſtificari; Immo Veracrux apud Trull. putat hunc teneri ſub mortali dicere ſe nihil ſcire; quia ad hoc ut teſtis crimen teneatur, aut poſſit fateri, debet præcedere infamia, vel ſemiplena probatio, vel indicia contra reum. Multi tamen apud Dian. part. 2. tract. 5. reſol. 100. probabilius tenent, teſtem in hoc caſu obligari ad teſtificandum, quia judex habet jus ad interrogandum.

VIII. Dico ultimo. Non licet teſti cum juramento æquivocare, ſi legitime a judice interrogetur. Ratio eſt, quia ob bonum publicum tenetur parere; Si tamen judex non procedat legitime, licitum eſt æquivocare, ut communiter docent apud Tambur. lib. 3. cap. 4. Unde ſi interrogetur teſtis de crimine occulto, vel quod non tenetur teſtificari, eo quod, verbi gratia, notabile damnum ſequeretur, poteſt jurare ſe rem neſcire; ſic enim non utitur reſtrictione pure mentali, ſed reſpondet ad mentem boni, & juſti judicis. Hinc non ſolum Clericus, ſed etiam alii coram ſæculari judice poſſunt cum æquivocatione jurare Clericum reum non deliquiſſe; & qui licite aliqua bona abſcondit ad vitam ſuſtentandam, non ſolum ipſe, ſed etiam alii, quibus id conſtat, poſſunt cum æquivocatione jurando teſtari ipſum nihil abſcondiſſe. Additque Sanch. lib. 3. cap. 6., aliquando teſtem ad talem æquivocationem teneri; nam ſi judici peccatum omnino occultum alterius prius manifeſtavit, deinde tenetur cum juramento teſtificari reum non commiſiſſe tale delictum, (ita ſcilicet ut judicio externo ſubſit,) quando ſperat ex tali retractatione reparandum damnum injuſte illatum per manifeſtationem criminis occulti. Quæ omnia fuſe explicavimus in Trutina exponendo theſes 26. & 27. ab Innoc. XI. proſcriptas de Amphibologiis.

IX. Quæritur ſecundo, Utrum ſtandum ſit primo, an ſecundo dicto teſtis

stis contraria dicentis in judicio in diversis actibus, & examinationibus?

Respondeo, quod si testis statim in eodem examine se retractet, standum est posteriori dicto; si vero in diversis examinationibus se retractet, standum est priori dicto; dummodo aliud non dicat in articulo mortis coram judice cum juramento; tunc enim præsumitur dicere verum, ex leg. *Ultima*, *Cod. Ad legem Juliam*. Ita Bonac.; Quamvis Sayr. apud Trull. putet talem testem repellendum, & puniendum esse tanquam perjurum.

X. Quod si Notarius unum scripsit, & testis juret se aliud dixisse, credendum est potius Notario, ex cap. *Ad audientiam*, *De præscriptionibus*; quia cum sit persona publica, & approbata, mendacium in ipso non præsumitur.

ARTICULUS VI.

De Reo.

I. Reus in judicio non tenetur respondere, nisi juridice interrogetur, ita scilicet ut præcesserit vel semiplena probatio, vel indicia clara, aut infamia, quæ per duos testes probata sint. Et in nonnullis casibus juridice interrogatus potest æquivocare.

II. Non sufficit ad semiplenam probationem solus accusator, aut denunciator.

III. Probabiliter reus juridice interrogatus non tenetur veritatem fateri, si inde sibi immineat grave damnum.

IV. Quid si reo nulla sit spes evadendi mortem, aut aliud grave damnum? Num peccet lethaliter, si veritatem non fateatur?

V. Num sine mortali possit æquivocare, qui juridice interrogatur de re levi?

VI. Propter opiniones utrinque probabiles sæpe datur bellum utrinque justum; Unde potest judex juste interrogare, quin teneatur reus veritatem fateri.

VII. Potest reus e carcere fugere, quamvis inde sequatur custodis mors a judice illi infligenda. Nequit tamen reus ministris justitiæ vim inferre, illos percutiendo, &c.

VIII. Cum moderamine inculpatæ tutelæ potest Reus, ejusque advocatus propalare occulta crimina testium ad eorum auctoritatem infringendam; sed non potest iis falsa crimina appingere.

I. Quæritur primo, Quandonam reus teneatur aperire veritatem in judicio?

Respondeo, & dico primo. Reus non tenetur veritatem aperire, nec jurare, si non interrogetur juridice, seu juris ordine servato, videlicet itaut præcesserit vel semiplena probatio, aut infamia, vel manifesta indicia, itaut infamia, vel indicia sint probata per duos testes. Immo si reo non constet, quod juridice interrogetur, nec tenetur respondere, quamvis judex sub pœna Excommunicationis interroget. Ita communiter cum Less. lib. 2. cap. 3.. Unde fit, judicem teneri aperire reo statum causæ, probationes, indicia, & testes, (quamvis non nomina testium in delictis Sanctæ Inquisitionis) ut videat an juridice contra se procedatur; Quamvis enim in levioribus rebus teneatur reus credere judici prudenti, & perito, non tamen in gravioribus; Nec tenetur respondere, quamvis juridice interroget judex, verbi gratia de homicidio, si homicidium sine culpa patratum sit; quia judex inquirit tantum de occisione criminosa. Immo Less., & alii apud Trull. dub. 21. docent, quod si tu non es auctor criminis, nec tenea-

ris fateri circumstantias veras, ex quibus oriretur vehemens suspicio, quod tu sis auctor criminis; verbi gratia, hunc esse tuum pugionem, te in eodem loco fuisse, &c.. Ratio est, quia quamvis judicis interrogatio sit juridica, procedit tamen ex falsa præsumptione delicti; nam si judex veritatem sciret, non posset interrogare de talibus circumstantiis, ut docet D. Th. 2. 2. quæst. 69. art. 1. apud Dian. part. 3. tract. 5. resol. 66.

II. Dubium est, An denuncians faciat semiplenam probationem; itaut reus non teneatur respondere ex defectu semiplenæ probationis, si præter denunciantem non adsit testis?

Respondeo, cum Valent. ; Bonac. contra Sot. requiri ad semiplenam probationem, præter denunciantem, vel accusantem, alium testem omni exceptione majorem, aut infamiam, vel indicia sufficientia. Ratio est, quia Actor non potest simul esse testis in propria causa; Denunciator autem, vel accusator, cum intendant punitionem, suscipiunt causam ut propriam.

III. Dico itaque primo. Judice legitime interrogante communiter docent, quod reus teneatur fateri veritatem, etiamsi sibi immineat periculum vitæ, aut triremium, exilii, gravis infamiæ, excommunicationis, aut alterius gravis incommodi. Verum Delugo, & Joan. Sanch. cum viginti duobus Doctoribus apud Tambur. lib. 3. cap. 4. & Dian. part. 1. tract. 1, Miscell. resol. 27. advertentes id esse onus supra vires naturæ, docent probabilissimum esse, ac tutum, Reum non teneri ad fatendum crimen suum, quando ex confessione tantum malum sibi imminet. Ratio est, tum quia res admodum difficilis, ac moraliter impossibilis ab humana potestate non præcipitur, nisi quando intercedit bonum commune; tum etiam quia non potest quis ab humano superiore, & judice obligari ad concurrendum ad propriam occisionem, cum id jure naturæ nobis vetetur. Unde præceptum judicis in tali casu non obligat; atque adeo si cum æquivocatione reus juraret, negando se commisisse delictum, non peccaret; Sicuti non peccat, qui negat delictum, quando a judice non interrogatur juridice. In utroque enim casu negatur solum delictum, quod debeat manifestari, & ideo nullum adest mendacium, nec restrictio pure mentalis, sed solum æquivocatio, respondendo ad mentem boni, & justi judicis: Eodem modo, ac sine mendacio, aut restrictione pure mentali Christus Dominus dixit: *De die illa, vel hora nemo scit, neque filius hominis*, ita scilicet ut expediat revelare, ut notat Trull. dub. 4., & Dian. part. 2. tract. 5. resol. 76.

IV. Hanc doctrinam aliqui admittunt, si negando delictum sit spes evadendi mortem, aut grave incommodum. Tambur. autem putat, quod etiamsi non sit spes evadendi, adhuc a mortali excusetur, qui negat delictum; quia de jure naturæ est, ut nemo concurrat ad sui occisionem; & si in hoc casu offenditur potestas judicis, nonnisi leviter offenditur; quia judex etiam sine confessione Rei potest illum sufficienter damnare.

V. Docet præterea Tambur. contra Lug., quod si judici veritatem juridice interroganti de peccato levi, puta de levi furto, reus cum æquivocatione illud neget, quamvis leve tantum malum sibi immineat, nonnisi leviter peccet; tum quia de jure naturæ videtur esse, quod ne leve quidem vulnus sibi quis infligat; tum etiam quia cum agatur de pœna levi infligenda, non videtur rigorosum esse, & graviter obligans præceptum superioris; unde talis æquivocatio esset tantum leviter peccaminosa.

VI.

VI. Oppones. Quando judex juridice interrogat, tunc juste præcipit reo, ut veritatem aperiat; ergo tenetur reus illam aperire etiam cum vitæ periculo.

Respondeo cum Filliuc., Bonac. Sanch. negando consequentiam; non enim est novum, quod propter opiniones utrinque probabiles detur bellum utrinque justum: Sic qui est in periculo vitæ, potest fugere a carcere, licet judex, & lex præcipiant, ne fugiat, & fugientes puniant: Sic servus bello captus potest fugere, quamvis dominus juste præcipiat, ne fugiat: Sic citatus potest non comparere, si sibi grave malum immineat, quamvis judex juste præcipiat, ut compareat; Et eodem modo reus potest veritatem celare, cum habeat jus defendendi vitam suam, quamvis judex juste præcipiat, ut veritatem aperiat ex jure ad inquirendos auctores criminum occultos.

VII. Quæritur secundo, An possit reus e carcere fugere?

Respondeo, posse, (nisi juraverit ibi permanere) etiamsi custos carceris grave inde malum passurus sit. Ratio est, quia hoc malum sequitur per accidens, & reus utitur jure, quod habet effugiendi carcerem; si enim potest effugere, ne capiatur a ministris justitiæ, poterit etiam fugere, ne in carcere detineatur, nisi bonum publicum aliud postulet. Non potest tamen vim inferre ministris justitiæ, percutiendo, vulnerando, &c., sequeretur enim scandalum, & perturbatio Reipublicæ, ac boni communis, quod est præferendum privato: Præterquamquod hoc reputaretur crimen læsæ Majestatis: quamvis possit carcerem effringere, & custodes decipere citra vim, & injuriam.

VIII. Quæritur tertio, An possit reus aperire crimina occulta testium ad infirmandam illorum testificationem, verbi gratia perjurium, excommunicationem, infamiam, &c.?

Respondeo, posse tam a reo, quam ab advocato propalari, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ, & quatenus ad sui defensionem est necesse, ut communiter docent; quamvis citra mortale non possint iidem falsa crimina iis appingere: Contraria enim opinio damnata est in thesi 44. ab Innoc. XI., quæ habet: *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alteri, ut suam justitiam, & honorem defendat.*

ARTICULUS VII.

De Advocato, ac Procuratore.

I. Ad restitutionem tenetur Advocatus (sicut & Procurator) si ex sua negligentia, aut imperitia causa amittatur. Sicut etiam si causam manifeste injustam defendat; aut si partem inducat ad transactionem in causa injusta; Necnon si secreta causæ alteri parti prodat.

II. Potest Advocatus causam minus probabilem, immo & dubiam patrocinari; non tamen causam, quæ parum habet probabilitatis, in quam fere nunquam judices inclinant.

III. Vetitum est Advocatis pacisci de quota litis. Id tamen ex natura rei licitum videtur pro foro interno, modo absit periculum fraudis, & injustitiæ.

I. Quæritur primo, An Advocatus (sicut etiam Procurator) teneatur ad restitutionem, si ex sua imperitia, aut negligentia causam amittat?

Respondeo affirmative; tenetur enim ex officio esse saltem mediocri scientia instructus, & cognoscere sufficienter merita, & justitiam causarum,

& diligentiam adhibere, quæ judicio peritorum censetur sufficiens: Tenetur etiam ad restitutionem, si defendat causam manifeste injustam, cum sit injusta causa moralis damni alterius consulendo, & adjuvando: Debet autem restituere non solum parti contrariæ expensas, & litem, quam perdidit, in defectum sui principalis, sed etiam Clienti expensas, si bona fide procedentem non monuit de injustitia causæ. Immo tenetur etiam ad restitutionem, si defendat articulum justum causæ injustæ; necnon si adversarium sic vexet, aut differat; nam sic censetur causam injustam defendere. Si tamen causam justam defendat, potest adversarium citra injuriam decipere, & cavillationibus uti, modo nulla falsitate utatur. Nec tenetur ad restitutionem, (quamvis peccaverit) si causam evidenter justam falsis scripturis, aut testibus defenderit. Contra vero ad restitutionem tenetur, si partem inducat ad transactionem, seu compositionem, quando cognoscit causam esse omnino injustam; sicut etiam si secreta causæ alteri parti prodat; esset enim prævaricator, seu adjuvans diversam partem, prodita causa sua, ut notat Trull.

II. Quæritur secundo, An possit Advocatus causam dubiam tueri?

Respondeo cum Pal. licere Advocato causam probabilem patrocinari relicta probabiliori; quia Advocatus non est judex, qui debeat sententiam ferre pro merito causæ, sed solum debet merita Clientis allegare; sæpe autem accidit, quod verius sit id, quod sibi minus probabile videtur, atque adeo licite potest causam minus probabilem defendere. Immo potest ex Lorca, Maldero, Merolla apud Dianam part. 4. tract. 3. resol. 47. contra Salas, patrocinari etiam causam dubiam. Verum si altera pars parum habeat probabilitatis, & in quam raro, aut nunquam Judices inclinant; puto cum Salon., quod peccet Advocatus non solum contra charitatem, sed etiam contra justitiam defendendo talem causam; quia quod habet parum probabilitatis, non est simpliciter probabile, ut constat ex definitione Probabilis, Quod magnum pondus ingerere debet intellectui ad extorquendum assensum; Sicuti levis gravitas simpliciter non est gravitas, sed gravitas cum addito distrahente. Quamvis autem non possit Advocatus tueri causam tenuis probabilitatis, seu quæ non sit absolute probabilis, poterit tamen defendere causam dubiam, de cujus scilicet felici exitu prudenter dubitatur, ut plures docent apud Dianam part. 4. tract. 3. resol. 47., quia ad Advocatum non spectat rem definire, sed solum merita causæ sincere exponere, ut postea Judex illa expendendo justam sententiam ferat.

III. Quæritur ultimo, An possit Advocatus de quota litis pacisci, videlicet de tertia, vel quarta parte, si vincat, quod dicitur palmarium pro victoria?

Respondeo, lege humana id prohiberi, ne scilicet per fas, aut nefas victoriam consequi nitatur; non est tamen improbabile ex Trull., quod ex natura rei in foro conscientiæ id liceat, si absit periculum alicujus actionis injustæ, ut Advocatus ardentiori studio ad causam incumbat, & Principalis se liberet a molestia sæpius illum adeundi. Ita etiam Navar., & Valent., apud Dian. part. 1. tract. 2. Miscel. resol. 49., ubi docent, communem contrariam opinionem loqui de foro externo, non de interno, ubi Deus veritatem perscrutatur, cui cedunt præsumptiones, super quibus fundantur leges id prohibentes. Debet tamen manifeste deesse præsumptio fraudis, & injustitiæ, ut solum

pro

pro foro externo leges istæ sint obligatoriæ. Sit tandem hujus Opusculi de Præceptis Decalogi (Sed oh ubi Æternitatis)

FINIS.

A. M. D. G.;

ac Deiparæ sine labe Conceptæ.

Digitized by Google

SYNOPSES OMNES,

Quæ in singulis Articulis Tractatus hujusce de Præceptis Decalogi habentur hic colliguntur.

QUÆSTIO I. Pag. 3.

De Prolegomenis ad Præcepta Decalogi.

ARTIC. I. ibid.

De Numero, Ordine, & Dispensabilitate Præceptorum Decalogi.

I. *Præcepta Decalogi sunt Legum Summa, & Epitome. Tria prima, quæ respiciunt Dei cultum, dicuntur Primæ tabulæ; reliqua, quæ ad homines referuntur, Secundæ tabulæ appellantur.* II. *His decem præceptis corde, ore, & opere ad Deum, & ad homines ordinamur.* III. *Cur non plura enumerentur, aut pauciora?* IV. *Quare duplici præcepto vetatur Adulterium, ac desiderare Uxores alienas, & non vetatur pariter duplici præcepto Homicidium, ac desiderare mortem alterius?* V. *Num possit Deus in præceptis Decalogi dispensare?* VI. *Quâ ratione dicatur aliquando Deus in his præceptis dispensasse?*

ARTIC. II. 5.

Quanam via Præceptorum transgressio possit de mortali in veniale transire, & econtra?

I. *Transgressio præceptorum Decalogi secundum se, & ex genere suo est mortalis.* II. *Quid importet peccatum esse ex genere suo mortale, & esse ex genere suo veniale?* III. *Plures regulæ recensentur ad discernendum, num peccatum ex genere suo sit mortale, an veniale?* IV. *Quomodo possit peccatum de se mortale per accidens in veniale transire?* V. *Undenam conjicere poteris, quod cum imperfecta solum deliberatione, aut consensu peccatum commiseris?* VI. *Num peccet mortaliter, qui plene advertit ad malitiam objecti, præscindit tamen num ea sit gravis, an levis?* VII. *Non quodvis peccatum ex genere suo mortale potest ratione parvitatis materiæ transire per accidens in veniale.* VIII. *Undenam mensuranda sit hac in re materiæ parvitas, aut magnitudo?* IX. *Materia, quæ tam secundum se, quam relate ad finem a Legislatore intentum est levis, non est capax præcepti graviter obligantis.* X. *Quid si dubitetur, an res præcepta levis graviter conducat ad finem?* XI. *Quotupliciter possit peccatum de se, & ex genere suo veniale per accidens in mortale transire?* XII. *Quandonam contemptus rei levis præceptæ est mortalis? Et quando frequentia venialium est mortalis, utpote ad mortale disponens?* XIII. *Potest veniale in mortale transire etiam ratione conscientiæ erroneæ, aut perplexæ; Necnon ratione scandali; aut per additionem materiæ, quæ in unam gravem coalescat.*

ARTIC. III. 11.

Quinam ad præcepta teneantur?

I. *Non est idem lege non obligari, & a lege excusari.* II. *Pueri nulla lege obligantur ante rationis usum: Postea vero legibus etiam Ecclesiasticis tenentur, præterquam Jejunii, & Communionis; quam-*

quamvis ante pubertatem pœnas Ecclesiasticas non incurrant. III. *Num possint pueri Divinis assistere in loco interdicto, aut introduci in Monasteria Monialium?* IV. *Quid si dubitetur, an usum rationis adepti sint?* V. *Quibus legibus teneantur Infideles, Amentes, Ebrii? Num amentes æquiparentur infantibus?* VI. *Nec amentes, nec ebrii cogendi sunt ad Missam audiendam die festo: Possunt autem probabiliter amentibus & infidelibus die festo injungi opera servilia.* VII. *Quibus legibus teneantur Peregrini, & Vagi? Num licitum sit recedere a loco, ubi est dies festus, ad exercenda opera servilia? Num debeat tunc mane audiri Sacrum? Num liceat egredienti a loco, ubi jejunatur, mane sumere jentaculum?* VIII. *Probabiliter Peregrini non tenentur, secluso scandalo, legibus loci, ubi brevi morantur; (nisi eadem sint leges in proprio domicilio) tenentur tamen iis Vagi.* IX. *Leges autem juris communis servare tenentur peregrini, quamvis in Patria essent abrogatæ.*

ARTICULUS IV. 15

De Intentione requisita ad observantiam præceptorum.

I. *Ad satisfaciendum præcepto requiritur intentio ponendi opus injunctum.* II. *Præcepto jejunii non satisfacit, qui invitus abstinet cibo.* III. *Satisfacit tamen præcepto restitutionis, qui pravo fine restituit; Et qui invitus restituit, licet præceptum non impleat, non tenetur tamen iterum restituere.* IV. *Non requiritur ad satisfaciendum præcepto intentio satisfaciendi per opus, quod ponitur; Non enim imponitur obedientia formalis, sed materialis.* V. *Num satisfaciat debito justitiæ, qui immemor debiti eleemosynam largitur?* VI. *Num præcepto, aut voto satisfaciat ponens opus præceptum, sed positive nolens per illud satisfacere?* VII. *Qui nolens satisfacere per opus præceptum, quod ponit, mutata voluntate, nolit aliud opus ponere, requiriturne, quod velit per illud opus satisfecisse; an satis est, quod sciat se satisfecisse?* VIII. *Qui audit Sacrum præceptum nolens per illud satisfacere, nec volens aliud audire, non transgreditur præceptum Ecclesiasticum, sed naturale.*

ARTICULUS V. 20

De Impedimentis non apponendis observantiæ Præceptorum.

I. *Diversimode quoad hoc in diversis præceptis ratiocinandum; inspiciendo num præceptum rigidius obliget? Num impedimentum sit proximius? Num necessitas sit gravior?* II. *Quanam defatigatio incompossibilis cum jejunio liceat ipso die jejunii, aut pridie illius diei?* III. *Num tempore Interdicti privilegiarius teneatur sacrum audire? Et detentus in carcere num teneatur uti licentia egrediendi ad sacrum audiendum?* IV. *Quandonam possit quis iter arripere prævidens, quod non possit deinde die festo sacrum audire?* V. *Tenetur excommunicatus tollere impedimentum excommunicationis, ut possit in Paschate communicare; non tamen ut possit die festo sacrum audire.* VI. *Præceptum non solum obligat ad non apponenda impedimenta, sed etiam ad ea etiam pridie removenda.*

ARTIC. VI. 22

De Ignorantia, Metu, & Dispensatione excusantibus a Præceptorum transgressione, ac de Impotentia excusante.

I. *Ignorantia præcepti, seu inadvertentia, si non sit graviter culpabilis, excusat a gravi culpa legis transgressorem.* II. *Ignorantia vincibilis dividitur in affectatam, crassam, seu supinam, &* le-

levem. Præter ignorantiam vincibilem, seu consequentem, & invincibilem, seu antecedentem, datur ignorantia comitans, sive ea sit juris, sive facti, sive solius pœnæ. III. *Ignorantia solius pœnæ excusat ab illa incurrenda, si hæc sit extraordinaria. Ab ea tamen non excusat ignorantia crassa, supina, & affectata.* IV. *Ejusdem speciei est peccatum commissum ex ignorantia culpabili legis, ac scienter commissum.* V. *Ignorantia, quæ est graviter culpabilis respectu juris Divini, & Naturalis, aliquando non est graviter culpabilis respectu juris humani, quod non obligat adeo stricte.* VI. *Ignorantia etiam crassa pœnæ non petendi debitum excusat ab ea incurrenda, utpote imposita contra scienter operantes.* VII. *Metus gravis non excusat a culpa, quando prohibetur res intrinsecè mala, aut præcipitur res ex se connexa cum vitæ periculo; secus vero si connectatur per accidens.* VIII. *Excommunicatus vitandus potest ad mortem declinandam celebrare; non tamen confessiones audire, & absolvere.* IX. *Num liceat ob metum gravem simulare Matrimonium, illudque consummare?* X. *Num Carthusiani teneantur vesci carnibus in extrema necessitate?* XI. *Qui non potest totum præceptum implere, tenetur ad partem, quam potest, si ea sit notabilis, & dividua, & censeatur a Legislatore intenta.* XII. *Quandonam dispensatio obtenta excuset a præcepti transgressione?* XIII. *Num possit Episcopus in lege Pontificia dispensare in casu occurrenti, sive quia necessitas urget, sive quia dubitatur, an res indigeat dispensatione?*

QUÆSTIO II.

De Primo Decalogi Præcepto.

Unum cole Deum.

ARTICULUS I.

De Virtute Religionis.

I. *Religio est virtus inter Morales præstantissima, quæ habet pro formali objecto cultum Divinæ excellentiæ præstandum.* II. *In quo differant virtutes Theologales a Moralibus?* III. *Quinam sint actus a virtute Religionis eliciti, & quinam imperati?* IV. *Primum Decalogi præceptum obligat ad actus Religionis externos, inquantum conjunctos cum internis.* V. *Ad quos actus externos Religionis obligat lex positiva, & lex naturalis?* VI. *Quandonam exercendi sunt actus Religionis?*

ARTICULUS II.

De Virtute Theologica Fidei.

I. *Per fidem, quæ virtus Theologalis est, quid præcipiatur?* II. *Tria sunt præcepta fidei affirmativa, & duo negativa.* III. *Ad fidei confessionem quandonam teneamur?* IV. *Ad quid obliget præceptum negativum non negandi fidem exterius?* V. *Quando dubius in fide est infidelis?* VI. *Quinam dicantur Pagani? Quinam Judæi? Quinam Hæretici, Schismatici, & Apostatæ?* VII. *Quænam sit pertinacia ad hæresim requisita?* VIII. *Ad hæresim externam requiritur, ut signum externum de se sit significativum hæresis internæ, & ad incurrendas censuras debet esse actus exterior de se gravis.* IX. *Quænam communicatio cum Judæis, & Saracenis prohibeatur?* X. *Quid teneamur præstare erga Paganos?* XI. *Num liceat Catholicis de rebus fidei disputare?*

AR-

ca præscribitur; præsertim die Commemorationis defunctorum? III. *Num liceat Horas recitare idiomate Græco, aut Hebræo, vel vulgari?* IV. *Peccat graviter, qui semel unum officium pro alio notabiliter diverso, necnon qui sæpius unum officium pro alio recitat.* V. *Rubricæ servandæ alia sunt Præceptiva, quæ obligant sub mortali; alia Directiva, quæ non obligant sub mortali.* VI. *Si per errorem officium pro officio recitatum sit, corrigatur error, ubi deprehenditur.* VII. *Qui missam celebrat de Sancto, cujus festum in aliqua Ecclesia celebratur, potest probabiliter officium de eodem Sancto recitare.* VIII. *Quilibet potest sequi ritum socii, cum quo Horas recitat.*

ARTIC. III. 46

Sub qua Culpa, & Pœna officium sit recitandum?

I. *Etiam qui semel officium omittit, peccat graviter.* II. *Num septem peccata committat, qui septem officia horas omittit, an vero unum dumtaxat?* III. *Quænam dicatur pars Officii notabilis, cujus omissio sit lethalis?* IV. *Qui omittit Horas, ad quas obligatur ratione Ordinis Sacri, & ratione Beneficii, probabilius unum peccatum contra Religionem committit, cum onere restituendi fructus.* V. *Si dubites an partem officii omiseris, ad quid teneris?* VI. *Surdus, qui cum socio recitat, tenetur recitare, quæ ipse non audit.* VII. *Potest alter ex sociis omnes Lectiones, Capitula, & Orationes recitare.* VIII. *Quandonam Beneficiarius omittens horas ad restitutionem fructuum tenetur?*

ARTIC. IV. 49

Quo pacto recitandæ sunt horæ Canonicæ?

I. *In virtute Sanctæ Obedientiæ præcipitur, ut studiose, & devote, atque adeo cum attentione, & intentione debita Officium recitetur.* II. *Pronunciatio debet esse de se audibilis, saltem ab ipso loquente.* III. *Debent posse audiri, quæ socius pronunciat; non sunt tamen supplenda, quæ per accidens non audiuntur; Secus si per se.* IV. *Quænam verborum mutilatio dicatur notabilis?* V. *Interruptio horarum, aut Psalmorum num pertingere possit ad culpam gravem?* VI. *Quænam attentio, & quænam intentio requiratur in officii recitatione? Num satisfaciat, qui solam habet attentionem externam?* VII. *Qui voluntarie distractus caret attentione debita, si sit Beneficiarius, licet graviter peccet, probabiliter tamen non tenetur fructus restituere.* VIII. *Num similis attentio, & intentio requiratur in auditione Missæ præceptæ?* IX. *Probabiliter in virtute Obedientiæ præcipitur solum actus studiosus externus.*

ARTICULUS V. 53

De Tempore, Loco, & Situ recitationis Horarum.

I. *Quodnam sit tempus, quo singulæ horæ recitari debent?* II. *Num possit officium defunctorum recitari pridie Commemorationis Defunctorum? Et num etiam Litaniæ, quando debent recitari?* III. *Peccat mortaliter, qui incipit recitare officium hodiernum paulo ante mediam noctem sequentem cum animo prosequendi illud post mediam noctem.* IV. *Qui mane recitavit totum officium citra ullam obligationem, si deinde meridie ordinetur, non tenetur repetere horas vespertinas.* V. *Deputati ad Chorum tenentur illud in Ecclesia recitare publice; alii vero possunt ubilibet privatim recitare; non tamen in locis, quæ attentionem debitam impediunt, aut in locis immundis.* VI. *Non vacat veniali culpa recitare Horas aut decumbendo*

do, aut cum situ parum decenti. VII. *Num sit veniale recitare stando, aut sedendo, quæ flexis genibus recitanda sunt?*

ARTIC. VI. 55

De Causis excusantibus ab Horarum recitatione.

I. *Excusare solent ab Horarum recitatione Infirmitas, Gravis occupatio, Impotentia, & Dispensatio.* II. *Infirmitas ut excuset, debet esse gravis, itaut recitatio valde noceat valetudini.* III. *In dubio an infirmitas sit hujusmodi, standum est judicio Medici, aut Periti; sed quid si Medicus ipse dubitet?* IV. *Quænam a Doctoribus censeatur esse infirmitas gravis? Num aliquando excusetur ratione ægritudinis ab officio, qui potest missam celebrare?* V. *Qui excusatur a recitatione Horarum ob visus debilitatem, num peccet legendo diu Historias, & omittendo officium?* VI. *Quænam dicatur occupatio gravis, quæ excuset? Num aliquando Concionatores, & Confessarii excusentur?* VII. *Qui prævidet se vesperi impediendum, num teneatur mane Vesperas recitare?* VIII. *Num excusentur ob moralem impotentiam, qui in triremibus, aut in carcere detinentur? Num gravi mœrore perturbati, ac scrupulosi?* IX. *Num teneatur cæcus, aut carens Breviario recitare Psalmos Matutini, aut Horarum, quos solum scit memoriter.* X. *Qui nequit sine socio officium recitare, num teneatur illum procurare, ac etiam conducere?* XI. *Licite utitur dispensatione, qui a suo Episcopo, aut a suo Prælato regulari dispensatur ex causa rationabili, non tamen si dispensetur in perpetuum.* XII. *Beneficiatus non tenetur fructus restituere, si Horas ob impotentiam omittat; secus vero si eas omittat ex dispensatione Episcopi.*

QUÆSTIO IV. 58

De Dei Cultu per Adorationem.

ARTICULUS I. 59

De Adoratione Christi Domini, & Eucharistiæ.

I. *Adoratione Latriæ Christus Dominus adorandus; ita tamen, ut primario, & per se natura Divina adoretur, secundario vero, & concomitanter natura humana.* II. *Etiam Christi corpus in sepulchro adorandum erat adoratione Latriæ.* III. *Christus Dominus non orat pro nobis, sed miseretur nostri; orat tamen ejus Humanitas secundum voluntatem creatam.* IV. *Quamvis Humanitas Christi Domini secundum se per intellectum separata a Verbo adorari possit adoratione Hyperduliæ; in praxi semper Christus Dominus adorari debet adoratione Latriæ.* V. *Crux adoratur adoratione Latriæ, non tamen adoratione absoluta, sed respectiva. Beata Virgo in praxi non adoratur adoratione Latriæ respectiva, quamvis etiam Christum tetigerit, ne videatur illi tribui adoratio debita Deo.* VI. *Cur quælibet crux adoretur adoratione Latriæ, & non quælibet spina, lancea, clavus, &c., sed solum illa, quæ Christum Dominum tetigerunt?* VII. *Eucharistia Sacramentum adoratur unica adoratione Latriæ, itaut primario Christus Dominus in eo contentus adoretur, & concomitanter species Sacramentales.* VIII. *Non vacat culpa adorare Hostiam consecratam conditionate, videlicet si sit consecrata; cum sit imprudens talis conditio.* IX. *Si appareat in Eucharistia infans, non videtur adorandus adoratione Latriæ; sed hac adoratione adoranda tunc est hostia consecrata.*

ARTICULUS II. 61

De Adoratione Sanctorum, & Beatorum.

I. *Vocantur Sancti, etiam qui sunt in vita, si sanctam vitam vivant.* II. *Debetur Sanctis Imaginibus, & Reliquiis Sanctorum, ac Sanctis Angelis cultus religiosus, & Sacer, & adorari possunt adoratione dulia.* III. *Sancti canonizati adorari possunt etiam cultu publico, hoc est ab Ecclesia instituto; alii vero cultu privato etiam coram aliis.* IV. *Etiam cultu publico adorari possunt qui ab Ecclesia habebantur ut Sancti, antequam a Leone III. institueretur Canonizatio.* V. *Juxta Ecclesia institutionem septem enumerantur cultus, quibus Sancti adorari possunt.* VI. *Quinam cultus Beatis exhiberi potest? Et quinam defunctis cum fama Sanctitatis?* VII. *Quid permittatur, & quid vetetur a Sede Apostolica erga defunctos cum fama Sanctitatis exhibere?*

ARTIC. III. 64

De Adoratione Sacrarum Reliquiarum.

I. *Quenam dicantur Reliquia Sanctorum? Vermes, in quos eorum carnes conversa sunt, non dicuntur Sacra Reliquia, licet materiam Sanctorum contineant.* II. *Reliquia adoranda sunt eadem adoratione, qua adorantur Persona, cujus sunt reliquia.* III. *Cur possit adorari adoratione latria Crux, qua tetigit Christum Dominum, & non pariter Asellus, qui etiam tetigit Christum Dominum?* IV. *Adorari possunt Sanctorum reliquia cultu privato, si de iis moralis certitudo, aut etiam probabilis conjectura habeatur. Ut adorentur tamen cultu publico, requiritur approbatio Pontificis, aut Episcopi. Sed quid si sint dubia?* V. *Quid si alicujus Sancti corpus duobus in locis cum Episcoporum approbatione colatur?* VI. *Agni cerei adoratione latria adorandi sunt. Neque possunt minio, aut alio colore pingi; Neque citra Simoniam vendi, nisi solum ratione materia.* VII. *Qui reliquias furatur, peccat peccato furti, & Sacrilegii, si grave damnum, & non levis injuria irrogetur.*

ARTIC. IV. 66

De Adoratione Sacrarum Imaginum.

I. *Imagines Sacra, non secus ac Reliquia, adorantur adoratione respectiva per ordinem ad personam, quam repraesentant.* II. *Sculptile, quod prohibetur a Deo, est Idolum.* III. *Deus, & Tres Persona repraesentari, ac adorari non debent, nisi sub imaginibus ab Ecclesia deputatis.* IV. *Deus, & Angeli per quandam metaphoram sub corporis imaginibus adumbrantur.* V. *Sicut imagines, ita etiam Nomina Sacra honore, ac adoratione digna sunt.* VI. *Cur magis nonnulla eorundem Sanctorum imagines adorentur, quam alia.* VII. *Quomodo in VII. Synodo generali dicatur, minori adoratione colendam esse Christi imaginem, quam ipsum Christum?* VIII. *Magis Christus, quam ejus imago adoratur, non solum si imago adoretur secundum se, tanquam res sacra; sed etiam si adoretur adoratione respectiva, quatenus primario Christus, & concomitanter imago adoratur.*

QUÆSTIO V. 68

De Superstitione.

ARTICULUS I. 69

De Superstitione universim, ac in specie Primo de Idololatria.

I. *Superstitio est falsa Religio, qua vel* crea-

creatura cultu divino, vel Deus cultu indebito adoratur. Utraque superstitio, sive ratione rei culta, sive ratione modi, quo Deus colitur, plures sub se species continet. II. *Cultu indebito Deus adoratur, tam si colatur cultu falso, quam si cultu superfluo.* III. *Quandonam jejunare diebus Dominicis dicatur Dei cultus superstitiosus, aut superfluus, aut falsus?* IV. *Cultus superstitiosus falsus ex genere suo est mortale; Superfluus vero secundum se est peccatum veniale.* V. *Idololatria proprie dicta habetur, quando quis Creaturæ tribuit honorem Deo debitum.* VI. *Censuræ Bullæ Cœnæ tunc incurruntur ob Idololatriam, quando baptizatus internam simul, & externam Idololatriam committit cum errore intellectus, & pertinacia voluntatis. Ignorantia invincibilis, quæ excusat ab hæresi, nequit ab Idololatria excusare.*

ARTIC. II. 71

De Divinatione.

I. *Divinatio est prænunciatio rerum occultarum ope dæmonis facta.* II. *Divinatio habetur vel cum expressa, vel cum tacita dæmonis invocatione; Eaque haberi potest, etiamsi quis protestetur se nolle dæmonem invocare.* III. *Ars inveniendi furtum occultum, vel quid simile per Astrologiam est superstitiosa.* IV. *Divinatio per expressam dæmonis invocationem est multiplex, videlicet Oraculum, Præstigium, Necromantia, &c.: sicut est multiplex per dæmonis invocationem tacitam, ut Astrologia, Augurium, Omen, Chiromantia, &c.* V. *Sortilegium divinatorium de se est mortale. Quid de Consultorio, aut Divisorio?* VI. *Non datur materiæ parvitas in Divinatione. Multipliciter tamen sæpe a mortali excusatur Divinatio, videlicet ratione ignorantiæ, curiositatis, joci, &c.* VII. *Ejusdem speciei sunt omnes divinationes, sive fiant cum tacita, sive cum expressa dæmonis invocatione: Sæpe tamen expressa invocatio annectitur aliis peccatis in Confessione explicandis.* VIII. *Quandonam liceat somnia, motus animalium, aut astra observare?* IX. *Physionomia quomodo liceat? Non licet tamen Ægyptios consulere, ut futuros eventus prædicant.*

ARTIC. III. 74

De Vana Observatione.

I. *In hoc differt Vana observatio a Divinatione, quod illa ordinetur ad aliquid obtinendum; hæc vero ad aliquid cognoscendum.* II. *Sæpe Vana observantia habetur solum cum tacita dæmonis invocatione, quamvis fiat protestatio, quod dæmonis concursus in ea re recusetur.* III. *Ea dividitur in Artem notoriam, in Observationem sanitatum, & Observationem eventuum. In quo hæc differat a Divinatione?* IV. *Plura recensentur, quæ non raro ponuntur, & tamen sunt superstitiosa.* V. *Quonam pacto possit quis aliquando in his vanis observationibus a mortali excusari?* VI. *Quænam observationes non sunt vanæ, nec superstitiosæ, sed licitæ?* VII. *Quid de unguento armario?* VIII. *Unde dignosci possit, quod aliqua observatio non sit superstitiosa?* IX. *Quid si dubitetur num effectus aliquis sit superstitiosus, an naturalis? Aut si dubitetur num effectus præternaturalis sit a Deo, an a dæmone?*

ARTIC. IV. 77

De Magia.

I. *Magia est ars operandi mira ope dæmonis. Differt Magia superstitiosa a Naturali; quia hæc operatur mira per causas naturales.* II. *In quo differat Magia a Vana observatione, a Maleficio,*

ficio, & ab Incantatione? III. *Magia naturalis non est superstitiosa, sed Auctores, qui de illa pertractant, non raro plura superstitiosa permiscent.* IV. *Naturalis a superstitiosa Magia discerni facile potest ex conditione Causarum, Operationis, & Effectus. Quonam pacto philtra amatoria ad amorem, ac libidinem alliciant?* V. *Quanam arte dæmones familiares in annulis, aut phialis includantur?* VI. *Num vis fascinandi sit naturalis, an superstitiosa?*

ARTICULUS V. 79

De Maleficio.

I. *Maleficium est ars nocendi aliis ope dæmonis. Dividitur in Amatorium, & Veneficum; quod appellatur Veneficium.* II. *Remedia adversus maleficium alia sunt naturalia, alia Supernaturalia, alia Moralia.* III. *Num liceat a Malefico petere, ut Maleficium dissolvat, si non constet, quod sine novo maleficio possit illud dissolvere?* IV. *Quid si constet posse illum quidem sine novo maleficio maleficium dissolvere, sed non esse illud dissoluturum sine novo maleficio?* V. *Licitum est dissolvere maleficium ponendo signa contraria, quibus positis expiret pactum cum dæmone.* VI. *Idque verum est, etiamsi per accidens inde sequatur alteri damnum; dummodo illud non sequatur ex actione dæmonis positiva. Sed quid si de hoc dubitetur?* VII. *Quomodo gerere se debeat Confessarius cum Maleficis, Magis, & Incantatoribus?*

De Irreligiositate, & in specie de Sacrilegio, Blasphemia, & Tentatione Dei.

ARTIC. I. ibid.

De Sacrilegio.

I. *Sacrilegium est rei Sacræ læsio. Triplex autem est, Personale, Locale, & Reale: Specialiter autem in Confessione aperiendæ sunt Sacrilegii species.* II. *Probabiliter tres istæ Sacrilegii species sunt atomæ, non subalternæ; itaut de consilio, non de præcepto explicandus sit in confessione modus Sacrilegii, tanquam circumstantia aggravans.* III. *Quænam Persona dicatur Sacra, itaut eam lædens Sacrilegium committat?* IV. *Per læsionem Personæ Sacræ quadrupliciter committitur Sacrilegium; injiciendo manus violentas, perducendo ad tribunal sæculare, subjiciendo oneribus vectigalium, & per actiones venereas.* V. *Novitius non habens votum castitatis non est sacrilegus, si carnaliter peccet. Quid de habente hoc votum, si alios inducat ad peccandum carnaliter? Quid de Sacerdote Græco, si peccet contra castitatem?* VI. *Communius docent contra nonnullos, fractionem cujuscumque voti esse sacrilegam.* VII. *Quare non sint sacrilega omnia peccata Personæ Sacræ, sed solum peccatum contra castitatem?* VIII. *Quare percussio Clerici habentis primam Tonsuram, & Novitii sit sacrilega, & non sit sacrilegum peccatum istorum contra castitatem?* IX. *Quinam dicatur locus sacer, cujus violatio sit Sacrilegium?* X. *Latius patet locus sacer relate ad effectum gaudendi immunitate, quam relate ad effectum constituendi furtum, verbi gratia, sacrilegum.* XI. *Locus sacer violatur per illas dumtaxat actiones, quæ in locis Sacris intuitu Religionis prohibentur, puta per effusionem sanguinis, vel seminis, si delicta sint publica, per-*

ex-

extractionem violentam e loco Sacro; per mercatus, convivia, furta, &c. XII. *Est sacrilegum furtum sacri de sacro, Sacri de non Sacro, & non sacri de Sacro, si res non sacra sit in Ecclesia custodia causa, aut illi commodata.* XIII. *Num sit Sacrilegium furari aliquid e Sacristia? Non est sacrilegium furari aliquid e Claustris Religiosorum, aut ex Oratoriis privatis. Quid de furto in Oratoriis Xenodochiorum, & Eremitoriorum?* XIV. *Nomine rei Sacra veniunt Sacramenta, ornamenta Ecclesia benedicta, bona Ecclesia, & similia. Non tamen Tempus, & locus; unde de se non est Sacrilegium peccare die festo, aut in Ecclesia.* XV. *Est Sacrilegium concupiscere copulam habendam in Ecclesia; sed non est Sacrilegium in Ecclesia concupiscere copulam habendam extra Ecclesiam. Actus turpes si in Ecclesia committantur, explicandum est in Confessione.* XVI. *Multipliciter Sacrilegium reale committi potest; prasertim si quis abutatur aut rebus, aut verbis sacris, si irreverenter officium recitetur, si imagines Sacra, vel Reliquia male habeantur, &c.*

ARTICULUS II.

De Blasphemia.

I. *Blasphemia proprie solis verbis, non vero factis contumeliosis exhibetur contra Deum, aut Sanctos, sive mente, sive ore, sive scripto.* II. *Non datur materia parvitas in blasphemia, etiamsi joci gratia proferatur.* III. *Ex consuetudine sine plena advertentia blasphemare non vacat culpa lethali.* IV. *Blasphemia hereticalis continet heresim, seu quod articulo fidei directe opponitur; secus vero Blasphemia simplex. Hareticalis aut tollit a Deo quod habet, aut per contumeliam tribuit Deo, quod non habet.* V. *Simplex Blasphemia est quadruplicis generis, Enunciativa, Detestativa, Irrisoria, & Juratoria.* VI. *Probabiliter non differunt specie Blasphemia in Deum, & Blasphemia in Beatam Virginem, & in Sanctos; nisi proferantur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam.* VII. *Qui maledicit creaturis, inquantum Creatura Dei sunt, profecto blasphemat; sicut qui rebus sacris maledicit: Quid si quis creaturis irrationabilibus maledicat? Et quid si tempori, pluvia, ventis?* VIII. *Discutiuntur plures formula, qua frequenter usurpantur, num sint Blasphemia.* IX. *Quid de formula illa conditionata, Deum abnego, si res non ita se habet? Quid de illa, Per vitam Dei? aut de illa alia, Corpo di Dio con voi?* X. *In dubio, an formula aliqua sit blasphema, non est talis censenda.* XI. *Blasphemi denunciandi sunt (si Blasphemia sit hereticalis) intra sex dies a notitia, sub pœna Excommunicationis lata sententia.*

ARTIC. III. 91

De Tentatione Dei.

I. *Tentatio secundum se alia est Probationis, alia Inductionis. Ad primum genus spectat tentatio Dei, quippe qua est Probatio alicujus divini Attributi modis indebitis.* II. *Expressa Dei tentatio habetur, si directe intenditur experimentum de aliqua Dei perfectione. Tacita vero habetur, quando sine tali expressa intentione aliquid ad id ordinatur.* III. *Tentatio Dei ex genere suo est peccatum lethale; cum gravem irreverentiam erga Deum importet.* IV. *In lege veteri pracipiebantur a Deo nonnulla purgationes, ut miraculis innocentia alicujus detegeretur; At in nova lege prohibentur.* V. *Tentat Deum, qui miraculum ab eo petit citra necessitatem, aut Dei impulsum; Sicut etiam qui ex curiositate vult experiri opus aliquod supernaturale.* VI. *Poterit aliquando Tentatio*

tio Dei a mortali excusari, si aut desit plena deliberatio, aut detur materiæ parvitas.

esse falsum; *non poteris inducere illum ad jurandum hoc, quod materialiter est falsum*.

ARTIC. III. 100

De Materia Juramenti.

I. *Juramenti promissorii materia debet esse res licita, possibilis, honesta, & non indifferens, nec impeditiva majoris boni*. II. *Si jures in obsequium Dei te ducturum Uxorem, ad id non teneris*; *Secus vero si id jures in gratiam fœminæ, quam vis ducere*. III. *Qui rem bonam, puta jejunium, jurat ob finem malum, ad illam non tenetur*; *Secus vero si illam jurat ob finem bonum, quamvis hic per peccatum assequendus sit*. IV. *Secunda sponsalia jurata, etiam dissolutis prioribus sponsalibus, non obligant*. V. *Promissio facta pro turpi facinore patrando, num eo patrato obliget?* VI. *Promissio prodiga num obliget ad totum? num ad partem, in qua non sit prodigalitas? Num simpliciter non obliget?* VII. *Juramentum non obligat ad ponendum, quod lege etiam civili vetatur*; *obligat tamen ad id, quod lege civili non prohibetur, sed permittitur in favorem jurantis*. VIII. *Juramentum de non acceptando Episcopatu, si fiat ex affectu humilitatis, validum est*; *secus vero si fiat ad declinandas curas Episcopales*.

ARTIC. IV. 102

De Juramenti Obligatione.

I. *Qui jurat sine animo jurandi, secundum se peccat graviter: sicut etiam qui jurat sine intentione se obligandi*. II. *Quandonam possit sine mendacio, & perjurio quis jurare, utendo æquivocatione, aut restrictione non pure mentali, sive locutione materiali?* III. *Juramentum, sicut & votum, non obligat, si dolus, aut error dans illi causam versetur circa substantiam rei, aut circa circumstantias notabiles, quæ in ipsam rei substantiam redundent*; *secus vero si versetur circa circumstantias parvi ponderis*. IV. *Est pariter invalidum juramentum, & votum, si error dans causam contractui versetur circa causam finalem, (quod verum est, etiamsi error sit concomitans,) non tamen si error incidat in contractum, & versetur circa causam impulsivam*. V. *Error tamen circa qualitates magni ponderis, & circa causam finalem non invalidat Professionem Religiosam*; *sicut nec matrimonium, aut susceptionem Ordinis Sacri, nisi exprimatur*. VI. *Qui juravit, vel vovit, & dubitat an habuerit animum se obligandi, probabilius obligatur*. *Qui tamen juravit se non lusurum, præscindendo a lusu moderato, vel immoderato, poterit lusu moderato ludere*. VII. *Juramentum metu extortum obligat pro foro interno, non pro externo*. *Et nisi a Prælato ex justa causa relaxetur, poni debet, quantumvis arduum sit, quod juratum est, si citra culpam poni potest*. VIII. *Matrimonium, & votum extorta metu gravi injusto ideo sunt irrita, quia jure Ecclesiastico irritantur*; *Juramentum tamen hujusmodi ab Ecclesia non irritatur*.

ARTICULUS V.

Quomodo quædam celebriora Juramenta interpretanda sint.

I. *Prima regula servanda, quod juramentum, quantum fieri potest, minus obliget servata verborum proprietate*. *Altera, quod cadens supra promissionem, hujus naturam sequatur*. II. *Juramentum de non ludendo secundum se intelligitur de ludo illicito*. III. *Qui jurat se soluturum debita intra mensem, prorogato tempore de consensu creditoris, non tenetur amplius vi juramenti*. IV. *Juramen-*

tum Medicorum de non visitandis post tertium diem infirmis, nisi confessionem præmiserint, quomodo intelligendum est? V. *Si quis jurat se ducturum Bertam divitem, & sanam, non tenetur eam ducere, si incidat in gravem ægritudinem, & paupertatem.* VI. *Qui promittit aliquid Titio cum juramento, non tenetur, si ille fiat ingratus, aut frangat fidem datam.* VII. *Si quis juratus promittat aliquid absenti, potest promissionem revocare, antequam acceptetur. Pariformiter discurrendum de pluribus aliis juramentis, quæ passim fiunt.*

ARTIC. VI. 108

Quomódo tollatur juramenti obligatio?

I. *Juramenti obligatio impeditur aut per legem irritantem contractum, aut per legem prohibentem contractus jurati executionem.* II. *Tollitur vero juramenti obligatio aut per cessationem causæ principalis, aut per mutationem materiæ, aut per irritationem, aut per commutationem, aut per relaxationem. Et eadem est ratio de Voto.* III. *Cessat juramenti, & voti obligatio, si superveniat notabilis mutatio, qua prævisa non jurasses, aut vovisses. Sed quid si dubitetur, an sit hujusmodi mutatio, quæ supervenit?* IV. *Quinam possint, & quomodo juramenta, ac vota irritare?* V. *Quid intersit inter irritationem, & dispensationem voti, ac relaxationem juramenti?* VI. *Quænam vota, aut juramenta filiorum possit Pater irritare? Num etiam id possit mater? Quænam servorum juramenta possit Dominus irritare?* VII. *Quænam possit Uxoris juramenta Maritus irritare, aut Uxor Mariti?* VIII. *Superiores Regulares quænam vota, & juramenta subditorum irritare possint? Pontifex Regularium vota potest irritare, sæcularium vero potest solum dispensare. Quid hac in re possint Abbatissæ? Quid de novitiis?* IX. *Quinam possit juramenta relaxare, ac vota dispensare? Et quænam causa ad id requiratur?* X. *Voti vinculum est fortius vinculo juramenti; unde reservato voto, verbi gratia castitatis, non eatenus reservatur tale juramentum.* XI. *Qui potest vota, & juramenta commutare, non eatenus potest dispensare in illis; quamvis e converso qui potest dispensare, potest etiam vota jurata commutare.* XII. *Ipse vovens, & jurans potest votum, & juramentum, si non sint reservata, commutare in melius, & probabiliter etiam in evidenter æquale; jurans tamen, aut vovens in favorem alterius nequit ea, si sint acceptata, commutare.*

ARTIC. VII. 116

De Perjurio, ac de assueto ad jurandum.

I. *Perjurium presse sumptum est juramentum, cui deest veritas; late vero sumptum est, cui deest judicium, & justitia, seu necessitas, & honestas. Est perjurium peccatum gravius homicidio.* II. *Estque pariter peccatum gravius homicidio, nullum tempus velle dicare divino cultui.* III. *Consuetudo conjungendi juramentum cum mendacio sub mortali tollenda est. Immo mortaliter peccat, qui cum hac consuetudine inadvertenter jurat cum proximo periculo pejerandi; etiamsi tunc juret verum.* IV. *Quænam remedia adhiberi possint ad evellendam jurandi consuetudinem?* V. *Ut mortaliter peccet, qui assuetus juramentis hic, & nunc jurat, debet advertere ad obligationem, quam habet evellendi talem consuetudinem, aut ad periculum proximum pejerandi. Quonam pacto hæc peccata in confessione aperienda? Et quando negari debet absolutio?*

AR-

ARTIC. VIII. 117

De Adjuratione.

I. *Adjuratio vel est Imperativa, ut erga dæmones, vel Obsecrativa, ut erga Deum.* II. *Obsecrativa est actus latriæ, si fiat invocatione Dei; Est actus Duliæ, si fiat invocatione Sanctorum; Et Hyperduliæ, si Beatæ Virginis. Quando autem fit per alias creaturas, non est actus Religionis.* III. *Creaturæ irrationales adjurantur improprie, quatenus obediunt Creatori.* IV. *Per orationem petimus aliquid a Deo; Per Adjurationem petimus aliquid propter Deum.* V. *Differt Adjuratio a juramento; quia per illam adducitur Deus non ut testis, sed ut ejus amore, vel timore aliquid obtineatur. Requirit tamen Adjuratio tres illos juramenti Comites, Veritatem, Justitiam, & Judicium.* VI. *Quibus liceat dæmones adjurare adjuratione imperativa? Num etiam laicus possit exorcizare publice citra mortale?* VII. *Vis expellendi dæmones per exorcismos est ex opere operato.* VIII. *Privata Adjuratio adversus dæmones cuilibet est licita.* IX. *Quid possint, aut non possint Exorcistæ a dæmone interrogare?* X. *Videtur mortale creaturas irrationales exorcizare directe. Indirecte adjurari possunt, vel adjuratione deprecativa, prout moventur a Deo, vel imperativa, prout moventur a dæmone.*

QUÆSTIO VIII. 102

De Voto.

ARTIC. I. 120

Quid, & Quotuplex sit Votum?

I. *Votum est promissio deliberata facta Deo de meliori bono.* II. *Differt a proposito, quippe quod non est obligatorium, saltem sub gravi.* III. *Si votum fiat cum semiplena deliberatione, non obligat. Quid si dubitetur, an deliberatio fuerit plena?* IV. *Ad votum sufficit voluntas implicita illud emittendi; ut in suscipiente Ordines Sacros; Qui si nolit vovere castitatem, adhuc ad illam obligatur, saltem ex statuto Ecclesiæ, & est sacrilegus, si adversus illam peccet.* V. *Qui invalide suscipit Ordines Sacros, ad castitatem non tenetur: Secus vero qui invalide in Religione profitetur.* VI. *Soli Deo votum fieri potest, Deiparæ vero, & Sanctis, quatenus Deus in iis inhabitat.* VII. *In quo sensu votum est de meliori bono?* VIII. *Vinculum voti est fortius vinculo juramenti promissorii.* IX. *Votum invalidum per ratificationem non revalidatur, si ejus invaliditas ignoretur. Quid si quis dubitet, an voluerit per ratificationem novum votum emittere?* X. *Multipliciter dividitur votum; præsertim in Solemne, & Simplex: Solemne emittitur in susceptione Ordinis Sacri, & in Professione Religiosa, & irritat matrimonium; Quod pariter irritat Votum simplex in Societate Jesu.* XI. *Per votum pœnale, puta non blasphemandi sub pœna jejunandi, ut plurimum duo promittuntur Deo; Id tamen pendet ex intentione voventis.*

ARTIC. II. 123

De Materia, & Obligatione Voti.

I. *Quando materia voti partim est apta, partim inepta, vovens ad nihil tenetur, si utramque materiam vovit per modum unius; secus si per modum plurium.* II. *Quamdiu differri possit voti adimpletio, præsertim si sit de Religione ingredienda?* III. *Num possit emitti votum cum intentione, quod solum obliget sub levi in materia gravi, & sub gravi in materia levi?* IV. *Quandonam materia levis ex circumstantia evadit gravis?* V. *Num pec-*

tet graviter, qui sapè violat votum in materia levi? VI. *Peccatne mortaliter, qui eodem die violat plurima vota diversa, quorum singula sunt de re levi?* VII. *Cessat voti obligatio, facta, aut deprehensa notabili mutatione, quæ si fuisset prævisa, votum non fuisset emissum.*

ARTIC. III. 125

Quonam pacto tolli possit obligatio Voti per dispensationem?

I. *Potest Episcopus in omnibus votis suorum subditorum dispensare, nisi expresse a Pontifice nonnulla reserventur; ut de facto quinque reservantur Pontifici.* II. *In dubio an votum sit Pontifici reservatum, potest dispensare Episcopus; sicut etiam in dubio an egeat dispensatione.* III. *Pariter potest Episcopus in votis Pontifici reservatis dispensare in casu necessitatis, quando periculum gravis damni esset in mora.* IV. *Sicut etiam probabiliter id potest, si votum reservatum sit emissum ex metu levi; Aut si votum castitatis sit ad tempus, aut non sit perfecta castitatis.* V. *Potest Episcopus dispensare in voto pœnali castitatis relate ad pœnam, quæ est accessoria; Et in voto suscipiendi Ordines Sacros.* VI. *Facta a Pontifice commutatione Voti sibi reservati, potest Episcopus dispensare in materia subrogata.* VII. *Si votum sit disjunctivum, antequam eligatur pars reservata, potest in illo Episcopus dispensare.* VIII. *Potest etiam dispensare in differenda executione voti Religionis; & in voto ingrediendi Ordinem Militarem, dempto Ordine Sancti Joannis Hierosolymitani.* IX. *Pariter dispensare potest in votis factis in favorem alterius, si nondum sunt acceptata; Si tamen sint acceptata, tunc solum probabiliter potest dispensare, quando emissa sunt principaliter in honorem Dei, & secundario in favorem alterius.* X. *Itidem vota reservata, si sint conditionata, (& probabiliter etiam post conditionem purificatam) dispensari possunt ab Episcopo.* XI. *Habens potestatem commutandi vota, aut in iis dispensandi, potest illam secummet exercere.* XII. *Habens facultatem dispensandi in Votis num possit eatenus juramenta relaxare?* XIII. *Quenam dicatur causa justa ad dispensandum in Votis?*

QUÆSTIO IX. 129

De tertio Decalogi Præcepto.

Diem Sabbati sanctifices.

ARTICULUS I. 130

De Abstinentia ab operibus servilibus die festo.

I. *Non est speciale peccatum die festo peccare, & diabolo inservire; sed est peccatum opera servilia exercere. Sunt autem servilia opera non solum quæ a servis communiter exerceri solent, sed etiam quæ servis, & liberis solent esse communia, itaut usus, & consuetudo habeat pro servilibus.* II. *Prohibentur servilia, etiamsi gratis, & sine labore exerceantur; & permittuntur liberalia, etiamsi ob stipendium, & cum labore fiant.* III. *Permittitur transcribere etiam notas musicas, non tamen lineas his notis subjectas ducere. Licitum etiam est Typographo characteres ordinare, rationes dati, & accepti facere, & transcribere.* IV. *Probabiliter licet etiam delineare, & sine magno apparatu pingere; Immo etiam acu pingere.* V. *Permittitur etiam probabiliter piscari, & venari sine magno apparatu, ac labore.* VI. *Pariter permittuntur præliationes, artes militares, & ars digladiandi.* VII. *Ars sculptoria censetur servilis, sive in ligno, sive in marmore, aut creta sculpatur.* VIII. *Licitum est iter facere etiam in*

Digitized by Google

lectica; quæ portetur ab hominibus. IX. *Non licet ducere jumenta, aut currus onustos, si cum magno labore onera iis imponenda sunt. Qui vero comitantur jumenta onusta, raro peccant mortaliter; quia raro ultra spatium duarum horarum in imponendis oneribus laborant.* X. *Idem dicendum de iis, qui ducunt animalia, quæ in pistrino molunt, ac de iis, qui exercent opus distillandi; aut frumentum cribro eventilatum manibus purgant.* XI. *Num liceat Infidelibus injungere die festo opera servilia?*

ARTIC. II. 132

De Operibus forensibus vetitis die festo.

I. *Prohibetur die festo Mercatus, Judicium forense, & Juramentum.* II. *Nomine mercatus veniunt Nundinæ universales, & particulares, necnon actus mercandi. Quid tamen permittitur ex consuetudine?* III. *Nomine Judicii forensis venit strepitus judicialis; itaut actus judiciales sint invalidi, nisi necessitas, aut pietas aliud suadeat.* IV. *Sententia excommunicationis nec irritatur, nec prohibetur; Sicut neque aliæ sententiæ, & actiones, quæ strepitum judicialem non requirunt: Probabilius tamen licita est Appellatio.* V. *Nomine Juramenti, quod prohibetur die festo, venit juramentum judiciale, quod fit pro rebus temporalibus.* VI. *Pluribus de causis aut licent opera forensia, ac servilia die festo, aut non est mortale ea exercere; Præsertim ratione necessitatis, consuetudinis, dispensationis, aut parvitatis materiæ.* VII. *Quid de sutoribus laborantibus die festo?* VIII. *In dubio an detur necessitas, aut consuetudo approbata, petenda est dispensatio: Secus tamen si probabile sit dari necessitatem, aut consuetudinem, & scandalum vitetur.* IX. *Est sufficiens causa excusans timor gravis damni, & amissio ingentis lucri.* X. *Num possit quis ad otium vitandum laborare, saltem ad sublevandam alicujus gravem necessitatem? Num possint ea fieri die festo, quæ ad cultum divinum spectant?* XI. *Quænam sit parvitas materiæ in operibus servilibus; quænam in forensibus, quæ a mortali excuset?* XII. *Plurimi ex consuetudine a Doctoribus excusantur. Quid de barbitonsoribus, & sutoribus? Quid si de consuetudine dubitetur?* XIII. *Demum excusat dispensatio, quam data justa causa potest etiam Vicarius Generalis ex speciali mandato concedere; Immo etiam Parochus; qui potest etiam in jejuniis dispensare. Prælati Regulares dispensare possunt cum subditis suis, non cum famulis sæcularibus.*

ARTIC. III. 137

De Missa die festo audienda.

I. *Probabiliter satisfacit præcepto de missa audienda, qui successive duas missæ partes audit, quamvis ordine inverso.* II. *Num partem missæ notabilem omittat, qui incipit illam audire post Evangelium? Aut qui per breve tempus abest, dum fit aut Consecratio, aut Communio?* III. *Quænam dicatur præsentia moralis requisita ad satisfaciendum præcepto audiendi missam?* IV. *Non satisfacit, qui toto tempore missæ confitetur peccata sua.* V. *Præsentia moralis haberi potest aliquando, etiamsi audiens missam sit extra Ecclesiam; & potest non haberi, etiamsi sit intra Ecclesiam. Quid si inter fenestram domus, e qua auditur Missa, & Ecclesiam intercedat via publica?* VI. *Missa in Oratoriis privatis Magnatum a quibusnam familiaribus die festo audiri potest, itaut non teneantur illam in Ecclesia audire?* VII. *Excusat ab audienda missa Impotentia, Censura, Consuetudo, & dispensatio. Impotentia habetur ab eo, qui sine gravi incommodo illam audire non potest. Quid si*

si lucrum ingens amitteret? VIII. *Num excusetur puella, quæ credit se ab adolescente lascivo concupiscendam, si domo egrediatur?* IX. *Num teneatur privilegiarius missam audire tempore Interdicti? Et quid de detento in carcere, si facile potest facultatem egrediendi obtinere?* X. *Excusantur viduæ, & similes, ubi est consuetudo, quod per aliquod tempus domo non egrediantur post mortem mariti: Sic etiam nubiles, pauperes, &c.* XI. *Num peregrinus teneatur missam audire, ubi est festum municipale, si per viginti dies circiter ibi sit commoraturus?* XII. *Num possit quis die Sabbati ire venatum, si die dominico non possit audire Sacrum?*

QUÆSTIO X. 43

De Jejunio.

ARTICULUS I.

A quibus cibis abstinendum die jejunii? Et an etiam a potu?

I. *Quænam animantia, quæ extra aquam vivunt, non prohibeantur?* II. *Num laridum, & sagimen inter lacticinia numerentur? Quid de intestinis animalium?* III. *Num lacticinia, quæ ex evidenti totius Ecclesiæ consuetudine obligatoria prohibentur in Quadragesima, pariter in aliis vigiliis prohibeantur?* IV. *Dispensatus ad carnes, & non ob virium imbecillitatem, num teneatur ad unicam comestionem die jejunii?* V. *Num dispensatus ad carnes, quo die ab iis abstinet, ad unicam comestionem teneatur?* VI. *Utrum die jejunii liceat vinum bibere in fraudem jejunii ad vires reficiendas?* VII. *Num liceat comedere, & bibere ob delectationem, & non ad satietatem?* VIII. *Quinam universim dicatur potus usualis, a quo jejunium non frangatur? Num cervisia, num aqua sacharo, & aromatibus condita? Num Chocolata?*

ARTICULUS II. 148

De unica Refectione, ac de ejus Hora.

I. *Ex consuetudine, non ex lege scripta tenemur die jejunii ad unicam dumtaxat refectionem: Et ex consuetudine etiam permittitur refectiuncula.* II. *Qui bis comedit die jejunii, si iterum comedat, non peccat amplius; At si comederet carnes, peccat toties, quoties iterum illas comedit.* III. *Qui inculpabiliter bis comedit, num teneatur non amplius comedere?* IV. *Ut refectio dicatur moraliter unica, quantum temporis intercedere potest inter plures refectiones? Num possit vespere comedere, qui mane caruit notabili parte refectionis?* V. *Hora refectionis, quæ olim erat ad Solis occasum, & deinde ad Tertiam post meridiem, nunc temporis est ad meridiem.* VI. *Quid si anticipetur hora comestionis sine causa, aut privilegio per horam ante meridiem?*

ARTIC. III. 150

De Refectiuncula.

I. *Variè opinantur Doctores circa quantitatem cibi in Refectiuncula; Omnium benignissima, & usu recepta opinio est, quod ea sit octo unciarum.* II. *In pervigilio Nativitatis Domini refectiuncula potest esse duplo major; & in iis Regionibus, ubi est consuetudo sumendi triplo majorem, immo etiam in vigilia Paschatis, & Pentecostes servari illa licite potest.* III. *Num possit in refectiuncula sumi exigua pars piscis majoris?* IV. *Licetne sex uncias panis cum duabus unciis liquoris amygdalini coquere, & sumere pro jentaculo?* V. *Num liceat sine causa cœnulam sumere mane, rejecta in Vesperas*

ras cana? VI. *Non licet diluculo jentaculum sumere, & ad meridiem, seu ad Vesperas cœnare.*

ARTIC. IV. 152

De Obligatione Jejunii, & non cooperandi cum aliis in illius fractione.

I. *Jejunium Quadragesimale non est de jure divino, sed jam inde ab Apostolis in Ecclesia praeceptum.* II. *Consuetudine plura jejunia in Ecclesia introducta sunt, & plura abrogata. Num Regulares teneantur ad jejunia consuetudine alicubi introducta?* III. *Quandonam frangens jejunium, ad quod ex pluribus titulis obligatur, plura peccata committat?* IV. *Num Franciscanus ad jejunia sua Regula obligetur ante vigesimum primum ætatis annum?* V. *Lex jejunii obligat etiam ad non cooperandum cum aliis in ejus fractione.* VI. *Num liceat invitare, ac offerre carnes parato jejunium frangere, non quidem absolute, sed sub conditione, quod velit omnino carnibus vesci?* VII. *An peccent Caupones ministrando omnibus indiscriminatim carnes diebus esurialibus?* VIII. *Licite carnes ministrantur Infidelibus die jejunii, sicut pueris ante rationis usum.*

ARTICULUS V. 155

De Infirmitate, & Paupertate a Jejunio excusantibus.

I. *Excusant Dispensatio, & Impotentia sæpe orta ex infirmitate, paupertate, labore, ætate.* II. *Infirmitas excusans debet esse notabilis, puta si timeatur ex jejunio capitis vertigo, aut stomachi dolor; Aut si ex illo impediantur consuetæ uniuscujusque operationes.* III. *Pragnantes, & nutrices, etsi validæ, ad jejunium non tenentur, sed tenentur secundum se a carnibus abstinere. Qui absque cœna nequit noctu calefieri sufficienter, non tenetur mane jentare, ut vespere cœnet.* IV. *In dubio an jejunium sit graviter nociturum, standum judicio Medici docti, & timorati; vel petenda est dispensatio; Quæ probabiliter dari potest, etiamsi dubitetur, an detur justa causa ad dispensandum.* V. *Nec Medicus, nec Confessarius dispensare potest in jejuniis, sed solus Superior; etiam Parochus; non tamen Abbatissa.* VI. *Excusatur pauper, si careat sufficienti cibo. Sed quinam dicitur cibus sufficiens?* VII. *Num liceat messoribus, ac iter agentibus vesci lacticiniis, si desit sufficiens aliud alimentum?*

ARTICULUS VI. 157

De Labore, & Ætate, quæ a Jejunio excusant.

I. *Excusantur a jejunio, qui exercent artem de se laboriosam, quamvis possent commode jejunare.* II. *Quænam dicatur ars de se laboriosa incompossibilis cum jejunio?* III. *Non videntur artes de se laboriosæ, Ars Sutoris, qui pannos suit, & Ars Barbitonsoris; unde solum per accidens excusari possunt.* IV. *Quænam reputentur exercitia de se non laboriosa? Num Cantoris, Advocati, Concionatoris? Et quid de iter agentibus?* V. *Qui arti laboriosæ operam navant, si uno, aut altero die a labore desistant, num teneantur iis diebus jejunare?* VI. *Quandonam Conjux a jejunio excusatur, si non possit aliter debitum reddere?* VII. *Non licet in fraudem jejunii opus laboriosum assumere, aut longum iter. Quomodo liceat aliquando ire venatum, quamvis non sit compossibile jejunium cum ea venatione?* VIII. *Probabiliter senes etiam robusti ad jejunium non obligantur inchoato anno sexagesimo; Et fœmina juxta nonnullos inchoato quinqua-*

quagesimo : Quid si dubitetur de tali ætate ?

QUÆSTIO XI. 161

De quarto Decalogi Præcepto

Honorandi Parentes.

ARTICULUS I.

De Obligatione filiorum erga parentes.

I. *Filii Parentibus debent Amorem, Reverentiam, Obedientiam, & Subventionem.* II. *Amor Parentibus debitus consistit in fuga odii, & in exhibitione signorum amoris; necnon in dilectione interna, & formali.* III. *Reverentia Parentibus debita quid ferat? Et quando ab ea filii deobligentur?* IV. *Quandonam graviter peccent filii non obtemperando Parentibus?* V. *In iis, quæ pertinent ad vitæ statum, tenentur filii consulere Parentes, quamvis non teneantur deinde eorum consilium sequi.* VI. *Tenentur filii Parentibus subvenire tam in necessitatibus spiritualibus, quam in temporalibus.* VII. *In gravi necessitate Parentum tenentur filii abstinere ab ingressu in Religionem; necnon in extrema fratrum, aut sororum. At egredi e Religione tenentur solum in extrema Parentum necessitate.* VIII. *Eodem modo Parentes tenentur ab ingressu in Religionem abstinere in gravi necessitate filiorum, & in extrema egredi.*

ARTICULUS II. 164

De Obligatione Parentum erga filios.

I. *Tenentur parentes bono spirituali, & temporali filiorum multipliciter prospicere; & si ad eorum emendationem est necessarium, possunt percutere etiam in Sacris constitutos.* II. *Mater solum tenetur lactare, & educare filium usque ad tertium annum, nisi pater sit impotens ad alendum filium. In defectum parentum tenentur Avi, deinde Aviæ. Si divites exponant filios Hospitali, tenentur huic expensas compensare.* III. *Plurimæ causæ a Doctoribus assignantur, ob quas potest Pater filium exhæredare.* IV. *Si filia contra voluntatem Patris nubat indigno, non potest exhæredari.* V. *Num Pater filio, quem exhæredare potest, teneatur alimenta præstare ad vitam sustentandam?* VI. *Quid veniat nomine alimentorum, quæ Pater tenetur filio præstare? Num teneatur etiam alere uxores filiorum, & filiæ spuriæ dotem constituere?* VII. *Obligatio, quam habent parentes alendi filios, transit ad hæredes; Sicut etiam si bona parentis donentur Monasterio, aut addicantur fisco.* VIII. *Quinam debet filium alere, si dubitetur num sit filius Petri, an Pauli? Et Paterpatratus a Patrene, an a filiis alendus est?*

ARTIC. III. 166

De Obligatione Conjugum ad invicem.

I. *Etiam vir debet uxori præter amorem, obedientiam in iis, in quibus est subjectus, & honorem.* II. *Potest vir objurgare, & leviter percutere uxorem, si sit spes emendationis; at nequit sine gravi culpa illam graviter percutere.* III. *Secundum se tenetur vir alere uxorem, quamvis illam duxerit indotatam.* IV. *Num teneatur illam alere, quando ob utriusque culpam ab eo recessit?* V. *Aliquando tamen uxor tenetur virum alere.* VI. *Majorem debet amorem, reverentiam, & obedientiam uxor viro, quam uxori Vir, quippe qui est caput mulieris; unde tenetur uxor virum sequi: Sed quid si pactum intercedat non mutandi locum?*

AR-

De Obligatione Dominorum, Superiorum, & Principum relate ad subditos, & ad invicem.

I. *Mancipia tenentur cum periculo vitæ dominum defendere.* II. *Servis in bello justo captis licitum est fugere, si non dederint fidem non fugiendi.* III. *Quicquid servus acquirit, domino acquirit, si de consensu domini non habeat peculium.* IV. *Famuli non tenentur, sicut tenentur servi, dominum defendere cum vitæ discrimine. Num debeatur famulo salarium, si diu ægrotat?* V. *Num Superiores, Magistri, Parentes possint moderate ad correctionem verberare etiam in Sacris constitutos?* VI. *Quomodo se gerere debet Herus erga famulos? Num possit illos ægrotantes mittere ad Hospitale subtrahendo mercedem: Ecclesia Clericis ægrotantibus non denegat distributiones.* VII. *Religiosi non tenentur obedire Prælatis suis in iis, quæ sunt aut supra regulam, aut præter regulam.* VIII. *Prælati tenentur ad residentiam, & ad dispensandos reditus Ecclesiasticos superfluos congruæ sustentationi in usus pios.* IX. *Parochus quomodo debeat providere de Vicario, si non resideat ex justa causa?* X. *Subditi erga Principes laicos ad quid tenentur?* XI. *Ad quid vero Principes laici erga Vassallos?* XII. *Peccat Princeps, & ad restitutionem damni secuti tenetur, si ad Officium Gubernatoris, vel Judicis promoveat ineptos.* XIII. *Peccat etiam plerumque graviter, & contra fidelitatem erga Rempublicam, & contra justitiam distributivam, si ad hæc Officia promoveas dignos, omissis dignioribus, seu Reipublicæ utilioribus.* XIV. *Officia sæcularia solus Princeps supremus potest aliquando moderate vendere, idque propter Reipublicæ utilitatem, non ob privatum commodum.*

De obligatione diligendi proximum.

I. *Tenemur proximum diligere etiam actu interno, & formali.* II. *Etiam peccatores diligendi sunt, ac etiam inimici actu interno, & formali amore prosequendi. Non tenemur tamen per se loquendo illos salutare, si scandalum absit.* III. *Non tenemur actionem coram Judice omittere, ut offensor satisfactionem præbeat pro injuria, & damnis illatis. Quid si sponte exhibeat ipse satisfactionem?* IV. *Quonam ordine proximus diligendus est? Diversus ordo servandus in necessitate extrema, vel gravi, ac extra necessitatem.* V. *Quænam sint peccata omissionis, & commissionis, quæ charitati erga proximum adversantur?* VI. *Explicanda est in confessione species mali, quod vis proximo inferre, non tamen species mali, quam proximo desideres.* VII. *Adversantur charitati erga proximum non solum Odium, sed etiam Indignatio, & Ira; qui tamen actus licite cum moderatione debita exerceri possunt.* VIII. *Adversantur etiam Discordia, Contentio, Rixa, Seditio, (quæ a Bello, & a Schismate differt) & Scandalum.* IX. *Non est peccatum contra charitatem scandalum acceptum, sed Scandalum datum.* X. *Scandalum Activum aliud est directum, aliud indirectum: Scandalum passivum aliud est Pusillorum, aliud Pharisaicum.* XI. *Scandalum directum semper est peccaminosum; at non semper scandalum indirectum; quod cum nonnullis limitationibus permitti potest.* XII. *Quænam dicantur actiones licitæ, quamvis cum iis materialiter cooperemur cum peccato proximi?* XIII. *Sine causa permitti non potest scandalum acceptum, ne pharisaicum quidem.* XIV. *Ad vitandum scandalum Pusillorum omitti aliquando potest nonnullorum præceptorum observantia.*

XV. *In pluribus casibus abesse potest peccatum scandali, quamvis coram aliis peccetur*. XVI. *Num aperienda sit in confessione species peccati, ad quod inducitur proximus, qui scandalizatur*.

De Obligatione subveniendi proximo in suis necessitatibus.

I. *In extrema necessitate spirituali proximi tenemur illi, etiam cum vitæ discrimine, succurrere*. II. *In necessitate non extrema, sed gravi alicujus particularis non tenemur cum vitæ periculo succurrere; tenemur tamen in necessitate gravi alicujus Communitatis*. III. *Pastor, etiam in gravi necessitate suarum ovium, tenetur opem illis ferre cum vitæ discrimine*. IV. *Non tenemur, sed possumus periculo exponere vitam propriam pro vita temporali proximi*. V. *Divitibus præcipitur facile tribuere eleemosynam indigentibus*. VI. *In extrema proximi necessitate tenemur ad eleemosynam ex necessariis statui proprio, sed natura superfluis*. VII. *Num satis sit extreme indigenti mutuare?* VIII. *Num in gravi necessitate proximi teneamur illi succurrere ex necessariis ad statum? Tenemur certe ex statui superfluis*. IX. *Ad quid teneamur in communibus pauperum necessitatibus?* X. *Beneficiarii magis, quam alii obligantur ad succurrendum pauperibus. Quonam pacto possint de reditibus Beneficii disponere?* XI. *Quandonam teneamur proximum fraternaliter corrigere, & Quomodo? Quid si dubitetur, an correctio sit profutura?* XII. *Num etiam cum gravi incommodo fieri debeat aliquando fraterna correctio? Et num præmitti ea debeat semper, antequam delictum denuncietur?*

De Octavo Decalogi Præcepto.

Non loqueris falsum testimonium.

De Forma Juris a Judice servanda.

I. *Forma juris, seu Legum dispositio a Judice servanda est, tum in modo procedendi, tum in ferenda sententia*. II. *Modus procedendi juxta formam juris est triplex, per Accusationem, per Denunciationem, & per Inquisitionem: Hæc autem triplex est, Generalis, Particularis, & Mixta*. III. *Ut per Inquisitionem generalem procedat Judex, non prærequiritur Infamia, nec Accusatio. Debent tunc manifestari delicta, si delinquentes laborent infamia*. IV. *Ad Inquisitionem specialem prærequiritur accusatio, quæ sufficienter habetur per infamiam, aut per publicum rumorem*. V. *Infamia habetur per vocem multorum, quin taxetur numerus, sed arbitrio Judicis relinquendus*. VI. *Num sufficiant indicia certa, ut possit fieri specialis Inquisitio?* VII. *Quid prærequiritur ad Inquisitionem Mixtam?* VIII. *In quibusnam casibus fieri potest Inquisitio specialis, nulla infamia præeunte?* IX. *Quanam forma debet procedere Judex post accusationem, aut denunciationem Rei?* X. *Num licite procedat Judex propter meram querelam, aut denunciationem sine prævia infamia?*

De Jurisdictione in Judice requisita.

I. *Requiritur Jurisdictio in Judice, ut valide sententiam ferat, sive ea sit ordinaria, sive delegata, sive Arbitraria, sive Accessoria*. II. *Judices sæculares num*

Num possint vi consuetudinis immemorabilis aliquam sententiam ferre adversus Ecclesiasticos? III. *In pluribus casibus permittitur Judicibus laicis de Clericis cognoscere.* IV. *Qui patrato delicto assumpsit habitum Clericalem, aut Religiosum, poteritne a Judice laico puniri?* V. *Clerici turbantes Rempublicam possunt a Judice laico reprimi, capi, & illico Superiori Ecclesiastico tradi, ut puniantur.*

ARTICULUS III. 192

De Judice in ferenda sententia.

I. *Judici non licet in ferenda sententia sequi opinionem minus probabilem, omissa probabiliore. Cur id liceat Confessariis?* II. *In causis civilibus, in quibus opiniones circa jus sunt aeque probabiles, universim potest judex causam adjudicare, cui mavult, favendo tamen Reo, prout fieri potest. At si opiniones sunt aeque probabiles circa factum, debet dividi res, aut pretium rei.* III. *In causis vero criminalibus, quando opiniones circa factum sunt aeque probabiles, sequenda est opinio magis favens Reo.* IV. *Judex inferior nequit damnare Reum, si solum privata scientia sciat illum esse reum. Potest tamen debitorem hujusmodi cogere ad solvendum.* V. *Judex supremus regulariter non potest Reum condemnare, nisi citatum, & auditum.* VI. *Num possit Judex damnare juridice Reum, si privata scientia sciat illum esse innocentem? Probabilius id non licet in causis capitalibus, sed solum in civilibus, ac levis momenti.* VII. *Quaenam munera accipi possunt a Judice, praeciso juramento de non acceptandis muneribus a partibus, & praecisis legibus id vetantibus?* VIII. *Pretium acceptum pro ferenda sententia injusta, post illam non est restituendum; sicut restitui debet pretium pro ferenda sententia justa.* IX. *Leges positivae vetantes munerum acceptionem non allicientium ad injustitiam probabiliter non obligant sub mortali; secluso juramento quod a Judicibus praestatur de iis non acceptandis.* X. *Dari possunt Judici munera ad vexationem injustam redimendam. Sed non est de facili credendum, quod ea intercedat; nec quod propter munera diligentius merita causae ille sit discussurus.*

ARTICULUS IV. 196

De Accusatore.

I. *Accusatio differt a denunciatione juridica, eo quod haec fieri possit solis verbis sine aliis solemnitatibus propriis accusationis; Nec tenetur denunciator crimen probare, & poenam talionis subire; Differt etiam a denunciatione paterna, quia haec ordinatur ad emendationem, non ad punitionem Rei. Quaenam dicatur denunciatio Canonica?* II. *Denunciatio paterna in foro Ecclesiastico transire potest in judicialem. Ad paternam denunciationem praecedere debet fraterna correctio, non ad accusationem.* III. *Licitum est accusare, vel judicialiter denunciare reum propter injurias nobis irrogatas, & propter quodcumque crimen, licet occultum.* IV. *Num praemitti debeat accusationi correctio fraterna? Num condonare offensas sit solum consilium, itaut licite possimus reum accusare, non ex odio erga illum, sed ex amore justitiae?* V. *Raro in praxi peccatur, si ob offensas occultas nobis irrogatas reum accusamus, si odium omnino absit.* VI. *Qui omittit accusationem, vel denunciationem debitam ex charitate, peccat; sed non tenetur ad restitutionem, nisi ad illam teneatur ex justitia.* VII. *Plurimi sunt, qui ab accusando repelluntur.* VIII. *In nonnullis casi-*

casibus non licet reum accusare, etiam posito Superioris præcepto.

ARTICULUS V. 198

De Testibus, & Notariis.

I. *Quinam testes requirantur, & sufficiant, ut possit Reus damnari? Quinam vero jure Canonico, quinam jure civili inhabiles sunt ad testandum?* II. *Nemo tenetur testari, nisi a charitate, aut a præcepto superioris ad testandum adigatur. Num teneatur ad restitutionem, qui contra præceptum superioris renuit testari?* III. *In quibus casibus non datur obligatio testandi, etiam posito præcepto Superioris?* IV. *Non tenemur, sed possumus offerre nosmet ad testandum ad vitam innocentis salvandam, quamvis inde sequatur mors delinquentis.* V. *Tenetur retractare testimonium falsum etiam cum periculo vitæ, qui ob illud est in causa, ut alius morti damnetur.* VI. *Qui pecuniam accipit, ut verum testetur, non tenetur illam restituere; sed ante patratum crimen tenetur illam restituere, si acceperit ad deponendum falsum; post crimen vero tenetur compensare damnum illatum.* VII. *Num teneatur testificari, posito judicis præcepto, qui novit crimen ab Accusatore, aut a Teste?* VIII. *Si judex legitime interroget, nequit testis æquivocare; Secus vero si non procedat legitime; Et aliquando ad hanc æquivocationem tenetur.* IX. *Si testis sibi contradicat in eodem examine, standum est posteriori dicto; secus vero si sibi contradicat in diversis examinibus.* X. *Si Notarius aliquid scripserit, & testis juret se illud non dixisse, credendum est potius Notario.*

ARTICULUS VI. 201

De Reo.

I. *Reus in judicio non tenetur respondere, nisi juridice interrogetur, ita scilicet ut præcesserit vel semiplena probatio, vel indicia clara, aut infamia, quæ per duos testes probata sint. Et in nonnullis casibus juridice interrogatus potest æquivocare.* II. *Non sufficit ad semiplenam probationem solus accusator, aut denunciator.* III. *Probabiliter reus juridice interrogatus non tenetur veritatem fateri, si inde sibi immineat grave damnum.* IV. *Quid si reo nulla sit spes evadendi mortem, aut aliud grave damnum? Num peccet lethaliter, si veritatem non fateatur?* V. *Num sine mortali possit æquivocare, qui juridice interrogatur de re levi?* VI. *Propter opiniones utrinque probabiles sæpe datur bellum utrinque justum; Unde potest judex juste interrogare, quin teneatur reus veritatem fateri.* VII. *Potest reus e carcere fugere, quamvis inde sequatur custodis mors a judice illi infligenda. Nequit tamen reus ministris justitiæ vim inferre, illos percutiendo, &c.* VIII. *Cum moderamine inculpatæ tutelæ potest Reus, ejusque advocatus propalare occulta crimina testium ad eorum auctoritatem infringendam; sed non potest iis falsa crimina appingere.*

ARTICULUS VII. 203

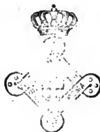
De Advocato, ac Procuratore.

I. *Ad restitutionem tenetur Advocatus (sicut & Procurator) si ex sua negligentia, aut imperitia causa amittatur. Sicut etiam si causam manifeste injustam defendat; aut si partem inducat ad transactionem in causa injusta; Nec-*

non

non si secreta causa alteri parti prodat. II. *Potest Advocatus causam minus probabilem, immo & dubiam patrocinari; non tamen causam, quæ parum habet probabilitatis, in quam fere nunquam judices inclinant.* III. *Vetitum est Advocatis pacisci de quota litis. Id tamen ex natura rei licitum videtur pro foro interno, modo absit periculum fraudis, & injustitiæ.*

F I N I S.

JN.

Digitized by Google

INDEX
RERUM NOTABILIUM,

Quæ in hac Secunda Parte de Præceptis Decalogi continentur.

Prior numerus Quæstionem; Alter Articulum; Tertius numerum marginalem designat.

Bene-

B

C

D

E

Famu-

F

H

I

R

Reus

Va-

V

FINIS.

FINIS.

Digitized by Google